

M. KOGĂLNICEANU

SCRISORI

1834-1849

**MINERVA
BUCUREȘTI**

**PUBLICATE DE
PETRE V. HANES
PROFESOR SECUNDAR**

M. KOGĂLNICEANU

SCRISORI

1834 — 1849

CU O PREFAȚĂ, UN INDICE DE LUCRURI, DE NUME PROPRII ȘI DE CUVINTE

DE

PETRE V. HANEȘ

PROFESOR SECUNDAR

BUCUREȘTI

INERVA». — Institut de Arte
G a ice și Editură. — B-dul Aca-
ei, 3 — Str. Edgar Quinet, 4

1913

SCRISORI

1834-1849

DE PETRE V. HANEȘ :

1. **Alexandro Russo, o pagină ignorată din literatura română** (tipărită cu cheltuiala Fundațiunii Universitare Carol I-ii), București, 1901 . . . . . 2,—
2. **Din ineditele lui Nicolae Bălcescu — Manualul Bunului Român**, București, 1902 . . . . . 1,—
3. **Desvoltarea limbii literare în prima jumătate a secolului al XIX-lea** premiată de Universitatea din București cu premiul Hillel de 1000 de lei), București, 1904 . . . . . 3,—
4. **Alexandru Russo, Scrieri** (tipărită cu cheltuiala Academiei Române), București, 1908 . . . . . 5,—
5. **Studii de literatură română**, vol. I-ii, București, 1910 . . . . . 2,—
6. **Curs de limba română pentru învățământul secundar al băieților** (cl. I—VIII), București, 1904—1913.
7. **Idem, pentru învățământul secundar al fetelor** (cl. I—IV), București, 1910—1913.

M. KOGĂLNICEANU
pe la 1840—1850.

PREFAȚĂ

Câteva lămuriri introductive. In 1901, d-l I. Bogdan, profesorul meu de limbile slavice la Universitatea din București, pe atunci și director al *Convorbirilor Literare*, mă chiamă și-mi atrage atenția asupra bogatei colecțiuni de manuscrise, rămase depe urma lui Mihail Kogălniceanu și cumpărate de Academia Română, îndemnându-mă să public o parte din ea. Am primit cu mare bucurie și am copiat toate scrisorile adresate de Kogălniceanu tatălui său și surorilor în anii lui de studiu la Lunéville și Berlin.

D-l Bogdan a verificat numele proprii, dintre cari unele nu fusesera exact copiate, și a redat în note cu ortografie exactă localitățile din Austria și țările germane, pe unde trecuse Kogălniceanu (explicările d-sale sunt semnate *I. B.*).

Pe temeiul acestei corespondențe, ca și pe al celorlalte manuscrise, am facut apoi în seminarul de istoria literaturii române al d-lui Ovid Densușianu o dare de seama despre tinerețea lui Kogălniceanu, dare de

seamă care cu unele completări a apărut în *Convorbiri Literare* anul XLV (1911). Prilejul acesta a fost binevenit să mă gândesc și la publicarea în volum a corespondenței lui Kogălniceanu. Nu m'am mulțumit însă numai cu anii 1834—1838, ci am fost ispitit să merg mai departe, până la 1849, dată până la care manuscrisurile rămase dela Kogălniceanu ne oferă neîntrerupt scrisori interesante. De aici înainte nu se mai găsesc. Am confruntat atunci, pentru epoca 1834 -1838, cuvânt cu cuvânt textul tipărit în *Convorbiri* cu manuscriptul, îndreptând astfel unele mici scapări din vedere, ca și unele erori de tipar, și am mai introdus din pasajele lăsate afara; cât privește epoca 1838—1849, am copiat acum pentru întâia oară tot ce am găsit în manuscrisurile dela Academie. Scrisorile sunt adresate unui membru al familiei, afara de două către Mihail Sturza (pag. 15, 69 și 233), una către Bariț (pag. 196) și o alta către Gh. Asachi (pag. 234).

Cunoașteți dificila problemă a publicării corespondenței rămase depe urma oamenilor mari. Spiritul negustoresc al marilor editori streini, francezi mai cu seama, a făcut să apară tot felul de intimități, ori lucruri fără nici o valoare literară sau biografică, a caror imediată consecință eră câteodată compromiterea scriitorului sau a omului politic în chestiune. În fața acestei porniri primejdioase, s'au ridicat glasuri autorizate sa spuna ca din momentul în care cineva nu și-a publicat singur anume opere, aceasta însemnează că nu le-a socotit demne de numele său

și că a i le publică după moarte este a-i face un rău serviciu. Fără îndoială că în linii generale așa este. Totuși, de câte ori nu ne găsim în fața unor scriitori pretențioși, pretențioși până la absurd cu ei înșiși, cari publică prea puțin în viață ori de loc și ale caror opere rămase au totuși o superioară valoare ? Să lipsim publicul de ele, când apar în schimb atâtea de valoare inferioară ? Și dacă cu privire la opere propriu zise chestiunea poate fi mai greu rezolvată, apoi când e vorba de corespondența cuivă, lucrurile se schimbă. Dacă am așteptă ca oamenii de seamă sa-și publice ei singuri scrisorile, apoi am așteptă zadarnic. Tot posterității îi rămâne grija aceasta.

Dar și la scrisori se poate pune chestiunea de mai sus, bine înțeles sub altă formă. Publici toate scrisorile cuivă ? Le publici în întregime ?

Când am publicat prima parte a corespondenței de față în *Convorbiri*, m'am condus de principiul sa nu rețiu din original decât ceeace prezintă în adevăr un interes pentru literatură și pentru istorie. Am lăsat, din cauza aceasta, o mulțime de pasaje cari îmi păreau de loc sau puțin interesante. Am controlat acum din nou originalul și mi s'a părut că prea am lăsat mult și că unele pasaje nepublicate pot interesă și astăzi ; și le-am introdus. Dar ce garanție am ca din cele lasate și acum, unele nu vor părea altora, ori chiar mie mai târziu, importante ?

Să fi reprodus atunci în întregime scrisorile. Nici aceasta nu se poate, fiindcă sunt și lucruri absolut fără preț, cari se găsesc în scrisoarea oricarui fiu către parinții sai.

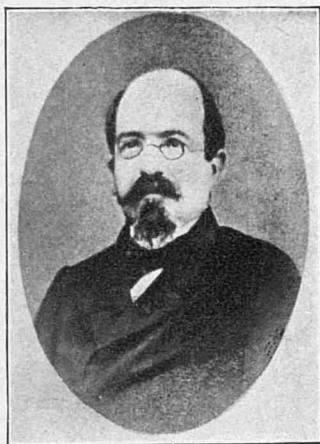

Am căutat să împac și o considerațiune și cealaltă : să redau gândurile acelui fenomenal tânăr de 18—21 ani, dar numai în ce au avut ele mai înalțător și caracteristic, lăsând deoparte părțile banale, lipsite de interes.

În acelaș timp, am completat publicațiunea cu un indice de lucruri, unul de nume proprii și altul de cuvinte și forme caracteristice.

Ce cuprind scrisorile ? În 1834, Mihail Sturza ajunge domnul Moldovei și se gândește să dea o cultură deosebită fiilor sai, Dimitrie și Grigore. Se hotărăște sa-i trimită la Lunéville în Franța, unde trăia și da lecții la colegiul de acolo, abatele Lhommé, care pe vremuri fusese prin Moldova și-i dase lecțiuni chiar lui. Pe copii nu-i trimete însa singuri, ci împreună cu un coleg al lor de școală, Mihail fiul vornicului Ilie Kogalniceanu. Drumul dela Iași la Lunéville l-au facut în trăsura, cu harabale și cu diligența, prin Botoșani, Ițcani, Lemberg, Viena și Strasburg.

La plecare, Mihail a primit dela tata-său ordinul sa-i scrie din fiecare localitate, cum au mers și ce au vazut mai însemnat. Aceasta e sorgintea primului grup din colecția de față: Scrisori din drumul spre Lunéville». Admiram în ele staruința cu care tânărul Kogalniceanu îndeplinește ordinul tatalui sau, dezvoltatul sau spirit de observație și preocuparea neîntreruptă cu comparațiuni între ce vedeă acolo și ce lasase în Moldova. Este numai decât impresionat de marea diferență dintre cultivarea pământului în Ga-

M. KOGĂLNICEANU

pe la 1850—1860.

liția și în Moldova și-și exprimă dorința să găsească la întoarcere o stare mai bună (pag. 5). Când trece prin Olmütz, vizitează întăriturile (pag. 9—10). Cere pretutindeni lămuriri, însemnează numele localităților și pentru satisfacerea curiozității lui și pentru cele ce avea să scrie acasă.

Ajuns la Lunéville, se așează îndată pe lucru, lasă în urmă la studii pe fii domnitorului și pe aproape toți colegii lui francezi, ocupând în clasă locuri de frunte. Se pune în curent cu literatura franceză și-și formează o bogată bibliotecă.

Dragostea de Franța   Și astăzi Parisul e un ideal pen-
și în deosebi de Paris.   tru majoritatea tineretului nostru. Eră cu atât mai mult atunci, când pătura conducătoare avea cultură exclusiv franceză. Planul de instrucțiune al copiilor lui Mihail Sturza și al lui Kogălniceanu fusese întocmit tocmai sub stăpânirea acestei stări de spirit. Copiii aveau să facă trei ani la Lunéville, ca să sfârșească cursul liceial, și să treacă apoi la Paris pentru drept. Ca toată lumea, și tânărul Mihail iubiă Franța și în deosebi Parisul. Iubirea aceasta a crescut simțitor în timpul cât a stat la Lunéville, atât prin cunoașterea mai de aproape a culturii franceze, cât și prin discuțiunile ce urmau toată ziua despre Paris, un ideal și pentru Francezii din Lunéville, nu numai pentru Români din Moldova. Din Lunéville, Kogălniceanu eră în corespondență și cu prietenii de școală din Iași, în special cu Millo, viitorul actor, și cu V. Alecsandri, viitorul său tovarăș de luptă literară. Alecsandri eră la Paris; el își ajun-

sese idealul înaintea lui Kogălniceanu. În vara anului 1835, spătarul Alecsandri aveà să treacă prin Lunéville la Paris, să-și vadă băiatul. Mihail află aceasta din scrisorile lui «Vasilică» și scrie acasă să facă bine babaca — așa-i zice în scrisori tatălui său — să roage pe spatarul să-l ia și pe el la Paris pe timpul vacanței celei mari. «Mult aș dori ca să văz și eu acest frumos oraș, minunea lumii», exclamă el. (pag. 65).

Kogălniceanu n'a avut noroc. Nu numai ca în vara aceea nu s'a dus la Paris, dar planul studiilor s'a schimbat; și după un an de școală la Lunéville a fost trimis la Berlin. Vestea aceasta care-l depărtă și mai mult de idealul tinereții lui a venit ca un trăsnet. A plecat amarit la Berlin; și cât a stat acolo, deși a avut parte de multe satisfacții sufletești, deși a locuit la pastori francezi și în contact mai mult cu colonia franceză de acolo, totuși nu odată transpira din scrisorile lui amărăciunea ca nu studiază la Paris. Înainte de a pleca din Lunéville, a încercat tot ce-i sta prin putință, ca să rămâe în Franța, dar firește fără succes. Cine sta să-l asculte atunci pe el? E emoționant să urmărești în corespondența lui încercările acestea. Ba că e dator unui librar din Lunéville și dacă pleca din Franța, trebuie să-și vândă cărțile și să-i plătească, pe când dacă rămâne în Franța, fie și în alt oraș — Parisul! — librarul n'acordă plata în rate lunare (pag. 67); ba ca atât el cât și beizadelele — copiii domnitorului — au prea multe cărți și le e greu să le transporte tocmai la Berlin, pe când la Paris e mult mai aproape (pag. 67); ba că la Berlin clima e friguroasă și umedă

(pag. 68); ba ca acolo vor uita limba franceză (pag. 68). Surorilor le spune lucrul mai direct: «En Allemagne on est plus tranquille... cependant je voudrais mieux rester en France (pag. 141—142)»; «cependant je préférerais être en France» (pag. 142); «je suis mécontent de quitter Lunéville, parce que j'ai quitté en même temps la France» (pag. 142); «je voudrais cent fois mieux rester en France» (pag. 144). Și nu l-a părăsit gândul de a vedea Parisul nici cât a stat la Berlin. Când e nevoit să se întoarcă în Moldova — din ce cauză, am arătat în articolul citat despre tinerețea lui — scrie tatălui său din nou că vrea să vie acasă, dar mai întâi să vadă Parisul; «însa din-tâi să merg să văz Parisul» (pag. 128). Nici atunci nu l-a slujit norocul și a trebuit să-și încheie studiile și să înceapă activitatea lui literară la Iași, fără să-și fi izbândit visul. Nu s'a lasat însă. A mai încercat în 1840, când a fost oprit la Viena de poliția austriacă și trimis înapoi la Iași, cum ai trimete pe un turburător ¹⁾, fapt care l-a indignat peste măsură și, împreună cu alte nemulțumiri din Iași, l-a făcut nu mult după aceea sa renunțe momentan la activitatea lui literară și istorică, sa-și vândă tipografia și să plece din nou la Paris, după ce se va fi asigurat ca poliția din Viena luase informații mai bune despre el. Iată după câți ani și cu câte greutate și-a izbândit marele Kogalniceanu scumpul vis al tinereții de a vedea Parisul! Dar fără îndoială că de puține ori în viață va fi fost el cu adevărat fericit, de cum a fost

¹⁾ V. expunerea mai pe larg a chestiunii în *Conv. Lit.*, XLV (1911), pag. 1346—1347; v. și pag. 192 din publicațiunea de față.

în momentul intrării în Paris, oraşul pe care-l consideră şi-l numise încă dela Lunéville «oraşul lumină».

Mediul în care s'a format Kogălniceanu. Mediul care a format pe Kogălniceanu n'a fost cel revoluţionar al Parisului, nici al studenţilor germani. A fost un mediu select, ca pentru fiii unui şef de stat, cum erau copiii lui Mihail Sturza, un mediu de familii princiare, de oameni culţi, de oameni politici şi de ştiinţă. Kogălniceanu avea legături de prietenie cu Prinţul de Cumberland, moştenitorul tronului Hanovrei. În casa lui a cunoscut pe fiii lui Ludovic Filip, regele Franţei.

A stat în gazdă la pastori francezi de seamă—unul din ei era rudă cu contele Schwerin şi l-a dus într-o vacanţă la moşia acestuia, ca să cunoască agricultura germană. A fost odată prezentat chiar regelui Prusiei. A cunoscut în saloanele pe cari le frecventă consilieri de stat, a cunoscut pe Alexandru Humboldt, în definitiv un mediu care-l îndreptă spre cercetări ştiinţifice, spre preocupări înalte. Articolul lui despre literatura românească din *Magazin für die Litteratur des Auslandes*, ca şi *Esquisse sur les Cigains* şi *Histoire de la Valachie*, toate din 1837, se datoresc acestui mediu ; şi nu le-am fi avut, dacă autorul lor ar fi trăit vieaţa cafenelelor Parisului, ori pe cea de băutură şi sporturi speciale a studenţilor germani. Mediul acesta n'ar fi produs nici lărgimea de vederi, nici înălţimea de suflet, nici spiritul de ordine, nici superioritatea necontestată, al căror demn reprezentant a fost Kogălniceanu.

M. KOGĂLNICEANU
pe la 1850—1860.

Reprezintă Kogălniceanu influența germană la noi?

În discursul din 1891 dela Academia Română, cu prilejul aniversării de 25 de ani ai acestei instituții, vorbind în fața M. M. L. L. Regelui și Reginei, Kogălniceanu a insistat mult asupra instrucțiunii primite la Berlin și asupra adâncii înrâuriri exercitate asupra-i de cultura germană. A amintit saloanele pe cari le frecventă, personajele literare de seamă pe cari le-a întâlnit, ca Humboldt și Wilibald Alexis, a descris în culori pline de admirație Universitatea din Berlin, numind-o a doua sa mamă și atribuindu-i o influență covârșitoare asupra sufletului său. În acelaș timp însă atrage atențiunea că vorbiă așa nu fiindcă eră față familia noastră regală, reprezentantă prin excelență a culturii germane, că nu din curtenire pentru un Hohenzollern admiră spiritul german, ci din respectul cuvenit curatului adevăr :

«Toată vicața mea, și tânăr și în vârsta coaptă, am mărturisit în mai multe rânduri că culturii germane, ca Universității din Berlin, că societății germane, bărbajilor și marilor patrioți cari au operat realțarea și unitatea Germaniei, datoresc în mare parte tot ce am devenit în țara mea și ca la focul patriotismului german s'a aprins făclia patriotismului meu român». (*An. Acad.*, xxiii, 264.)

Și în alta parte :

«Mulțumita contactului meu cu atâția barbați insemnați ai Germaniei și primit în cercurile politice din Berlin, am avut fericita ocaziune de a-mi îmbogăți mintea cu ideile reformatrice ce atunci inspirau înaltele inteligențe ale Germaniei. Da, Universității din Berlin, a doua mea mamă, Universității Frederica

Wilhelma, da, exemplului ce mi-a dat amorul pentru patria germană și pe care l-am găsit în toate păturile societății germane, fie nobilime, fie burghezime, datoresc eu amorul pentru patria română, și spiritul liberal care m'a însuflețit în toate actele vieții mele» (*idem*, 263).

Corespondența lui dintre 1835 și 1838, tocmai anii de studiu la Lunéville și Berlin, ne vine în ajutor, ca să lamurim mai bine chestiunea aceasta. În 1891 Kogalniceanu uitase ce scrisese acasă cu 50—60 de ani în urma, tocmai în vremea când traia în mijlocul culturii pe care o glorifică. Am văzut mai sus cu ce parere de rău a părăsit Lunéville-ul și Franța, am văzut cum dorul de Paris l-a stapânit ani de-a rândul printre toate mulțumirile ca și nemulțumirile ce le-a avut. Pe lângă acestea, la Berlin el n'a cunoscut viața propriu zis prusiană, ci tot pe cea franceză, fiindcă a stat în casa la pastori protestanți francezi și în mijlocul coloniei franceze stabilite în capitala Prusiei din timpul revocării edictului din Nantes. În casă vorbea franțuzește, slujba bisericească o ascultă Duminica și sarbătorile în franțuzește la biserica protestanta a coloniei franceze. Se ducea la reprezentații teatrale franceze, iar operele principale publicate de el la Berlin sunt scrise tot în limba franceză.

Nu numai atât. Kogalniceanu avea chiar aversiune pentru societatea și viața special germane. În discursul dela Academie, e adevărat, zugrăvește în culori frumoase societatea germană pe care o frecventă. Vorbind de casa pastorului Ionas, unde sta în gazda, ne spune că acolo

«se aduna societatea cea mai aleasă și din nobleță și din burghezime, care depe atunci luase un loc însemnat în Germania, puindu-se în fruntea ideilor naționale și a reformelor sociale cari se raspândise în toată Germania. Steagul lor era nainte de toate Unirea patriei germane» (*idem*, 258—9).

Dar în 1835 nu spuneà așa. Spuneà ca în relații erà un spirit ceremonios și flegmatic, că se discutà numai de cartofi, de câini și de pisici și ca niciodată n'ar puteà trai într'o asemenea societate :

«Je suis allé dans plusieurs belles sociétés de Berlin, mais *je n'y pourrais jamais vivre*. Il y a un ton flegmatique, cérémonial, à en mourir d'ennui. Les demoiselles sont bêtes et laides, elles ne vous parlent que par *oui* et par *non*. Malgré cela on ne permet à aucun jeune homme de leur parler. Aussitôt que vous leur parlez, elles fuient. Alors les vieilles mamans s'emparent de vous, vous mettent entre elles à tables ; vous leur versez à boire et vous êtes obligé de répondre à toute leur conversation, qui n'a pour sujet que les choux, les pommes de terre, les chats et les petits chiens. *C'est terrible!!!*» (pag. 144).

Am citat un singur pasaj. În spiritul acesta este însa toata corespondența din Berlin a lui Kogălniceanu. Nu gasim niciodată laude pentru cultura, nici pentru spiritul german.

Cei cari au admis o influența germană asupra lui Kogălniceanu s'au oprit la doua însușiri ale acestuia. D-l A. D. Xenopol la «ideile liberale», d-l N. Iorga la «ideile de respect pentru poporul muncitor și creiator» ; cel dintâu în discursul sau de recepție dela Academie (pag. 8), cel de al doilea în *Istoria literaturii românești în veacul XIX-lea* la capitolul despre C. Negruzzi și

colaborarea lui la *Dacia Literară* (II, 41). Aceste însușiri însă nu sunt germane, deși Kogălniceanu le-a întâlnit la Berlin și în Prusia, și nici nu au trecut în sufletul marelui nostru scriitor mulțumită numai șederii sale la Berlin. Ideile liberale și dragostea de poporul de jos erau în aer dela marea revoluție franceză înainte. Ca și Kogălniceanu, le-au avut Alecsandri, Russo și Bălcescu, cari nu studiaseră la Berlin. Când e vorba să răspundem la întrebarea daca Kogălniceanu reprezintă în literatura noastră întâi și în vieța politica mai apoi influența germana, trebuie sa cercetam în scrierile și activitatea lui însușiri și urme caracteristice germane. Nu se gasesc și nici nu se puteau gasi, când cunoaștem în ce împrejurari a studiat el la Berlin.

Contactul neîntrerupt cu țara.

Nu se poate susține nici ca Kogălniceanu ar reprezenta în literatura și cultura noastră influența franceza, cum au reprezentat-o de pildă Russo și Alecsandri. Aceasta din doua motive: 1. fiindca a trait într'un mediu francez germanizat, 2. fiindca în cei patru ani de studiu, deși nu s'a mai întors de loc în Moldova, totuși a fost într'un contact neîntrerupt cu ea, prin numeroasa și regulata corespondență întreținuta cu lumea dela Iași, cu Asachi, cu prietenii, cu surorile și cu tata-sau în deosebi. E un caz unic în istoria culturii noastre. Pe când cei mai mulți din tinerii cari în prima jumătate a veacului al XIX-lea au studiat în streinatate pierdeau contactul cu țara și ramâneau prea mult sub stapânirea obiceiurilor și culturii franceze Kogălniceanu scria și primia regulat scrisori dela

Iași: și nu scurte și de interese familiare, ci pline de informațiuni despre viața, mișcarea politica și culturală din Moldova și celelalte țări românești. «Am mare dorință ca să citesc vreo scrisoare moldovenească, căci nu am nici o carte în aceasta limbă aice», zice el odată (pag. 74). Cere să i se trimită cărți de acasă și până atunci se mulțumește cu scrisorile ce-i vin, scrisori pe cari, când le citește, par'că se simte la Iași (pag. 17). Corespondența de față ne arată cât de pretențios eră el în privința aceasta. Cere nu numai bani, aproape în fiecare scrisoare, e adevărat, dar și tot felul de informațiuni sociale și culturale: cu ce costum s'a îmbrăcat tată-său la cutare solemnitate (pag. 17); în ce a constatat serbarea de ziua domnitorului (idem); să i se trimeata în copie toate poeziile și fragmentele istorice aparute în lipsa lui în *Albina Românească* (pag. 25); ce măsuri se iau pentru mai buna organizare a țării (idem); îndeamnă pe tată-său să se aboneze la *Albina Românească* (idem); întreabă cari sunt «miniștrii» Moldovei (pag. 28); cere noutăți politice și literare (idem); cere cântece moldovenești pe note, ca să le dea Francezilor din Lunéville (pag. 33); întreabă despre starea armatei și numele comandanților (pag. 59), despre Academia Mihăileană și profesorii ei, despre un monument ce eră vorba să se ridice la Iași, despre restaurarea palatului domnesc Curtea Veche, dacă se vor face șosele în Moldova (pag. 59); află numai decât despre apariția piesei lui Negruzzi «Trei zeci de ani din viața unui jucător de cărți» (pag. 30); cere să i se trimită din Iași Codica

Legilor Moldovei (pag. 88), istoria lui D. Cantemir, de sigur «Istoricul Romano-Moldo-Vlahilor» (idem), Biblioteca românească a lui Carcalechi (pag. 93), o gramatică românească oarecare (pag. 97), Legile lui Vasile Lupu (pag. 107), colecția *Albinei Românești* (idem), Regulamentul organic (pag. 108); scrie lui Asachi tot pentru informații necesare istoriei la care lucră (pag. 110, 125 și 234), după cum mai târziu îi trimite articolul din *Magazin für die Litteratur des Auslandes* și-i cere din nou alte informații (pag. 173—174); știe că Mihail Sturza se va duce în întâmpinarea Sultanului la Silistra (pag. 110); cere *Curierul românesc* și condica lui Calimah (pag. 130); cere câteva poezii populare, o poezie de Stamat și «Ruinele Târgoviștei» de Cârlova (pag. 155, 158, 165); cere o legiuire a raporturilor dintre țărani și proprietari (pag. 174); i se trimete «Aprodul Purice» al lui Negruzzi (pag. 179); repetă cererea de a fi ținut în curent cu mișcarea literară a ambelor Principate (pag. 185), etc., etc.¹⁾ Nu vedem oare aici embrionul acelei activități literare^a dela 1840 și chiar a celei politice dela 1857 ale lui Kogălniceanu?

Iată de ce șederea lui în streinătate i-a adus numai foloase, fără neajunsurile legate în mod firesc de absența din țară a omului tocmai în vremea când se formează. Iată de ce Kogălniceanu n'a fost niciodată înstreinat, nici n'a apărut idei literare și politice nepotrivite cu sufletul nostru și cu desvoltarea noastră istorică. Corespondența de față vine la vreme, ca să

¹⁾ v. în această privință indicele de nume proprii sub M. Kogălniceanu.

ne explice și nota aceasta particulara a activității lui Kogălniceanu.

Alte lămuriri. Scrierea lui Kogălniceanu este în original cea cirilică. Până pe la 1840 are chiar și accente, nu numai pe silabele finale întonate, dar și pe cele interioare -- în transcriere am păstrat primul rând de accente, nu și pe al doilea. Dela 1840 înainte, deși tot cirilică, începe să se apropie mai mult de alfabetul latin și parăsește accentele. Reproducând-o în litere latine, am căutat să o redăm cât mai exact: pe ъ cu *ea* (afară de forme ca *mi-am* și *chiar*), pe ъ cu *ă* și *â*, pe и cu *ce* și *ci*, introducând însă *liniuța* și *apostroful* oriunde era nevoie (*m'am* în loc de «mam», *să-mi* în loc de «sămi»). Formele duble (*domneta* și *dumneta*, *Eși* și *lași*, *petrecere* și *pitrecire*, *pe* și *pre*), ori triple (*portofeiū*, *portofel* și *portofeul*) le-am reprodus exact, ca fiind de mare preț pentru evoluția limbii lui Kogălniceanu.

La finele volumului, se gasesc câteva ilustrații și facsimile cu lămuririle necesare.

P. V. H.

25 Iulie 1912.

SCRISORI DIN DRUMUL DELA IAȘI LA LUNÉVILLE
1834

I

Cu fiască plecăciune sărut mîna dumitale, băbacă.

Noi cu toții am ajuns la Botoșani în bună sănătate. Caii numai di la poște aũ fost răi și aũ venit cam târziu. La gazdă am tras la mătușica Mărioara. Fiind că poșta în acest minut să pornește, de aceia nu pot să vă scriu mai mult, dară la Dorohoiu voi aveã mai multă vreme ca să vă scriu mai mult, lucru care face mîngâerea celuia ce este

al dumitale pre plecat fiu

MIHALACHE KOGĂLNICEAN

1834, 17 avgust
Botoșani

Adresa: Cin|stit| al meu pre iubitoriũ părinte dumitale Ilie
ogălnicean agă.

Cu multă fiască plecăciune — La Iași

Ms. 1161, t. 8

II

Cu multă fiască plecăciune sărut miniie d-tale, băbacă.

Mai întâi doresc a ști dacă mult scumpă mie sănătatea-tale să află într'o deplină și fericită stare, ca să dau laudă erezcului împărat, din acăruia milă ne aflăm și noi sănătoși.

Al doile îndraznesc a vă înştiinţa că în bună stare noi am trecut graniţa şi că am trecut şi piste vama dela Boian. Tot drumul nostru au fost bun, numai poşta cea dincolo de la Oneşti, adecă acea apropiindu-să de Iaşi, aŭ fost foarte ră, căci ni s'au dat caii cei mai răi care să poate, cacii am mers mai toată poşta pi jos, şi pe urmă ni s'au dat încă şi surugii beji, care erà să ne sprăveli. În drumul nostru am avut tot felul de purtări de grijă. La Botoşăni am mas la mătuşica Mărioara, unde bezădelile foarte mult s'au mulţămit. La Dorohoiu am făcut zacuscă la ispravnicu cuconu Dumitrache Ganea, care aŭ avut bunătatea să ne poarte grijă foarte mult. La Herţa am dormit la cucoana Catinca Ghiculeasă. Ispravnicu, d. Sardar Chiriac, ne-aŭ întovărăşit cu căzacii până la Mamorniţa, iară deacolò ne-aŭ dus dumnealui până la Boian, unde ne-aŭ făcut de am trecut fără de nici o supărare la vamă şi la alte dregatorii.

Mâni dimineaţă ne vom porni la Liov¹, căci în această sară vom mînè la Cernăuţi, unde nu vom pitrece de cit această noapte. Deacolò ne vom duce până la Liov cu Jădovi harabagii. De veî aveà bunătatea, ca să-mi scrii la Lemberg; iar de va fi târziu, la Viena, unde în puşin vom ajunge, apoi să scrii deasupra răvaşului jos aceste cuvinte *poste restante*, adecă poştă şazătoare, căci atunce răvaşul rămâne la poştă, până când voi veni ca să-l iaŭ. Pe duduçi² şi pe Alecu³ dulce îi sărut. Multe închinăciuni Madamei Wimmer⁴, lui văru Cotin şi lui văru Alecu şi Gheorghişă. Lui Monsiu Chîunem⁵ iarăşi multe

¹ Lemberg.

² Surorile lui : Marghioara şi Elenco. Cea dintâi, devenita doamna Marie Leon, traeste şi astăzi în Iaşi, în vârsta de aproape 100 de ani. Am încercat sa aflu dela d-sa ştiri despre Kogălniceanu, dar mi-a fost cu neputinţă, fiindca nu aude de loc.

³ Fratele său mai mic — cu acesta va aveà Kogălniceanu o întinsa corespondenţa în vremea exilului, v. m. departe.

⁴ Guvernanta surorilor lui Kogălniceanu (v. *Ms. 1170* dela Academia Română, fila 144).

⁵ Cuénim, directorul institutului francez, unde a învăţat Kogălniceanu înainte de a plecà la Lunéville.

melinaciumi. Lui cuconu Lupu arata că fiul dumisale sa poartă foarte bine, că-î vesel și că nici cacum nu-î trudit.

Cu multa fiască plecăciune sărut minile d-tale și sint cu cel mai adînc respect

Al d-tale pre plecat și pre supus fiu

MIHALACHIE KOGALNICEAN

19 august 1834

Boian

Îți trimet și un răvaș de la fiul lui cuconu Lupu Balș.

Adresa: Cinștitului și mult iubitorului meu părinte, dumnealui Ilie Kogalniceanu agă

Cu multa fiasca plecăciune — La Iași.

Ms. 1161. t 10

III

Lemberg, 24 august 1834

Cu fiasca plecaciune sărut mina d-tale, băbacă.

Pornindu-ne de la Cernăuți după trei zile și jumătate, am ajuns la Lemberg. După poronca d-tale încep a vă face topografia țării ce am trecut. La Mamorniță, care în partea noastră este un sat mic, în partea austriecească este un tirgușor cu vr'o citevâ zidiri bune, am stat vr'un ceas, până când ni s'au milduit pasporturile. De acolo ne-am îndreptat catră Boian, pe un drum bun, de amîndoă părțile căruia să văd ogoare foarte bine lucrate. Boian este un târg mic, aproape de Prut, pre care am trecut pe un pod umblătoriu; acolo este împărăteasca contumanș și vama austriecească. Aici am stat ca vr'o doa ceasuri, până cînd ni s'au milduit hărțile, ni s'au numarat straiile, și pe fiește care bucată am plătit cîte trii creșțari în argint, adecă 15 parale. Pe urmă am năimit cai jâdovești, ca să mergem la Cernăuți, și am făcut tocmală cu opt carboave până la Cernăuți. Am văzut deadreapta drumului împărătesc Sadagura, tirgușor vestit prin iarmarocul cel de vite,

și care este unul din cele mai mari din Evropa. Cernăuți, după cum știți, îi pe culmea unui deal, și în vale este riul Prutu, pe care am trecut pe un pod lung și stătătoriu, așezat pe șăice mari. Cernaufii este un târg mic, dar frumos. Ulițele sînt regulate, pardosite în mijloc cu prund, iar pe laturi cu petre mici în patru colțuri. Piața îi frumușica, și cu o statuă arătînd pre Maica Domnului. Toate dughenile sînt palaturi cu trii, cu patru rînduri. Pornindu-ne dela Cernăuți, am trecut Snetinul, târgușor plin de Jâdovvi, unde am lasat drumul împărătesc, care îi mai lung, ca să apucăm un drum deosăbit și care în mai puțină vreme ne duce la Lemberg. Pe acest drum am trecut Obertin, Hoțemir, Tolmaci, Mariempol și Burștin, târgușoare pline de Jâdovvi. După ce am trecut târgușorul acest de pe urmă, ce-î frumușel, deadreapta Nistrului, pe zarea unui deal acoperit de pădure am văzut o cetățue veche și rasăpită, numită Tistan. De cine a fost lăcuită și zidită, n'am putut ca să aflu, fiind că tot leșește să vorbește în aceste locuri, de vreme ce această țară îi Galiția, o limbă ce nu vorbesc, și aceasta au fost pricina că n'am putut să aflu ceva mai mult pentru această cetățue. ce să pare ca ar fi fost în vechime lăcuința vre unui noblu leah. Înainte de a intra în Mariempol am trecut fluviul (apa) Nistru pe un pod umblatoriu. Acel târg mic îi foarte scîrnav și lăcuit numai de Jâdovvi. Pe urma am trecut prin Burștin, târg mic, dar frumușal, în care este un palat lăcuit de un graf, acăruia nume n'am putut ști. Pe urmă am trecut apa Lipa, apă mică, dar răpede, și târgurile Rohatin sau Rudi și Promițlean, târguri mici și lăcuite de Jâdovvi. Aproape de acest târg din urmă, pe drumul împărătesc deaslinga, într'o vale aproape de o pădure mare, acaror copaci cei mai mulți sînt plopi, mestecăni și stejari, am văzut o velniță mare peste măsură, numită Prohodè, și care singură dedeparte să părea a fi un târg. Pe urmă am trecut multe sate, din care cele mai mari sînt Pohlența, Corovici, cu un alei de plopi nalți până la casa boerească, și Vilnic, sat prea frumos; toate drumurile sînt trase cu frînghia, casăle în linie și fieste care gospodar are cite o grădină plină de copaci ro-

ditorî. Până acum n'am văzut nici într'un sat atitea poame ca aici. Acel sat îi aproape de un codru foarte frumos cu mulți măstacănî. Peste un ceas, după ce am trecut satul Vilnicu, am intrat în Lemberg, tîrg prea frumos, acăruia populație (numarul lăcuitoilor) poate să se sue la 35 mii de suflete. Ulișile sînt bine trase, de amîndoa părțile cu palaturî zidite în deosăbite gusturî. Acel oraș are frumoase binale, statue și biserici cu turnurî nalte. Curpeia orașului (l'hôtel-de-ville) îi o frumoasa bucată de arhitectură, deasupra căriei să zădește acum un turn care va fi cel măi nalt din acele care sînt până acum în acel tîrg. Din minutul ce am intrat în părțile Austriei și până acum, toate drumurile sînt împodobite de o parte și de alta de cruci, altile sadè¹, altile cu Domnu Iisus Hristos în ipsos facut, cu statue aratînd deosăbișî sfinți, altile de peatra, altile de lemn. În toată Bucovina nu am văzut o palma de pămînt care să nu fie lucrată, și spre folosul țaranilor. Ogoarale sînt ca feliile de zămos, adeca pușân rătunde. Pricina de sa fac așa este ca să nu să oprească apa pe iale. Cămpurî și dealurî de o întindere de un ceas și doa sînt acoperite cu cartoafe, lucru care, dacă ar fi în Moldova, ar oprî pe țaran să se jăluiască de foame și nici odată în patria noastră nu s'ar auzi de foamite. Tot ce putem nadăjdui este că avem un domn bun, iubitorî de oameni și care nu va lasă nici cruță nimică, ca să facă norocirea supușilor lui, carora le este părinte. Cu dreptate dara nădăjduim, este că vom găsi Moldovva la întoarcerea noastră într'o stare măi bună, decît cînd am lasat-o, că cîmpurile vor fi acoperite de roade, măi bine lucrate și că lucrarea pamântului va fi cinstita, de vremece agricultura este maica neamului omînesc care hrănește pre fiu săi.

Sarut minile și sunt al d-tale pre plecat și supus fiu²

M. KOGALNICEAN

¹ simple

² Staționile principale pomenite de Kogalniceanu în aceasta scrisoare sînt: Bojan, Sniatyn, Obertyn, Chocimirz, Tlumacz, Marjampol, Bursztyn, Rohatyn, Przemyslany (la el Promișlean), Podhajczyki (Poholrița) și Winniki

P. S. Miim¹ dimineața ne pornim pentru Viena; acolo nădăjduesc ca voi găsi scrisoarea d-tale, care foarte mult ma va bucura. Topografia tirgurilor și țărilor, care voi trece, ț'oi face-o în scrisoarea mē ce îți voi trimete [de]la Viena. Multe închinăciuni lui Monsiu Chiunem, căruia mă rog să-î spuî ca-î voi scrie [de]la Viena, precum lui Monsiū Chiș și Madamei Wimmer. Pe duduî și pre Alecu dulce îi sărut și mă rog să le dai răvașul meu să-l cetească și să-l strînga, ca la întoarcerea mē să gășăsc toate scrisorile mele, ca să nu uit ce am văzut. Lui vāru Cotin și lui vāru Gheorghîță mă închin cu frățască dragoste. Fiul cucomului Lupu Balș să poartă foarte bine. Toți sintem mulțăm[îți]. . .².

Cu luminările sale bezădele trăesc foarte bine, caci mult mă iubesc și mă aū pentru cel mai bun prietin din toți. Monsiu Lencur³ are tot felul de bunătăți pentru mine.

La Iorgu Cananau și la Chețcu «care îi la visterie» am cite o carte de cetit. Trimete mă rog ca să le ceară pentru ca sa nu sa uite.

Daca vre un băet de la Chiunem îți va da vre un ravaș, și mai ales Milu⁴, ma rog ai bunatate să mi-l trimeți cu al d-tale.

Ms. 1167, f. 12

IV

Cu fiască plecăciune sărut mâna d-tale, băbaca.

Înfățășatoriul aceștie găsindu-ne într'un han dincolo de Buhna⁵, un târg, eū m'am grabit ca să-ți scriū că mă afflu

(Vilnic) lângă Lemberg; sunt stațiunile drumului celui mare al Galiției dela granița Moldovei pâna la Lemberg. Apa Lipa este așa numita Gnila Lipa (*I. B.* v. prefața).

¹ Cuvintele ce urmeaza până la finele scrisorii sunt scrise pe partea interna a plicului.

² Hârtia ruptă.

³ Lincourt, unul din secretarii particulari ai lui Mihail Sturza; i-a întoarsit tot drumul.

⁴ Matei Milo, celebrul actor de mai târziu.

⁵ Бухина (*I. B.*)

sănătos și că piste 7 zile vom ajunge la Viena, de unde îți voi scrie mai pre larg. La Viena vom șide trii zile, și sint al d-tale pre plecat și supus fiu

M. KOGĂLNICEAN

1834, avgust 30

Ms. 1161. 1. 15

V

Viena, septembrie 1834

Cu fiasca plecaciune, sărut mina d-tale, babaca.

Mai întâi doresc ca să știu daca mult mie scumpă sanătatea d-tale să află în deplină stare, ca să dau laudă mult milostivului Dumnezeu, din acăruia milă mă aflu și eu sănatos. Noi am ajuns la Viena în triisprezăce zile, pornindu-ne de la Lemberg cu landcuceri, care sint un feliu de harabagi, însă în loc de căruțe au butce și carete. După poronca d-tale încep a-ți face descrierea țarilor ce am trecut.

După ce am șăzut în Lemberg o zi și două nopți, ne-am pornit în 25 avgust și am trecut prin Grodec, tîrg mic cu o frumușică curte-de-orăș, adecă casa unde sint dregătoriile tîrgului, și am mas în Sandova-Vișnia, tîrg mic. În 26, am trecut prin Moscisca; tîrg mic pe apa Saan, prin Pcemişl, cu două poduri acoperite pe apa Saan și pe o gîrlă, tîrg mare și frumușăl, înainte întarit și pînă astăz să văd ziduri și turnuri vechi. După ce am poposit aice, am mas în tîrgușorul Radimno. Adoăa zi am trecut prin Iaroslav, tîrg mare și frumușăl, unde am poposit, pre urma prin Pcevorc, tîrg mic cu o grădină frumușică, cu tot felii de flori, a prințului Lubomirschi și cu un aleiu de plopi și de rachiți. După ce am mincat aice, am urmat drumul nostru prin Lansut, tîrg mic și slut, dară cu un aleiu care ține de la Pcevorc, tot drumul mare, și pâna la intrarea acestui tîrg. Acest aleiu îi de copaci, precum castani salbateci, plopi, ței, brazi, fagi, frasăni. Mai are încă o grădină, cu un palat mare, împodobită cu tot felii de flori și copaci, cu capiște și chioșcuri frumoase, a grafului Alfred de Potoschi, unul din cei mai bogați palatini leșăști. Tîrgul îi încunjurat cu un frumos aleiu, care îi tot a zisului graf,

precum și aleiul ce ține drumul împărătesc. După ce am cercetat această grădină, am mers de am mas în Reșov, țirg mărișor, dar puțin frumos, cu un pod bine facut pe o apă mică. În 28 am trecut prin Șendișof, țirg mărișor. Aici să face o mare neguțătorie de porci ungurești, toate ulițile și drumurile eră pline de acești dobitoci. Pe urmă prin țirgușoarile Halopcița, prin Dembina și prin Pilsno, unde am mas. În 29 am mers prin Tarnof, țirg mărișor cu frumoase binale și cu o grădină publică, cu un pod pe apa Biala, fara nici un tumurug¹, ci numai cu o arcadă de lemn din multe bucăți. Pe urma am trecut prin țirgușoarile Voinița, Pceșco și Bohnia, unde am ramas o noapte. A doaa zi am trecut prin țirgușoarile Mișlenița și Calvari, unde am mas. In 31 am văzut Vadovița, țirg mărișor pe apa Scava, cu o frumoasă cazermie și alte binale, Chenti, țirg frumușal, unde am poposit, și Biala, țirg mare și regulat, sfirșitul Galiției, și unde am petrecut o noapte.

Indată ce am trecut în Silezia și am lăsat Galiția, alt port, alte năravuri și altă idioma de limbă ne-au vestit ca nu mai eram în aceiaș țară, măcar că amîndoa aceste locuri sînt tot supt o stăpînire. În Galiția toate drumurile eră pline de calici, oamenii sluiți și împovorați supt muncă, fimeile ca niște stahii. Portu țăranilor îi ca și acela a Moldovenilor, iară fimeile sînt îmbracate dintâ cu o'rochie lungă de pânză albă, cu capu îmbrobodit iar cu o rufa albă și în spate cu o bucată de pânză alba, care le slujăște și de basma și de sac, unde pun multe povoare, și de șal și de blană. Și în țările inaintea Galiției și în țările după Galiția, n'am vazut ca în această țară oamenii și fimeile sa ridice atâte greutateți: lemne, saci de făina, tot în spate duc la țirg în Sileziia. Și în ducatul Austriei oamenii sînt bogați, mari, țivilisați, portu oamenilor îi tot postav ca și al Șvabilor, iar a fimeilor rochie de materie neagra sau ca cărămida, scurtă pâna la genunchi, în cap cele maritate cu ministergură, iară cele fete mari cu capu gol. In zi de lucru umbra cu pi-

¹ bulamac (e vorba ca podul nu avea picioare).

cîoarile goale, iară sărbătorile cu scarpă și cu colțum roși de bumbac. În Galiția, Silezia și Moravia fundul limbii îi tot același, însă deosăbite idioame. Iar în ducatul Austriei să vorbește un fel de nemțăște stricat.

În întâi septembrie am trecut prin Biliți, începutul Sileziei, tîrg mărișor și frumușal. Biala, sfîrșitul Galiției și Biliți, începutul Sileziei, să țin tot una ¹. Pe urmă, după ce am poposit în Tecen, tîrg de mijloc, cu o frumoasă curte-de-orăș, cu statue, cu palaturi și cu o frumoasă piața publică, ne-am culcat în Fridec, tîrg despărțit în două, o parte pe un deal și alta pe șăș. Partea cea de sus are o prea frumoasă și mare piața cu arcade, precum la dughenile Pașcanului, însă mai mari, mai nalte, mai largi și cu fațade bine regulate. Iar partea cea de jos, două frumoase biserici cu turnuri. Tîrgu îi de mijloc.

În două septembrie, trecînd prin Fraiberg sau *Muntele cel slobod*, tîrg mic, însă cu o piață cu frumoase fațade, cu statue, cu cișmele și cu arcade plăcute la vedere, am poposit la Noul [T]icin sau Năiticin, tîrg mic, însă cu o piață făcută cu frumoase fațade și arcade largi și mari, cu cișmele și cu statue. Pe urmă am trecut prin Vechiul [T]icin, care îi un tîrgușor mic, foarte aproape de Noul [T]icin. Pe un munte nalt și gol, foarte aproape de acest tîrgușor, deasupra drumului împărătesc o cetățue veche acăria porți și ziduri sînt pîna astăzi în picioare. După aceasta am mas în Alba biserică sau Varskirchen, tîrg mic cu un bun havuz, care strînge multa apă, folosătoare la vreme de foc. A două zi am trecut prin Rautin, tîrgușor cu porți, Laib, tîrg mic cu piață și porți; pe una din acele porți am văzut stema Moldovei, însă n'am putut să aflu nimic mai mult, fiind că nu ne-am oprit în acest tîrg; prin Ober-oghezd tîrgușor și prin Olmuț, unde am mas. Olmuțu îi un tîrg mare și frumos, foarte întărit după chipul

¹ Stațiunile dela Lemberg pîna la granița de Vest a Galiției sunt următoarele: Grodek, Sandowa-Wisznia, Przemysl, Radymno, Jarostaw, Przeworsk, Lancut, Rzeszow, Sendziszow, Ropczyce (În Kogalu. Halopcița), Denbica, Pilzno, Tarnow, Wojnicz, Brzesko, Boehmia, Myslenice, Kalwarya, Wadowice, Kenty și Biala. Bieltz e în Silezia (I. B.).

nou, cu trei zidiri și cu trei valuri de pamint, între care sînt sapate hîndichiuri adînci pline cu apă. Noi am trecut numai pîntr'o mahală frumușică, după ce am cercetat țăriile. Am mas pre urmă în Prosnitz, tîrg mic.

În 4 am trecut prin tîrgurile mici Vișau și Rușinau și am dormit în Briun, capitalia Moraviei, tîrg mare și frumos, cu mahalale bine regulate. Aici iarăși am trecut numai prin mahalale, care sînt mari și ulițele lor drepte.

În cinci am trecut prin Rorliuți, tîrgușor, Nicolsburg, cu multe binale vechi, cu o curte antică, dar lăcuită. Tîrgu în mărișor, însă scirnav, curtea cea veche îi o frumoasă și mare zidire bine păstrată. Nicolsburg, cu multe binale, îi între doi munți pietroși, pe care sînt multe zidiri, și prin Trasendorf, tîrgușor cu o frumușică grădină în apropiere, aproape de care am dormit.

În șasă, am trecut prin Hobernsdorf, sat mare, prin Gonersdorf, iarmaroc, Volchersdorf, tîrgușor cu un bun tractir, unde am poposit și pre urmă am intrat în Viena¹. Pentru acest oraș îi voi da descrierea prin răvașul meu de la Miunhen, capitalia Bavariei.

Până acum am cercetat puține locuri. În Viena vom șadea patru zile și de acolò pomîndu-ne vom ajunge în șasa zile la Miunhen. Nădăjduem că voi primi de la d-ta vre o scrisoare și că o voi găsi-o la Viena, însa m'am înșălat în nădejdea mē. Poate că d-ta mi-ai scris și că acei de la poștă de la Iași n'au pus-o în plicul catră Viena. Eu d-tale ț-am scris și de la Lemberg și nu știu dacă ai primit răvașul meu. Deacum d-ta nu vei putea sa-mi scrii de cît la Liunevil, caci nu vom mai șadea nici într'un tîrg. Cuconășu cuconului

¹ Pe drumul din Silezia, Moravia și Austria de sus pîna la Viena, statiunile pomenite de Kogalniceanu sînt acestea: Teschen, Friedeck, Freiberg, Neu-Titschein, Alt-Titschein, Weiss-Kirchen, Thein (Rautin la dînsul), Leipnik (Laib), Gr. Augезд, Olmütz, Prosnitz, Wischau, Rausnitz sau Rusznice, (Rușinau), Brünn, Pohrlitz, Nikolsburg, Drassendorf (sau Drazenhofen), Wolkersdorf. Gonersdorf pare a fi Gaunersdorf, iar lui Hobernsdorf nu i-am dat de urmă (*l. B.*).

Lupu Balș să poarta foarte bine, numai s'au facut cam negru din pricina soarelui. Impăratul Franțisc eră la Briun, unde este un lagăr de 40000 soldați și adoăa zi eră sa meargă la Olmuț, pe drumul căriia i să rădicase 12 arcuiri de triumf. Pe duduți și pe Alecu dulce îi sărut. Multă închinaciune lui Monsiu Chiuneni, Madamei Wimmer și lui domnu Cliș. Să nu crezi că pentru scumpete îți trimet cărțile neplatite de aici, căci dacă le-aș plăti eu, apoi nu le-ar mai trimete, ne mai avînd cel de la poștă banî a luà, în loc ca dacă nu le platesc, apoi ei avînd banî a luà, le trimet la adresul lor; și d-ta cînd îmi vei scrie, trimete răvașul ca să-l platesc eu.

Cu toata supunerea sărut minile d-tale și sint deapururea a d-tale pre plecat și supus fiu

MIHALACHE KOGALNITCAN

Adresa : A. Monsieur, Monsieur l'aga Elie de Kogalnitchan, Directeur du département des finances de Moldavie et chevalier de l'ordre de Sainte Anne de Russie, à Iassy.

Ms. 1161, t. 17

VI

Miunhen, 19 septembrie 1834

Cu fiasca plecăciune sărut minile d-tale, băbacă.

După un drum de opt zile am ajuns pe la ameaza zi la Miunhen, capitalia crăiei Bavariei. Acolò am cercetat de nu este vre un răvaș de a dumatile la poșta, dar nu s'au aflat. În tot drumul ne-au fost bine, număi ne avînd nici o știința de dumneta, de cînd am eșit din Moldovva, îmi pareà foarte rau, căci alții dintre noi au primit novitale de la părinții lor. Eu în tot cursul călătoriei mele am fost sanătos, număi am patimit de ochi, și îndată cum voi ajunge la Liunevil, socotesc să mă caut cu doftori, precum m'au sfătuit și Monsiu Leucur, care mi-au zis să-ți arăt din partea lui multe închinăciuni. Precum ț-am scris prin ravașul meu adresuit de la Viena, îți fac descrierea acestei capitalii.

Viena, adecă cetatea, nu-î frumoasă, din pricina că uli ele sint

foarte strimte, dară mahalalile, care sînt atite orașe, sînt foarte mari, frumoase, cu palaturi și cu ulițele foarte largi. Lucrurile cele mai vrednice de văzut sînt catedrala, adecă mitropolia sfințului Stefan, lucru vrednic de văzut, toată biserica îi lucrata cu petre sapate ca Triisfetitele¹. Are multe turnuri, din care unul este foarte nalt și al doile din lume prin înalțimea sa și prin frumusețea cu care îi împodobit. Pe urmă am cercetat morminturile împarașilor, împarătesilor și prinșilor Austriei, unde sînt multe lucruri vrednice de a fi văzute, precum mormintul craiasii Cristinii, al prinșului de Savuà, Evghenie², unul din cei mai strașnici și mari războinici a veacului al saptespazăce. Acolò am vazut și mormintul ducai de Raihstadt, fiul lui Napoleon. Pe urmă am văzut statua împaratului Iosef al doile, arsenalul, adeca armăria, unde sînt tot felul de arme și îmbracaminte oștașăști, veche și noa, precum și portreturile și statuile de ceară a multor împărași și războinici. Tot acolò am vazut și chipul de ceară a craiului de Ungaria Matieș Corvin, care au fost biruit de Stefan cel Mare, domnul Moldovei, precum și multe steaguri leșăști, italienești, franțuzești, precum și vr'o cîtevã vulturi de a lui Napoleon. Primbările cele mai frumoase este Praterul, care este o padure mare cu tot felul de înglidisiri³, precum case de joc, cafele, cofitării, pre urmă un fel de roși, unde sînt cai, căruțe de lemn, în care sa sui oamenii și apoi să învârtesc, panoramale unde să vede în mare, zugravit, toate țîrgurile Evropei, camere obscure, adeca oday întunecoase, de unde să väd toate persoanelle care trec prin aleiurile de castani sălbateci a Praterului, în care sînt sute de cerbi și fasanii foarte blinzi. Adoăa plimbare este Fo||csgarten. Palaturile împaratești sînt mari, dar triste și vechi, însa Șeonbriun, adecă fintina frumoasă, care este un palat unde împaratul și familia împarăteasca merge de pitrece vara aproape de Viena, este o zidire frumoasă cu

¹ Trei Ierarhi din Iași.

² Eugeniu de Savoia.

³ petreceri.

prea mari și plăcute grădini, cu stâlpuți, cu statue și aleiuri plăcute. Acolò este și o menajerie, unde am văzut un elefant și alte dobitoace străine. Menajeria îi bine zădită, fiește care fheară are casa și ograda sa. Dobitoacele însă nu sînt prea multe, ci este o menajerie particulară, care este una din cele mai bogate din Evropa. Acolò sînt mulți tigri, panteri, pardosi și patru lei, din care doi sînt născuți în Evropa. Viena are și multe alte lucruri vrednice de văzut. Din pricina neajungerii de vreme am fost de două ori la Teatru cu cucoana Smărăndița Balș, odată la Chernertor și odată la Viden¹. După ce am șăzut patru zile la Viena, am urmat iarăș călătoria noastră întru acest fel. În 11 septembrie am trecut prin Pamca și prin Hilledorf, tîrgușoare aproape de Viena. Lângă Hilledorf este un palat și un parc, adecă pădure încunjurată cu zid, foarte mare și frumos, a prințului Esterhazi, pre urmă prin Peochendorf, tîrgușor, și am mas într'un han aproape de un sat. În doăsprezăce prin Sant-Peolten, tîrg frumușal înainte întărit, prin Tillestad, tîrgușor, prin Melc, iarmaroc pe Dunărea, cu o prea frumoasă mănăstire, și am mas în tîrgușorul Erlauf. În 13 am trecut prin Nanorc, iarmaroc, Amsteden, tîrg frumușal, Stremberg tîrgușor, și prin Enț, pe apa Enț, tîrg mic cu țării vechi, și unde am dormit. A doăa zi am trecut prin Ebersberg, aproape de care Franțujii și Bavarezii la anul 1809 aū bătut pe Austrienii pe podul de pe apa Traun, și aproape de care este o cetățue, în care se închisăă 600 de Austrienii, ca să oprească trecerea podului. Aceștii după puțin s'au dat robi, și cetățuia s'au ars de Franțezii. Am urmat pe urmă drumul nostru prin Klain-Miunhen, adecă micul Miunhen, tîrgușor, și lăsind deadreapta Lințu, capitala Austriei de Sus, am urmat drumul nostru prin Vels, tîrg mărișor, am mas în Lambah, tîrg mărișor. De la Lințu începe drumul de fher pentru trăsura cu abori și merge în munții Tirolului. În 15 am văzut muntele Trauenștain, cel mai nalt din Austria, Șvanstad, tîrgușor înainte întărit, Voc-

¹ Kärntnerthor și Wieden (*l. B.*).

labriuc, târg marișor, Timeleam, iarmaroc, Franchenmarct, adeca iarmarocul Frincilor, târg mai tot de lemn, din pricina hereșteilor de scinduri, care sînt în apropiere, și tirgușoarile Strasvalhen și Naimarct, unde am petrecut noaptea. În 16 am trecut prin Salzburg, târg mare și vechiu, întărit după chipul nou, lângă un munte cu stînci. Acest târg, precum și țara de prinprejur, a fost a unui arhiepiscop care era prințip suveran și unul din cei mai bogați stăpînitori din Nemția. Acest târg îi pe apa Salza. Peste un ceas trecînd riul Saala am intrat în Bavaria și am mas în tirgușorul Vaghen, lângă un iaz mare care ține trei ceasuri. În 17 am trecut prin Stain, tirgușor mic, prin Altenmarct pe apa Ailț, prin Vaserburg, târg mic într'o vale adîncă, pe riul In, care încunjură târgul din trei părți, a patra parte apa nu sa împreună numai de o sută de pași gheometricești. În 18 am trecut prin Obersberg, iarmaroc, și am intrat în Muunhen pe la 6 ceasuri turcești, a căria descriere îți voi face de la Strasburg. În Bavaria am vazut mulțime de dracină, crescînd sălbateca și nelucrată de oameni. În Muunhen nu vom șadea decît o zi, și la sfârșitul lui septembrie vom fi în Luuevil¹, unde nădăduesc că voi găsi vre o scrisoare de a dumatile. Iarta, mă rog, băbacă, că am scris așa de urît, din pricina că avînd puțină vreme de a șadea în acest oraș, m'am grabit ca să vad cele de însămnat. Pe duduți și pe Alecu dulce îi sărut.

Cu toată supunerea sărut minile d-tale și sînt al d-tale pre plecat și supus fiu

MIHALACHE KOGALNICEAN

Adresa: A Monsieur, Monsieur l'Aga Elie de Goguelnitcho à Iassy.

M., 1161. f. 20

¹ Stațiunile principale între Viena și München sunt: Parkersdorf, Hilledorf, St. Poelten, Poehlaru (Poehendorf), Melk, Erlaf, Neumarkt, (Nanorc), Amstetten, Strengberg, Enns, Ebelsberg, Wels, Lambach, Schwannstadt, Vöcklabruck, Timelkam, Frankenmarkt, Strasswalchen, Neumarkt, Salzburg, Waging (lângă Waginger See), Stein, Altenmarkt pe râul Alz, Waserburg, Ebersberg (*I. B.*).

SCRISORI DIN LUNÉVILLE CĂTRE MIHAIL STURZA
1834

VII

În scrisorile lui Kogalniceanu către familia sa se găsește și concepțiunea unei scrisori a lui către Mihail Sturza, grație caruia se găsea la Lunéville la studii. Conceptul n'are dată, dar cuprinsul ne arată că e vorba de primele zile ale sosirii lui Kogalniceanu la Lunéville, deci Noembrie 1834 (v. și pag. 50).

Suveranul meu,

Fiește cari zi iaste însemnată prin o faptă bună, cari Maria Voastra nu încetează să le facă. Nu știu cum sa-mi arat a mă adinca recunoștință. Nu-i de mult că ea au binevoit să mă numiască preporučic¹ și acū iar aū dat voie să întovarășasc bezedelele, fiii săi. Mare protecție cari Măria Voastra îmi dăruiești mă fac rușinos, pentru că n'am făcut încă nimică, ca să o meritariască, dar vă rog, Prințipul meu, să credeți că veți găsi totdeauna în mine omul cel mai credincios, cel mai recunoscător la Măria Voastră și cel mai grabnic a o sluji, și cu viața mē, daca a fi trebuință. Din anii mei cei tineri am învățat a slăvi numele făcătorului meu de bine și de mult am priimit semnuri de a Sa mari gălantomie. Aice eu o jertvui toată vreme mē, ca sa mă silesc la învățătură, pentru că cu acești chip să Va arăt a mē recunoștință. Eū oī face toata putința ca să cișlig la Berlin o învățătură și științe adinca, ca pe urmă să pot jertvui cu vrednicie viața mē la slujba Prințipelui meū.

¹ cadet, subofițer.

Slavă bunătăților domnului Tiso¹ care le-au avut pentru noi și supărările cari n'au conținut să le aibă, noi am făcut un norocit drum, în cari noi am avut toate lucrurile trebuincioase. Tot ce știu, tot ce am văzut și înșămnat în țări streine vine dela bunătățile Voastre. Că Marele puternic să va cruțasca multă vreme pentru norocul Moldovenilor, această cereri iaste ă celui cari îi cu cel mai adinc respect și cu ce mai mari recunoștința

de a Voastra Mărie

cel mai plecat și pre
ascultător supus

MIHAIL.

¹ Când a trimes la studii pe Kogalniceanu și pe copiii săi, Mihail Sturza i-a pus pe drum sub supravegherea Francezului Tissot, un alt secretar particular al sau, pe lângă Lincourt. Tissot cunoștea și drumul, ca unul ce pe acolo venise din Franța în Moldova, și — mai ales — le putea da explicațiuni despre localitățile ce întâlneau, lucru la care domnitorul ținea mult, deoarece călătoria aceea așa de lungă trebuia să fie și un prilej de studii.

SCRISORI DIN LUNÉVILLE CĂTRE SURORILE SALE ¹
1834—1835

VIII

Le 9 novembre 1834

Mes chères sœurs,

Vos aimables lettres, en date du 2 septembre et du 4 octobre m'ont causé beaucoup de plaisir : j'y ai vu que vous ne m'avez pas oublié et que vous vous souvenez de votre frère, qui de son côté pense aussi à vous. Je suis bien sensible à vos démonstrations d'amitié, en m'écrivant que mes lettres vous font passer quelques agréables moments : je tâcherai donc à vous tenir aussi au courant des nouvelles de la France, ce que pour ce moment je ne peux pas exécuter, car je suis si occupé, j'ai tant d'affaires, tant d'ouvrages, que je n'ai pas un moment à moi. Je suis dans la troisième classe, à cause du latin, car quant à la langue française j'aurai pu être en Rhétorique, grâce aux soins et à la bonté de Monsieur Cuénim, bonté que je n'oublierai jamais, en tâchant de m'en rendre digne. Je vous remercie de ce que vous me donnez les nouvelles que vous savez et je vous prie de ne pas cesser, car elles me font bien de plaisir et je crois être encore dans ma patrie. Ecrivez-moi, je vous prie, si mon père a changé d'habits et sur quel cheval il a été à la cérémonie du sacre du Hospodar de Moldavie. Montrez à mon

¹ Marghioara și Elenco (v. pag. 2).

père cette lettre et dites-lui que je le prie de vous conduire pour voir l'éléphant, si toutefois jusqu'à présent il ne l'a pas fait, car ici toutes les dames vont voir tout ce qu'il y a de curieux. Je croi que Pulchérie et Savtitzza¹ ont mangé du raisin aussi pour moi et qu'en avalant des grappes entières elles pensaient aussi à moi, de même j'espère qu'Aléco a assez fait traîner son sabre, car le mien se repose dans une garde-robe, car je ne porte que des habits bourgeois. C'est avec bien de regrets que je suis obligé de quitter la plume, mais bientôt on va m'appeler à l'étude, je n'ai que le temps de vous dire que je vous embrasse bien tendrement et suis votre

affectionné frère

KOGALNITCHAN

Mon cher petit Aleco,

J'ai reçu votre joli chiffon et je suis fort aise de ce que vous m'avez écrit. Pour vous récompenser de votre souvenir, au retour de Monsieur de Lincourt je vous enverrai quelque chose de joli. Apprenez bien et vous aurez de moi bien de joujoux.

Madame Wimmer,

Je vous suis bien reconnaissant de vos bons souvenirs et je vous prie de les continuer. J'espère que vous êtes contente de mes soeurs et qu'elles tâchent de se rendre dignes de vos bontés. J'ai l'honneur d'être, Madame, votre obéissant serviteur.

Cu frășasca dragoste mă închin d[umi]lorvoastre, vere Cotine și vere Gheorghită, de multe ori v'am arătat în răvașurile băbacu multe închinăciuni, însă dumnevoastră nu-mi scrieți nimic. Aceasta arata că m'ați uitat cu totul. Eu însă nu v'am uitat și gîndesc adese ori la dumnevoastră.

¹ Surori mai mici ale lui Kog. (Pulchérie e Profira).

IX ¹

Mes très chères sœurs,

J'ai reçu vos aimables lettres avec bien de joie et je vous en ai de la reconnaissance, ainsi que pour les félicitations que vous voulez bien me faire à l'occasion de ma fête. J'en ai cependant aussi à vous faire pour le nouvel an : je vous souhaite une bonne santé, des jours heureux et prospères et une longue vie. Voilà tout ce que j'ai à vous dire à ce sujet, car dans ces mots bien de choses sont comprises. Je vous ai envoyé quelques étrennes par le cuisinier du prince, nommé Richard ; vous l'accueillerez bien et vous le ferez asseoir, car c'est un homme de bonne famille. Je félicite bien Aleco de jouer aussi à ma place avec mes camarades. Je vous demande pardon de ce que vous dites que je n'ai pas écrit à Monsieur Cuénim, je ne suis pas ingrat jusqu'à ce point et je viens de lui écrire aussi l'autre jour. Vous lui présenterez aussi la lettre ci-jointe. Vous me direz pourquoi est-ce que vous n'apprenez plus la langue allemande.

Ma chère Pulchérie, vous aurez la bonté de m'écrire quelles sont les personnes à qui vous donnez le nom de Monsieur et Madame Negel, car je n'ai pas l'honneur de les connaître. Je suis bien reconnaissant envers *Monsieur Meterniche* ² et sa chère maman de ce qu'ils sont venus en ce moment me souhaiter une bonne fête : je leur en ai de l'obligation.

Les princes Vogoridi sont retournés de Vienne, ou de Munich, car ils y ont été, parce que dans toute l'Europe ils n'ont pas trouvé une instruction qui leur soit convenable et des professeurs qui soient dignes de leur enseigner les sciences. Enfin ces messieurs sont des bêtes de la Grèce, je les ai rencontrés à Vienne et je m'en suis moqué. Ils voulaient d'abord venir avec nous, ensuite ils ne l'ont pas voulu, tant pis pour eux et tant mieux pour nous.

¹ Aceasta scrisoare e nedatata, dar pare să fie dela sfârșitul lui Noembrie 1834.

² derâdere.

J'ai vu aussi toutes les autres nouvelles que vous me donnez et je vous en ai de l'obligation. A Lunéville il y a un théâtre, mais nous n'y allons pas, parce que Monsieur l'Abbé n'a reçu aucun ordre là-dessus jusqu'à présent. L'instrument de musique que j'ai choisi est le violon, mais je n'ai pas encore commencé à l'apprendre. Monsieur Garet¹, auquel je fais mes compliments, a été trompé de vous dire que le petit Pascale était allé à Paris, puisqu'il est avec nous. Vous me dites que je ne passe pas de grands cachets, parce que cela coûte un piastre, mais que direz vous, quand vous saurez que la lettre que vous m'avez dernièrement [écrite] m'a coûté 24 piastres, c'est-à-dire 8 francs. C'est pourquoi je vous prie de me donner plus de nouvelles que jusqu'à présent, mais que vous écriviez plus serré que vous ne le faites. Savitzka m'a sans doute oublié, puisqu'elle ne m'écrit pas. Bien de compliments à ma tante Marie, à Madame Wimmer et à mes cousins, enfin à tout le monde.

Mon cher Aleco, je te remercie de ta petite lettre et t'embrasse.

MICHEL KOGALNITCHAN

Mes sœurs, envoyez-moi quelques recettes, comment on fait les confitures, car ici on ne les fait pas comme chez nous et Monsieur l'Abbé voudrait les savoir faire comme chez nous.

Bien de compliments à Madame Wimmer.

X

Lunéville, le 7 décembre 1834

Mes chères sœurs,

Il y a déjà plus d'un mois que je n'ai pas reçu de vos nouvelles, je ne puis m'empêcher d'avoir de l'inquiétude, ne connaissant pas la cause de ce retard. J'ai écrit lettres sur lettres et je n'ai aucune réponse. Papa est-il malade, ou n'avez-

¹ Avea, impreuna cu soția sa, la lași un institut de fete, unde au învățat surorile lui Kogălniceanu (v. Ms. 1170 dela Academia Româna, filele 126 și 127).

vous reçu aucune de mes lettres, ou m'avez-vous peut-être oublié, moi qui pense toujours à vous et à mon pays.

Mais non, c'est impossible qu'il soit comme cela. Enfin je me perds dans mille conjectures, sans pouvoir m'arrêter à une seule. Je vous envoie par Monsieur Richard, le cuisinier de Son Altesse Serénissime le Prince de Moldavie, quelques livres pour étrennes. Pour Marie quatre volumes intitulés *Lettres à Sophie*, pour Hélène quatre volumes de même avec le titre de *Lettres à Emilie sur la mythologie*, pour Pulchérie quatre volumes sous le nom de *Oeuvres de Maistre*, pour Savtitzja j'envoie un *petit dictionnaire bien relié*, un *livre de fleurs* et *Les grâces de l'enfance*. Dites-lui de ma part qu'elle tâche bien de suivre les exemples que ce livre renferme et qu'elle soit plus appliquée à ses devoirs qu'elle ne l'a été jusqu'à présent. Quant pour Aleco, le considérant comme militaire et comme enfant, je lui envoie *Les cris de Paris* et *Le nouvel alphabet militaire*. Dites-lui qu'il apprenne bien ses leçons et qu'il tâche à contenter papa, s'il veut que je lui envoie encore, quand l'occasion se présentera, des joujoux et des livres. Croyez, mes chères soeurs, que je vous aurai envoyé quelques objets, qui vous convinsent mieux, si j'avais connu d'avance le départ de Monsieur Richard, pour pouvoir les faire venir de Paris, mais Lunéville est si petit, que je n'ai acheté que ce que j'ai pu trouver de meilleur. Et puis d'ailleurs ma bourse est passablement vide et les marchandises sont aussi chères qu'en Moldavie. Cependant si dorénavant l'occasion se présente, je me ferai un plaisir de vous envoyer de jolies choses. Vous me répondrez, aussitôt que vous aurez reçu ces choses. Beaucoup de compliments à Monsieur Kische et à Madame Wimmer, auxquels je présente mes respects et je souhaite une bonne fête.

Mon cher professeur, Monsieur Cuénim,

Je vous ai écrit déjà deux fois et je n'ai reçu jusqu'à présent aucune de vos nouvelles, non plus que de mon père et de mes sœurs. Je m'empresse de vous témoigner ma vive

reconnaissance et de vous souhaiter une longue vie, des jours heureux et prospères. Croyez, mon très cher professeur, que jamais je n'oublierai les soins que vous avez eus pour moi et vos bontés envers celui qui est à jamais votre très obéissant élève.

MICHEL KOGALNITCIAN

Ms. 1161, t. 40

XI

le 1 janvier 1835

20 décembre 1834

Mes chères sœurs,

J'ai reçu votre lettre avec beaucoup de joie et je remercie le Tout-Puissant de ce que vous êtes bien portantes. Vous dites que je vous ai fait du plaisir en vous écrivant, et si, comme vous le dites, mes lettres vous amusent, je tâcherai de vous écrire le plus souvent qu'il me sera possible.

Je vous suis obligé de ce que vous me donnez des détails sur les pièces qu'on a jouées pour la fête du prince. Je suis bien aise de ce que vous vous proposez de donner de petits concerts, et vous ferez bien, car cela vous donnera l'usage de la musique. J'ai vu aussi par vos lettres que mon père a résolu de passer les soirées en famille et avec des personnes du voisinage. Dites-moi, je vous prie, quelles sont les dames et les messieurs qui fréquentent notre maison ? Ma chère Hélène, vous me dites de vous donner des nouvelles de la France, mais il y en a de si peu convenables pour vous, que je ne pourrais pas vous satisfaire. Que vous dirais-je de légitimistes, de doctrinaires, de républicains, enfin cent parties qui toutes veulent des choses différentes, les premiers veulent Charles X, les seconds soutiennent Louis-Philippe, les derniers la république et tant d'autres choses que je ne vous nommerai pas, vu que c'est de la politique et vous savez que je ne m'en mêle pas. Je me contenterai donc de vous dire qu'à Lunéville il y a un théâtre, mais que je n'y vais pas. Lorsque vous m'écrirez encore, écrivez plus serré, afin que vous me donniez plus de détails de mon pays. Mes chères sœurs, envoyez-moi quelques re-

cettes comment on fait les confitures, mais non pas toutes à la fois, mais mettez dans chacune de ces lettres par deux ou trois. Demandez [à] Monsieur de...¹ s'il a reçu de mes lettres, car je lui ai écrit jusqu'à présent trois, ainsi qu'à Monsieur Millo. Ecrivez-moi ce qu'on a résolu pour lui: s'il sera employé ou s'il ira à l'étranger et dans quel pays et quelle ville. Bien de compliments à Monsieur Kische et à Madame Wimmer, à laquelle je vous prie de montrer ma reconnaissance de ce qu'elle a bien voulu m'écrire. Je la prie de me pardonner de ce que je ne lui réponds pas à présent, mais c'est que le temps me manque, mais à la première lettre je ferai mon devoir. Envoyez-moi de plus grands détails de ce qui se passe à la cour et en ville, quels sont les officiers qui ont été nouvellement faits, enfin d'autres choses. Nettoyez quelquefois mes livres de poussière. Ici j'ai acheté une grande quantité de volumes et lorsque je retournerai en Moldavie j'espère que j'aurai une grande bibliothèque. Ecrivez-moi si vous avez reçu les livres que je vous ai envoyés par Monsieur Richard, le cuisinier du Prince. Je vous remercie, Savtitz et Alcco, de la lettre que vous m'avez envoyée, tâchez de bien apprendre et de parler toujours le français.

KOGAI NITSCHAN

Ms. 11 / . 48

XII

30 18 janvier (1835)

Mes très chères sœurs,

C'est avec bien de plaisir que j'ai reçu vos lettres en date du ^{13 janvier} . 0 décembre, j'étais dans des inquiétudes mortelles, n'ayant reçu aucune de vos nouvelles depuis plus d'un mois.. Vous me demandez si je souffre encore des yeux, grâce à Dieu, je ne souffre pas tout. Je m'étonne que vous me dites que Monsieur Cuenim a reçu mes deux lettres, cependant je n'en

Indescifrabil, pare a fi o porecla a prof. Cuenim.

ai pas encore reçu sa réponse, c'est ce qui me fait supposer que Monsieur Cuénim est fâché contre moi et je n'en sais pas la raison.

Dites à Aleco de demander [à] Millo pourquoi il ne m'écrit pas ; est-il devenu fier depuis qu'il a reçu une montre du prince ? Qu'il lui dise aussi qu'un ami vaut plus qu'une montre et qu'il ne doit pas m'oublier pour une bagatelle, moi qui l'aime tant. Je suis bien aise que vous avez été à la cour, cependant vous m'en donnerez des détails sur les amusements que l'on y donne, ainsi que sur les personnes qui y vont. Vous me demandez aussi des nouvelles de France, mais je n'en connais guère qui puissent vous amuser, puisque je ne sors jamais. Tout ce que j'ai à vous dire, c'est que j'ai acheté un grand nombre de livres, tant que j'ai eu de l'argent, et qui m'étaient nécessaires. J'ai aussi beaucoup de comédies, dont plusieurs ont été jouées à Jassy, telles que....¹ *et le Pacha, Le Joueur, Le paysan perversi, La dame Balche* et mille autres. J'ai vu aussi avec plaisir que le prince a ordonné l'établissement d'une Academie et que Monsieur Chihak en fera partie. Je suis en correspondance avec Basile Alexandry à Paris, et il m'a écrit de vous prier dans ma lettre de faire bien de compliments à Mademoiselle sa soeur. Vous direz à mon père que l'autre jour le fils de Monsieur Costaki Pachcanou, qui est à Paris, est venu nous voir à Lunéville et qu'il y est resté un jour.

Scrie-m pentru ce, Monsiu Chiunem nu-mi scie și trime-teți pe Dumitrachi ca sa întrebe pe Milu care este pricina de nu-mi răspunde, însa să nu știe Chiunem. De aceste toate sa ma înștiințați.

J'ai reçu aussi la recette des confitures de citron, mais dorénavant donnez-moi de plus grands détails, combien on doit les tenir au feu, combien on doit les froter, etc. Si vous ne pouvez pas m'en donner les détails en français, écrivez-moi, ce que vous ne saurez pas, en moldave. A Lunéville ou peut faire

¹ Indescifrabil.

des confitures de chocolat, de groseilles de roses, de griottes, d'abricots et d'autres, dont je vous dirai plus tard les noms. Mes compliments à madame Wimmer et à Monsieur Kische. Si mon oncle Jean est à Jassy, présentez-lui mes respects. Adieu, mes chères sœurs, je vous embrasse et suis

Votre affectionné frère

MICHEL

Ma chère petite sœur Savtitza et mon cher petit frère Aleco, J'ai reçu vos petites aimables lettres et j'ai vu que vous ne m'avez pas oublié. Apprenez bien et tâchez de contenter mon père. Adieu, je vous embrasse bien tendrement.

Ms. 11.1. 1. 51

XIII

(Fară data)

Mes chères sœurs,

C'est avec bien de plaisir que j'ai reçu vos aimables lettres, en date du $6/18$ janvier, et j'ai rendu des actions de grâces au Tout-Puissant de ce que vous vous portez bien, ainsi que notre cher père. Vous dites que vous n'avez pas aucune nouvelle de Jassy à me donner. Comment cela? N'allez-vous pas au théâtre, n'allez vous pas chez le prince, n'allez vous pas à la promenade, n'entendez vous pas parler mon père? Par exemple, dites-moi si la milice est plus grande, quelles pièces on donne au spectacle, quelle forme et quels attributs aura l'obélisque qu'on fait, où on l'établira; envoyez-moi par écrit, mais clairement et lisiblement, les poésies que l'on donne dans *l'Abeille Moldave*, ainsi que les fragments de l'histoire moldave qu'on y trouve, enfin tout ce que la gazette donne de curieux et surtout en fait d'histoire moldave, en fait d'ordonnances du prince, en fait de nouveaux établissements de la Moldavie, etc. Si mon père n'est pas abonné, priez-le de le faire, afin d'avoir aussi des nouvelles des institutions de la Moldavie. Écrivez-moi aussi si

Alcase, qui était chez Monsieur Cuénim, a été fait officier Dorénavant envoyez-moi les recettes des confitures en moldave, mai que l'écriture soit lisible. J'ai dans ma bibliothèque, qui était dans ma chambre, un grand volume moldave, dont le titre est *Despre începutul Romanilor în Dacia, făcută de Dicio Sin Mărtin*. Demandez mon père s'il ne trouvait pas le moyen de me l'envoyer ; il peut pour cela s'adresser à quelque négociant, comme Micoli ou Alexis, et qui ait des communications avec Paris ou Vienne. Car ce livre m'est très-nécessaire, vu que je me propose d'écrire, quand j'aurai le temps, l'histoire de la Moldavie. Pour le prix des livres que vous me demandez, voilà ce que j'ai donné. J'ai payé 15 francs, qui font 45 piastres ; les livres de Marie, 12 francs ou 36 piastres les livres d'Hélène, et 8 francs, ce qui fait 24 piastres ; les livres de Pulchérie. Pour le petit dictionnaire, j'ai donné 3 et demi ou dix piastres, pour les Grâces de l'enfance 15 piastres, pour les fleurs 15 piastres, pour les soldats d'Aleco 15 piastres ; de même pour les Cris de Paris 15 piastres ou 3 francs. Ils sont un peu chers, mai j'ai cherché ce qu'il y avait de plus nouveau. Si vous voulez lire quelque chose de bon, je vous engage à vous abonner au *Musée de famille* ou *Lecture du soir* et au *Voyage autour du monde* par d'Urvile. Monsieur Cuénim les avait achetés. Vous trouverez ces livres chez Baghus. Ils coûteront cher, mais ils sont bons. Ici chacun de ces livres coûte un ducat par an. Adieu, mes chères sœurs, je vous embrasse. Aleco écrit mieux que Savtiça, qu'elle ne se laisse pas surpassée. On peut couper la bouteille de gomme élastique et s'en servir pour ôter du crayon. Je l'ai envoyée, parce qu'à Jassy elle coûte cher.

KOGALNITCHAN

Vous pouvez vous servir aussi de la bouteille de gomme élastique pour y mettre de l'encre et en faire un encrier. Mais d'abord, pour lui donner une forme d'encrier, il faut l'échauffer pres du feu et lui donner, par le secour de la main, la forme

que l'on veut. Au reste, vous ferez ce que vous voudrez. A Jassy elle doit coûter un ducat et ici elle ne coûte qu'un franc ou 3 piastres.

Ms. 1161 f. 34

XIV

Mes très-chères sœurs,

C'est avec bien de plaisir que j'ai reçu vos charmantes lettres ; j'ai rendu grâce au Tout-Puissant de ce que vous portez bien. Quant à moi, vous saurez que je suis assez bien. Je suis bien chagrin de ce que mon père ne donne plus des soirées et que vous restez seules, comme dès mon temps, mais vous devez vous consoler, car peut-être que mon père a eu ses raisons pour cela. Nous avons reçu de nouvelles du Prince, où il dit que nous pouvons aller au théâtre, mais maintenant nous n'avons pas d'acteurs. J'ai reçu la lettre de Monsieur Cuénim et je lui ai répondu. Mes chères sœurs, vous m'envoyez des recettes pour des confitures què, pour pouvoir faire, il faut avoir des fruits et nous sommes encore au cœur de l'hiver. Ainsi envoyez-moi des recettes comme pour des confitures de chocolat et d'autres. Quand ces choses seront finies, alors donnez-moi des nouvelles soit littéraires, soit politiques, on bien particulières, au lieu de recettes. Car j'aime mieux les choses nouvelles que les confitures ; je suis bien aise de ce que les livres que je vous ai envoyés vous font du plaisir. C'est avec bien de la peine que... que les affaires de Monsieur Cuénim ne vont pas aussi bien que je le voudrais, j'en suis sincèrement affligé. J'ai entendu que l'on se propose de fonder un pensionnat de demoiselles. Ici on donne beaucoup de soirées, mais nous n'allons pas, parce qu'on ne nous permet pas. Si j'avais quelque occasion, je pourrais vous envoyer des chapeaux de Paris et d'autres choses, mais je n'en ai pas. Faites demander à Micoli s'il n'a pas quelque correspondant à Paris, peur que je

puisse vous faire quelques emplettes. Mes compliments à Madame Wimmer et à Monsieur Kische, malgré qu'il ne veut pas vous donner des leçons. Savtiza et Aleco, que j'embrasse, doivent apprendre que jamais devant *b* et *p* on ne met point de *n*, comme ils m'écrivent *je vous embrasse*, ils devaient écrire *je vous embrasse*. Du reste, je les félicite de ce qu'ils écrivent mieux maintenant. Ecrivez-moi si mon père est toujours directeur des finances et quels sont les ministres. Mes compliments à Monsieur et à Madame Guard, si vous les voyez. Ecrivez-moi aussi si ses demoiselles ont joué quelque nouvelle pièce. Je commence à dessiner assez bien et je m'applique, autant que le temps me permet, afin qu'en retournant en Moldavie je sois un parfait artiste. Je ferai alors vos portraits. Vous re[mettez] la lettre ci-incluse à mon cher oncle Jean. S'il est déjà parti, vous la lui enverrez à sa résidence.

Adieu, mes chères sœurs, je vous embrasse et suis votre affectionné frère

KOGALNITCHAN

Le 7 19 février 1835

Ms. III 1. f. 28

ΛV

Le 16 25 mars 1835

Mes très-chères sœurs,

C'est avec le plus grand plaisir que j'ai reçu les lettres que vous m'avez écrites en date du 7 19 février. J'ai reçu plusieurs de vos lettres et je vous ai répondu. Je suis bien aise de ce que vous vous portez très-bien. Quant à moi, vous saurez que j'ai été malade quelques jours ; maintenant, grâce à Dieu, je me porte assez bien. Vous presenterez, je vous prie. mes respects à Monsieur Cuénim et vous lui témoignerez ma gratitude de la bonté et de l'amour qu'il me témoigne. Je lui ai répondu aux lettres obligeantes qu'il m'a écrites. Je ne sais pas s'il a reçu mes réponses. Vous dites

que vous êtes contentes de ce que j'ai acheté beaucoup de livres pour remplir mon armoire, mais jusqu'à présent j'ai plus qu'il n'en faut pour le remplir, puisque j'ai déjà plus de trois cents volumes en 8°. Tous ces livres sont accompagnés de très-belles gravures. J'ai les œuvres de Chateaubriand, de Buffon, de Voltaire, de Racine, de Corneille, la Bibliothèque des voyages en 50 volumes, les œuvres de la Harpe et beaucoup d'autres ouvrages du jour. J'aurai l'occasion de vous envoyer au mois de mai plusieurs livres. Je voudrais vous envoyer des choses de luxe, tels que bonnets, souliers, fichus ; mais c'est que tous ces objets coûtent cher et ma modique bourse ne me suffit pas. Si vous voulez avoir quelques objets pareils, tâchez de dire à mon père de m'envoyer une trentaine de ducats et vous aurez de très jolies emplettes, qu'en Moldavie vous ne pourrez acheter pour cent ducats. Mais que cet argent m'arrive pour le quinze Mai, car plus tard je ne pourrai rien faire, puisque l'occasion m'échappera de vous les envoyer. Maintenant nous n'avons pas d'acteurs à Lunéville ; je ne pourrais donc vous dire si on donne de jolies pièces. Avec la même occasion je vous enverrai mon portrait. Je voudrais savoir depuis quand Madame Garet est devenu Madame de Garet, est-ce depuis mon départ de Moldavie ?¹ Millo demeure chez le spatar Scarlat Croupensky, tout près de nous, vous lui enverrez cette lettre ci-jointe et vous lui ferez demander la réponse. J'ai écrit à mon oncle par ma dernière lettre que j'ai envoyée à mon père. Tâchez d'en avoir la réponse et me l'envoyer. Vous lui écrirez aussi de ma part, en lui disant que je le prie de tenir sa promesse. Vous ne me dites pas s'il est déjà employé. Écrivez-moi si vous recevez mes lettres trouées, car celles que je reçois de Moldavie ont une quantité de trous, qu'on fait sans doute à l'entrée de l'Autriche. Présentez mes compliments à Madame Wimmer, à mes cousins, à Monsieur Kische, si vous

¹ Vezi pag 20

le voyez, et à tout le monde. Ecrivez-moi plus souvent et plus et donnez-moi plus de nouvelles.

Adieu, je vous embrasse et suis votre affectionné frère. J'embrasse tendrement Savtitzza et Aléco. Ecrivez-moi s'ils apprennent bien.

KOGALNITCHAN

Ms. 1151, f 62

XVI

Le 18 6 avril 1835

Mes très-chères sœurs,

J'ai reçu vos aimables lettres datées l'une du 24/12 mars et l'autre du 18/6 du même mois. J'ai senti un plaisir inexprimable en les lisant et j'ai rendu grâce au Créateur de ce que vous vous portez bien. Quant à moi, je suis assez bien, seulement j'ai souffert une dizaine de jours de la poitrine. Je suis bien aise des détails que vous me donnez sur les ordonnances du Prince pour la prospérité publique. J'ai vu dans les journaux français que la Moldavie a été reconnue indépendante par l'Angleterre et par l'Autriche et que le Prince de Moldavie a déclaré Galatz port libre. Ecrivez-moi si cela est vrai. Vous me dites que Negrouce a traduit quelques pièces en moldave, mais vous ne me dites pas s'il les a fait jouer ou imprimer¹. Je croyais que la Moldavie était encore éloignée de voir dans son sein de grands crimes, mais malheureusement j'ai été trompé. Ecrivez-moi d'où est ce monstre qui a dévoré son enfant et quelle peine lui a-t-on infligée. Pour le livre dont je vous ai écrit, mon père n'a qu'à l'envoyer avec quelque personne de sa connaissance à Vienne chez le banquier Popp et lui écrire de me le faire parvenir et je l'aurai dans peu. Dites à mon père que je le prie infiniment de me l'envoyer, puisque j'en ai grand besoin. Lorsque

¹ E de sigur vorba de «Triizeci ani sau viața unui jucătoriu de cărți. Melodramă în trei zile. Tradusă din franțozește de Kăminariu K. Negruți. Eși 1835». Un volum în 8° mic de 110 pag., cu o prefață din Martie 1835 și tipărit cu alfabetul cirilic.

dans la *Gazette Moldave* il y aura des poésies ou bien de l'histoire moldave, envoyez-les moi et vous m'obligerez. Le *Robinson* a été plusieurs fois traduit en moldave, ainsi ce n'est pas pour la première fois. Vous devez le trouver dan[s ma] bibliothèque. Celui qui paraît aujourd'hui est sans doute traduit par Monsieur Basile Dragitsche. Ma chère Savtitza, Monsieur Cuénim a eu raison de se moquer de vous; j'espère bien qu'une autre fois vous serez plus attentive, car voyez-vous, ce n'est pas joli pour une jolie demoiselle de votre âge que de faire de pareilles fautes, fi, c'est une horreur. Aleco, je vous embrasse, mais quand on travaille, on ne doit pas s'empresse pour aller s'amuser; au contraire, quand on s'amuse, on doit s'empresse pour aller travailler. Si vous êtes sage et si vous apprenez bien, je vous enverrai de jolis livres à la fin de juin. Ici, mes chères sœurs, il n'y a pas de comédiens pour le moment. Les acteurs de Nancy, qui est une très-belle ville et où j'irai passer mes fêtes de Pâques (à mon retour je vous en donnerai des nouvelles par ma prochaine lettre) sont venus une fois à Lunéville. Ils ont donné une représentation composée de deux parties : *Le Pré aux clercs*, opéra en quatre actes, belle pièce, et *Le Chalet*, opéra comique en un acte, jolie pièce. Je passe mon temps, quand je le peux, à lire différents ouvrages et beaucoup de journaux, tels que La gazette de France, l'Estafette, la Caricature, le Voleur, le Mercure de France, la Revue Maritime, la Revue des deux mondes, la Revue de Paris, le Protée, Journal des modes et d'autres petits journaux. Je suis abonné à quelques uns, quant aux autres je les emprunte pour les lire et ensuite je les rends. Donnez-moi des nouvelles. Dieu, passez bien votre temps, pendant les Pâques amusez-vous bien et pensez quelquefois à votre frère. Remettez ces lettres à mon oncle et à Monsieur Cuénim.

KOGALNITSCHAN

Vere Cotine, Am primit cu m[are] bucurie răvașul dumi-tale și am slăvit numele Don nului c[ă] te] afli sănătos. Dudu-

cile își vor spune ce fac, adecă ca învăț și că nu cunosc pe nimeni. Arată lui Moșu Tachi și mătușicăi Mărioară ca li sarut mînilor, precum și verișoarei Elencului. Multe închinăciuni lui văru Alecu și Gheorghiuță, precum și la ceilalți și la toți prietenii.

KOGĂLNICEAN

Ms. II, 1, 1 Co

XVII

Lunéville, le 10 mai 1835

Mes très chères sœurs,

Vous m'écrivez que vous êtes dans une grande inquiétude de ce que vous n'avez pas reçu des lettres de moi depuis longtemps ; je sens que je suis coupable, mais involontairement ; l'examen que j'ai eu à soutenir a été la cause de ce retard, de même que j'ai écrit aussi à mon père. Je me porte bien, mais quelquefois je sens de douleurs de poitrine, ce qui me vient de ce que je reste toujours assis et que je ne fait pas beaucoup d'exercice. J'espère que quand je retournerai en Moldavie, j'aurai le bonheur de lire les chefs-d'œuvre intelligibles de Botezato : mais en attendant je ne sais pas quel est le fou qui en achette des exemplaires. Ecrivez-moi quel est le titre de l'ouvrage que S. A. le Prince a donné au cabinet de l'histoire naturelle. Moi j'ai aussi un ouvrage en ce genre, mais qui coûté extrêmement cher, c'est L'histoire des progrès des sciences naturelles en 80 volumes plus 80 livraisons de plus de huit cents gravures coloriées. Il m'a coûté 60 galbeni puisque je l'ai acheté petit à petit. Mais c'est un ouvrage magnifique. En Moldavie il doit coûter 600 galbeni, car les livres s'y vendent dix fois plus cher qu'ici. A propos, vous me dites le nom du futur de M-elle Pulchérie Ghika, mais vous ne me dites pas les titres des époux des M-elles Alexandry Cavako et Garet. Je suis bien curieux de les savoir. Je suis bien

¹ in ms. *deverens*.

aise de ce qu'on a établi aussi en Moldavie une compagnie de pompiers à feu; car ici, en France, il y'en a même jusque dans les plus petits villages. Ici la musique moldave est inconnue; ainsi je vous prie de m'envoyer sur chacune de vos lettres une chanson en notes, car plusieurs personnes m'en ont prié. En revanche je vous enverrai aussi de musique française aussitôt que j'en trouverai l'occasion. Des grains des melons-d'eau n'ont pas encore poussé. Je ne sais pas si vous avez reçu une lettre de moi, où j'écris à mon père au sujet de deux Français qui désirent aller en Moldavie. Ici il n'y a rien de nouveau, si ce n'est que dans un mois nous aurons le camp, où il y aura six régiments de dragons, ainsi qu'un des fils du roi. Nous aurons aussi dans peu des acteurs. J'ai maintenant dans ma bibliothèque jusqu'à cinq cents volumes, tous en 8° et avec de très-belles vignettes et gravures. Quand je retournerai en Moldavie, nous aurons avec quoi passer gaiement les longues soirées d'hiver au coin du feu, car je n'ai choisi que des livres amusants. Aussitôt que j'aurai trouvé l'occasion, je vous enverrai quelques uns. J'embrasse Savtitzza et Aleco. Mes respects à Monsieur Cuénim, à Monsieur Kische et à Madame Wimmer. Vous enverrez cette lettre à Millo et vous lui demanderez réponse. Mes compliments à mes cousins. Je vous embrasse et suis avec le plus vif attachement votre affectionné frère.

KOGALNITCHAN

Băbacă, mă rog, zi lui Monsiu Lencur ca sa scrie domnului abate ca să-mi dei voe să mă plimbu câte jumătate de ceas în toate zilele, căci de multe ori am durere de piept din pricină că toată ziua șăd și că nu umblu nici cacum, și doftorii singuri mi-au zis ca să mă preumblu mult, pentru că ne făcând aceasta sângele sa aprinde și de aceia mă doare pieptul.

Adresa : Monsieur l'Aga Elie de Kogalnitschan, Iassy, Moldavie par Autriche

Ms. 11, 1, f. 68

XVIII

Le 13/26 mai 1835

Mes très-chères sœurs,

J'ai reçu avec le plus grand plaisir vos charmantes lettres en date de 11/23 avril, et je rends grâce au Ciel de ce que vous êtes toutes bien portantes. Quant à moi, vous saurez que j'ai été malade de la poitrine; j'ai eu aussi la fièvre, mais maintenant je jouis d'une assez bonne santé. Je suis bien fâché de ce que mon père n'a pas voulu satisfaire à votre demande, en vous donnant de l'argent pour des chapeaux; allons, il faut vous en consoler. Je tâcherai dans peu de vous faire ce petit plaisir, lorsque mes moyens me le permettront. Je tâcherai de vous envoyer le plus de livres que je pourrai avec la première occasion. Vous me dites aussi que j'envoie maintenant la bibliothèque que je me suis formée, mais c'est impossible, vu que tous les ouvrages que j'ai sont encore incomplets, ou bien, en souscription, ou bien ne sont pas encore reliés et que je ne peux pas les envoyer sans qu'ils soient reliés. Vous me dites que les élèves de la société philharmonique de Boukarest ont donné une représentation, mais vous ne me dites pas [où] ils l'ont donnée: est-ce à Jassy ou bien à Boukarest. Il paraît qu'en Moldavie tous les bourgeois se donnent le titre de *de*, mais c'est une chose permise, car de même en France, je puis me nommer le fils du grand Mogol, sans que quelqu'un me conteste ce titre, et Madame Garet est assez instruite et assez spirituelle pour savoir cela; par conséquent elle a ajouté un *de* qui annoblisse l'action qu'elle a faite lorsqu'elle a quitté la Moldavie furtivement, mais il faut lui pardonner cette petite vanité-là; laissons-lui ce *de* qui a tant de charmes pour elle et pour sa noble demoiselle. Mes chères sœurs, mon père m'a envoyé quelques petites choses par Monsieur Baptiste Foureux¹, écrivez-moi s'il m'a envoyé aussi le livre moldave dont

¹ Directorul trupei franceze dela teatrul din Iași; se dusese la Paris, ca să facă noi angajamente.

je vous ai écrit. Faites une revision dans mes livres et envoyez-moi la liste des volumes qui me manquent, vous noterez quel est le volume qui manque, où est-il imprimé, en quelle année, quel ouvrage, et chez quel libraire on le trouve, parce que je veux compléter les livres qui me manquent. Vous m'obligerez infiniment. Nous avons maintenant des acteurs à Luneville; j'y vais les dimanches et les jeudis, mais ils m'ennuient, car ils jouent bien mal. Mes respects à Monsieur Cuénim et à Madame Wimmer. J'embrasse Savtitz et Aléco. Adieu mes chères sœurs, portez-vous bien.

Votre dévoué frère.

Je baise les mains de mon cher oncle Jean; je n'ai pas pu lui écrire, vu que je suis encore faible.

KOGALNITSCHAN

Ms. 1161, f. 74

XIX

Le 6 18 juin 1835

Mes tres-chères sœurs,

C'est avec le plus grand plaisir que j'ai reçu votre lettre du ⁹/₂₁ mai. J'ai rendu des actions de grâce au Tout-Puissant de ce que vous vous portez bien. Quant à moi, vous saurez que je suis d'une parfaite santé. Je vous remercie de toutes les nouvelles que vous me donnez; j'en ai lu la description avec bien de plaisir. Comme je vous ai promis, je vous enverrai quelques jolis ouvrages, mais ils n'y a pas d'occasion qui se présente. Cependant j'espère que Monsieur Baptiste Foureaux se chargera de cette commission à son retour. J'ai déjà acheté les ouvrages qui sont: Le magasin pittoresque, Le magasin universel, L'annuaire des enfants; tous ces livres sont dans le genre du Musée des familles, et avec des gravures. Ensuite La France dramatique, qui a plus de 80 comédies et vaudevilles; les œuvres de Demoustier, celui qui a fait les lettres à Emilie sur la mythologie, Walter-Scott, les œuvres de Madame Guizot, Gil-Blas, les mille et une nuits et beaucoup

d'autres ouvrages qui vous plairont, j'en suis sûr. Ils m'ont coûté ici douze ducats, mais en Moldavie vous ne les aurez pas pour trente. Baptiste Foureaux n'est pas encore arrivé à Lunéville. Ici nous allons maintenant au spectacle deux fois par semaine, car les autres jours il n'y en a pas. Il y a quelques bons acteurs, mais ils ne surpassent pas Madame Laman, Artur et sa femme, ainsi que Valery. Il y a une actrice qui joue horriblement mal, et cependant il y a des personnes qui disent qu'elle joue beaucoup mieux que M-lle Mars, la première actrice de Paris; aussi je la siffle toujours, car ici ce n'est pas comme à Jassy: quand un acteur a oublié de prononcer une syllabe, aussitôt les syfflets parviennent à ses oreilles. Joseph Foureaux n'a de rival ici qui joue mieux que lui les rôles de niais. Enfin c'est une mauvaise troupe, je ne vais au spectacle que pour tuer le temps. Dans deux mois nous aurons la distribution des prix, ensuite nous aurons vacances deux mois; j'emploierai ce temps à voyager dans Vosges, montagnes qui sont près de Lunéville.

Pour le moment je n'ai pas d'autre chose à vous dire, si ce n'est que Basile Alexandry m'a écrit que sa sœur ne se marie pas. J'embrasse Aleco et Savtitz. Adieu mes chères sœurs, se suis votre affectionné frère

KOGALNITCHAN

Mes respects à Madame Wimmer.

Ms. 1161, f. 77

XX

Lunéville, le 13 juillet 1835

Mes chères sœurs,

J'ai reçu à peu d'intervalle trois de vos lettres, l'une du ²⁶/₇ juin, l'autre du ⁶/₁₈ juin et enfin une autre du ¹²/₂₄ avril par Monsieur Baptiste Foureaux. Je suis bien aise de ce que vous vous portez toutes bien, je suis aussi en bonne santé. Le directeur de théâtre de Moldavie ne m'a remis la

être qu'à son retour, c'est-à-dire après avoir été trois semaines à Paris. J'ai reçu avec bien de plaisir la bourse et le portefeuille que vous m'avez envoyés. Je vous en remercie de tout mon cœur. Ces petits ouvrages sont très bien travaillés et tous ceux à qui je les ai montrés ont dit la même chose. J'en étais si content, que j'ai oublié de dire à Monsieur Baptiste qu'il prenne quelques livres que je voulais vous envoyer. Ce n'est qu'après, que je me suis rappelé ; j'en suis très-fâché ; mais je vous prie, mes chères sœurs, ne vous irritez pas, parce que bientôt je trouverai une occasion pour tenir ma promesse. Je vous remercie des félicitations que vous me faites au sujet de mon avancement ; j'ai été aussi bien content. Priez de ma part papa de faire peindre l'uniforme d'officier de cavalerie, mais avec de très-grands détails, et de me l'envoyer dans une lettre, parce que plus tard je m'en ferai une. Monsieur Miller, de l'école des Trois-Saints, pourra très-bien faire cela. Monsieur Mimaut est passé par Lunéville, il nous a laissé ici Mr. Vogoridès et est parti aussitôt pour Paris. Ma chère Marie, présentez je vous prie mes respects à Monsieur Cuénim et assurez-le que par la prochaine poste je répondrai à la lettre de Monsieur sont fils, vu que le temps ne me le permet pas maintenant. Écrivez-moi aussi si mademoiselle Enoutza s'est mariée, car son frère m'a dit qu'elle devait épouser le docteur Haschçuk. Ma chère Hellène, vous m'écrivez que vous avez été à la campagne et que le jour de votre fête il y a eu une danse de paysans, mais vous ne m'écrivez pas si vous avez aussi dansé. Mon portrait était aussi fini, mais, comme je vous l'ai dit, j'ai oublié de le donner à Monsieur Baptiste qui amène avec lui six acteurs et six actrices. J'ai vu tout son monde. Il y a deux actrices assez jolies. Vous me dites qu'il a eu samedi 4 mai un examen public à l'école des filles, mais vous ne me dites pas quelle est cette école et qui l'a fondée. Écrivez-moi quelles sont les pensionnaires de cette institution et qu'y apprend-on. Écrivez-moi aussi si mon père a toujours les mêmes emplois et s'il n'a pas eu d'avancement. Vous m'avez écrit la pre-

mière fois bien peu. Pourquoi est-ce que Monsieur George Carpe est sorti de la milice et que fait-il maintenant ? Je vous ai donné des nouvelles de Nancy par la lettre de mon père, au reste je le fais encore une fois.

Nancy a une population de 40.000 âmes. C'est une des villes les mieux bâties de France. Ses places publiques sont ornées de statues et de belle fontaines ; la place royale est la plus remarquable. Elle était autrefois la capitale de la Lorraine. Le vertueux roi de Pologne, Stanislas, en avait fait sa résidence. Les plus beaux édifices : la Préfecture, l'Hôtel-de-ville, la salle de spectacle, les casernes et l'Hôpital. Les établissements scientifiques sont l'Académie Universitaire, l'École secondaire de médecine, l'École de sourd-muets, le Collège royal et le Jardin des plantes. Comment donc Mademoiselle de Garet s'est-elle résolue à épouser le pauvre Loupou Boujne et quel affront pour elle que d'être ensuite refusée par un *misérable roturier*. Madame de Garet doit en mourir de honte. Je le lui conseille, elle doit le faire bien vite de peur que sa noblesse ne s'envole pas. Vous me demandez comment je me plais en France. Mal. C'est un pays beau, riche, policé, puissant ; mais comme je ne suis pas Français, je préfère ma patrie. Je ne changerai pas la pauvre Moldavie pour le premier thrône du monde. Je suis né Moldave, je veux mourir Moldave. Au reste si je connaissais des personnes, si j'avais des parents ou des amis ici, je pourrais encore vivre gaiement pendant tout le temps de mon exil ; éloigné de six cents lieues de son pays, c'est insupportable. J'attends avec grande impatience le moment où je retournerai en Moldavie. La seule idée que je suis ici pour mon bien peut me consoler. Dites au domestique Jean d'aller chez Iorgu Chețcu de la vestiaire et de lui demander le volume de madame de Genlis que je lui ai prêté à lire ; puis vous m'écrirez quel est le volume, afin que je sache ce que je dois acheter ici pour compléter mon ouvrage. J'embrasse ma petite sœur Savtica et mon petit frère Aleco. Qu'ils soient bien sages et je leur enverrai de petites choses. Tâchez de m'envoyer la musique

de δεῦτε Ἕλληνας γυναῖκες. Si vous ne l'avez pas, tâchez de vous la procurer. Puis quelques mazourques, ainsi que des danses moldaves, la Krakovianca, la Serbasca. Adieu, mes chères sœurs, je vous embrasse de tout mon cœur et suis votre affectionné frère

KOGALNITCHAN

Priez mon père d'envoyer cette lettre à mon oncle Jean.

Madame Wimmer,

C'est avec le plus vif plaisir que j'ai reçu les félicitations que vous me faites au sujet de mon avancement¹. Je vous en suis bien reconnaissant et je vous en aurai toujours de l'obligation. Aimez, je vous prie, mes sœurs. Adieu, madame, j'ai l'honneur d'être votre dévoué serviteur

Ms. 1107, f. 82

KOGALNITCHAN

XXI

Lunéville, 5 août 1835

Mes très-chères sœurs,

C'est avec une bien grande joie que j'ai reçu vos lettres en date du 16 juillet. J'ai rendu des actions de grâce au Tout-Puissant de ce que vous vous portez bien ; je suis aussi en bon état. O, la pauvre Catinca, quel joli mari elle a ! Je vous remercie aussi de toutes les autres nouvelles que vous me donnez.

Moi, je n'en ai qu'une à vous donner ; mais elle est horrible ; un scélérat a failli tuer le roi des Français le 28 juillet. Sa Majesté était à la revue à Paris. Voilà qu'une terrible détonation se fait entendre. Plusieurs personnes autour du roi tombent. Le maréchal Mortier, frappé de plusieurs balles, tombe mort, trois autres généraux et une douzaine d'autres citoyens sont de même assassinés. Il y avait encore une trentaine d'autres personnes blessés plus ou moins.

¹ *Conv. Lit., XIV* (1911, 1244 notă.

Cette détonnation venait d'une chambre au quatrième étage ; on y monte et on y voit l'assassin lui-même blessé mortellement par les fusils, dont quelques uns avaient crevé. La machine qui avait tué tant de nobles et braves Français était composée de vingt cinq fusils de munition. L'assassin est Corse, il s'appelle Fieschi. Jusqu'à présent on ne sait pas les noms de ses complices, mais bientôt tout sera révélé et je vous en donnerai les détails. Je vais bientôt quitter Lunéville pour aller à Berlin. D'un côté je suis content, et de l'autre mécontent. J'enverrai tous mes livres par le Danube à Jassy, alors vous aurez à lire un siècle entier et tous de beaux ouvrages. J'ai caché la mort de Madame Enoutza à son fils, car le pauvre en serait bien désolé et inconsolable. Présentez mes respects à Monsieur Cuénim et dites-lui que je le prie de m'envoyer l'adresse de son fils à Lemberg, parce que je désire lui écrire quelquefois. Mes respects à Madame Wimmer et à tout le monde. J'embrasse Savtitzza et Aleco.

Adieu, mes chères sœurs, je suis avec le plus vif attachement votre affectionné frère

SCRISORI DIN LUNÉVILLE CĂTRE TATĂL SĂU

XXII

Liunevil, 1 octombrie 1833

Cu fiască plecaciune sărut mina d-tale, babaca.

Ajungînd la Liunevil în 30 septembrie, am gasit la poșta doa ravașe de la d-ta, unul din 23 august, trimes de la Paris de la d. Furnarachi, și altul din 3 septembrie. Cu mare bucurie și mulțamire am văzut că vă aflați cu toții sanatoși și am dat lauda prea milostivului Dumnezeu din acaruia mișcăma aflu și eu în buna stare. Noi am ajuns la Liunevil și șadem cu toții la abate Lommet ¹. Crede, babaca, ca în toata iața mē voi urma sfaturile cele bune care mi le faci prin scrisoarea mē, căci vad ca sint pentru folosul meu, și deapururea voi caută a ma face vrednic de d-ta și de bunătățile Mariei Sale. Ma rog, babaca, raspunde-m dacă ași face bine ca sa scriu Mariei Sale spre a-i arată recunoștința mē. Noi mai avem înca optsprezăce zile de vacanție spre a intra în colleghium. Cu poșta viitoare îți voi da relație de calatoria mē de la Miunhen până la sfârșitul drumului meu. Duducilor le foarte mulțămesc ca mi-au scris, și ma rog ca sa-mi scrie și de acum înainte, căci tot ce vine de la dumnevoastra ma face de gîndesc ca sint încă în patria mē. Cu poșta viitoare voi scrie duducilor deosabit precum și lui Monsiu Chiunem și Madamei Wimmer, carora le fac multe închina-

Alte ori e scris Lomē sau Lhommé; cf. Hurmuzaki-Iorga X, I. c și *Analele Acad. Rom.* tom. XIII, pag. 255 și urm. (J. B).

ciuni. Lui moșu Iancu îi sărut minile și ma rog ca să ma erte ca nu i-am scris, din pricină că n'am știut ca sa afla încă la Iași. Bezedelilor și lui Monsiu Lencur i-am aratat multe inchinăciuni din partea d-tale și mi-au zis ca scriindu-ți sa-ți arăt asămine din partea lor. Monsiu Lencur îți și scrie. D-ta de acum să-mi trimiți scrisorile la adresul acesta. «A Monsieur Monsieur Michel Kogalnitchan, dans la maison de Monsieur l'abbé Lommet, Rue du Midi no. 122». Cu mare bucurie um primit înștiințarea ca ai primit cavaleria sfintei Anei și îmi pare foarte bine ca monarhul rusesc au prețuit talenturile și slujbile d-tale. Mă rog, băbaca, înștiințază-mă daca văru Alecu Cocotă au intrat iarăși în slujba oștineasca. Când îmi vei scrie, băbaca, apoi trimete înuntru numai hirtia cea scrisa, caci degeaba nu vreu sa platesc pentru hirtia cea alba. Nu crede ca îți scriu aceasta pentru scumpete, ci adeca ca toata hirtia s'o scrii, pentru ca sa am mai multe novitale din patriia mē. Cred ca d-ta n'ai vreme ca sa-mi scrii, dar pune pe duduca ca sa-mi scrie ori cît de mult și crede că voi avē de mare bucurie de a primi și în toate zilele scrisori de la dumnevoastră. Eu în puțin voi începe de a ma caută cu doftori pentru ochi, fiind ca am patimit foarte mult în cursul drumului. Aici toate sint bune, oamenii politicoși, numai îi o mare scumpete, de vreme ce oca de carne îi patru lei, oca di pește noă lei. Cu o zi mai înainte duca de Nemur¹, fiul craiului Franțezilor, au purces de la Liunevil, unde venisa ca să facă mustru oștilor franțuzești, care sint aice. Să fi venit mai înainte abate Lommet, era să ne ducă la acest prințip, ca sa ne recomanduiasca. Eu pe toată poșta îți voi scrie și mă rog și dumnetă sa zici dudușilor să-mi scrie asamine, dacă d-ta nu vei avē vreme. Ma rog înștiințaza-mă daca trebuie să îmvăț grecește. Bezadelile îmvăța latinește, franțuzăște și nemăște și așa socotesc sa îmvăț și eu. Moldovinește voi scrie totdeauna, cind voi avē vreme, și mă voi săli ca să-ți fac totdeauna vroința dunitale.

Ducele de Nemours, al II-lea fiu al regelui Ludovic Filip.

Multe închinaciumi fraşaşti lui varu Cotin şi lui varu Gheorghişa. Abate Lommet îi un om în vârstă, înşa nici cacum nu-i slab pentru anii sai. Li un om blind şi foarte bun.

Cu multa fiasca plecăciune şi cu cel mai adînc respect sint al d-tale pre plecat şi pre supus fiu

Ms. 1167, f. 23

MIHALACHE KOGĂLNICEAN

XXIII

Cu fiască plecaciune sărut mîna d-tale, băbaca.

Scrisoarea ce ai bine voit să-mi trimeţi din 5 oct|om|brie 1834 cu mare bucurie am primit-o şi am mulţămît p'ea mi-
lostivului ziditoriu că te afli sănătos, precum ducile si Alecu. Cit pentru mine, slavă preaputernicului ma port bine, numai tot sufăr de un ochiu. Ajungînd la Liunevil, Monsiu Lencur, care înca nu s'au întors de la Paris, m'au dus la cel mai bun doftor din acest tîrg şi am aratat de ce patimesc. Doftorul pentru acum mi-au dat numai nişte apa, ca sa mă spăl în toate zilele la ochi, însă mi-au zis că p'ana la începutul lui ghenarie nu poate sa-mi dei nimica ceva preacurgatoriu, pentru ca vremea îi prea umidă. Cit pentru lipitori, voi arată doftorului cînd va veni să mă vada. Te înştiinţaz, babaca, ca preotul¹, nu ştiu pentru ce, au purces de doa zile, mergînd la Viena, straile lui înşa au ramas aice toate. El mi-au zis ca sa duce pentru ca sa faca datoriile religiei sale, înşa această nu pot să cred. Ce prepui este ca nu vrea sa se întâlneasca cu Monsiu Lencur, care în puţin trebuie să se întoarca de la Paris, căci ştie ca sa va dovidi mincinos şi iscoada, pentru ca să teme foarte mult de Monsiu Lencur. Prescrierea de la Strasburg şi p'ana la Liunevil nu ţ-am trimes-o p'ana acum, pentru ca vremea nu m'au ertat, căci fiind pus într'un clas mare şi pentru aceasta trebuind ca sa ştiu bine latineşte am foarte mult de lucrat, ca că ajung pre ceialalţi.

Pentru acum încep să-ţi dau tophotesia a Liunevilului.

¹ Iconomul Grigorie, care-i întovărăşise si el pe drum v. p. c. 45).

Acest târg îi frumuşă, într'o poziție foarte buna și sanatoasa. Aerul îi curat și rare ori să aude de boale. Târgul îi înriurat de doa ape mari, din care una numita Meorta¹ au dat numile departamentului. Târgul îi destul de mare și are ca la 15000 suflete. Noi șadem în partea cea mai frumoasa, caci facind un pas putem sa fim în târg sau la cîmp. În Liunevil sînt acum trii polcuri de dragoni, care îi o prea frumoasa oaste, îmbracați în roșu, âfara de frac, care îi ca a ulanilor rusaști, iar floarea postavului ca a oștenilor moldovinești; pe cap au un coif de alama stralucitoare, iara din virf spinzura pe spate o coada de par de cal. Aceasta îmbracaminte are o privire foarte frumoasa. Are Liunevilul o biserica frumoasa și un palat mare în forma Versailleslor de lingă Paris. Acest palat au fost zidit de Stanislas, craiul Poloniei, care au fost gonit din patria lui. Prin urmatoarea me scrisoare îți voi da mai mari relații, cit pentru acum, sarutîndu-ți minile sînt al d-tale pre plecat și pre supus fiu

21 octomvrie
1834 9 noemvrie

M. KOGĂLNICEAN

Ms. 1861, f. 20

Adresa : A Monsieur, Monsieur l'Aga Elie de Kogalnitchan, directeur des finances, chevalier de l'ordre de Sainte Anne lassy, Moldavie.

XXIV

Cu multa fiiască plecăciune sarut minile d-tale, babaca.

Scrisoarea ce domnieta ai bine voit sa-mi scrii în 28 sept em]vrie 1834 cu mare bucurie am primit-o la Liunevil în 22 octomvrie și am dat lauda prea milostivului Dumnezeu au ca sanatatea dumitale precum și a ducucilor și a lui Alccu să afla în întregime, cit pentru mine vei și ca din multa îndurarea ziditorului ma aflu sanatos. Scrisoarea care d-ta ai trimes-o prin spatariul Vasali Alexandri au mers la Paris, ci

Mcurthe.

nu la Viena, ca sa-mi fie data de Filip Furnarachi și el de la Paris au trimes-o la Liunevil, unde la ajungerea me am primit-o precum și raspunsul carții ce ț-am scris dela Lemberg. Acum pentru trimetirea carților îi în acest feliu, căci și cînd trimat și cînd primesc ravașuri plătesc. Noi am intrat în școala craiască, și sînt împreuna cu amîndoa beizadelile în clasul al triile, unde să îmvața franțu/aste, latinește, grecește și nemțaste, patru limbi care am început a îmvața. În acest clas este profesor domnul abate, la care șadem. Aici în Liunevil îi liniște pina acum, însă în toata Franția este mare nemulțămire, unii vreu republica, alții vreu sa aiba craiu pre cel izgonit, adeca pre Carol al zacile, alții vreu pre fratile lui Bonaparte, și alții vreau ce nu știu. Eu pot să te înștiințaz de ori ce poate fi și de ori ce poate a sa întâmplă în Franția, căci aici tot îi slobod; fiește om îi craiu, și poate sa vorbasca și sa scrie ori ce îi va placea, fără ca să fie oprit. În Franția mulți oameni s'au omorit singuri, și acest lucru rau inca nu înceteaza, caci în toate gazetele sa vede pe zi morți câte zăce și mai mult. În Liunevil inasa pină acum nimica nu s'au întimplat de aceste lucruri. Cu mare suparare am văzut ca inca bine din Moldova nu am eșit și minciunile au început sa curgă de la Iconomul Grigorie. Dupa poronca dumatile, iata îți arat neadevarul aceluiaș răvaș. 1° Preotu Grigorie pină la Viena nu au zis nimica. La Cernăuți Jâdovvii harabagii ne au dus la tractirul lui Lazăr. Acolo eră trii odoi deșărte, însă numai cu doa paturi mici, ca cele din etac de la d-ta. Monsiu Lencur au vrut ca să mergem în alt tractir, inasa fiind că era cam tirziu n'au putut sa facă aceasta. Deci el cu preotu și cu copii cei mici (au dormit) la pamînt, iara bezadè Grigorie și cu fiul păharnicului Enuță au zis Monsiu Lencur ca sa se culce pe un pat, iară eu m'am culcat în alta odaie cu bezadè Dumitrache. Odaile sa ținea tot una și pentru ca sa între în odaie la monsiu Lencur și la bezadè Grigorie trebuè sa între pe la noi. Toata noaptea, ușa care desparteà odaia noastră de a lui Monsiu Lencur au fost deșchisă și lumînarea ardeă și la noi și la bezadè Grigorie, precum și la Monsiu

Lencur. La noi însa erà doa luminaru mici și, cum să stinsăsa, m'am sculat și am aprins-o în odaie la Monsiu Lencur. Bezadè Grigorie la mezul nopții împreună cu fiul paharnicului Enuța au eșit afară și deschizând ușa ne-aũ trezit și pe noi și pe urmă neputind dormi am început a vorbi, cum și Monsiu Lencur ne-au zis să tăcem, însa cum nu îi erà prea bine, toată noaptea au fost treaz și au eșit de vr'o doă ori afara prin odaia noastră. Pe urma și stăpînul casei dormea într'o odaie în care spre a întrà trebuiã s'ũ treacă printr'a noastră. A doaa zi, după ce am șizut vr'o patru ceasuri, ne-am pornit farã ca preotu să ne zică ceva sau sa ne întrebe. Eu pre cinstea mea, băbaca, te încredințãz, nu-ı adevărat. Acolò în Cernăuți sînt mulți Moldoveni, precum și nepoții Episcopului de Roman, care numai la trii ceasuri de noapte s'aũ despartit de noi, cît am șazut acolò tot cu dînșii am fost și cu Monsiu Lencur, care nu ne-aũ lăsat sa facem un pas farã el. Preotu pânã la Viena nimica nu ne-aũ zis. Acolo cit aũ șazut patru zile tot cu un Ungurean și cu Hurmuzachi, un var a Elencu Aslanoai, au umblat prin tîrg. De multe ori au fost la cucoana lui Costache Pașcanu, care pîna și acasa l-au căutat. Acest Ungurean și Hurmuzachi sînt un nu știu ce ¹, însă toata zioa era la Pașcănița și aceasta socotesc că l-au sfătuit ca să scrie aceste halturi, precum d-ta știi că nu-ı prea bine cu d-ta și cu Măriia sa Vodă. El daca ar fi vazut ceva ar fi putut să scrie la Cernăuți sau la Lemberg, ca au avut vreme, și nu au scris, ci numai la Viena. Dela Cernăuți și pîna la Liunevil eu tot în odaie cu Monsiu Lencur am dormit. La Lemberg și la Viena am dormit tot într'o odaie cu popa. Eu îndată ce am cetit răvașul d-tale m'am dus de am arătat preotului partea ce i sa cuvinea și l-am întreat pentru ce aũ scris aceste minciuni. El mi-au raspuns că bezadè Dumitrache i-aũ spus aceste și că toată noaptea au umblat ușa de la noi. Pe urmă l-am întreat că de ce n'aũ scris dentăi d-tale și apoi să scrie Mitropolitului. El mi-aũ răspuns că așa

¹ Nu știu ce rudă.

i-au fost poruncit Măriia Sa Voda și Mitropolitul. Pe urma iarăș l-am întrebat ca de ce, daca au fost așa, n'au scris la Cernauți, nici la Lemberg, ci dupa șaisprezace zile dupa aceasta și tocma la Viena. Iarăș mi-au raspuns ca așa i-au fost poruncit. Monsiu Lencur îi la Paris și de aceia n'am putut sa-i arăt răvașul d-tale, însa piste o saptamâna are să se întoarca și atunce voi face poronca d-tale. Domnul abate au zis ca va scrie Măriei Sale lui Voda că îi foarte mulțămît de purtarea mē. Eu în drum am aflat ca preotu îi platit de vrajmașii d-tale. Numai prin vorbile d-sale, și că știu că orice vor face bezădelile tot în spatile mele le va aruncă, de accia îndata ce am ajuns la Liunevill m'am mutat într'o odae cu fiul d-sale cuconului Enuță. Precum ai știința și de cind eram la Eși, bezăde Dumitrache nu s'au purtat prea bine, precum la Lemberg, însă la Cernăuți nu au facut nimica, precum vei vidē din scrisoarea care Monsiu Lencur au trimes cucoanei Saftiței. Cît pentru mine, te încredințaz, băbaca, ca n'am facut nimica, precum și răvașul lui Monsiu [Lencur] care și l-au trimăs la ajungerea noastră la Liunevil¹. În sfârșit îndata ce va veni Monsiu Lencur vei vidē că toate aceste sunt minciuni de a preotului și îndată va vidē și Măriia sa Voda purtarea mē. Preotu din început n'au iubit, nici n'au ținut partea bezădelilor, nici a mē, și Monsiu Lencur eră de vr'o doă ori să-l lase pe drum, pentru ca iscodea toate și lua soroteala de toate cheltuialile, care le-a făcut Monsiu Lencur. În sfârșit crede, babacă, că totdeauna mă voi purtă într'un chip ca să pot fi vrednic de bunătățile d-tale. Pre duduți și pre Alecu dulce îi sărut și sînt al d-tale prea plecat și supus fiu

M. KOGĂLNICEAN

1834, octomvrie 22

Ms. 1161, t. 28

¹ Pare a lipsi verbul «te încredințaza» sau altul cu înțelesul acestu.

XXV

Cu fiasca plecaciune sarut mînile d-tale, bĂbaca.

Vasali în tot drumul acest mare s'aŭ purtat foarte bine cu noi, au avut tot feliul (purtari) de grijă și și-aŭ dat tot feliul de ostenele pentru noi. De aceia mă rog, bĂbaca, ca sa-l mulțamești. Trimat lui Alecu un portofeuł și o butelcĂ de gomelastic, tot prin Vasale. BĂbacĂ, el are un fel de capșune care înfloresc și rodesc toatĂ vara și știind cĂ d-ta le-ai cumpĂrĂ, i-am zis sa se adresarisascĂ la d-ta, și sînt al d-tale prea ȳ lecat și prea supus fiu

MIHALACHI KOGĂLNICĂN

8 20 noemvrie 1834

Ms. 1161, f. 31

XXVI

Liunevil 20 8, 1834

Cu fiasca plecaciune sĂrut mĂnile d-tale babacĂ.

Astazi, Domnu Lencur au venit de la Paris și fiindca nu șade decît patru ceasuri aice, ma grabesc ca sĂ-ȳ scriu d-tale și a-ȳ da novitale de pitrecerea mĂ aice. Cu toȳi sîntem foarte mulțamiȳ de abate și avem odai bune, masĂ bunĂ și toate lucrurile trebuincioase. Profesorii cred ca sînt mulțamiȳ de mine și ȳ trimet acest bilet, pentru ca sa vezi ca ma silesc dupa putința mĂ, știind mai ales ca aceasta e dorința d-tale¹.

Novitale nu am nimica a-ȳ scrie, pentru cĂ. avînd foarte mult de lucru pentru coleghium, nici Duminica macar nu eșam din casa. BĂbaca, din banii care mi ai dat la purcesul meu din Moldovva am cheltuit zĂce galbeni la Viena, cĂci acolo dintii nu ne-au dat voe ca sa purtĂm strae oștinești și așĂ am fost sĂlit ca sĂ-m cumpĂr o palĂrie, jĂletcĂ, manesce, gulere, halstuce și alte lucruri. Apoi ajungînd la Liunevil, atunce Monsiu Lencur mi-au spus ca au uitat sĂ-mi

¹ În scris. 1161 dela Academia RomĂnĂ se găsesc în adevar cĂteva bilete: «*temoignage de satisfaction accord     M. Kogalnitcan  leve de la classe de III-eme*» (v. ilustraȳiile dela urma volumului).

facea leafa; pe urma au pus pentru jumătate de an numai cincizăci galbeni pentru strae la triu, adică bezadelilor și mie. D-ta știi că pornindu-ne din Eși am luat foarte puține lucruri ale îmbracamintei. Aice ne-au făcut un rind de strae adevărat, însă mai avem trebuință și de multe alte lucruri, care nu putea să mi le facă, din pricină că bezadelile le ave și mie singur nu sa putea, căci trebuia să le facă din banii Mariei Sale, care mi-au costit încă zăci galbeni. Pe urma am dat lui Monsiu Lencur 30 de galbeni ca sa-mi cumpere un ceasornic de aur, o alasiada (?) asămine și pre urmă multe alte lucruri și carți, în fel că am numai vr'o zăce galbeni, care îmi vor ajunge până la ghenarie. Însă atunci te rog ca tot odată cu banii care îi va trimete Măria Sa, (trimete-mi) și mie ceva. Crede, băbăcă, că nu te-aș supăra, dacă aș fi avut leafă și mai întâi că așezându-mă am avut trebuință de aceste lucruri, însă de acum voi face mare economie, fiind că nu voi ave pe ce sa cheltuesc. Nică aceasta n'aș cere, însă trebuie ca sa mă caut la ochi cu doftori și nu s'au dat bani de Maria Sa pentru aceasta.

Pe urmă vroesc să îmvăț și muzică; bezadelile nu îmvăț, apoi trebuie sa platesc eu singur. D-ta, ca să ai mai mare știință că nu spuî minciuni, vei întrebă pre Monsiu Lencur, care îți va arăta purtarea me și ce am făcut cu banii. În sfârșit d-ta vei face cum d-ta vrei judecă și cum va fi vroința d-tale. Numai să am cite un galbăn pe lună, atita cer, macar ca bezadelile au cite patru, doi galbeni de la Măria Sa și doi galbeni de la cucoana Săftița. Acolè toate sînt foarte scumpe, de vreme ce pentru un foarte mic peptine de os am dat cincă franci, care fac după moneda noastră 15 lei.

Vasăle, care au mers cu noi, în tot drumul s'au purtat foarte bine cu noi. El are cu dînsul o mie de rădăcini de capciune, care înfloresc și fac rodură toată vara și toată toamna și care le-au cumpărat din însuși grădina craiului. Dacă dumneată îi vrè, apoi eu te rog ca să-i cumperi, căci sînt foarte roditori. Și Monsiu Lencur au luat însuși opt sute pentru Măria Sa. Hârtie de aceasta și altfel care nu-i în Moldova are

iarași de vindut. Lui Alecu trimat un portofeu, adică un ghizdan, în care sint toate zilele anului, dispartite prin luni și fiște care lună cu o văpsă deosăbită. I mai trimăt încă și-o butelca mică de gomielestica pentru șters condeiu de plumb de pe hârtii. Duducilor aș fi trimas ceva, inșă ne știind când Monsiū Lencur are să se intoarcă de la Paris, n'am putut să cumpăr nimică mai înainte și îndata ce au ajuns, șazănd numai doă ceasuri în Liunevil, deabe am putut să scriu această carte și una cătra Măriia Sa, care am dat-o lui Monsiu Lencur ca sa o dei Domnului. Inșă îndată ce voi găsi vre'un prilej, cu mare bucurie mă voi sili ca să li trimat.

Toate gazetele Franței inșcriu în numărul lor cuvintul Mariei Sale lui Vodă cătră Sultanul și la suirea sa în tron, precum și de ajungerea noastră în crăia Franței pentru a savârși învățăturile noastre.

Inștiințază-mă, mă rog băbacă, dacă ai primit cărțile care ți le-am scris de la sosirea mè aice în Liunevil, căci răspunsurile cărților care ți le-am scris pe drum le-am primit la sosire mè aice, iara nici un răspuns n'am primit de pi cărțile care ți le-am scris de aice.

Cu multă fiiască plecăciune sarut minile d-tale, habaca, și sint al d-tale prea plecat și prea supus fiu

MIHALACHI KOGĂLNICEAN

Multe închinăciuni lui Monsiu Chiunem, lui Monsiu Chiș și Madamei Wimmer.

Ms. 1161, f. 32

XXVII

Cu fiiască plecăciune sărut minile d-tale băbacă.

Sint acum mai mult de patru zăci de zile, de cind n'am primit nici o scrisoare de la dumnevoastră și nu pot ști care este această pricină. Toți ceialalți au luat înștiințări de la parinți lor, însuș bezădelile au luat răspuns di la Măriia Sa Vodă di pi cartea care i-au scris însuș de aici de la Liunevil. Socotesc inșă și nădăjduesc că nu s'au întâmplat nimică și

ca aceasta este numai pricina întârzierii poștei. Ma folosăsc de purcederea domnului Rișard, bucătariul Măriei Sale, ca să dau această scrisoare. Tot odată ma grabesc de a-ți pofti o bună pitrecere a sfintelor sărbători, rugînd pre milostivul Dumnezeu ca sa-ți verse tot felul de bunătăți, o sănătate necurmată și ani îndelungați și fericiți. Zioa și sara îl rog ca să îmi împlinească dorința, adică a-ți da prețul bunătăților dumitale care ai pentru mine. Macar ca sînt departat de casa părintască, nu lipsăsc însă de a-ți arăta supunirea și recunoștința mè cea fără margini. Nu am pentru dar de anu nou a-ți da decît supunirea mè, sâlința în îmvățătură și aceste adevăruri¹, dovadă că tot fac ceva aici în Franția. Socotesc ca Monsiu de Lencur au ajuns la Iași și ca ț-au dat răvașul care l-am scris, precum și un portofeu pentru Alecu, care l-au trimăs prin ficioru Vasali. Mă rog dară ca să am răspuns de primirea acestor lucruri. Trimat acum prin bucătariul Mariei Sale 17 tomuri de carți pentru duduci și pentru Alecu în chip de daruri pentru anu nou. Noi aice nu eșim nicairi, macar că Măriia Sa Vodă, după cum mi-au spus bezădelile, doreă ca să mergem câte odată la teatru. Însă fiind că (d-l) abate nu are nici o poroncă pentru aceasta, nu ne lasă nicăiri sa mergem, însă nici nu avem vreme, căci mai mult lucru avem sărbătorile de cit în zile de lucru.

Mă rog, băbacă, întreabă pe aga Asachi în ce loc să vînd cadrurile moldovinești. Căci știu ca este un librer la Paris care le are, însă nu știu numărul casăi. Iar aga Asachi știe foarte bine, pentru ca eu însuș cînd eram la Eș am văzut scris acasă la d-nealu pe un cadru că să vînd la Paris, la Madam Martin, însă am uitat numărul, și mă rog ca să am răspuns și sînt, sărutîndu-ți minile, cu cea mai mare supunere și plecaciune a d-tale pre plecat și pre supus fiu

MIHALACHI KOGĂLNICEAN

1834 23 noemvrie }
7 dechemvrie } Liunevil

Ms. 1161, f. 34

¹ Vezi pag. 4b.

XXVIII

3 15 dechemvrie 1834

Cu multă fiiască plecaciune sărut minile d-tale, băbaca.

Cu cea mai mare bucurie am primit răvașul d-tale din 9 noemvrie și am dat laudă prea marelui Dumnezeu ca va aflați cu toții sănătoși și în bună stare. Scrisoarea domniilor voastre m'au liniștit foarte mult, pentru că neprimind de atita vreme nici o știință de la dumnevoastră nu puteam ști pricina acei întârziări. Inșă acum am văzut ca pentru că dom[n]etă era gata ca sa porcezi la țara, de aceia nu mi-ai scris. Monsiu de Lencur, când mi-ai trimăs această carte, ca sa i-o dau, purcesasă de vr'o doăzăci de zile și cred că cînd vei primi această carte va fi în Iași. I-am dat un ravaș pentru domnetă. Iar ficiorului Vasăle iarăș o carte pentru dumnetă, precum și un portofeu frumos pentru Alecu, care de nu l-au dat sa i-l cer. Babacă, eu am uitat la Vasali iconița care d-ta mi-ai dat la purces, te rog dară ca să o cer de la el. Aici n'am ramas fără icoană, căci are Plaghinò, precum și Balș, și au rămas și de la iconomu Grigorie. Scrisorile care dumnetă (mi le-ai trimes) le-am primit și răspunsuri ț-am trimăs, inșă ma mir cum nu le-ai primit, ci cred că după ce mi-ai trimas cartea aceasta din 9 noemvrie trebuie să li fi primit. Eu ț-am trimăs descrierea călătoriei mele pâna la Strasburg, adeca la intrarea noastră în Franția. Pâna acum n'am putut sa-ți dau relație de ramașița drumului, din pricina mulțămiei lucrului. Insa iată că-ți trimăt și aceasta.

În 26 septemvrie, după ce am trecut sara apa Rinului, care desparte Franția de marele ducat de Baden, după un șfert de ceas am intrat în Strasburg, cel întâi oraș din Franția. Acest tîrg îi o cetate foarte întărită, cu o populație de 45 de mii de suflete, cu ulițe strimte, inșă cu frumoase binale. Biserica catedrală îi mult mai frumoasă de cît sfântul Stefan de la Viena, și turnul îi încă mai înalt de cît cel de la Viena, căci acest turn are o înălțime de 436 de picioare. Masura piciorului îi ca palma

domnească de mari. Înuntru este un ceasornic care mergînd arată și cei doisprezăce apostoli, care la tot ceasul eșă cite unul și batea ceasul. Mitropolitul Strasburgului dep'atunce, vrînd ca în toata lumea să nu mai fie un asamine ceasornic, au scos ochii ceasornicarului. Însă, fiind că să stricasă ceva la ceasornic, ceasornicarul cel orb aŭ cerut voe de la mitropolit ca să vie să-l dreagă. Însă îndata ce-au fost lingă ceasornic au pus mîna pe un lanțuzal, adică pe o sîrma de a ceasornicului și de atuncea apostoli n'au mai bătut ceasul. Ceasornicu merge și'n zioa de astăzi, însă apostoli stău locului. Noi ne-am suit dupa o mare ostineală tocma în vîrfu turnului, care are mai mult de o mie de scări. La mijloc este un ecclisiarh. Acolo am scris în condica numile noastre și am cumparat medalii care am uitat să și le trimat. Însa dupa tri ani, adeca dupa ce vom mîntui învătăturile la Liunevil, și înainte de a merge la Paris, ca să facem cursul legilor, în vremea vacanțailor, care sînt de doă luni și jumătate, dacă vei vroi oi putè ca să vin în Moldovva și să pitrec cu dumnevoastră vr'o doazăci de zile, căci cu dilijanțul pot să merg în Moldova în doazăci de zile. De la catedrala am fost în biserica protestanților, unde este îngropat vestitul marșal a Franției, numit marșalul de Sacsă¹. Marșalul, îmbrăcat în strae de Roman, șăde cu un picior rîdicat și cu un aer de veteaz, vrînd ca să între în sîcriu, acaruaia capac moartea cu coasa în mîna rîdica. Între marșal și moarte² este Franția plecata, inchipuită ca o fimei tină ră și frumoasă cu lacramile în ochi. Cu o mîna ea depărteaza moartea și cu alta oprește pre marșalu ca sa nu între în mormînt. De ceia parte de mormînt este un Iraclis³, care îi mîhnit. De dreapta marșalului sînt multe steaguri rupte și un leu, un vultur și un pardos. Sunt rasturnați cu picioarele în sus. Acestii însămeaza: vulturul sau pajura inchipuește ca Austrienii au fost biruiți, lăcū că Englezii aŭ fost batuți și pardosul ca Belghi-

¹ Mauriciu conte de Saxa, mareșal de Franța (1696—1750).

² In original, din greșeala, *Franția*.

³ Ercul.

enii și Olandezii au fost goniți de marșalu. Iar în stânga marșalului sunt steagurile Franței rădicate.

Rămașița oi trimete cu viitorul răvaș.

Acest monument îi alcătuit de doa bucăți de marmură alba și foarte frumoasă. Babacă, am trimăs prin Rișard, bucătariul Mariei Sale, multe cărți pentru duduși și decî cînd a vini, dudușile să-l poftescă sa șada și sa vorbeasca cu politica, pentru că nu-î un bucătar prost și ca-î de buna familie.

Babacă, aice este un tînăr Franțez foarte învățat și ar vrê să vie în Moldovva, ca sa fie profesor. N'arî puț să vorbești cu Măria Sa, ca sa-l pue la școala domnească sau de nu la vr'un boer? Insuși abatele să dă chizaș pentru el. Dacă-î găsi vre un loc, apoi mă rog scrie-mî cît poate sa-î dè pe an. Sărutîndu-ți minile, sint a d-tale pre plecat și supus fiu

KOGĂLNICEAN

Ms. 1161, f. 35

XXIX

Cu fiasca plecaciune sărut minile d-tale, babaca!

De datorria unui fiu cunoscatoriul este ca, macar că este departat de parintele său, să-î scrie și să-î arate la înoirea anului, precum și în toate zilele vieții sale, supunirea, cinstea și recunoștința sa. Decî nu lipsăsc și eū a împlini cea mai scumpă și mai iubita mie datorie. Din cea mai fragedă a mè copilărie, am simțit și am primit facerile d-tale de bine. Nu numai că mi-ai dat viața, și mi-ai arătat încă și chipurile și mijloacele de a o înfrumusăta și de a o pitrece în cinste și în fericire. Toate chipurile și toate trudile și le-ai dat, numai ca sa mă vezi norocit și însamnat între Moldoveni. Nu crede, dar, prea scump mie părinte, ca ai făcut toate aceste pentru un necunoscătoriū și pentru un nemulțămitor. Nu, în toata curgerea vieții mele, și la cel mai de pe urma minut, voi caută ca sa ma fac vrednic de purtările de grijă a domitale pentru mine, cu buna mè purtare, și deapururea sara și dimineața voi binecuvântă numile domitale, și voi rugă pe [prea]milostivul Dumnezeu ca să-ți întoarca prețul a atitor faceri de

bine, caci numai ziditorul singur poate să faca aceasta. Cu prilejul inoierii anului, mă grabăsc ca să-ți poftesc cele mai mari norociri, o viață îndelungată, fericita, cu zile lungi, cu sănătate necurmată și cu tot felul de bunătați. Rog pe făcătorul tuturor ca să asculte aceste dorințe care le fac din toată inima și din toate puterile mele. De și aceste poftiri sînt mici și nu sînt bine arătate, și ca gura și condeul meu nu sunt destul de distoinice pentru a-ți arăta asămîne simțiri, însă inima mea simțăște mai mult de cît nu mi-ı cu puțință a rosti. Aceste sînt dorințele care le fac și le voi face pînă la cel mai de pe urmă minut a vieții mele. Pentru daruri (ce voești) sa-mi faci, nu cer altă nimica de la dumnetă decît dragostea și iubirea domitale, lucruri care vor pricinui mai mare bucurie acelu ce este pentru totdeauna cu cea mai mare supunere și plecaciune a domitale pre plecat și pre supus fiu

MIHALACHI KOGĂLNICEAN

1834 6/18 dechiembrie
Lunevil

Mariei Sale am scris prin Monsiu de Lencur, și dupa poronca dumitale îți voi trimete înca un ravaș prin viitoarea mē carte

Ms 1161, f. 38

XXX

Cu fiiască plecăciune sarut minile domitale, babaca.

Cu cea mai mare bucurie am primit doă de a domitale ravașuri, unul din 19 noemvrie și altul din 26 a aceștii luni. Am dat lauda mult milostivului Dumnezeu ca întregimea sanatații d-tale mult mie scumpă sa află în deplin, precum și duduile și Alecu. N'am putut ca să raspund mai degraba la aceste scrisori, din pricină că n'am vreme care sa-mi fie slobodă de cît Duminica. Dumnetă îmi scrii în întâiul ravaș că nu trebuie sa platesc pentru cărțile care îmi trimeti, de cît de la sfârșitul Austriei, însă Austria nu sa mezaești cu Franția, caci eșind din Austria trebuie a trece prin crăia Ba-

variei, prin crăiia Viurtembergului și prin marele ducat de Baden și apoi sa intra în Franția.

Așà dar dumnetà platești jumătate de drum și eu cealaltă jumătate. In cît pentru cartea care mi-ai trimes mai daunazi, în care erà și o carte pentru Monsiu Lencur, am plătit 8 franci, care fac 24 de lei¹. Noi am fost scriși² în toate gazetile Franției la venirea noastră, nu știu daca în a Moldovei a fost asamine. Înștiințaza-ma mă rog, băbaca, dacă, cînd am purces, Asachi ne-au scris în *Albina românească*. Înștiințeara-ma mă rog ce fel de chip are monumentul care să zădește la Iași.

La ochi îmi merge mai bine, însa dupa poronca (d-tale) am dat sa-mi faca rățata ce mi-ai trimes. Am văzut că preotu Grigorie au ajuns la Iași. Am vazut și cite au facut acolo. Monsiu Lencur de multa vreme au purces la Iași. Cît pentru o recomandație de la domnu abate, voi cere și îți voi trimete în puțână vreme... Noi aice nu cunoaștem pre nimine și nu eșim nicaire. Măriia Sa Vodă știu c'au vrut ca sa mergem cite odata la teatru, însa findcă domnu abate n'are nici o știința pentru aceasta, de aceia nu ne lasa. Decî te rog, babaca, ca sa mijlocești ca Măriia Sa sa scrie ca să mergem cu pedagogu care il avem cite odata. Bezădelile însuș te roagă pentru aceasta. Uniforma nu o pui aice, pentru ca m'or ride toți, pentru ca samăna cu cea rusasca și aice Rușii is urăți. Ma rog, băbacă, trimete-m într'un săculeț simburu de harbuz cu poșta, cacă aice nu să știe macar ci-î harbuzu și domnu abate m'au rugat ca sa-ți scriu pentru aceasta. Numai sa fie simburii bine invaluiți și cînd îi vei da la poștă să iaș siguanție. Copilu lui Logofatu Lupu Balș îi cel întăiu în tacsiea sau clasul lui.

Cu fiasca plecaciune sarut minile d-tale, babaca, și sint al d-tale pre plecat și prea supus fiu

KOGĂLNICEAN

1 ghenarie 1835

20 dechemvrie 1834

Ms. 1161. f. 4

1) vechi.

2) In original, *scriis*.

XXXI

1830 ghenarie 1 : :)

Cu fiasca plecăciune sarut minile d-tale, babaca.

Mult mie dorita scrisoarea dumitale din 31 dechemvrie cu cea mai mare bucurie a sufletului meu am primit-o și am dat laudă [prea] milostivului Dumnezeu ca mult mie .cumpa sanatarea dumilorvoastre sa afla în deplina întregime. Cit pentru mine, veți ști ca slava preaputernicului, ma aflu sanatos. Eram în ce mai mare îngrijăre asupra dumilorvoastre, neprimind de la 25 noemvrie și pâna astazi nici un ravaș de la dumnevoastra. Insa acum vazând ca va purtați sanătoși și fericiți, n'am mers pe la biserici, pentru ca aici nu sint, ci în fundu inimii am mulțamit prea milostivului Dumnezău care va pazește în pace. Rețepisele de la poșta cînd sint le iscalescu, caci fara aceasta nu mi sa dă cartea, inasa cu răvașul din 9 noemvrie, precum și acum, nu s'au aflat. Mi-i de mirare cum Monsiu Lencur n'au ajuns la Iași, adeca pîna la 31 dechemvrie, de vreme ce s'au pornit de aici în 6 noemvrie. Nu pot nici de cum să știu care poate să fie pricina aceasta, precum și bucatariul Rișard. Prin ravașul ce l-am dat lui Monsiu Lencur pentru dumnetă vei vide ca te rog ca sa-mi trimeți ceva bani. Crede, babacă, ca nu ț-aș cere, inasa nu am strae nici de cum, caci am numai un surtuc care mi s'au facut aici la Liunevil și surtucu cel blanit, care inasa nu pot sa-l port, pentru ca-i cald ca vara și pîna acum înca omat n'am avut. Pricina ca n'avem strae este ca banii dați de Mariia Sa n'au fost d'ajuns, de vreme ce pentru bezădele și pentru mine au fost dat numa 50 galbeni pentru șasa lună și aici postavu îi [mai] scump. Nu numai eu cer bani, ci și copilu Paharnicului Enuța au cerut de la tata-sau 30 galbeni. macar ca și la purces i-au dat. Insa precum el, așa și eu am cheltuit 20 galbeni numa la Viena pentru deosabite lucruri, precum pentru jâletce, pălarie, toc de palarie, gulere, manesce și altile. Pe urma am cheltuit cinci galbeni, de am văzut lucrurile vrednice de vazut în drumul meu. Apoi 30 galbeni, cu care mi-am cumparat un ceasornic

de aur de la Paris prin Monsiul Lencur, apoi plata cîrților precum și alte istorii¹, care îmi sînt trebuincioase. Apoi plata ravașilor la poștă. Paharnicul Enuță aș și trimes fiului sau 30 galbeni prin bancheriul Pop de la Viena. Aga Asachi îl cunoaște.

Ma rog dara, hăbacă, ca să-mi trimeți și dumneta ceva, cit vei vroi, încît măi în graba. pentru că am fost poftit în multe locuri, însa fiind ca n'am nici un straiu bun, n'am putut merge. Măi întăi că pâna acum n'am leafă de la Mariia Sa. În lucrurile preotului voi căută sfintele moașteni, însă nu cred să le fi lăsat aice. Îți trimăt un răvaș de la micu Balș, ca să vada Cc. Lupu că nimene nu-l bate. La ochi tot pătimeșc, însă nu înlăuntru, ci la gene, unde sînt niște bube.

Sărut minile și sînt al d-tale pre plecat și sūpus fiu

M. KOGĂLNICEAN

Ms. 1161, f. 50

XXXII

27 ghenarie 1835
5 februarie

Cu fiasca plecăciune sarut minile dumitale, babacă.

Scrisoarea dumitale din 6 ghenarie cu cea măi mare bucurie am primit-o și am dat laudă preaputernicului Dumnezeu ca mult mie scumpă sanatatea d-tale să afla în deplina întregime. Cit pentru mine vei ști că slavă ziditoriului mă aflu sanatos. La geane încă suffăr, însă nu mult. Cu cea măi mare bucurie am vazut că Monsiul Lencur au sosit în lași, precum și bucătariul. Căci cu toții ne îngrijăm, neștiind care putea sa fie pricina ca aș zabovit atita vreme în drum. Am văzut că ați primit și ce am trimes, adeca un portofel, o butelcă de gomelatic și 17 bucăți de cîrți și sînt tocma cum le-am trimes. Pentru bani care dumneta bine voești a-m trimete, daca pînă acum n'ai gasit prin cine sa-î trimeți, apoi poți sa vorbești cu Aga Asachi, ca sa scrie bancheriului Pop ca sa mi-î trimata, caci și Paharnicul Enuță tot prin (mijlocul)² sau i-au

¹ Carți de istorie.

În ms. din greșeala *fiul*.

trimes. Bezădelile au primit până acum numai o scrisoare de la Măriia Sa Voda și domnu abate iaraș numai una. Până acum încă nu avem voe ca să mergem la teatru. Am auzit că Crupenschi, Alecu Mavrocordat și Sandulachi Miulescu s'au facut ofițeri. Inșă nu știu dacă Alcaz s'au făcut și el, căci el erà mai vechiu în slujbă de cit Miulescu și de cit Mavrocordat.

La purcesu nostru erà vorba ca sa se mai faca un escadron și un batalion de oșteni, înștiințază-ma ma rog, babaca, dacă aceasta s'au făcut și cine sint comandarii. Capitanu Carp trebuie să se fie făcut maior. Am auzit că sa face o Academie pentru nobili în casăle Cazamiroaei, dar cine sint profesorii și ce limbi au să se în[vețe]? Scrie-m mă rog, babaca, unde are sa așaze monumentul care să face acum și ce are sa înfătoșaze, asăminea și dacă Curtea Veche¹ are să se zidească de iznoava. Aici în Liunevil toate sint liniștite, precum și la Paris. În vara viitoare sa zice ca să va face un drum de fher, care va trece pre lingă Liunevil, și atunci cinevã pornindu-sa cu butca de aburi dimineața poate sara să fie la Paris. Am vazut prin gazete ca Sultanul au poroncit ca să se faca drumuri împaratești ca în țara nemțască în toată împărația, scrie-m mă rog daca să vor face și în Moldovva. Am scris până acum de trii ori lui Milu, care erà la d. Chiunem și n'am primit nici un răspuns. Trimete, babaca, pe cinevã mă rog ca să-l întrebe dacă au primit vr'un răvaș de la mine. Dăunăzi ț-am scris că-ți voi trimete un ravaș de la micu Balș cătră tata-sau, în care arată că nu-l batè nimene, inșă am uitat ca sa-l pun în plic, deci l-au trimes pe urma drept cătră Cuconu Lupu.

Cu fiasca plecaciune sărut minile dumitale și sint pre plecat și supus fiu

M. KOGĂLNICEANU

Ms. 1161. f. 53

XXXIII

Cu fiasca plecaciune sarut minile d-tale, babaca.

Cu cea mai mare bucurie am primit ravașul d-tale din

¹ Curtea domneasca.

18/30 ghenarie și am dat lauda prea milostivului Dumnezeu că va aflați cu toții sănatoși și ca pitreceți după cum poftiți. Cit pentru mine vei ști că slava prea puternicului Dumnezeu ma aflu destul de bine. Mi-î de merare ca n'ați văzut în gazetele Franței ajungerea noastră aici. Aceasta se afla în *Gazeta Franței* (frânzuzește *Gazette de France*), în *Național* (*National*), în *Jurnalul țărgurilor și țărilor* (*Journal des villes et des campagnes*), în *Jurnalul de deba*¹ și în alte multe. Ravașul Măriei Sale a ajuns la Liunevil, în care zice ca să mergem la teatru, însa acum actorii nu sînt aici, ci peste o luna vor veni iarăș. În cartea care Maria Sa Voda au scris bezadelilor, zice și aceasta, ca sa mă port bine și sa ma silesc, și ca daca voi face aceasta imi va implini ce nădăduesc. Ma rog, babaca, ca sa-î arăți supunerea și recunoștința mē, pentru că eu nu îndraznesc sa-î scriu. Am auzit că iconomul Grigorie îi la minastire. Aice vremea pe care [a]i platit directorului coleghiului pentru nepot[ul sa]u s'au implinit și directorul nu știe ce să faca cu nepotu sau... Pentru cadruri, cind am mers cu dumneta la Asachi la zioa d-sale, atunce am văzut tiparit pe un cadru moldovinesc *să vinde la Paris la...* și aceasta m'au înșelat. Am vazut asamine ca au avut bunatate ca sa-mi trimeți prin bancheriul Pop 135 fiorini argint, însă pân acum n'am primit nimica de la Viena. Aici pitrecem foarte liniștit, nu sa aude nimica de rau. Duminica și Joia eșim după masa doa ceasurile ne primblam. Toata vremea care ne ramine o întrebuițăm la cetit și la scris, caci în doa luni vom avē ecsamen public. Noi cu toți ne aflam sanatoși, câți sîntem aici. Intreaba mă rog, bābaca, pe Monsiu Lencur, daca au primit o carte de la mine, caci nu primasc nici un raspuns. Cu fiasca plecaciune sîrut minile dumitale, babaca, și sînt pre plecat și supus fiu

KOGĂLNICEAN

7 19 februarie 1835

Ms. 1167, f. 5.

¹ *Journal des c' bats.*

XXXIV

16 28 martie 1835

Cu multa fiasca plecaciune sărut minile dumitale, babacă. Domnul Pop, bancheriul, mi-au trimes prin dilijanța banii care ai bine voit să-mi trimești. Insa nu mi i-au trimes toți, caci 30 galbeni fac în franci 345 și mi-au trimes numai 337 și jumătate. Pe urmă din acești bani îmi oprește 5 franci și jumătate pentru răvașurile care mi-au trimes. Apoi aici în Liunevil am plătit încă la dilijanță șapte franci pentru adus. Eu i-am scris ca să-mi dei mai bine poliță la un negustoriu din Liunevil și așa n'aș fi prăpădit din 345 franci 20 franci și jumătate, adecă 8 franci lipsă, căci în loc să-mi trimata 345 franci mi-au trimes numai 337 franci, di vreme ce galbanu face 11 franci și jumătate. Pe urmă 7 franci ce am platit la dilijanța pentru adus și 5 franci și jumătate pentru răvașurile care domnu Pop mi-au trimas ca sa ma înștiințeze că îmi va trimete banii. Afară de aceasta am mai platit înca eu aice vr'o patru franci pentru ravașurile lui, căci el a platit numai până la sfirșitul țării nemțăști, [iară eu] de la intrarea în Franția... Am vazut prin scrisoarea dumitale ca Domnu mi-au facut leafă de 150 franci pe șasa luni, însă până acum n'am primit nici o scrisoare de la domnu Lencur, însă trebuie să primim în puțin, precum și banii, caci simestru s'au implinit și acum incepe celelalte șasa luni, pentru care nu avem bani. Arată ma rog, babaca, lui domnu Lencur închinăciunile mele și zâ- ca să ne trimată bani cât mai îngrabă, căci n'avem nici cacum strae, precum și bezădelile. Eu i-am scris de două ori, dara n'am primit nici un raspuns.

Băbacă, mă rog, ai bunătate de pune în plicul dumitale cartile care ț'a trimete Mateiu Milo, caci el nu poate sa mi li trimata singur, de vreme ce costisăsc foarte mult. Ma rog ai bunatatea aceasta, caci mi-i adevărat prietin care mă iubește foarte mult.

Am postit saptamâna dintâi, precum vom posti și cea de pe urmă. Am vrut să fac post Mercurea și Venirea, dar fiind

ca nu ştie aice sa faca bucate de post, de vreme ce nu sa găsească, ni da numai cartoafe; şi pe urmă îmbolnavindu-ma, doftoru nu m'au lăsat.

Cu fiiasca plecăciune sarut minile d-tale babaca şi sînt pre supus fiu

KOGĂLNICEAN

Am auzit, babacă, ca acum la maiu are sa vie la Liunevil nepotul Domnului, adeca fiul cucoanei Rucsandei Mavrogheni. Deci mă rog atunce, ca sa dai aceluia care îl va întovărăşi aice, adeca sau slujei sau pedagogului vre un şal de a dumatile ca sa mi-l aducă mie, căci aice în Franţia nu să gasesc nici cacum şi sînt piste măsură scumpe. Pentru un şal turcesc poate cinevă sa iae până la două sau trii sute de galbeni... D'aici doi dascăli de la coleghiu vreu să meargă în Moldovva pentru lucrarea pămîntului, cacă aice să lucrează pamîntul foarte bine, iar nu ca în Moldovva... Scrie-mi ma rog, babacă, daca socoteşti că aceşti profesori vor putè prohorisi în Moldovva...

Ms. 1161, f. 60

XXXV

Cu multa fiiasca plecaciune sarut minile d-tale, băbacă, . . . Pentru coriu Dumnezeu m'au ferit, însă şi chear de m'ar fi lovit, n'ar fi fost nici o primejdie, pentru că aici coriul n'are nici o răutate, şi bolnavul nu trebuie să şadă 40 de zile în casa, ca la Moldovva. Numai bezădelile au fost bolnave, dară atita de puţin, încit au şăzut în pat numai patru zile şi pe urmă au mers cu noi la Nansi, ¹ un tîrg mare, aproape de trii ceasuri de Liunevil, pentru care îți voi da relație prin viitorul meu răvaş... Pricina acestei întîrzării este că am avut ecsamen şi darea premiilor, şi deci am avut ca să mă sălesc şi eu ca să pot aveà ceva. Aşa dară după ecsamen am avut premiu întii din limba nemţască. Cîrţile care mi le-au dat

¹ Nancy.

nu pot să ți le trimet, pentru că sînt mari și grele, dară îți trimat hirtia alăturată care au fost lipita pe iale și unde directorul coleghiului au iscălit. In limba franțeza, greceasca și latinească, care fac numai un clas, am primit accesitu, a-decă premiu al patrulea, din pricina că latinește înca nu știu bine și că clasul în care sînt în mare, de vreme ce-ı clasul ritoricii mici. Piste cinci luni vom întră în clasul ritoricii mari. Bevede Grigori n'au avut premiu, însă îi de nadajduit ca la sfirșitu anului va avè multe. Mă rog ca să arăți premiu meu și lui moșu lancu, ca să vadă ca mă sâlesc... In gazetile din Franția să vorbește foarte mult de Moldovva și de Valahia. Dăunazi am cetit că aceste prințipaturı s'au cunoscut neatir-nate de Anglia și de Austria, că Turcii n'au a mai luà bir de la Moldovva. Foarte mult m'am bucurat de aceasta, căci dacă așa este, atunci vom fi și noi un norod slobod și o-cirmuiți de domniı nostri, neavînd a plecà capul sub jugul Turcului. Mă rog, băbacă, înștiințază-mă dacă acêste novi-tale sînt adevărate... Noi facem post această săptamână, in-sa ca pustniciı mîncăm numai pîine, cartofe și mere coapte, pentru că alte lucruri nu să găsăsc aice. Cu acest prilej găsăsc ca cea mai scumpă a mè datorie, de a-ți pofti bună pitrecire, de a rugà pre milostivu Dumnezău ca sa vă pazască în deplină sanătate și fericire, și să vă ajute ca să pitreceți fericiți și mulțamiți sfintele sărbători a Paștilor. Dumnezaü să vă în-vrednicească ca toate dorințele dumilorvoastre să se împlinească cu fericire dupa placul dumilorvoastre. Atunce mă voi ține pentru cel mai norocit om și voi slăvi numele pre puternicului ziditoriu. Aceste sînt cele mai învăpăiate dorințe a celuia ce este cù cea mai mare fiiască plecăciune a dumitale pre plecat și supus fiu

MIHALACHI KOGĂLNICEAN

18/6 april 1835

Ms. 1161, f. 64

XXXVI

Cu multa fiasca plecaciune sarut minile dumitale, babaca.
 . . . Sint acum vr'o zăce zile de cînd domnu Lencur au scris din poronca Măriei Sale ca domnu abate să tragă pre bezadele dela școala publică și să le dee dascalii particulari. Aceasta poronca îndata s'aũ implinit, dară nu știu daca aceasta sa atinge și de mine. Pină cînd voi fi sigur ca trebuie să învăț ca și bezadelile, apoi eũ tot mergu la colleghium, însă eu aș dori că mai bine să învăț tot unde învăț și pina a|cum, c|ăci învațăturile is mai bune. Iară acasa nu să pot aduce dascalii cei bun, pentru ca n'aũ vreme și mai ales că domnu abate are un haractir prea slab ca să fie ascultat; de aceia și bezadelile mai bine ar face să învețe la colleghium decit acasă...

Aice toate gazetele vorbesc de neatîrnarea Moldovei și a Valahiei; unele zic că Anglia au făcut aceasta, ca Turcul și Rusul bătindu-să vre-odată sa nu poată intră în Moldova, altele zic că împăratul Neculai au facut aceasta, ca dintăi să-și traga inimile Moldovenilor în partea lui și apoi sa unească aceste prințipaturi cu imperiia Rosiei. Mă rog dară, babaca, dacă aceste vorbe sint adevarate să-mi scrii și mie.

Cu cea mai mare fiasca plecăciune sărut minile dumitale și sint al dumitale pre plecat și prea supus fiu

KOGĂLNICEAN

1835 27 april
 9 maiu

Ms. 1167. f. 67

XXXVII

13 25 maiu 1835

...Cu multă fiască plecăciune sărut minile dumitale, babacă.
 Doi Munteni adecă doi Valahi au trecut pe aice viind de la Paris și mergînd la București. Ei aũ sa meargă și la Iași. Eu n'am fost acasă, cînd ei aũ venit să ne vadă, decî întreaba-ı să-ți spue în ce hal au găsit odăile noastre și ce le-au zis bezădelile ca să spue Mariei Sale lui Vodă. În sfâr-

șit și bezadè Vogoridi are să se întoarcă în puțin de la Londra la Moldova și atunci îți va da destule relații, precum și directorul teatrului Furo¹ la întoarcerea sa... Nu pot să-ți descriu ce mâhnicie am sâmșit cu toți, când am văzut ca bietu domnu Lencur au murit. Sirmanu! ce om bun eră, și el singur putea ca să ne ușureze traiul de la Liunevil. Mariia Sa Vodă au și scris un răvaș bezădelilor vestindu-le această nenorocită întâmplare. Toți sintem mâhniți... Pentru tinerii Franței, ei au hotărît ca să meargă negreșit în Moldovva...

M. KOGĂLNICEAN

Ms. 1161, f. 73

XXXVIII

Cu multă fiasca plecaciune sărut minile dumatiale, băbacă. ...Îți trimat relația orașului Nansi. Ți un tîrg depărtat de Liunevil de trei ceasuri; are patru zaci de mii de suflete. Ți una din cele mai frumoase politii² a Franței. Ulițele sînt drepte, largi și toate casăle au cinci rînduri. Sînt multe frumoase piețe și primblări. Are o bibliotecă, o academie, un muzeum de cadruri și o frumoasă șală de privesc. Piste două luni avem ecsamen și mă voi săli ca să iau multe premii, ca sa va mulțamesc; la Liunevil nu să învață pravilile, dara la Paris; și încă dintăi trebuie ca să învăț ritorica, loghica și filosofia, pentru care trebuiesc doi ani, și atunci voi învață pravilile. Gazetile de aici vorbesc pentru neatîrnarea Moldovei; aceste novitale le au primit de la Țarigrad... Babacă, Vasălică Alecsandri, fiul spatariului Alecsandri, imi scrie de la Paris că parintele său are sa vie în Franția în anul acesta ca să lase la Paris pe fiu sau cel mai mic. Nu cred ca și dumneta vei vini, precum ai zis la Iași, dara ma rog că daca spatariul Alecsandri are să vie cu adevărat în Franția, apoi mijlocește ca trecînd prin Liunevil sa ma ia și pre mine la Paris, caci atunci voi avè vacanție și foarte mult aș dori ca sa vad și eu acest frumos oraș, minunea lumei. Aice

¹ Baptiste Foureau

² orase

mergem de două ori la teatru, dară nu-î atita de bun ca cel de la Iași. Am văzut în gazetele de aici că adunarea obștească a Valahiei au mai dat încă domnului Ghica pentru curtea sa 600,000 lei... Mă rog, babacă, dacă ai găsi prilej, să-mi trimiteți cartea aceea pentru care te-am rugat...

M. KOGĂLNICEAN

6 18 iunie 1835

Ms. 1161, f. 76

XXXIX

Cu multă fiiască plecăciune sărut minile dumitale, babacă. ... Cit pentru poronca ce-mî dai atingătoare de a merge la collegium, eu o urmez și voi împlini-o și de acum înainte... Nu pot să-ți spun cită bucurie am sâmtit cînd am vazut că Mariia Sa Vodă a binevoit să mă numască ofițar în cavalerie. Mulțămirea mē este nespūsă, căci eū gîndem că cit voi fi în țări striine, voi rămînē tot cadet. Crede, babaca, ca mă voi sâli ca să mă fac vrednic de un asămîne favor și ca de acum înainte mă voi îndeletnici mult mai mult la îmvățatură, și într'o lună nadăjduesc că îți voi trimete atestat ca am primit cinci premii, caci piste trii saptamîni avem ecsamen și pe urmă vacanții două luni. Aceasta vreme o voi întrebuița-o de a merge într'un sat aproape de Liunevil, unde este școala crăiască de agricultura, acolo voi îmvăța lucrarea pămîntului. Mariia Sa Vodă mi-au trimăs atestatul de ofițar. Eu îndată am alcătuit, cu... ați poruncit, o carte franțuzască și am trimăs-o cu plicu bezădelilor¹. Iată că alăturez aice o carte pentru hatmanul; veî avē bunatatea ca să pecetluești și să i-o dai. Îți trimăt și ecsemplariul acsesitului, sau al doilea premium de zugrăvit. N'am putut să câștig premiul întăiu, pentru că sînt școlari care îmvăța de zace ani a zugravi, și eu îmvăț numai de șășa luni, și încă sînt al doile într'un clas de triizaci de băeți...

Cel mai plecat și supus fiū

M. KOGĂLNICEAN

1835 iulie 1 13

Ms. 1161, f. 79

¹ v. pag. 15

XL

Cu multă fiiască plecăciune sărut minile dumitale, băbacă.

...Nu pot să-ți spun ce bucurie și tot odată ce . . . . am sâmțit văzînd că Măriia Sa Vodă s'au hotărît ca să ne trimată în alt tîrg, și că domnul Tisò s'au și pornit de la Iași. Dară sint în mare îngrijăre ne știind în ce tîrg sau în ce țara are să ne ducă. Dumneta zică ca să ne sprintinim n calabalc, pentru că drumul îi mare, dară acesta îi cu neputință, fiind că bezădelile precum și eu avem o mulțame de cărți. Dacă este ca să nu eșăm din Franția, atunce va fi ușor de a le luă cu noi; dar dacă va fi ca să mergem în alta țară, apoi atuncia voi căuta chipuri, ca sa le trimet (la) Iași pe Dunare. Sa vede că domnul abate nu știe nimic de aceasta. Inșă nu știu cum vom face la purces, căci bezădelile precum și eu sintem datori la un libreriu; bezădelile aproape de 200 de galbeni și eu 80. Dacă a fi ca să șădem în Franția, voi da adresul meu libreriului și atunce îi voi trimete bani din tîrgul unde voi fi, iar dacă a fi ca să mergem (în altă țară), atunce voi căută ca să vind cărțile și să plătesc... Eu în vara aceasta am învățat a înota și acum trec în not apa Meurtă ¹, căci așa sa numește.

24/12 iulie, 1835

M. KOGĂLNICEAN

Ms. 1161, f. 90

XLI

Cu multă fiiască plecăciune sărut minile dumitale, băbacă.

...Nu pot să-ți spun ce părere de rău am sâmțit, când am văzut în răvașul dumitale că bietul spătariul Alecsandri au picat într'o boală atâta de urâtă! Eu știiam cu o zi mai înainte sosărei răvașului dumitale că trebuem să mergem la Berlin; aceasta mi-au scris de la Paris domnul Furnarachi care ține pe fiul spatarului Alecsandri. Nu știu însă care este pricina că Măriia Sa Vodă, în loc ca sa ne trimată la Paris

¹ Meurthe, râu care udă orașul Lunéville.

care îi atîta de aproape, să vroiască să ne trimată în Prusia atîta de diparti, însa socotesc că acolo nu ni va fi bine, și că nu vom șadè multă vreme, pentru că întîi vom uità limba franțuzască, al doile clima este friguroasă și umidă, care poate sa nu priiasca sanàtașii noastre. Eu însă, cum mi-ai poroncit, nu voi zice nimică ; îți scriu numai de aceasta dumitale...

M. KOGĂLNICEAN

24 iulie
5 avgust 1835, Liunevil

Ms. 1161, f. 92

SCRISORI DIN BERLIN CĂTRE MIHAIL STURZA
1837

XLII

Berlin le 22 février 1837

Mon souverain,

Il y a trois ans que j'ai quitté la Moldavie ; depuis alors jusqu'à présent, et avant même mon départ de ma patrie mon seul but, ma seule pensée, ma seule ambition a été de donner un abrégé de l'histoire de mon pays : cette histoire ne devait pas être politique, ni offensante pour les cours suzeraine et protectrice ; elle ne devait peindre que les faits, les bonnes et les grandes actions des princes, le bonheur ou la misère du peuple, qui sous le règne de Votre Altesse vient de reprendre un rang parmi les nations indépendantes. En partant de la Moldavie, j'avais eu soins de me munir de tous les documents historiques qu'il m'avait été possible de me procurer, plusieurs manuscrits de Miron ¹, de son frère ², d'autres lithopistes, ainsi que des chants historiques. Arrivé en France, j'ai mis tous mes soins, j'ai employé tous mes petits appointements à l'achat des livres qui se rapportaient aux deux Principautés ; j'ai consacré mes veilles à lire et à extraire tout ce que les journaux disaient sur la Moldavie e

¹ Miron Costin

² ia pe Niculae Costin drept frate, în loc de fiu al lui Miron Costin.

la Valachie : ayant quitté la France et étant venu habiter Berlin, j'ai eu à ma disposition la riche bibliothèque royale ; mon trésor historique s'augmenta considérablement, de sorte qu'il monta à plus de trois cents volumes. Tous les historiens polonais, hongrois, byzantins, transylvains me furent donnés. Quand je ne comprenais pas la langue dans laquelle ils avaient écrit, des professeurs distingués de l'Université de Berlin ont encouragé mon travail et m'ont donné les lumières que je n'avais pas. Il y a un an que je consacre tous les moments que me laissent mes autres études, pour mettre en exécution mon plan : toute l'histoire de l'ancienne Dacie, extraite des auteurs grecs et latins, est terminée, ainsi que l'histoire de la Valachie jusqu'à la mort de Michel le Brave en 1601 : ces deux parties sont déjà imprimées.

Aujourd'hui même, je viens de recevoir une lettre de mon père, où il m'écrit que Votre Altesse me défend de faire imprimer cette histoire, avant qu'Elle ne l'ait lue. C'est ce qui a toujours été mon désir, mais craignant de vous importuner, je n'ai pas osé Vous en écrire. Mon plan était sans doute bien hardi que d'écrire les derniers événements ; c'était naviguer entre Scylla et Charibde, d'un côté les Turcs, d'un autre les Russes : aussi je ne voulais traiter mon histoire que jusqu'en 1880 ; depuis cette époque jusqu'en 1834, je ne voulais dire que quelques mots sur les faits ; je voulais m'étendre davantage sur les bienfaits de la paix d'Andrinople, accordés à la nation moldo-valaque ; l'utilité salutaire du règlement organique, dont Votre Altesse et l'auteur, je voulais donner pour raison de ce silence, que les événements passés en Valachie et en Moldavie depuis 1880 étaient plus connus et qu'ils avaient besoin d'être traités dans un plan bien plus vaste que le mien.

Voilà mon plan. Votre Altesse pourra juger facilement que ce serait la plus basse ingratitude, la plus noire perfidie que d'oser, de quelque manière que ce soit, nuire à mon bienfaiteur. Je ne suis ni un ingrat, ni un d'mon, je suis un honnête homme reconnaissant de vos bontés, et cherchant

sans cesse l'occasion de pouvoir vous montrer ma gratitude. Je supplie donc Votre Altesse de me permettre la continuation d'un ouvrage où la politique moderne a un fort petit rôle à jouer : car on voit par l'histoire même que les Turcs n'ont pas été les oppresseurs de ma patrie, mais bien les Phanariotes. Quant aux Russes, ils ont été si souvent les bienfaiteurs de la Moldavie, surtout par la paix d'Andrinople, qu'ils peuvent faire oublier qu'ils nous ont pris la Bessarabie. D'ailleurs je m'engage à envoyer à Votre Altesse le manuscrite depuis 1880 ; après que vous l'auriez lû, je le ferai imprimer. En 1825, sous une dépendance bien plus étroite de la Turquie, Grégoire Pléchoianu, professeur à Bucarest, tonnait contre la tyrannie des Ottomans ; maintenant à Kraguewatz, un recueil de poésies qui décrivent la guerre de l'indépendance des Serviens, est imprimé avec la permission du gouvernement. Je supplie donc votre Altesse de me permettre ce travail, auquel je me suis engagé : à moins que mon nom ne devienne la risée du public, il m'est impossible de l'interrompre. Déjà un grand nombre de journaux ont annoncé mon ouvrage et m'ont fait par ce moyen contracter le devoir de le publier. En tout cas, vos suprêmes ordres seront exécutés, qu'ils me soient favorables au non. Dès ce moment, je fais cesser l'impression, quoique dix feuilles soient déjà imprimées et qu'ils me coûtent plus de cinquante ducats, somme immense pour moi, vu que j'y ai consacré mes appointements pour six mois d'avance. Je prends en même temps la liberté d'envoyer à Votre Altesse une feuille déjà imprimée de mon ouvrage : si le ministère des affaires étrangères y consent, je vous enverrai toutes les dix feuilles, afin que Votre Altesse puisse voir que mes intentions ne sont rien moins que patriotiques.

J'ai l'honneur d'être avec le plus profond respect et la plus vive reconnaissance

De Votre Altesse

Les très obéissant sujet et très obéissant serviteur

SCRISORI DIN BERLIN CĂTRE TATĂL SĂU

1835—1838

XLIII

Cu multă fiiasca plecaciune sărut mîinile dumitale, babaca îndată ce domnul Tisò au sosit în Liunevil, mi-au dat cartea de la dumnetă, precum și pașeștile care soră-mea Marghiolița au lucrat pentru mine. Tocma atunce eram să-ți trimat raspuns pentru cartea cea mai depe urma care mi-ai trimes-o prin poștă. Decî îndata am despecetluit răvașul meu și ț-am scris pe o bucurie (sic) de hârtie că domnul Tisò au sosit.

El îndata ne-aŭ spus ca vroința Măriei Sale eră ca să purcedem din Liunevil, însă nu ne-au spus unde avem sa mergem. Deci ne-au spus ca să ne gătım cît mai în graba, și am și purces a doăa zi, adecă luni în 10 avgust. Pentru aceasta nu am putut să te înștiințaz. În drum iară nu am putut sa va scriu, pentru că am calătorit cu dilijanța, adeca cu o trăsură care merge noaptea și zioa. De aceia nu ne-am oprit nici cacum, încît piste opt zile am ajuns la Berlin și ma grabesc a vă înștiința de ce știu. Aice sa afla socrul Cuconului Alexandru Sturza de la Odesa. El este sfetnic de taina a craiului Prusiei. Mariia Sa Voda i-au trimes o scrisoare prin domnul Tisò și în care îl roaga ca sa bine voiasca să ne așaze sau într'o casa particularnica, sau întru o școala craiasca. Aceasta înca nu s'au hotarât, pentru ca astăz trebue sa ne ducem să-i facem vizită, și dupa aceasta poate sa vor pune la cale și îndata te voi înștiința de ce să va hotarâ.

În drum nu am vazut multe lucruri, pentru ca nu ne-am oprit

nici cacum. Deci îți voi spune în scurt ce am văzut. De la Liunevil am mers prin Strasburg până la Carlsruhe. Aceste locuri ți le-am descris în călătoria mea din Moldova în Franța. Din Carlsruhe am mers la Heidelberg, târg mic pe apa Necher, dară vestit prin universitatea sa și frumoasa gradina botanică. Pe un munte, la poalele căruia îi zidit acest târg, să vad cele mai frumoase ruine a palatului palatinilor Bavariei. Aceste ziduri sînt acum stricate, dar tot încă minunează pe călătorul cu mărimea și frumuseța palatului. În chivnița curței este cea mai mare bute care să fie în lume; căci poate să între în ea mai mult de 160000 garafe de vin, adică o sută șăizăci de mii de garafe. Pentru a ajunge deasupra lui trebuie să sui șăizăci de scări mari. Îți voi trimite prin domnul Tisò și o zugrăveală de această bute urieșă. Dela Heidelberg am mers la Darmstad, târg foarte frumos, dar cu puțin norod. Acest târg îi capitalia marelui ducat de Hes-Darmstad. De acolo am trecut prin Francfort-pe-apa-Main, târg slobod, mare și frumos, cu o populație de 40 mii de suflete. Pe urma am văzut Lipțca, târg mare, neguțator, cu multe fabrici, cu o populație de 40 mii oameni, și pînă o zi și o noapte am ajuns în Berlin, a caruia descriție voi trimite-o cînd voi cunoaște destul monumenturile.... O mare parte din cărțile mele le-am trimis în Moldova. Au să vie pe Dunăre pe la Galați cu vasul cu aburi. Deci scrie mă rog, babacă, sameșului de la Galați ca să iai sama cînd aceste cărți vor sosi...

M. KOGĂLNICEAN

19 7 avgust 1835, Berlin

Ms. 1161, f. 95

XLIV.

Cu fiiască plecaciune sarut minile dumitale, babaca.

... Pînă acum încă nu sîntem așazați, ci am luat vreo cîteva odaie cu chirie, acolo vom șadè cu pedagogul nostru și dascalii vor veni acolo, pîna cînd să vor gasi persoane destul de vrednice la care să putem șadè. Adresa mea este aceasta: Den Herrn Michail Kogalnitschan, Fridirichs Strasse,

no. 79 in Berlin. Acum comunicația cu Berlin și cu Moldovva îi ușoară, deci mă rog, băbacă, ca să ai bunătate să-mi trimiteți cartea care ți-am cerut, adecă *Istoriia Romînilor*, pe urmă să-mi trimiteți tot prin dilijanța de la Cernăuți sau și cu poșta cadrurile istoriei Moldavviei, cite au eșit până acum, adecă trii zugrăvele, tot odată te rog ca să bine vroești să vorbești la poștă, ca să pot primi la Berlin *Albină românească*. Căci am mare dorință ca să cetesc vreo scrisoare moldovinească, căci nu am nici o carte în această limbă aice . . .

M. KOGĂLNICEAN

Berlin 25/12 avgust 1835

Ms. 1161, f. 99

XLV

Cu multă fiască plecăciune sărut minile dumitale, băbacă. . . . Aici am norocirea ca să merg la biserica pravoslavnică rusască, ca să aud sfinta liturghie, căci este acum un an trecut de cînd nu am auzit-o. Aice am luat o casă cu chirie până la întâiū octomvrie și atunce ne vom mută la un preot luteran, . . . În toate duminicile ne ducem de mîncăm la domnul sfetnicul de taiță Hufeland; acolò ne înglendisăm foarte bine . . . Noi mîncăm la tractir până la întâiū octomvrie, însă mîncăm foarte prost, căci la ameazî avem număi o supă, un răsol, un fel de bucate foarte rale și o friptură și sara luăm număi o friptură. Pricina este că domnul Hufeland nu dă banî de ajuns, pentru că să teme că Măriia Sa Vodă să nu să supere de cheltuială. La masa de la ameaz plătim pentru fiește care 9 groși, adecă un sorocovăț; apoi ce mîncare îi aceasta într'un tîrg așa de mare și unde toate sînt scumpe peste măsură. Până acum n'am putut vizitarisi Berlinul, deci descrierea lui îți voi trimit-o cînd voi cunoaște măi bine tîrgul.

Roagă mă rog, băbacă, pre Măriia Sa Vodă ca să scrie domnului Hufeland ca să ne dee voe să mergem la teatru, pentru că acum deabiè ne dă voe să mergem odată sau mult de doă ori. Măi ales dorim ca să mergem la teatru franțu-

zesc, căci amîntrilea vom uită cu totul limba franțuzască. Până acum învățăm numai latinește și nemțaște. Pe urmă sara mergem la ghimnazium, adecă o sala în care se învață a sari, a sa sui pe frânghii, a trage armile, a să sui pe copaci. Aceste lupte ne dau multă putere și sînt foarte folositoare pentru pieptul meu . . .

M. KOGĂLNICEAN

Berlin 12 1 septembrie 1835

Ms. 1161, f. 101

XLVI

Cu multă fiiască plecaciune sarut minile dumitale, babacă . . . Eri ne-am mutat la păstoriul luteran domnul Sușon. Eu șad cu bezădea Vogoridi într'o odai . . . Aice învațam latinește, franțuzaște, nemțaște, englizăști, mathematica, calariia, armile, zugravia, jocul . . .

M. KOGĂLNICEAN

Berlin 3 octombrie
21 septembrie 1835

Ms. 1161, f. 108

XLVII

Cu multa fiiască plecaciune sărut minile dumitale, babacă . . . Cit pentru ca să postesc și să ma pricistuesc cu sfînta cuminatura, aceasta o voi face îndata ce preotul sa va întoarce în Berlin, caci este o saptamina de cînd au purces la Petersburg, inșa are să se întoarca în pușină vreme . . . Noi aice învațam grecește, latinește, franțuzaște, nemțaști, englizaște, precum și alte multe ramuri de învațaturî, între care și diplomatica; și mai târziu și legile . . . Scrie-mi ma rog daca varu-me Mihalachi Gherghel îi facut capitan în miliție. Bezadelile au scris Mariei Sale lui Voda ca sa le trimata bani pentru uniforma de ofițar, caci avem sa ne înfașoșam craiului la întăiu ghenărie la anul nou. Dacă ai pute și dumnetă, babaca, să catortosaști sa-mi trimești și mie o uni formă de ofițar . . .

MIHALACHI KOGĂLNICEAN

16 4 octombrie 1835

Ms. 1161, f. 110

XLVIII

Berlin, 13/25 noemvrie 1835

... Cit pentru blană te rog ca să bine voești ca să-mi trimești bani, pentru că di pe acum avem foarte frig, mai ales sara, și cum în toate zilele eșim saū să mergem la universitate sau la ghimnaziu, saū să jucăm, apoī pot să răcesc... Am uitat, băbacă, să-ți scriū că la poștă nu trebuie ca să cei rețepisă pentru cartea care dai, căci aceasta costisăște foarte mult, de vreme ce pe cartea care mi-ai trimes am plătit 24 de lei; și fără rețepisă cărțile nu sa prăpădesc. Căci și Măria Sa Vodă trimeti cărțile fără rețepisa.

M. KOGĂLNICEAN

Ms. 1161, f. 115

XLIX

Berlin 8 dechemvrie
26 noemvrie 1835

... Asamine și pentru banii care dumnetă binevroești să-mi trimești pentru șubă. Inșă trebuie să te înștiințaz ca aice sînt numai doa feliuri de blană, adecă urs de America și samur. Ursul de America î foarte greū ca sa-l port pe jos, și în butca aice nu mergem, pentru că costisăște prea mult. Deci trebuie sa-mi fac o mantă blănita cu samur, care costisăște foarte mult. Pastoriul mi-au spus ca pentru o mîntă trebuie sa plătescu puțin trii sute taleri, adeca mai nozăci de galbeni. Dară cum mai am surtucul cel blanit care l-am luat de la Eși, macar ca nu-l mai pot purtă, pot sa pun blana surtucului la speti la mîntă și așă poate sa nu mă costisasca atîta de mult... Zioa mē am petrecut-o aice mai mahnit decit celelalte zile. Toata dorința mē este oa să treacă mai degrabă vremea aceasta, ca sa ma întorc în Moldova și să-ți pot zice de față ca sînt al d-tale prē plecat și supus fiu

M. KOGĂLNICEAN

Ms 111, f. 119

L

Berlin 22/10 dechemvrie 1835

Cu multă fiiască plecăciune sărut mîinile dumitale, băbacă. ...Aice toate gazetile vorbesc despre un surgunluc a trii marî boeri moldoveni. Însă numile lor nu sînt puse în jurnal. Cum această scrisoare vorbește cu cuvinte defăimătoare de Măriia Sa Vodă și precum m'am înștiințat pe jumătate, este un Muntean din Bavaria care a pus acest articlu în gazetă, îi trimăt foia aceasta ca să o vezi și să faci ce vei găsi de cuviință, căci socotesc că Măriia Sa Vodă va fi foarte supărat de aceasta. De aceia, dacă aceste scrisori sînt minciuni, apoi este foarte ușor de a arătă în Europa neadevărul acestor gazete. Decî dacă socotești de cuviință, apoi pot pune tot în acele gazete că cuvintele defăimătoare în potriva Domnului Moldaviei sînt însuflate de vrăjmașăi Mariei Sale și a binelui obștesc. Eū aștept raspunsul dumitale, ca să fac ce îmi vei poronci... Tot odată apuc prilejul de a-ți arătă recunoștința mē la începerea unui nou an. Fiește care an care trece îmi aduce aminte de noăle faceri de bine a dumitale pentru mine și cît puțin vrednic sînt de aceasta. Mă sâlesc, dară în zădar, ca să pot a-ți fi deopotrivă în mulțămire cāt dumneta ești în faceri de bine. Tot ce pot face este de a rugă pre Dumnezău ca să-ți dei prețul bunătăților dumitali și aceasta o fac sara și dimineața. Rog dar pre a tot țiitoriul ca să-ți daruiască zile fericite și îndelungate, sănătate îndeplină, anî mulți și în sfârșit să-ți îplinească toate dorințele dumitale. Pe duduți și pe Alecu îi heretisăsc și le poftesc un bun an...

MIHALACHI KOGĂLNICEAN

Ms. 1161, f. 122

LI

Berlin 28 16 dechemvrie 1835

Cu multă fiiască plecăciune sarut mîinile dumitale, băbacă. Pâna acum am așteptat ca să scriii Mariei Sale lui Vodă pentru anul nou. Însă precum bezădē Dumitrachi este înca

tot bolnav, că bezădè Grigori are mult de scris, de aceia mă văd sâlit ca să scriu Măriei Sale sângur, pentru că precum să vede bezădelile nu vor scrie. Vremea trecind și nevroidind lipsi la datoriile mele, te rog dar, băbacă, dacă judeci cuviincios, ca să dai acest răvaș Măriei Sale și să-l încredințezi din gură că totdeauna mă voi săli de a fi vrednic de bunătățile Măriei Sale.

Cu multă fiiască plecăciune sărut mîinile dumitale și sint al dumitale prè plecat și supus fiu

MIHALACHI KOGĂLNICEAN

Ms. 1161, f. 125

LII

Berlin 1 ghenarie 1836
19 dechemvrie 18'5

Cu multă fiiască plecăciune sărut mîinile dumitale, băbacă. ...Cît pentru cărțile, trebuie să ia sama că între acele legături sint și a beizădelilor; însă a mele sint acele mai mari, pe care numele mieu îi scris. În sfârșit înuntru veți găsi o sferă a pământului de piele și multe zugraveli... Mihel Daniel te-au înșălat, căci 60 galbeni fac 195 de taleri, iar nu 185 taleri, căci galbanu face trii taleri și șășă, groși, precum domnu Tisò poate să-ți spue. Iar într'un taler sint trii zăci de groși de argint, adecă un galbanu face un talerü și o cincimc...

MIHALACHI KOGĂLNICEAN

Ms. 1161, f. 127

LIII

Berlin 15/3 ghenarie 1836

Cu multă fiiască plecăciune sărut mîinile dumitale, băbacă. ...Cît pentru prezenturi, băbacă, tocma aice să fac foarte multe; însă nu la anul nou, ci la crăciun. Eü am fost sâlit ca să dau daruri, pentru că și păstorul la care șădem mi-au dat o părechi de călămări foarte frumoase și fimeia lui un toc de ceasornic. De aceia am cheltuit și eü vr'o cincî galbinî cu

deosăbite bagateli și cu bacșis la slugi. Măria Sa Vodă mi-a scris o carte drept către mine, în care mă laudă și zice că «îi pare bine că mă port bine la învățături, și că la vremea și locul cuviincios va ști mulțami buna me purtare». Eū îndată i-am răspuns. Însă te rog, băbacă, ca să ai bună-tate, ca și dumneta să mulțamești Măriei Sali și să-l încredințezi din partea me că totdeauna mă voi săli de a mă purta bine, spre a-î arată recunoștința me. Nu pot să-ți spun, băbacă, cită mahniciunc am eă tot te supăr cu banii, dară nu am ce să fac; cînd aș avè leafă de la Mărie Sa, nu te-aș supără. Dară aice toate sînt foarte scumpe. Pentru un măr saū o pară trebuie să dau un groș bun, care face mai mult de 20 de parali; pentru o cească de ceaī trebuie să dau doi lei; și dacă mă duc cîte o dată la teatrul franțuzesc, pentru ca să nu uīt ifosul¹ franțuzesc, sînt norocit dacă am cheltuit numai doăzăci de lei, și încă nu mă duc în lojiu..

M. KOGĂLNICEAN

Ms. 1161, f. 13.

LIV

Berlin 8 februarie 1536
26 ghenarie

...Cit pentru sfaturile care bine voești de a-mi da ca un părinte, le voi urma, căci sînt spre folosul mieū. Căci și chîiar de aș vroi să fac blăstămații, numai gîndind că te voi supără, mă port bine, după cum doriți. Gazetile de aice urmează a vorbi de Măria Sa Vodă, unile bine, unile răū. Măria Sa Vodă trebuie să răspundă... Din cusurul acelor 185 taleri imi rămăsăsa numai zăci galbeni, pe care i-am întrebuițat de a-mi cumpără o canapè, pentru că aice paturi nu sînt, și avem în odaī numai scaune de lemn, căci cele de lână is foarte scumpe și cum lucrez toată zioa, nu putem tot să șad pe lemn. Pe urmă mi-am cumpărat și o lampă, adecă fănar cu undelemn, pentru că ochii mă durea la lumîinare. De a-

¹ Scris deasupra cuvântului *limba*, șters.

ceia mă rog, băbacă, că să bine voiești de a-mi trimete leafa mè ceva în grabă. Măriia Sa Vodă aũ scriș o carte la ambasadorul Ribopier¹, în care recomanduește pe bezădeli. Domnul Ribopier aũ întreat pe bezădeli dacã sînt sîngurî la Berlin, și auzînd că eram și eũ, m'aũ poftit și pe mine să-î fac vizite, zicînd că datoriia lui este ca să protectuiască pre toți Moldovenii, căci își aduce amiñte cît aũ fost de bine primit în Moldovva. Măriia Sa Vodă aũ scris bezădelilor că le va trimete doã biblii; te rog darã ca să-mi trimeți și mie una; precum și istoria Romînilor scrisã de Dicio Sin Martin moldovinește, cadrurile istoriei moldovinești, precum și cînticile moldovinești a lui Rozinschi, tipãrite în tipografia Albinei, pentru că învăț clviru... acum la Paști este mare iarmaroc la Lipțca și trebuie să vie acolò și neguțatorî de la Moldovva, iar de la Lipțca la Berlin îi ușor de a trimete aceste lucruri, pentru că-i departe numai de doăzãci și patru de ceasuri. Inșã te rog, băbacă, fă toate chipurile de a-mi trimete aceste cãrți, căci nu am afarã de ceasoslov nici o carte moldovinească de cetit. Aice am început a îmvãtã italienești din banii miei, căci această limbã are mare analoghie cu limba rominească...

M. KOGĂLNICEAN

Ms. 1161, f. 135

LV

Berlin 26/14 februarie 1836

Cu multã fiiascã plecãciune sãrut mîinile dumitale, băbacă. ...Numai pieptul mă doare, pentru că mai toatã zioa șãd în casã, și că es la plimbare foarte rar. De aceia te rog, că precum știi că suffãr de piept să rogî pe Înãlțimea Sa Vodã ca să scrie aice la pedagog ca să mi să dei voe de a mă primblã cîte un ceas pe zi, precum și doftorul au zis; pentru că pedagogul de aice îi foarte aspru, pentru că Măriia Sa Vodã i-au scris ca să mergem numai cu dînsu, sau cu voia

¹ Ribeaupierre (1783 - 1865), diplomat rus de origine francezã, ambasador al Rusiei la Constantinopol în 1823, iar între 1831 și 1839 la Berlin.

lui, el nu ne lasă nici cacum să eșim din casă, măcar cu voia lui. De cînd sînt la Berlin deabiè am eșit la cîmp patru sau cinci ori. Însă nu spune Măriei Sale lui Vodă aceste, pentru că poate să scrie pedagogului aceste și atunci pedagogul a căută ca să-mi facă rău scriind minciuni Măriei sale lui Vodă. Roagă pre Măriia Sa Vodă numai ca să scrie aice ca să mă pot primblă mai adese ori. Căci a-ți vorbi adevărul, aice la Berlin sîntem bine, numai că nu mergem mai nicăiri, ne ducem odată pe săptămînă la teatru, cite odată la bal; căci la Hufeland acolo numai noi sîntem tineri; căci Hufeland nu are copii; cînd ne poștește la ceai, nici cacum nu ne înglindisăm, pentru că sînt numai vr'o cinci șasă persoane bătrîne care vorbesc de anatomie, de doftorie, lucruri care noi nu înțelegem... Cit pentru uniformă, este slobod de a purtă, pentru că nu mergem la școlile naționale, ci avem dascalî particularnici...

MIHALACHI KOGĂLNICEAN

Ms. 1161, f. 140

LVI

23/11 martie 1836

Cu multă fiiască plecăciune sărut minile dumitale băbacă. ...La domnu Ribopier nu am fost de atunci, pentru că nici bezădelile nu au fost, însă cînd vor merge, voi merge și eu. Însă în această sară, un prieten cu care am făcut cunoștință aice, are să mă recomănduiască la prințipul de Cumberland,¹ care are să fie craiu de Hanover. El este tot de o vîrstă ca și mine. Ce voi face acolo îi voi scrie prin viitoarea mē scrisoare. Pe lingă cărțile care ț-am scris ca să binevoești să-mi trimeți, te rog ca să-mi trimeți și o Alecsandrie. Poate că vei ride de mine și vei zice că sînt un nebun ce îi cer acest feliu de cărți, dară un Neamț, care au fost în Moldovva cu Rușii și care este acum secretar la domnul Ribopier, m'au rugat foarte mult pentru această carte.

¹ Ernest August, duce de Cumberland, (1771—1851), rege al Hanovrei dela 1837 înainte.

Aice în Berlin am găsit un fel de hîrtie de răvaş cu aşămîne zugrăvelî din Berlin¹; decî de acum înainte îţi voi trimete totdeauna cîte o zugrăvală deosăbită. Turnu care este zugrăvit aice în acest răvaş este monumentul spre aducerea aminte a războiului Prusienilor cu Franţuzii în anul 1813, 1814 şi 1815. Acest turn îi vărsat în bronz. El are 61 palme domneşti saū picioare de nălţime, afară de statue, 2297 cîntariuri, 80 ¹/₂ pfunduri. Cele patru părţi a turnului sînt îndreptate cătră cele patru plajî a ceriului. In boltile monumentului de afară sînt statuile cioblite a războinicilor nemţeşti. Deasupra turnului este o cruce de fhier... Din leafa mē îmvăţ italieneşte odată pe săptămînă, care fac patru talerî pe lună; pe urmă îmvăţ muzica iar odată pe săptămînă, care face doi talerî; pe urmă a zugrăvi pe aramă, triî talerî pe lună; pe urmă odată pe săptămînă la teatru, patru talerî pe lună. Trii orî pe săptămînă merg călare şi pentru doă ceasuri trebue sa plătesc un taler, pe lună fac doisprezăce talerî. In doă luni am să merg în toate zilele să înot, pentru că doftorul mi-au poroncit aceasta. Decî până acum cheltuesc pe lună 25 de talerî afară de mărunţuşări.

M. KOGĂLNICEAN

Ms. 1161, f. 145

LVII

Berlin, 27 martie 1836
8 aprilie

Cu multă fiiască plecăciune, sărut minile dumitale, băbacă. ... Doftorul sîngur mi-a zis ca să nu lucrez mult; însă eū lucrez, şi mă plimb numai cînd nu anî nimică a face... Erî, sfînta Joi mare, m'am pricistuit, după ce m'am ispovedit; la biserică mergem şi dimineaţa şi sara la denie, însă nu înţăleg nimică pentru că liturghiia să face slavoneşte. Pentru sfintele sărbătorî rog pre înaltul Dumnezăū ca să vă păzască sănătos şi să vă învrednicească a pitrece bine şi cu bucurie. In toate zilele vād in gazetă răle novitale de la Moldovva; am văzut într'o gazetă că norodul s'au sculat şi aū gonit afară

¹ Scrisoarea are ca en-tête o vedere din Berlin.

din Iași pre deputații adunării obștești, mai ales pe Scoghihorn.¹

Alăturez aici descrierea arsenalului din Berlin. Am scris și franțuzăște, pentru ca și duduicile să poată să cetească.

Arsenalul său locul unde să păstrează armile noă și vechi și tot felul de mahini de război, este unul din cele mai frumoase monumenturi a arhitecturii moderne. Această zidire este un cvadrat, avînd pe fiește care față 280 picioare de lungime, adecă palme domnești. De amîndoa părți a ușilor sînt patru statue săpate în piatră, care înfătoșază Aritmetica, Gheometria, Mehanica și Pirotehnia. La fiește care fereastră deasupra este cite o cască sau perichefaieu românesc. Zidirea în lăuntru îi despărțită în doă șăli. In sala de jos este artileria hotărită pentru oști cu prăvăriile. Sala de sus are arme vechi, o mulțime de puști și de săbii, de dobe așazate în cea mai bună orânduială. Acum arsenalul este boit dinafară de nou în boie galbănă, precum veî vidè după zugrăvala care care este la începutul cărții. Deasupra porții este portretul în aur a lui Frederic I, tatăl lui Frederic celui mare, craiul Prusiei. In lăuntru la fiește care fereastră este portretul a unui om ce moare. Fiește care are o deosăbită fisionomie.

L'arsenal, vis-à-vis du palais du roi, est un des plus beaux monuments de l'architecture moderne. Le rez-de-chaussée est d'architecture rustique, le premier etage est d'ordre dorique et la galerie autour des combles est décorée de trophées. Au-dessus du grand portail, en face du palais du roi, on voit le buste du roi Frederic I, en bronze. Des deux côtés de l'entrée on voit quatre statues de Hulot² représentant l'Arithmétique, la géométrie, la Mécanique et la Pyrotechnie. On admire encore les 22 masques dans la cour intérieure, qui expriment avec beaucoup de vérité les différents degrés d'agonie des mourants, tous modelés par Schluter,³ et les casques au-dessus de chaque fenêtre. L'intérieur du bâtiment est divisé en deux salles; dans la salle basse est rangée l'artillerie destinée aux troupes avec les caissons de poudre; la salle ha te, qui fait le tour de l'arsenal, renferme d'anciennes armes, un approvisionnement de fusils, de sabres, d'épées, de tambours etc., rangés de la manière la plus ingénieuse en colonnes, pilastres, trophées, etc.

J'ai extrait cette description d'un livre intitulé *Le conducteur du voyageur à Berlin*

M. KOGĂLNICEAN

¹ M. S. 161, fila 149 și 151
¹ Scobihorn sau Kiriak (v. Sion, *Arhondologia Moldovei*, Iași 1892, pag. 147 și 323).

² Vestit mecanic francez (1715—1781)?

³ Andreas Schluter (1664—1714), arhitect și sculptor german.

LVIII

Berlin, 10 maiu
28 april

Cu multă fiiască plecăciune sărut mîinile dumitale, băbacă.

Prin scrisoarea mea cea trecută am scris dumitale că îți voi trimete tabla învățăturilor mele. O alăturez aice. Veî avè bunătate ca să eî sama că ceasurile sînt evoropienești, că lucrăm dela șășă ceasuri dimineața până la doă după ameazi zi și pe urmă iarăș începem a lucrà dela cincî și până la șăpti și de multe orî până la opt. Scrisoarea roșie ¹ însămnează că eū plătesc din baniî ce-m dăî mathimile acele. Zugrăvitul și italienește învăț delà Octomvrie, la teatru totdeauna am mers din baniî mieî și la călărie merg acum di vr'o șășă săptămîni. Te rog dară, băbacă, ca să aî bunătate ca să-mî trimețî cevà de cheltuit, pentru că am rămas mai fără nici o părà. Deabia am încă cincî galbenî și la sfârșitul lunei trebue să plătesc dascalî, apoî am și alte cheltuele pentru mărunțușuri, precum pentru mănușe, gulere, bungħî, lucruri care pastorul nu poate să plătească toate. Te rog dărà, băbacă, aî bunătate de a-mî trimete cevà, pentru că și librerul de la Liunevil urmează de a mă sâli pentru urmarea prenumerațiilor.

Văd, băbacă, că îți pricinuesc multe cheltuiuale, dară crede că fac economie cât pot și pentru ca să te încredințezi poți să zici lui Tisò ca să întrebe aice de purtarea mea. Eū acum mă aflu sănătos, am început a luà dicocturi.

Suffărū mult de ochî, încât am fost sâlit ca să port ochelarî.

Cu multă fiiască plecăciune sărut minile dumitale și sînt al dumitale pre plecat și supus fiu

M. KOGĂLNICEAN

¹ În transcriere am subliniat cuvintele scrise în original cu roșu.

Ceasurile Eovropienești	6—8	8—9	9—10	10—11	11—12	12—1	1—2	5—6	6—7	1
LUNI	Mathimile de învățat și scris	Grecești		Latinește	Nemțăști	Aritmetica	Zugrăvit	Franțuzăști	Ghimnaz și armile	
MARȚI	Mathimi de învățat	Clavir	Legile	Gheo- metrie	Englizăști	Aritmetică	Latinește	Franțuzăști	Ghimnaz	
MERCURI	Mathimi de învățat	<i>Italienește</i>	<i>Zugrăvit</i>	Latinește	Istorie	Aritmetică	Zugrăvit	Călari		<i>Teatru</i>
JOI	Mathimi de învățat		Legile	Latinește	Englizăști	Aritmetică	Gheo- metrie	Franțuzăști	Ghimnazu și armile	
VINERI	Mathimi de învățat	Clavir	Legile	Nemțăști	Aritmetică	Aritmetică	Latinește	<i>Zugrăvit pe aramă</i>	Ghimnazu	
SĂMBĂTĂ	Mathimi de învățat		Legile	Latinești	Istorie	Aritmetică	Zugrăvit	Franțuzăști	<i>Călari</i>	
DUMINICĂ	<i>Clavir</i>		Biserică		<i>Călari</i>				<i>Teatru</i>	

Ms, 1161, f. 70, 71.

¹ Orariul acesta l-am mai publicat în *Săptămâna politică și culturală*, II, (1912), pag. 197, dar din greșeală s'a tipărit că e din Lunéville în loc de Berlin.

LIX

Berlin, 19/7 mai 1836

Cu multă fiiască plecăciune sărut mîinile dumatiale, băbacă. . . . Aice face încă o vreme foarte urită, căci o zi ploă, o zi bate vînt, altă zi îi frig, de aceia și eū nu sînt prea bine . . . . . Gazetile numesc aice pre Scobihornu contrabandieriu și zicu multe lucruri care nu cred. Am cetit că comisarī au venit să judece pre Măriia Sa Vodă și că între ei este baronul Riucman¹ și polcovnicul Leprandi². De vreme ce Alecu iubește mult a zugrăvi, de aceia băbacă te-aș rugă ca să-ī tocmești un dascal de zugrăvit, căci cînd cinevă este așa tînăr, atuncea poate bine a zugrăvi, căci ochiī să deprind și îi foarte frumos cînd cinevă poate a zugrăvi...

Universitatea este peste drum de la operă. İi o mare zidire cu trii rînduri, dispărțită de uliță cu un parmacic de fer. Acest palat aū fost zădit în anul 1754 și sfârșit în anul 1764 și era al prințipului Hainrich, fratele lui Frederic cel Mare, craiul Prusiei. În rîndul întăi sînt sălile, în care școlerīi ascult cuvintele dascalilor; în rîndul al doile este o sală foarte mare și foarte frumos zugrăvită, unde să fac ecxaminile, și cabinetul anatomiei. Iară în partea dreaptă este muzeul metalurilor și

L'Université, vis-à-vis de la place de l'opera, est un bâtiment de trois étages, avec deux ailes et une avant-cour séparée de la rue par une haute grille de fer. Ce palais a été bâti en 1754—1764 pour le Prince Henri, frère de Frédéric le grand. Le rez-de-chaussée est occupé par les salles spacieuses qui servent d'auditoires, des bureaux et des appartements habités par les domestiques. Au premier se trouve une salle qui est une des plus grandes et des plus belles de l'Europe. On y trouve

¹ Baronul Rukmann, numit doi ani după aceea Țonsul general al Rusiei la București.

² «Agent rus în principate (1827), trimis a culege informațiuni necesare oștilor rusești în vederea răsboiului acestora cu Turcii (1828). Domnitorul Moldovei, Ion Sandu Sturza, partizan hotărît al Turcilor, poruncește ca acest Leprandi să părăsească țara în 24 ceasuri, căci altfel îl va expulză. Cu toată intervenția consulului rusesc, Leprandi e silit să treacă hotarul în Basarabia. Revine în țară la declararea răsboiului și la înlăturarea domnitorului» (*Enciclopedia română*).

odăile directorului. Iară în rîndul al treile sînt odăile directorului muzeului de zoologie, muzeul însuș și temnița școlerilor, precum și cabinetul instrumenturilor și uneltilor.

Universitatea aceasta s'au deșchis în luna lui Octomvrie la anul 1810. Învățătura este împărțită în patru părți, care sînt Teologia, Legile, Doctoria și Filosofia. În aceste patru părți sînt mai mult de două mii de studenți sau școleri, care vin aici din toate părțile Evropei. Pentru a intra în vr'o dregătorie, sau oștinească sau politicească, candidatul trebuie să fi învățat la universitate și să aibă atestat de aceasta. La universitate sînt adăugite un seminar filologic, o școală pentru hirurgie, o școală pentru moașe și multe alte ghimnazii.

aussi quelques appartements et le théâtre anatomique. La droite contient le musée minéralogique avec le logement du directeur. Au 3-ème de l'aile droite sont les appartements du directeur du musée géologique, ainsi que le musée même. L'aile gauche du troisième contient les cabinets des instruments et des bandages, ainsi que la prison pour les étudiants.

Cette université a été ouverte au mois d'octobre 1810. Elle est divisée en quatre Facultés, qui sont la théologie, le droit, la médecine et la philosophie. Dans ces quatre Facultés il y a plus de deux mille étudiants de tous les pays de l'Europe. Tous les jeunes gens qui veulent avoir une place sont tenus de faire leur examen à l'Université et de recevoir le titre de docteur. Du ressort de l'Université sont encore les instituts suivants, un séminaire philologique, un institut pour l'étude de la chirurgie, une école de sages-femmes et d'autres établissements littéraires.

Ms. 1161, f. 158 și 160

M. KOGĂLNICEAN

LX

Berlin, 9 iunie 1836
28 maiu

Cu multă fiiască plecăciune sărut minile dumatile, băbacă. Eū la piept sînt acum bine, sînt însă foarte răū la ochi. De aceia am fost alaltă erī la doftorul Iunker, care este doftorul craiului. Decī mergînd acolò cu pastoriul, acest doftor mi-aū zis că durerea de la ochi îmi vine din sînge și că de aceia ar trebui ca să beū burcut și dimineața câte un păhar de lapte de vacă, îndată ce-ī muls. Decī mi-au zis ca să merg

încă la dînsul poimîinii duminică în 11 iunie, ca să-mi dei prescris dieta ce trebuiesc să urmez. Decî îndată ce o voi primi-o îţi voi face o copie şi îţi voi trimite-o iscălită de pastorul şi de domnul Hufeland, pentru că el însuş mi-aŭ zis ca să mă adresarisesc la doftorul Iunker, pentru că-î doftor de ochi... Cît însă că am fost mai pe urmă de cât cealaltî la ecsamen, aceasta este înşelăciune, pentru că pînă acum n'am avut încă ecsamen...

... Bezădelile aŭ primit alaltă erî doă biblii de la Moldova; Măriia Sa Vodă li le-aŭ trimes. Decî te rog, băbacă, aî bunătate de a-mî trimete şi mie o biblie, precum şi Istoria descălecării Romînîlor de Dicio sîn Martin, Alecsandria şi notile cîntecilor moldovineşti. De aceasta poţi să rogi pre domnul Cuh, consul Prusiei la Iaşi, pentru că Măriia Sa Vodă aŭ trimăs aceste biblii prin asămîne prilej. Precum învăţăm acum legile, zi, mă rog, Măriei Sale lui Vodă, că şi bezădelile îl roagă ca să ne trimată *Codica* legilor Moldaviei.

La iarmarocul de la Lipţca aŭ fost mulţi Jădovvi şi Moldoveni, între alţii şi dascălul Gheorghie care vă cunoaşte, căci un Grec de aice mi-aŭ spus aceasta.

Decî dacă nu să poate ca să-mî trimeţi cărţile acele prin domnul Cuh, caută mă rog, băbacă, ca să mi le trimeţi cu un Jădov care vine la Lipţca, având bunătate ca să-mî alătorezi atunce şi o istorie de a lui *Cantemir*.

M. KOGĂLNICEAN

Ms. 1161, f. 164

MEDEANUL JANDARMILOR¹

Aceasta piaţă îi una din cele mai frumoase a Berlinului, pentru că are multe frumoase zidiri. No. 1 şi no. 2, precum am înşămnat deasupra zugrăvelii, sînt doă biserici zidite amândoă una întocma ca şi alta. No. 1 să cheamă biserica franţuzască protestantă şi no. 2 biserica

Cette place est une des plus belles de Berlin, parce qu'elle est ornée de plusieurs beaux bâtimens. Le no. 1 et no. 2, comme je l'ai écrit au-dessus de la gravure, représentent deux églises qui sont bâties sur un même plan. Le no. 1 c'est l'église évangélique française et le

¹ Vezi ilustraţia la fine.

noă. Frederic cel Mare a zidit turnurile, care sînt înalte de 225 de picioare sau palme domnești. Biserica No. 1 este a sloboziei franțuzești, care a venit aici sînt acum 150 ani, fiind gonită din Franța, fiindcă această colonie îmbrătoșasă relighia calvinească. De aceea și până în ziua de astăzi slujba dumnezeiască să face în limba franțuzască. Biserica cu no. 2 este a bisericii nemțăști protestantă. No. 3 arată noul teatru, unde să joacă și nemțăști și franțuzăști. Acest teatru a ars la anul 1816 și s'a zidit de nou la anul 1819—1820. La fațada principală să sue deasupra unui peristolu, care îi suspendat cu șasa stâlpi și cu o scară în piatră cu 28 de trepte. De amîndoa părțile scării sînt două uși pentru acei cari vin pe jos și didesubtul scării este o boltă sup care butcile trecu, pentru ca cei ce se scoborî sa nu fie umpluți de ploaie.

no. 2 s'appelle la nouvelle église. Frédéric le grand en a bâti les deux tours, dont le hauteur est de 225 pieds. Le no. 1 appartient à la colonie française qui, il y a 150 ans, s'est réfugiée à Berlin, ayant été chassée de France par la révocation de l'édit de Nantes, à cause que cette colonie avait embrassée la religion protestante. Le no. 2 appartient à la communion allemande. Le no. 3 représente la nouvelle salle de spectacle, bâtie en 1819—1820 sur les dessins de Schinkel.¹ Elle a 245 pieds de long, les ailes 115 pieds et 120 pieds avec le groupe d'Apollon. Du côté de la façade principale on monte au peristyle, dont elle est décorée et que supportent six colonnes d'ordre conique, par un escalier de 28 degrés. Dans le premier fronton l'on aperçoit Melpomène, Polyhmnia et Thalia. Des deux côtés de l'escalier sont les entrées pour ceux qui arrivent à pied et sous l'escalier est une espèce de portique pour que les personnes qui arrivent en voiture puisse en descendre à couvert (Tiré du Conducteur de l'étranger à Berlin). La suite par la prochaine lettre.

LXI

Berlin, 14 2 iunie 1836

Cu multă fiiască plecăciune sărut mînile dumitale, băbacă. ...Eü mă aflu bine la piept; însă pătîmind la ochi, am început a bea burcut. Poroncile care mi-ai scris le voi urmî; însă pentru italienește, fiind că acum știu ceva, ar fi păcat ca să las această limbă, de vreme ce o învăț numai odata

¹ Karl Friedrich Schinkel (1781—1841) arhitect german.

pe săptămână, și că costișăște atîta de puțin. Irotatul, săpătura pe alamă, claviriul le am lăsat. La Liunevil am scris ca toate abonamenturile să încetească, însă sînt cărți pentru care m'am îndatorit ca să le iaș pân la sfârșit și acele trebuie să le eș, căci și neluându-le tot voi trebui ca să le plătesc . . . Dacă neguțătorul jădov n'aș purces încă pentru Berlin, te rog dară, băbacă, ca să-mi trimeș și notile cântecilor moldovineșii, precum și isoria Moldavviei, scrisă de Cantimir...

M. KOGĂLNICEAN

Ms. 1161, f. 166

LXII

Berlin 29/17 iunie 1836

Cu multă fiiască plecăciune sărut mînila dumatila, băbacă, ...Eș mă aflu acum mai bine la ochi. Urmez de a luă burcut, și de doă ori pe saptămînă fac și feredei de săpon. Imi pare foarte bine că Alecu să află sănătos și că imvașă a zugrăvi... Bancheriul mi-aș dat preșul a 25 de galbeni, însă am pierdut 4 taleri la această sumă, pentru că preșul galbnilor să scoborășă. La întăi Octomvrie avem să lășăm casa pastoriuluș și avem să ne așăzăm la un altru... De multă vreme, băbacă, te-am rugat ca să bine vroeșii de a-mi trimete vr'o doă-triș rubiele, vre un irmilic și vr'o cătēvā pārali. Ai mă rog, băbacă, bunătate de a-mi face această bucurie.

M. KOGĂLNICEAN

Ms. 1161, f. 171

LXIII

Berlin, 8 iulie
26 iunie 1836

Cu multă fiiască plecăciune sărut mînila dumatila, babacă. ...Intrebîndu pe doftorul Iunker, precum și pe domnul Hufeland, mi-au rînduit apila de mare. adecă că trebuie ca să fac feredei de mare triș saptămîni și domnul Hufeland mi-aș zis că trebuie negreșit ca să merg pentru aceasta la Dôbbe-

ran, un tirg pe marea Baltică, care îi departe de două zile de la Berlin.

Doftorii îmi hotărîsă ca să merg îndată, însă eu nu am vrut să fac aceasta fără știința dumitali, decî domnul Hufeland mi-aŭ poruncit ca să merg la feredeii negreșit la sfârșitul lui iulie, călindariul nou, adecă la 18 iuli călindariul vechiu. Decî mă rog, băbacă, ai bunătăti de a-mî răspunde cît mai îngrabă, căci pre urmă va fi cam prea târziu. In acest tirg, adecă la Dobberan, firedeile sînt mai aproape de Berlin și nu costisăsc atîta de mult, ca în alte tirguri; însă după cum m'am înștiințat de la doftorii, pentru trii săptămîni de feredeii imî trebuesc cel pușin 200 de taleri, adecă 62 $\frac{1}{2}$ galbinî. In trecuta mea scrisoare ț-am trimes scrisoarea doftorului, unde este scris că după ce voi sfârși de a bè apă, apoi trebuie ca să fac o mică călătorie. Răspunsul dumitale pe scrisoarea aceia trebuie să-l primăsc în pușină vreme, decî dacă în cartea aceia dumnetă imî veî da voe pentru acea călătorie, apoi voi purcede îndată la feredeii, iar de nu, voi așteptă până la sfârșitul lunei sau pînă la 6 avgust. Mă rog însă, băbacă, ca să-mî scrii cît mai în grabă, pentru că pre urmă va fi prea frig și că voi sufferi mai multe dureri. Doftorii m'aŭ întreat de cînd suffăr la piept și le-am spus că suffăr de trii ani și atunce' ei mi-aŭ zis că este de anevoe ca să mă caut, pentru că boala poate ca să se învechească. Cit pentru banî, voi așteptă până la răspunsul dumitale, iar altmintrelea domnul Hufeland mi-aŭ sfătuit ca să cerū această suma de la bancheriul cu care imî trimeșî totdeauna banî și că el îi va trage înapoi de la dumnetă prin bancheriul Mihel Daniel. Inșă precum aceasta poate ca să te supere, nu voi face nimică pînă la 6 avgust călindariul nou și numai cu mare anevoe voi luă aceșți banî de la el.

M. KOGĂLNICEAN

LXIV

Berlin, 26/14 iulie 1836

Cu multă fiiască plecăciune sărut mânile dumitale, băbacă. ...Eū la ochi mă aflu bine acum ; însă suffăr la piept din pricina vremei, pentru că cînd avem cald, cînd avem frig. Aici acum toate bolile să tămăduesc cu deosăbite burcuturi și cu feredei. Pentru că această apă este un fel de curățanie. Jădovul cu care ai bine voit de a-mi trimete cărți moldovinești nu aū sosit pînă acum aice... Acum am mîntuit de a bè burcut și pot a te încredința că nu mi-aū rămas măcar o pără în pungă. Dumnetă îmi scrii dacă nu pot ca să beū burcutul în casă ? Aceasta nu să poate, pentru că nu beū burcut firesc, adecă care este din pămînt, ci beū o apă asămine ca și burcutul, care este făcută aice de un doftor într'o grădină, unde toți aceia care o beū să duc ; pentru că apa aceasta este caldă și aducîndu-să aceasta acasă, să răcește. Aceasta doftorul mi-aū poruncit. Cît însă pentru călătorie, iarăș doftorul mi-aū poruncit, zicînd că trebuie ca să schimb aer, pentru că în Berlin aerul, cînd îi cald, îi foarte scîrnav. Inșă acum nu voi face această călătorie deosăbit, ci aștept răspunsul dumitale pentru ca să fac feredei de mare, precum Ț-am scris în săptămîna trecută. Măriia sa Vodă nu are nimică să zică de aceste călătorii, de vreme ce toate aceste le fac cu voia domnului Hufeland, care sîngur mi le-aū poruncit, apoi cu voia pastoriului și a pedagogului. Decî aștept cu mare nerăbdare răspunsul dumitale, pentru că vremea trece. Eū astăz, după poronca doftorului, m'am hultuit de al doile oară, pentru că mulți sînt în tîrg bolnavi de vărsat ; și doftorii de aici zicu că hultuirea poate fi folositoare numai 15 ani și că pe urmă iarăș trebuie a să hultui. Bezăde Grigori s'au dus de multa vreme cu sholerii să facă o călătorie, pentru că și el nu eră prea bine, și să va întoarce la 15 avgust. Bezăde Dumitrachi îi tot bolnav di boala știută. Noi de la 1 octomvrie avem să întrăm la un alt pastor, care aū și făcut contract. Pastoriul la care acum șidem și pedagogul ne lasă. Nu zic

nimică, însă cit pot ști, nu cred că vom fi bine acolo. Călătoria la ferede di mare o voi face-o cu un prieten a domnului Hufeland. Sfaturile care dumnetă ai bunătate ca să-mi dai, sînt sfaturile unui bun părinte și crede, băbacă, că le voi urmări și că voi căuta a mă face vrednic de părinteasca iubire a dumatile și de bunătățile Măriei Sale. Hapurile Morizon aici sînt foarte puțin cunoscute și nu pot ca să le eui, pentru că doftorul mi le-aui oprit.

Tot odată găsesc prilejul acesta, pentru ca să rog pe Milostivul Dumnezău spre a te învrednici de a pitrece bine zioa sfintului Ilie, patronul dumilorvoastre. Il rog zi și noapte ca să vă dăruiască o bună sănătate, zile lungi și fericite, în sfârșit să-ți împlinească toate cele ce dorești. Aceste sînt cele mai bune dorințe a mele și nădăjduesc că bunul Dumnezău le va împlini în răsplătire de bunătățile nenumărate care dumnetă ai pentru copiii dumatile. Tot odată rog pe Milostivul ziditoriu ca să mă învrednicească în puțână vreme de a vă vidè sănătos și mulțamit, ca să pot a vă zice di rost că sînt cu multă fiiască plecăciune...

MIHAILACHI KOGĂLNICEAN

Ms. 1161, f. 176

LXV

Berlin, ⁹ avgust 1836
28 iulie

Cu multă fiiască plecăciune sărut minile dumatile, băbacă. . . . . Doftorii pe urmă aui schimbat, căci dintâi eram să merg la Dobberan, iară acum am să merg la Svinemiunde, ¹ unde apa îi mai bună și mai eftin... Pentru că Svinemiunde îi mai la apus decit Dobberan și că vîntul de la miază-noapte îi oprit prin ostrovul Riugen, care are munți.

. . . Decî mă rog ca prin aceia să-mi trimeți istoria Domnului Cantemir, precum și codica legilor, rubielile și *Biblioteca Romîneasă* de *Carcalechi* în Ardeal. . . .

Ms. 1161, f. 179

M. KOGĂLNICEAN

¹ Vezi ilustrația la fine.

CETĂȚUIA SAŢ CURTEA CRĂIASCĂ ¹

Forma palatului crăescu este ca o masă lungă de 460 palme domnești și largă de 276 palme domnești. Electorul Frederic II au început a-l zidi la anul 1450 și zidirea s'au mințuit la anul 1720. În năuntru palatului o mahină este făcută în formă de tulumbe, care aduce apa din riu până deasupra acoperemintului. Întru acest mare palat sînt multe lucruri minunate. În *șala cavalerilor* craiul vine odată pe an și acolo dă cavaleriile la toți aceia care s'au purtat cu credința. Este și alta șală numită *galeria i.oanelor*, unde sînt o mulțime de frumoase zugrăveli. Pe urmă vine *șala cea albă*, unde familia crăiască mănîncă la sarbătorile cele mari. În altă parte a palatului șade diadohul tronului cu familia sa (caci craiul are un deosăbit palat). Prințipul Vilhelm, fratele craiului, șade și el în curtea crăiască. În altă parte a palatului sînt totdeauna odăi împodobite pentru prințipii străini, precum pentru împăratul Nicolai, cînd vine la Berlin. În rîndul al doile este apartamentul numit camera meșteșugurilor, unde sînt o mulțime de lucruri vrednice de văzut, precum strae și armî a Hinezilor și a oamenilor sălbatici din America, corăbii a Arapilor din Africa, lazî, vasuri de chihrimbar, ceasornice vechi cu muzică și idoli păgânești. În palat este și șala crăiască, unde este tronul, adecă *spătăria*. La păretile ceî dinaintea tronului este servitul de talgire, de ligheanuri, toate de argint, lucruri foarte scumpe, care

La forme du palais est celle d'un trapèze de 460 pieds de longueur et de 276 pieds de largeur. L'électeur Frédéric II commença à le bâtir en 1450, mais le château ne fut achevé, tel qu'il est aujourd'hui qu'en 1720. Dans l'intérieur du palais il y a une machine hydraulique, qui conduit l'eau de la rivière jusque sur les toits en cas d'incendie. On peut voir beaucoup de curiosités dans ce château. D'abord *la sal'e des chevaliers*, où le roi vient une fois par an pour décorer ceux qui ont bien mérité de la patrie. Ensuite *la galerie des tableaux*, où il y a de très belles peintures. Puis *la salle blanche*, où la famille royale dine les jours des grandes fêtes. Dans une autre partie du palais, au premier, près des arbres (no. 1) et de la porte (no. 2) demeure le prince et la princesse royales. Dans une autre partie demeure le prince Guillaum., frère du roi. Il y a ensuite de très beaux appartements destinés pour l'empereur Nicolas, lorsqu'il vient à Berlin. Dans le second étage est *la chambre des arts*, où on trouve une quantité de curiosités, tels que des habits et des armes des Chinois et des sauvages, des vaisseaux des Africains, des coffres, des vases faits tout en ambre, des horloges précieuses avec de la musique, puis des idoles, etc. Ensuite on trouve dans le palais *la salle du trône*. Vis-à-vis du trône il y a exposé le service d'argent du roi. Il a un

¹ Vezi ilustrația la fine.

s'au făcut de Frederic cel Mare. Odăile în care Napoleon aș șazut, cînd aș venit la Berlin, staș încă ca atuncea până la cerneala și condeiul cu care aș scris.

grand nombre de vases, de tables, de miroirs, tout en argent et d'une grandeur remarquable. C'est Frédéric le grand qui a fait faire ce service. Les chambres où Napoléon a demeuré sont restées encore comme alors. On voit encore l'encre et la plume dont il s'est servi.

LXVI

Berlin, 15/3 avgust 1836

Cu multă fiască plecăciune sărut mînile dumatiale, băbacă. Măcar că prin trecuta mē scrisoare v'am înștiințat că nu voi merge la feredeii de cît la 15 septemvrie, domnul Hufelan mi-aș zis că maș bine voi face de a merge acum, fiind că vremea bună iarășii aș venit. Decii cu voia domnului Hufeland și cu a păstoriului purcedu astăz împreună cu domnul Beoșen, prietin a domnului Hufeland și dascălul mieș de legi...

M. KOGĂLNICEAN

Ms. 1161, f. 183

LXVII

13/1 septemvrie 1836

Cu multă fiască plecăciune sărut mînile dumatiale, băbacă. Scrisoarea dumatiale din 22/10 avgust aș ajuns aici în ^{7 septemvrie} ; însă eș nu eram încă aice, pentru că mă aflam ^{26 avgust} la Svinemiunde, însă întorcîndu-mă erii cu mare bucurie am cetit-o și am dat laudă mult milostivului Dumnezău că să-nătatea dumilor-voastre să află în bună stare. Eș, slavă lui Dumnezeu, mă aflu acum foarte bine, feredeile de mare mi-aș foarte priit, atita la pîept cît și la ochi...

La Svinemünde am șazut maș mult de cît nu credem, pentru că m'am răcit din început și am avut friguri din început o săptămînă ; de aceia am fost sălit ca să rămii patru săptămîni, spre a face 20 de feredeii. Acum am prins de nou la putere și nădăjduesc cu mila lui Dumnezen că mă voi purtă bine de acum. La 25 a lunei acestie ne mutăm la pastoriul

Ionas. Precum ț'am scris prin trecuta mè scrisoare, banherul nu mi-aũ dat banĩ și nici eu nu i-amũ cerut, pentru că pastorul Sușon aũ binevoit să mă împrumute cu 160 de talerĩ.. Pentru hultuire, doftorul Hufeland aũ vrut aceasta, însă pe urmă aũ văzut că nu mi-aũ fost nici d'un folos și că am fost bolnav de jeaba. Socotesc în Dumnezeu că te vei fi întors de la Râpi¹ sănătos...

KOGĂLNICEAN

Domnul Hufeland cel bătrîn aũ murit de vr'o citevã zile.

Ms. 1161, f. 184

LXVIII

Berlin 27/13 octomvrie 1836

Cu multă fiiască plecăciune sărut minile dumitale, băbacă. ...Acum sîntem atît de rău aice, încît măcar nici strae aice nu mi s'aũ făcut de ajuns. Eũ am fost sãlit să-mĩ fac un surtuc de iarnă, care costisãște 30 talerĩ, și o pãrechi de pantalonĩ și doã zãletce, care costisãsc 16 talerĩ.

Vãd că toate aceste costisãsc o mulțime de banĩ, dară nu am ce să fac, pentru că sîntem atita de rău la pastorul, afarã de casã și de mîncare, care sînt bune, încît trebuie că toate lucrurile spre toaletã să le cumpãrãmũ noi din banii nostri. Incît în sfîrșit mă voi vidè sãlit ca să mă întorc la Moldova. Decĩ mă rog, băbacă, aĩ bunãtate de a mă ajuta și acuma; cãci cum nãdãjduesc în puțãnã vreme mă voi întoarce, cãci acum am doãzãci de anĩ, și nu pot a mãi rãbdã ca să fiu tractarisãt ca un copil și ca să mă hrãnești mãi mult; vreu ca să-mĩ pot singur cĩștigã toate cele ce îmi vor fi de trebuințã. De aceia precum îmi scrii că surorile mele sînt în vristã de a să mãritã, și că nu (aũ) destulã zãstre, pentru aceasta vreu ca să învăț cit voi putè mãi mult, ca întorcindu-mã în Moldova să pot cãștigã spre a le inzãstrã, cum și dumnetã aĩ inzãstrat pre surorile dumitale. Iarã cit pentru

¹ Una din moștile lui Ilie Kogălniceanu, jud. Fãlcu.

mine, învățătura care voi ave îmi va fi averea cea mai mare și cea mai bună care dumnetă ai putut să-mi faci, căci învățătura nici odată nu voi pute-o perde...

Domnul Alexandru Sturza să află acum în Berlin. Tot odată mă rog că când vei ave prilej să-mi trimești ceva cărți românești, spre pildă Grammatica Moldovinească, Cantemir și altele.

Cu multă fiiască plecăciune sărut minile dumatiale, băbacă, și sint prè plecat și supus fiu.

OPERA CRĂEASCĂ ¹

La salle d'Opera, dont j'envoie le dessin, est une des plus grandes salles de l'Europe. Au-dessus de la principale entrée on voit l'inscription en latin, dont voici le sens «le roi Frédéric à Apollon et aux Muses». Le toit est décoré de statues. C'est le théâtre le plus brillant et le plus grand de Berlin, où les œuvres des plus grandes compositeurs et des auteurs les plus fameux sont représentées avec beaucoup de pompe et de magnificence. Les décorations y sont superbes, les costumes extrêmement riches. Les ballets qu'on y donne sont les plus beaux de l'Europe. La salle peut contenir deux mille personnes. La loge royale est extrêmement bien décorée. Les jours de bal masqué on élève le parquet et le parterre au niveau du théâtre, de manière que le tout forme une seule et même grande salle, où il y a place pour marquer 4000 masques. On donne dans ce théâtre des opéras, des ballets et des tragédies, ainsi que de grandes comédies. Aujourd'hui nous n'avons pas de gran-

Acest teatru este unul din cei mai mari din Europa. Deasupra ușei cei mari este o inscripție latinească, care însemnează «Craiul Frederic lui Apolon și muselor». Acoperemintul este împodobit cu statue. Acest teatru îi cel mai mare și cel mai frumos din Berlin, unde cele mai frumoase tragedii, opere, baleturi și comedii să dau cu mare pompă și frumuseță. Decorațiile sint foarte bine zugrăvite, straile foarte scumpe. Baleturile său jocurile care să dau pre acest teatru sint cele mai frumoase din Europa. Teatrul poate sa încape pân la două mii de oameni. Lojia crăiască îi foarte bine împodobită. Când sint baluri mascuite, atunce parterul să rădică tot una ca și ștena, încit atunce șala poate să primască mai mult de patru mii masce. Acum avem foarte buni actori și actrițe, numai cîntăreții sint mai buni la Viena. Actrița cea mai bună este Șarlotta Hagn, acăruia trimăt portretul. Acest teatru au fost zădit la anul 1740 supt Friderich cel Mare. El este zădit într'o formă de paralelogrammu de două

¹ Vezi ilustrația la fine.

des cantatrices : la première danseuse et Mme Taglioni et Marie Amiot. La grande tragédienne c'est Prelinger, qui est la plus grande actrice de toute l'Europe, mais elle est vieille. La plus belle et celle qui sera un jour très célèbre c'est Mlle Charlotte de Hagn, dont je vous envoie le portrait. Je le connais beaucoup, car nous avons habité un mois dans la même maison qu'elle. Il faut regarder le portrait de loin, pour qu'il ressemble.

sute șăizăci și unu picioare de lung și o sută și trii de larg. Deasupra ușei este săpat în piatră Apolon și cele noă muse; pe urmă Orfeus, care înblânzăști cu lira sa fiarele sălbățice.

Ms. 1161, f. 188 și 189

KOGALNICEAN

LXIX

Berlin, 14/2 noemvrie 1836

Cu multă fiiască plecăciune sărut minile dumitale, băbacă.

...Măria sa Vodă n'aŭ trebuit să se minie pe mine, pentru că nu sînt vinovat: 1° m'am dus la Svinemiunde pentru că eram bolnav; precum ai văzut prin cartea doftorului ce am trimes; 2° avem voia lui Hufeland, a pastorului și a pedagogului; și 3° Hufeland mi-aŭ zis că aŭ înștiințat pre Măria sa Vodă de călătoria mē. Dumneta poști să întrebă pre cucona Săftița Paladi, cum sînt toate lucrurile scumpe la feredee de mare și mai ales aici în Prusia, unde sînt atîța oameni care mergu la feredee, și atunci mă veți crede că am cheltuit atîța bani, cit am putut măi pușintel. Măria sa Vodă zăce iarăș că nu am pe ce cheltui 6 galbeni pe lună, pentru că aice toate sînt plătite în socoteala Măriei Sale. Aceasta are deosăbiră. Pentru că întăi mi-am cumpărat multe mobile în odaia mē din bani mei, spre pildă o canapē, o masă, un sfeșnicar, pentru că mobilile care pastorul mi-aŭ cumpărat eră o măsuță goală, un pat și patru scaune. Acește și bezădelile aŭ cumpărat din bani lor. Al doile, multe lucruri pentru tualetă aŭ zis Hufeland ca să ni le cumpărăm din bani noștri...

Cu multă fiiască plecăciune sărut mîinile dumitale, băbacă, și sînt al dumitale pre plecat și supus fiu

Ms. 1161, f. 192

M. KOGALNICEAN

LXX

4 ghenarie 1836
Berlin, 23 dechemvrie 1837

Cu multă fiiască plecăciune sărut mîinile dumitale, băbacă. ...Eram în mare îngrijire, pentru că socotind triizăci de zile pentru ducerea și întoarcerea unei cărți, am primit răvașul dumitale tocma cincisprezăce (zile) mai târziu; însă am văzut că nunta suroră-meî a fost pricina... Am văzut, băbacă, și cele ce-m scrii pentru cheltuiala care o fac, dară de vreme ce sînt aici în Berlin cu bezădelile, nu pot ca să nu cheltuescu acele trebuincioase, divreme ce mergî în acele adunări ca și ei; nu pot ca să mergî pe jos și ei în butcă, nu pot ca să mergî prost înbrăcat... Cînd eram acasă, atunce un galbăn îmi eră de ajuns, căci avem acolò toate de la dumneta, bani pentru teatru, butcă pentru plimbare, cărțile trebuincioase spre învâțat și multe altele; iar aice sînt sâlit să cumpăr toate din punga mē, pîna și multe strae; și ia sama, mă rog, că aice toate sînt de doăsprezăce orî mai scumpe de cit la Iași. Ce la Iași cumperî cu un leu, aice îl cumperî cu un taleru. . . . Bezădelilor le-am spus înainte că era zioa Măriei Sale, însă aū zis că n'aū vreme ca să-î scrie, apoi eū nu sînt vinovat. Acum bezădelile aū zis că îi vor scrie și vor trimete cărțile cu vărul lor Alexandru Sturza. Iară eū îi trimet o scrisoare pentru Măriia Sa Vodă, rugîndu-te ca să i-o dai, dacă o găsești cu cale. Totodată eū acest prilej ca să îi arăt cu cîte rugăciuni ferbinte am rugat pre Milostivul Dumnezeu ca să împlinească toate cele ce veî dori în sfintele sărbători viitoare, în tot anul și în toată viața dumitale. Il rog zi și noapte ca să-ți dăruască o viață fericită și îndelungată, zile sănătoase și cu bucurie, ca să poți vidē norocirea fiilor și fiicelor dumitale. Dorul meū cel mai mare și

măhniciunea mea este că nu sînt acasă, ca să pot a-ți arăta prin fapte cît îți sînt de cunoscătorii pentru nenumăratele faceri de bine cu care dumneta m'ai dăruit de la cea mai mică copilărie a mē.

Aici am petrecut foarte măhnite sărbători. Am fost mai totdeauna acasă pentru că mă răcisem într'o sară. Poimîni Vineri, fiind nașterea Domnului nostru Hristos, voi merge la biserică.

Cu multă fiiască plecăciune sărut minile dumitale, băbacă, și sînt al dumitale pre plecat și supus fiu

KOGĂLNICEAN

Ms. 1162, f. 1

LXXI

20/8 ghenarie 1837

Cu multă fiiască plecăciune sărut minile dumitale, băbacă. ...Cât pentru Biblioteca Romînească am găsit-o aice de cumpărat; de aceia nu trebuie ca să-mi trimeji alta...

Îți alăturez aice înștiințarea a unei istorie a Moldovii și a Valahiei, care am scris-o în limba franțuzască. Inainte de a începe a o tipări, am arătat-o domnului Consilierului de Stat Alexandru Sturza, și m'aŭ lăudat zicîndu-mi că am făcut bine de a scrie istoria patriei mele. Sînt acum aproape de trii ani de cînd am purces de la Moldova; de atunci și pînă acum am întrebuițat vremea ce am avut spre odihna mē, spre a scrie această carte. Fiind acum la Berlin, am aflat în biblioteca crăească multe hârtii atingătoare de Moldova și Valahia. Domnul Alexandru Sturza mi-aŭ spus și dat multe înștiințări asupra trebilor rusăști cu Moldova și la purcedirea mē de la Iași am luat cu mine multe litopisăști. Decî istoria care scriu, nădăjduesc că va plăcē Măriei Sale, căriia vreŭ să arăt că știu a fi vrednic de cheltuelile care are cu mîne. O mare parte a istoriei îi scrisă acum, afară de istoria noastră. Mă rog dar, băbacă, precum dumneta ai fost de atîta de mult întrebuițat în ocărmuirea pămîntenească și că poți cercetă în arhivele statului, să-mi trimeji proclamația lui Ipsi-

lanti la anul 1821; proclamația împăratului Neculai la intrarea Rușilor în Moldovva la anul 1828; scrie-mi mă rog, cite suflete și câți lăcuiitori are acum Moldova.

Tot odată am să mă rog, băbacă, că precum banii care mi-ai trimis nu-mi ajung acum pentru tipărirea istoriei, să ai bunătate să mă împrumuți, sau să-mi dai înainte 70 galbeni și până în patru luni, când această istorie va fi tipărită, atunce o voi vinde și voi câștiga iară banii tipăririi. Măria Sa Vodă poate că fiind mulțămît va cumpără multe cărți; și chiar făr' de aceasta, cum sint mulți Evropei, care să interesesc la Moldova, vor cumpără istoria nre.

Cu multă fiiască plecăciune sărut minile dumitale, băbacă.

M. KOGĂLNICEAN

Mă rog, băbacă, ascultă rugămîntea mē și nu o lepădă, căci, crede, nu am scris o scârnăvie și o carte ră.

Ms. 1162, f. 5.

LXXII

Berlin, 13/1 februarie 1837

Cu multă fiiască plecăciune sărut minile dumitale, băbacă.
 . . . Acei 50 galbeni care dumneta ai fost atita de bun de a-mi trimete, i-am primit, precum v'am și înștiințat prin trecuta mē scrisoare. Însă, băbacă, îți voi mărturisi că din acei 50 galbeni mi-au rămas deabiē un galbin în pungă; căci îndată ce i-am primit, am dat 30 pentru tipărirea istoriei mele și pentru cumpărătura unor cărți trebuincioase; căci acum măcar cărți nu ni să dă din banii Măriei Sale. Însă în trii luni, cînd cartea mē va fi istovită, voi avē iarăș banii care am cheltuit. Precum v'am rugat prin trecuta mē scrisoare, mă rog, băbacă, încă și acum ca să-mi înaintezi leafa, încît să-mi trimeți 70 galbeni pentru istovirea cărții, precum și pentru cheltuiala mē; căci nădăjduesc că și Măria Sa Voda va fi mulțămît, văzînd că nu am prăpădit vremea în țară străină. Pâna acum am tipărit șasă coale și mai am încă 14

de tipărit. Am arătat cartea mè la mulți profesori de la Universitatea de Berlin și ei m'aũ îndemnat ca să o daũ la lumină. V'aș trimete de pe acum acele șasă coale tipărite, însă precum ar costisă prea mult, le voi trimete cu prilejul cărților care să trimet de stăpînirea prusienească la consulatul din Moldovva. Mă rog dară, băbacă, ai bunătate de a-mi trimete încă 70 de galbeni și pe urmă nu-mi vei trimete cit vei vroi.

Adevărat că Măria Sa Vodă face o mulțime de cheltuele cu mine; dară dacă ar vrè, ar putè să nu le facă. Pentru noi patru il ține pe an 2500 de galbeni, adecă 625 galbeni pentru fiește carele. Această cheltuială îi prè mare; eũ m'aș mulțami cu jumătate, adecă cu 300 galbeni pe an; căci în loc ca să plătesc dascalii acasă, care costisăște o mulțime de bani, aș merge la Universitate, unde merg și rudeniile craiului și unde costisăște pe an poate o sută de taleri. Pe urmă, fiind într'o familie, costisăște odaia și mîncarea mult mai mult de cit cînd aș șadè singur; căci fiind singur m'ar costisă odaia 200 taleri și mîncarea cu zacusca și altele iar 200 taleri; pentru strae iar 200; fac cu totu:

Pentru universitate	100 taleri
Pentru odaie	200 »
Pentru mîncare	200 »
Pentru strae	200 »
Pentru cărți	100 »
Pentru mărunțușuri, leafa pe lună	200 »
fac . . .	1000 taleri

O mie de taleri saũ trîi sute de galbeni îi mai tot una. Toți studenții cei bogaji n'aũ mai mult pe an pentru învățatura lor; apoi poți să vezi ce iconomie mare ar putè să facă Măria Sa Vodă, ar putè să cheltuiască numai jumătatea de ce noi îi costisăm acum. Adevărat că pentru bezădelile acestea nu s'ar cadè, pentru că aũ trebuință încă de un pedagog, dară eũ sînt acum destul de bătrîn sa să știu ce-î binele și ce-î rău.

Cu multă fiiască plecăciune sărut minile și sint prè plecat și supus fiu

M. KOGALNICEANU

Ms. 1168, f. 8

LXXIII

Berlin, 21/9 februarie 1837

Cu multă fiiască plecăciune sărut minile dumitale, băbacă.

Astăz am și primit răvașul dumitali din ^{25 ghenarie} prin care văd că din mila preaputernicului mult mie scumpă sănătatea dumilorvoastre să află în bună stare și mă grăbesc a-ți răspunde. Eă mă aflu sănătos, iar pentru că nu mă păzăsc, aceasta poți să vezi prin gazete că mai toți lăcuiitori din Berlin au fost bolnavi de gripă. Precum v'am înștiințat, banii toți care dumneta ai fost atita de bun de a-mi da i-am dat pentru cheltuiala tipăririi istoriei.

Acum este prea târziu ca să încetez de a tipări, pentru că zăce coale sint tipărite; însă Măriia Sa Vodă nu are a să spăimintă, pentru că în toată istoria me nu este nimica care să poată supăra saă pe Turci saă pe Ruși. In acele zăce coale care sint tipărite îi scrisă istoriia veche; iar pentru viitorime am lăsat pentru patru săptămîni ca să nu să mai tipărească nimica, vrînd a avè poronca Măriei Sale. Până în anul 1800 și Fotino au scris istoria Moldovii și el eră supus Sultanului. Decî până atunce, adecă până la 1800, Turcii n'au a să atinge de nimică. Iară de la 1800 încoace, înainte de a tipări, voi trimite în scris istoriia me Măriei Sale lui Vodă și după ce o va ceti și o va încuviința o voi tipări-o. Spune dară Măriei Sale lui Vodă că-l rog să poroncească aghentului prusienescu ca să scrie aice ca să pot trimete prin curierul stăpînirii manuscriptul me. Istoriia me poate eși la lumină doă saă trii luni mai târziu de cît la Martie, decî Măria Sa Vodă va avè vreme de a cercetă. Decî până la primirea răspunsului dumitale nu voi tipări nimică; iară ca să las cu totul și pentru vecinicie nu pot, pentru că multe gazete au vorbit

de cartea mè; și dacã în anul 1837 nu o aș da-o la luminã, toatã lumea m'ar batjocori. Încã odatã, bãbacã, te încredințãz cã nu-î nimicã rãu de Ruși sau de Turci; cãci dacã aș vorbi rãu, cartea mè n'ar putè intra în Moldova și am scris mai mult pentru patriia mè. Mi-aũ pãrut foarte rãu cã dumneta, precum și Mãria Sa Vodã, aș putut crede cã voi face în orĩ ce chip rãu familiei noastre sau fãcãtoriului de bine al meu. Eũ singur știu cã fiind în Moldovva nu pot scrie rãu, însă nu scriu pentru ca sã vorbescu rãu, ci bine, împotriva minciunilor care cãlãtorii strãini scriũ asupra Moldovii, precum sînt vr'o cîteva sãptãminĩ deputatul franțuzesc Sen Marc Girardin¹ aũ scris în Jurnalul de Debã o mulțime de rãutãțĩ. Mã rog darã, bãbacã, fã ca Mãria Sa Vodã sã-mĩ dee voe sã urmez istoria mea mãcar pãnã la anul 1800, și crede cã voi cãutã a zice adevãrul, fãrã a zice rãul. Aștept cu mare nerãbdare rãspunsul dumitale.

Cu multã fiiascã plecãciune sãrut mînile dumitale și sunt al dumitale prè plecat și supus fiu

M. KOGĂLNICEAN

Ms. 1162, f. 12

LXXIV

Berlin, 22/10 martie 1837

Cu multã fiiascã plecãciune sãrut mînile dumitale, bãbacã.

. . . Pentru tipãrirea cãrțĩi am scris dumitale în trecuta lunã precum și Mãriei Sale. De atuncea pãnã acum n'am tipãrit nimicã: acele zãce coale care am tipãrit pãnã acuma le-am dat de le-aũ cetit dumnealui Alexandru Sturza² și mi-au zis cã n'au vãzut nimicã întru ele care sã poatã atinge curtea

¹ Saint-Marc Girardin, *Souvenirs de voyages et d'études*, Paris 1852, publicate întâi în *Journal des Débats* din 1836 și 1837. Autorul spune în adevãr aici uneori lucruri absolut neserioase, ca de pildã cele despre moralitate în Moldova.

² Vãrul lui Mihail Sturza, consilier de stat în Rusia, consilier intim al lui Nicolae I, țarul Rusiei. A trãit între 1788 și 1854.

rusască sau turcească. Dinpotrivă m'au lăudat pentru ideia
me și mi-au făgăduit că va scrie Măriei Sale lui Vodă în
favorul meu. Când am început lucrul acesta, nu mi-au venit
nici cacum în gînd că voi avè atita a sufferi. Adevărat este
că în Franția am făcut o mare nebunie de a cumpără atite
cărți; iar cît pentru primbările carele dumneta zăci că am
făcut pe la feredee, le-am făcut pentru sănătatea mea și cu
poronca doftorilor: căci nu aș fi putut a rămînè mai mult
în Berlin, în aer necurat.' Dumneta știi foarte bine că sufăr
de pept și în vara aceasta doftorii aū poroncit lui Bezăde
Dumitrachi și mie ca să facem feredee; de aceia domnu
Hufeland aū zis că va scrie Măriei Sale lui Vodă. Iar cit ce
zici că să trag banii de la tipărit, aceasta nu pot să o fac,
pentru că tipărirea a zăce coale de hârtie costisăște măi mult
de 60 de galbeni, afară de înștiințările tipărite și de osti-
nelile librerului. Iar dacă dumneta nu vreî să-mi dai nimică,
apoî eū nu pot ce face. Ce veî face va fi bine. Însă cum
până la 1 mai avem încă 38 de zile și că de la întăi mai ai
să-mi dai leafă, mă rog ca să mi-o trimeți îndată, ca să poată
ajunge aice la Berlin până la sfârșitul lui Aprilie. Din leafa
viitoare voi plăti datoriile care voi face până la 1 maiū; de
vreme ce de la întăi februarie nu-mi rămăsășă măcar o pară
în pungă. Mă rog dar, băbacă, fă ca Măriia Sa să-mi răs-
pundă la răvașul ce i-am scris, pentru ca să știu ce am să
fac. Orî că mă va opri, saū că îmi va lăsà voe de a tipari
istoria mea, am judecat fără strămutare de a cere ca să mă
întorc în Moldovva în viitoarea iarnă; căci sînt acum ostenit
de a mă vidè probozit pentru lucruri nevinovate. Știu foarte
bine că eū costisesc o mulțime de bani și dumitale și Măriei
Sale; de aceia vreu să puñ un sfârșit la aceste cheltuele.
Vreu să mă hrănesc eū sîngur. Întorcîndu-mă în Moldovva,
voi sluji pre Măriia Sa, spre mulțămire, cît va avè trebuință
de mine, fără a-î cere cevă. După aceasta vreū să mă duc
să trăesc la țară, sîngur și slobod, fără a rugă sau a sluji
pe cinevă: căci slobozenia mi-î mai scumpă de cât un rang
mare și bogăția.

Cu multă fiiască plecăciune sărut mîinile dumitale, băbacă, și sînt al dumitale prè plecat și supus fiu

M. KOGĂLNICEAN

Prin o carte a cucoanei Săftiței Paladi am văzut că Măria Sa a trimis la Berlin, ca să ne vadă, pre dumnealui Crasa, directorul Academiei din Iași; mă mier că dumnetă nu-mi scrii nimică.

Ms. 1169, f. 15

LXXV

Berlin 13/1 aprilie 1837

Cu multă fiiască plecăciune sărut minile dumitale, băbacă. Cu mare bucurie a sufletului am primit răvașul dumitale din 30/18 martie; și am dat laudă mult milostivului Dumnezeu, din a căruia milă mă aflu și eu sănătos. Tot cu răvașul dumitale am primit și o carte de la dumnealui Tisò din partea Măriei Sale lui Vodă, însă scrisă trii zile mai înainte de a dumitale, prin care îmi scrie că Măria Sa Vodă nu primește ca să tipărescu istoria înainte de a-i trimete tetrazele. Însă răvașul dumitale m'aŭ liniștit, căci vădă că Măria Sa Vodă îmi dă voe de a o tipări până la 1800. Iar de atunce voi trimete Măriei Sale lui Vodă istoria până la sfârșitul istoriei. Decă îndată ce voi găsi prilejă, voi trimete la Iași manuscriptul meu. Eă aice dasăm toată istoria meă până la anul 1600 domnului Alexandru Sturză și aŭ fost foarte mulțămît și după aceasta aŭ scris și Măriei Sale în favorul meu. Crede, băbacă, că voi ascultă în toate poroncile dumitale și a Măriei Sale lui Vodă și că voi scrie numai lucruri care să placă Măriei Sale lui Vodă. Iar pentru ce-mi scrii, că aice tipografiile sau librării cumpără de la cei ce scrie istorii tetrazele, este adevărat; dară aceasta să face numai cînd librerul are nădejde că va câștigă ceva. Iar de la istoria meă nu are prè mult a câștigă; căci nu sunt atâța de mulți, care să interesescu pentru Moldovva și Valahia. De aceia

trebuie ca să plătescu eă cheltuelile tipărireii, însă și câștigul îi al meu; și pentru a perde nu mă temu, căci humăi că s'ău auzit în Evropa că să scrie o istorie a Moldoveii, mulți străinii s'ău și înscris în catalog; decii îndată ce cartea mē va eși, sînt până acum mai mulți de cât o sută care o vor cum-pără; și în Moldovva nădăjduescu că să vor cum-pără multe cărți, pentru că cartea mē îi scrisă în limba franțuzască.

Mă rog dară, băbacă, caută ca să-mi găsești istoria lui Cantemir; această carte îi tipărită la mănăstirea Neamțului¹; decii mă rog scrie starețului și ți-o va trimete. Tot odată te rog ca să-mi trimești și legile lui Vasilie Vodă, căci acum învățu doă ceasuri pe zi legile la'vestitul Savigni² la Univer-sitate. Mă rog să-mi trimești și toată *Albina Românească* de la început până la sfârșitu eii, adecă până la 1835, căci îmi este trebuinciosă pentru istoria mē. Aceste să mi le trimești prin vr'un Jădovă sau de la Galați la Viena cu vasul de aburi sau să vorbești cu dumnealui Tisò de nu s'ar putè trimete prin consulul prusienesc. Eă însuși scriu acum și domnului Tisò pentru aceasta. Acei 50 galbeni care ai bunatate de a-mi trimete nu i-am primit până acuma, însă, băbacă, mă temu că nu îmi vor ajunge pe patru luni, pentru că, fiind că am plătit mult pentru tipărireii cărții, am făcut vr'o 80 taleri datorii.

Cu multă fiiască plecăciune sărut minile dumitale, băbacă, și sînt al dumitale prè plecat și supus fiu

KOGĂLNICEAN

Băbacă, cît pentru a învăța mătăsăria, răchieria și creșterea oilor spaniolești, aceasta o dorescu și eă din toată inima mē, însă mă rog, roagă pe Măriia Sa Vodă ca să scrie domnului

¹ *Hronicul Romano-Moldo-Vlahilor*, Iași, 1835.

² Frédéric-Charles de Savigny (1779—1862), juriconsult german, dintr'o familie franceză emigrată din Metz, numit în 1810 profesor de drept roman la Universitatea din Berlin.

Hufeland de a mă pune în stare de a face aceasta, căci poate că pe mine nu mă va crede.

Tot o dată te rog trimete pre o slugă la Matei Milo ca să-mi dea niște cărți care îmi sînt trebuincioase pentru istoria mî.

Cu multă fiiască plecăciune sărut mîinile dumitale, băbacă, și sînt al dumitale prî plecat și supus fiu

KOGĂLNICEAN

13/1 aprilie 1837

Mă rog, băbacă, dacă reglementul organicescu¹ s'aŭ tipărit să mi-l trimeți; iar de nu, apoi trimeti-mî măcar regulamentul Valahiei, carele știu că s'aŭ tipărit.

Ms. 1162, f. 18

LXXVI

Cu multă plecăciune sărut mîinile dumitale, băbacă.

Scrisoarea dumitale din 5/17 aprilie cu mare bucurie am primit-o și am dat lauda mult milostivului Dumnezeu din a căruia milă mult mie scumpă sănătatea dumilorvoastre sa află în bună stare. Eu slavă a tot puternicului mă aflu foarte bine. Îmi pare însă foarte rău că Săftița ũ încă bolnavă de cori.

Pentru tipărirea cărții am și răspuns dumitali prin trecuta mî scrisoare, precum și domnului Tisò.

Bani, adecă 50 galbeni, care dumneta ai avut bunătatea de a-mî trimete, i-am primit; însă, băbacă, spre a-ți spune adevărul, acești bani nu-mî vor ajunge patru luni; pentru ca precum ț-am scris în trecutele mele scrisori, banii care dumneta mi-ai trimes de la întăi ghenarie până la întăi mai, i-am dat mai toți pentru tipărirea cărții și de aceia am fost sâlit să fac datorii care s'aŭ suit până la 80 de taleri; deci primind acum de la dumneta 160 de taleri, am dat pentru datorii jumătate din această sumă; deci mi-au rămas 80 de taleri pentru patru luni leafă; iară din acești 80 de taleri am

¹ Regulamentul organic

fost sâlit ca să plătesc 40 pentru mathimă la Universitate; căci Măriia Sa Vodă a scris dăunăzi domnului Hufeland că nu plătește nici o mathimă la care bezădelile nu sînt; și cum bezădelile nu sînt încă în stare de a merge la Universitate, sînt sâlit ca să plătesc pentru fiește care ceas zăci taleri pentru șasă* luni. Decî să eă doă ceasuri de legî la domnul Savigni, apoi fac pe șasă luni doăzăci taleri; pe urmă am să plătesc încă 20 taleri pentru codicile legilor latinești. Așa îmi rămâne numai patruzăci de taleri pentru patru luni și dumneta poî să judeci că atâța pușini banî nu pot să-mî ajungă; decî mă rog, băbacă, caută de a mă împrumută cu cevă banî sau trimete-mî acum leafa mē pe patru lunile viitoare, adecă pe septembrie, octombrie, noiembrie și decembrie; căci apoi cartea mē va fi tipărită și atunce voi ave banî de ajuns.

Cît pentru domnul Crasa, el încă n'a venit aice, încă nici nu cred că va veni. Iară dacă să va întâmplă ca să sosască aice, voi face ce ai poruncit; iară dacă vreo dată voi putē cevă, voi căută a mă răsplăti de o asămîne mîndrie a lui.

Mă rog, băbacă, caută de a-mî trimete cărțile pentru care v'am rugat; căci îmi sînt foarte trebuincioase.

Cu multă fiiască plecăciune sărut mîinile dumitale, băbacă, și sînt al d-tale prē plecat și supus fiu

MIHALACHI KOGĂLNICEAN

Berlin 5 mai 1837
23 april

Ms. 1162, f. 24

LXXVII

Berlin 2 iunie 1837
21 mai

Cu multă fiiască plecăciune sărut mîinile dumitale, băbacă.

Doă scrisori de a dumitale din 24/12 april și din 2/14 maiu le am primit mai tot odată și decî mă grăbesc de a-î răspunde. Prin amândoă răvașurile văd că toți vă aflați în bună stare, pentru care mulțămesc atotziditorului din acă-

ruia milă mă aflu și eu sănătos. Precum însă la ochi tot suffăr ceva, am să încep acum a bè din nou burcut.

Cât pentru ceia ce-mi scrii că nu trebuie [să] nădăjduesc că voi vinde multe cărți în Moldovva, la aceasta ni[cî] odată n'am gândit; căci acum Moldovenii protimisăsc a dà sute de mił de lei pentru carete și marfe de la Viena și de la Lipțca de cît a da un galbin sau doi pentru o istorie a patriei lor. Inșă străinii și Muntenii o vor cumpăra-ò, căci până acum am și primit înștiințare de a trimete în Franța, Țara Nemțească și Rosia ca la vro cincî zăci de istorii, și în Valahia ca la vro doăzăci. Domnul Tisò mi-aũ cerut și el doăsprezăce istorii.

Mă rog, babacă, fă tot ce este în puterea dumitale de a-mi trimete cărțile pentru care te-am rugat. Un prilej bun este de a le trimete la Gălați, ca de acolo puindu-să pe corabia cu aburi să sosască la Viena și de acolo să mi să trimată aice lă Berlin; însă mă rog trimeti-le-mi cât mai în grabă.

Tot odată mă rog să-mi scrii dacă reglementul s'aũ tipărit; de este așa, trimeti-mi-l. Scrie-mi mă rog, băbacă, cîte milioane de suflete traesc în Moldovva și la cît să sue birul și dajdiile care primește hazneaoa, precum și cheltuelile care să fac pentru oști și pentru cealalți dregători.

Acei 50 galbinî care dumnetă mi-ai trimes i-am primit, precum ț-am scris. Inșă mă rog, băbacă, de a mă împrumută cu 70 galbinî pentru tipărirea cărții, căci toată leafa mē am dat-o, după ce mi-am plătit datorile și la Universitate, și acum am rămas fără nici o păra. Acești 70 galbinî vei pute să mi-i socotești la leafa viitoare, îndată ce tomul întâi al istoriei mele va eși la lumină.

Eu gândesc că dumnetă ai mers cu Măria Sa în întimpinarea Sultanului. Scrie-mi, mă rog, cine aũ mers cu Domnul la Săliștra.

Dacă vei vedē pe dumnealui Asachi, roagă-l mă rog, băbacă, să-mi răspundă.

Tot odată mă rog, băbacă, de a-mi trimete o zugrăvală

cu boele a uniformeî unui ofiter de cavalerie moldovinesc, căci acum avem două sute de talerî pe an de la Măria Sa Vodă și din acești bani trebuie să ne facem strae; decî aș dori ca să-mî fac uniforma, însă nu știu cum îî acum. Epoleturile, palașca și marca de la chiveră veî putè să mi le trimeti pe Dunărea la Viena. Dacă veî putè, trimeti-mî mă rog toată chișara. Aici toate sunt liniște.

Cu multă fiiască plecăciune sărut mînile dumitale, băbacă, și sunt al dumitale prea plecat și supus fiu

MIH. KOGĂLNICEANU

Ms. 1162, f. 27

LXXVIII

Berlin 25/13 iunie 1837

Cu multă fiiască plecăciune sărut mînile dumitale, băbacă.

Prin răvașul dumitale din 24 mai (6 iunie) văzînd că sănătatea dumilorvoastre să află în întregime m'am bucurat din fundul sufletului și am dat laudă mult milostivului Dumnezeu, din a căruia milă mă aflu și eu sanătos.

Aceî 50 galbinî care dumneta ai avut bunătate de a-mî trimete, i-am primit alaltaerî. Însă mare a fost mirarea mè văzînd că de odată dumneta îmi scădezi leafa mè din 12 galbinî la 6 galbinî. De la întăi ianuarie dumneta mi-ai trimes 50 de galbinî pentru patru lunî, pe urmă la 20 april iar 50 galbinî pentru alte patru lunî; decî acești 50 galbinî care mi-ai trimes acum mi să cuvin pe luna septemvrie, octomvrie, noemvrie și dechemvrie. În loc de aceasta dumneta puindu-mî numai 5 galbinî pe lună îmi scriî că numai de la 1 septemvrie 1838 am a cere leafă. Aceasta o scriu dumitali că mi-î cu neputință; șasă galbinî pe lună nu-mî ajung nici într'un chip, măcar de aș face cea mai mare economie. Dumneta știî foarte bine că ț-am scris în luna lui dechemvrie, arătîndu-ți că din aceî șasă galbinî sînt sâlit de a cheltui pe lună doi sau trii pentru hârtie, cărți și tualetă; îmi rămân dară numai trii galbinî, adecă zăci talerî, adecă pe zi zăci

groși. Ce să fac cu această sumă mică într'o țară unde toate is așa de scumpe? Bezădelile primesc de la Domnu 5 galbină și de la cucoana Săftița 4 galbină, în tot noă; noă galbină le ajung, pentru că toate lucrurile li să cumpără în cheltuiala Măriei Sale. Pentru mine îi almintrile; când ceră ceva, mi să răspunde că Domnul nu a dat bani pentru aceasta. Am trebuință de cămeșe, de băsmale ceva mai delicate, trebuie să le cumpăr din banii mei; am trebuință de un dascal deosăbit, trebuie să-l plătesc eu, în loc că pentru bezădele îl plătește Măria Sa; acum spre pildă eu¹ burcut din poronca doftorului; aceasta trebuie să plătesc eu, în loc că bezăde Dumitrachi are să meargă să facă feredee de mare în socoteala Măriei Sale. Veză deosăbirea. Și apoi acum nu mai sînt un copil; am doazăci de ani, sînt un om, am multe cunoștințe și prietini; când eram la Liunevil putem să mă mulțămesc cu trii galbină, căci toată zioa șădăm în casă. În Berlin aceasta nu pot să o fac și cînd mergă în familie, nu pot să mă duc cu 10 groși în buzunar, de vreme ce o păreche de mănăși ce port numai o zi mă costisescu 17 groși. Deci îți scriu, băbacă, că dacă dumneta nu poți a-mi da mai mult de șasă galbină, apoi roagă pe Măria Sa Vodă ca să mă cheme în Moldovva. Acolo chiar de aș lucra la pămînt, aș pute agonisi pinea mē de toate zilele. Aice trebuie să cheltuesc fără să câștig ceva. Îi adevărat că viind acum la Moldovva, tot rodul învățăturilor mele să va prăpădi; căci până acum am învățat științe pregătitoare și acum am a începe de a învăța înainte științe.

Din acești 160 taleri care mi-ai trimes îmi trebuiesc 40 pentru burcut; cum vrei ca să pot trăi cu 120 taleri până la 1 septembrie 1838, mai mult d'un an? Nu zic că voi cere ceva, dacă voi câștiga ceva de la istoria mē; dară aceasta va fi foarte greu, pentru că dintăi trebuie să trag o sută de cărți pentru tipărire; și apoi voi avē a nădăjdui ceva câștig. Dacă

¹ iau

voi câștiga, băbacă, să fii sigur că nu te voi supăra, dar dacă nu câștig, ce să fac?

De¹ domnul Tisò ț-aŭ spus că aice în Berlin dascalii de la Universitate să plătesc de la stăpânire, aceasta nu este cu totul adevărat; dascalii primesc ceva de la ocârmuire; dară eŭ și de la școleri. Fiește care ce merge să îmvețe, plătește dascalului de la 10 până la 20 taleri pe șasă luni. Dacă dumnetă nu crezi aceasta, îți voi trimete o încredințare de la d. Hufeland.

Că Măria Sa Vodă v'aŭ zis că învățătura legilor de aici este de prisos pentru un Moldovan, aceasta este o greșală din parte mē. Eŭ nu am scris dumitale că vroesc a învăța legile Prusiei, ci legile romane, de la care vin și legile Moldaviei. Decī fiește care om care vrē să știe bine legile patriei sale trebuie să cunoască matca lor, care este codica romană saŭ împărătească a lui Justinian.

Cât pentru mățăsărie, facere de rachiu și educația oilor spaniole, aice să află la Universitate profesori care dau din-tăi theoria și apoi mergu cu școlarii prin fabrice și le arată cum sînt și cum să fac. Odată ca să văd aceste fabrice nu poate să-mi ajungă ca să pot și eŭ face altele în Moldova. Imi trebuiește un an măcar; căci spre a putē face un lucru trebuie să-l cunosc; și de aceia trebuie să învăț și theoria și practica fabricilor.

Îți mulțămesc foarte mult, băbacă, de bunătatea ce ai avut de mi-ai trimes înșămnarea norodului Moldaviei; mă rog însă, băbacă, de a scrie la București spre a-mi trimete și înșămnarea norodului și veniturilor Valahiei.

Tot odată mă rog de a-mi trimete cât mai de grabă Cantimir precum și *Curierul Românesc* și *Albina Românească* și celelalte cărți de care am rugat pe dumnetă. Acum vin mulți Jâdovvi la Liptca sau poji să mi le trimeți pe Dunărea. Măcar că codica lui Vasile V. V. nu este astăz pusă

¹ dacă

în lucrare, însă tot îmi este trebuincioasă; poate că să găsește în mănăstirea Neamțului.

Cu multă fiasco plecaciune sărut mîinile dumitale și sînt prè plecat și supus fiu

M. KOGĂLNICEAN

Ms. 1162, f. 35

LXXIX

Svinemîunde 21/9 iulie 1837

Cu multă fiasco plecaciune sărut mîinile dumitale, băbacă. Răvașul dumitale din 13/25 iunie cu mare bucurie a sufletului l-am primit și am dat laudă mult milostivului Dumnezău, din a căruia milă mult mie scumpă sănătatea dumilorvoastre să află în bună stare. Cât pentru mine vei ști că mă aflu și eu sănătos. Pentru cărțile care ai găsit îți mulțămesc foarte mult; însă mă mier de ce nu este slobod de a trece peste hotar reglementul¹. Baniî care dumnetă mi-a trimes i-am primit de demult, precum am și scris dumitale prin trecutele mele scrisorî; și tot odată v'am înștiințat că acești bani nu pot să-mî ajungă pe atîta vreme, pentru că cheltuelile îs prea marî. Bezădè Dumitrachi cu pedagogul s'au dus la Helgoland², în ostrov, să facă feredee de mare; iar după purcederea lui, pastoriul Ionas cu bezădè Grigori și cu Vogoridi au hotărît ca să meargă la Svinemunde³ și la Puțar, un sat a grafului Sverin. Precum doftorul mi-au poruncit ca și în anul acesta să fac o mică calătorie după luarea burcutului, apoi am venit și eu la Svinemîunde și la Puțar, unde voi rămâne pînă la 3/15 avgust. Am gîndit foarte bine că dumnetă te vei supără că fără să-ți scriu ceva te-am adus în noă cheltuele, însă dacă aș fi așteptat răs-punsul dumitate, aș fi perdut prilejul cel mai bun ca să

¹ Regulamentul Organic

² Insula în Marea Nordului în fața gurilor Elbei și Weserului.

³ Swinemunde, la îmbucatura râului Swina în Marea Baltică, în insula Usedom, — v. ilustrația la fine.

nu fac multe cheltuele; căci în anul trecut călătoria m'au costisit două sute de taleri și acum abia mă va costisi o sută, pentru că sîntem împreună, și apoi singur nu puteam rămâne la Berlin, căci și fimeia și copiii păstoriului Ionas sînt la țară; și în Berlin nu puteam rămîne, căci nu am nici o pără în pungă. Cât pentru banii călătoriei, păstoriul a avut bunătate de a mă împrumută și mi-au zis că îmi voi plăti când îmi voi avè. De aceia, băbacă, nu trebuie ca să te sâleşți spre plata lor. Tot odată trebuie mai bine să-ți scriu acum, de cît prè târziu, că toți banii care mi-ai trimes i-am întrebuițat spre a plăti o parte din datoriile mele; toate însă nu am putut să le plătesc, căci mai sînt încă datoriu cu două sute taleri la librer pentru cumpărarea deosăbitelor cărți trebuincioase istoriei mele. Cunosoc că îs vinovat, că am făcut rău; dară almintrele nu știu ce să fac; mai bine îți mărturisesc greșala mè și îți juruescu că de acum nu voi mai face aceste rale lucruri, de cît să-ți pricinuescu mai târziu mai mare su-parări. Librerul nu îmi cere încă banii; de aceia nu trebuie să-mi trimești acum, ci când te vei îndemâna. Mă rog încă odată, băbacă, sa mă erți, căci dacă dumnetă mă vei lepadă, cine va avè grijă de mine?

Tot odată nu lipsesc de a rugă pre milostivul Dumnezeu de a vărsă comoara bunătaților spre dumnetă și mă rog proorocului Ilie, patronul dumitali, ca să te ocrotească de tot necazul și de a te învrednici ca să trăești o viață îndelungată și fericită, spre bucuria celui ce să înoroceste de a să numi al dumitale prè plecat și supus fiu

MIHALACHI KOGĂLNICEANU

Ms. 1162, f. 32

LXXX

Svinemiunde 2 avgust
21 iulie 1837

Cu multă fiiască plecăciune sărut minile dumitale, băbacă. Primind răvașul dumitale din 28 iuni (10 iuli) 1837, am dat laudă mult mult milostivului Dumnezeu că mult mie

scumpă sănătatea dumilorvoastre să află în bună stare; cit pentru mine, vei ști că mă aflu bine.

Tot pentru marea bunătatea dumitale ce ai pentru mine trebuie să-ți mulțămesc și acum. Îi adevărat că dumnetă mi-ai scris că îmi trimieți 50 galbeni în socoteala de la I-iu mai și înainte, dar acest cuvânt de *înainte* putè să fie înțeles pe patru sau pe opt luni. Iară acum fiindcă dumnetă ești atâta de bun ca să-mi lași acești 150 galbeni până la sfârșitul anului 1837, crede, băbacă, că îți sunt foarte mulțamitoriū și că voi căutā tot prilejul ca să-ți arāt dragostea și supunerea mea.

Știu foarte bine, băbacă, că îți dai atîta muncă pentru casa noastră, de aceia dară caut ca să mă întorc cit mai îngrabă în Moldova, ca atunce să lucrez eū și dumneta să te odihnești de o slujbă de patru zăci de ani.

Prin trecuta mea scrisoare v'am supărat, știu bine, prin înștiințarea că sint datoriu cu doă sute de taleri la libreru. Aceasta am scris dumitale fiind în îndoială dacă dumnetă imi vei trimite o noă leafă de la I-iu ghenarie 1838; iară cum dumnetă mi-ai făgăduit aceasta, apoi nu trebuie să-mi trimieți acești doă sute de taleri. Voi căutā a plăti accastă sommă din leafa mē și din vînzarea istoriei mele, dacă voi fi atîta de norocos de a vinde destule cărți ca să pot dintâi trage cheltuelile tipăritului și apoi a câștigā ceva. Decī mă rog, băbacă, iartă-mă dacă te-am supărat. Crede că de acum nu o voi mai face. Îți voi fi foarte mulțamit numai dacă imi vei trimete banii pentru călătoria mē la Svinemiunde; cit pentru libreru nu este trebuință, pentru că știu că ar fi o mare summă de nou lingă atîte mare summe ce mi-ai dat. Aice la Pușar are grafu Sverin multe saturi; și în vreme de doă săptămîni m'am îndeletnicit de a luā sama cum să săceră aice și cum să lucrează pămîntul, încit pot zice că această călătorie mi-aū folosit mult în câștigarea a noă cunoștințe asupra lucrării pămîntului. La 1/12 avgust mă întorc la Berlin și la 1 noemvrie voi începe a merge la Universitate spre a

învăța teoria agriculturii sau a lucrării pământului, mătă-săria, rachieria și aborul. În această iarnă am gînd ca să învăț mult pentru ca să pot a mă întoarce mai degrabă la Moldovă, ca să pot câștiga și eu ceva, și nu tot dumnetă să cheltu-ești pentru mine.

Dumnetă îmi zici că codica țivilă îi numai pentru Moldova; dară trii pătrimi din legile ei sînt legi a Romanilor.

Bezădè Dumitrachi îi tot la Helgoland, unde îmi scrie că să află acum mai bine; iară eu, după ce am făcut 15 ferede de mare, mă află iară bine la piept și la ochi, încît nici odată nu m'am purtat atîta de bine. Toată zioa sînt la cîmp cu vătavul său merg la vînat.

Cu multă fiiască plecăciune sărut mîinile dumitale, băbacă, și sînt al dumitale prè plecat și supus fiu

MIH. KOGALNICEANU

Ms. 1163, f. 41

LXXXI

Berlin 26/14 avgust 1837

Cu multă fiiască plecăciune sărut mîinele dumitale, băbacă.

Cu mare mîhniciune și întristare a sufletului am primit răvașul dumitale din 23 iuli (4 avgust), prin care am văzut că dumnetă și Măria Sa Vodă sînteți foarte supărați asupra mea, pentru o carte pârătoare a domnului Hufeland. Atîta de vinovat nu sînt precum aș scris; și decî vreu a-ți arată ce am făcut din punt în punt. Dumnetă veți judecă apoi.

Îi adevărat că vr'o câteva orî n'am fost de față la învățatură și în aceasta mărturisescu greșala mē. Dar trebuie sa spun la ce fel de învățatură am lipsit. Acum am doăzăci de ani, sînt un om în vîrstă; sînt opt ani de cînd învăț limba franțuzască și pot a mă făli că acum știu ceva în această limbă, încît să nu am trebuință a învăța gramatica sau a tâlmăci din nemțește în franțuzește. La o asămîne învățatură prăpădesc vremea, precum la grecește și la latinește. De aceia văzînd că aceste

învățăturii nu îmi folosia mimică, nu m'am îndeletnicit prea mult cu iale. Însă sînt alte matheme la care nici odată nu am lipsit; aceste matheme sînt matematica, filosofia și relighia. Îmi pare rău că dascalii acestor învățăturii nu sînt aice ca să-ți pot trimete atestaturile sâlinței mele. Însă îndată ce vor veni de la feredee, le voi trimete. Mii și mii de ori am cerut ca să învăț după poronca Măriei Sale legile, mătăsăria, rachieria, școala oilor spaniole, însă mi s'au răspuns totdeauna că nu este încă vreme; pentru că politica de aice este de a ne arătă așa de neînvățați cât cu putință, ca să putem mai mult rămînè aice.

Al doile, domnul Hufeland aŭ zis că întrebuițez rău baniî care îmi trimeți. Ar fi trebuit să zică *mult*, dar nu *rău*. Căci cu acei bani îmi cumpăr cărți și cărțile nu sînt o răutate.

Al triile, domnul Hufeland zice că nu am mers la o adunare a păstoriului la care am fost poftit; și aceasta nu-ı adevărat și este almintrele. Într'o Joî păstoriul au venit în odaia mea și mi-au zis că astăzi adecă Joî, nu poate să-mi dee mathimă de relighie. Eu i-am răspuns: bine; eŭ sînt gata a luă mathima aceasta altă zi cînd vei voi, însă numai nu vineri pentrucă sînt poftit într'o adunare. Cu toate aceste el îmi zice că mă poștește vineri la patru ceasuri evropenești a fi de față la botezul fiiceî sale. I-am răspuns eŭ atunce «datoria mē este de a veni la botez, măcar că sînt poftit aiurea; decî voi veni». A doaa zi am mers cu beizădelile la botez și am șăzut acolò trii ceasuri și jumătate până la șapte ceasuri și jumătate seara. Atunce crezând că eră vreme de a merge în odăile noastre, m'am închinat, am eșit și m'am dus în teatru. Cînd m'am întors înapoi, sluga mi-au spus ca după purcederea mea au fost și masă, unde toată adunarea au fost. Aceasta n'am putut ști, pentru că pîna atunce nu am fost la nici un botez a protestanților și că însuși păstoriul nu mi-au zis nimica de *masa*, ci numai de botez. A doaa zi el s'au miniet și fară să-mi zică cevă, el aŭ vorbit cu d-nul Hufeland care au scris Mariei Sale. Acum după ce am primit răvașul dumitali, m'am dus și l-am arătat păstoriului și el

sîngur aŭ mărturisit cã nu sînt vinovat, pentru cã el socotiã cã știem cã la botezul lor este sara masã și adunare.

Cît pentru lipsirea de respect cãtrã beizãdele și pentru¹ mincinoasele mele adresurî, eŭ m'am dus îndatã la Hufeland și l-am întrebat de aceste pîre. El și pãstoriul au jurat pre cinstea lor cã nici odatã nu aŭ scris aceste minciunî; pentru cã știe cã totdeauna m'am p[ur]tat c[um] beizãdelile cum sã cade și cã nici odatã nu m'am fãlit cu titlurî care nu am. Hufeland și pãstoriul mi-aŭ zis ca sã-șî scriu cã aceste doã pîre sînt mincinoase și aflate în Moldova de vre un vrãjmaș a dumitale, pentru cã în rãvașurile lui nu sã aflã nimica. Bezãdelile sîngure aŭ scris de aceasta Mãriei Sale; și dumitale mã rog ca sã ceî de la Domnul cartea lui Hufeland și sã arãșî pre urmã Mãriei Sale cã aceste sînt minciunî iscodite de vre un cîne de vrãjmaș. Cautã darã, bãbacã, de a aflã numele lui și apoi scrie-mî și mie cum sã chiamã acest mincinos. Cît pentru banî, mărturisesc cã am fãcut rãu de am scris Mãriei Sale. Inșã citevã zile pe urmã m'am cãit de greșala mē și de aceia am scris dumitale prin rãvașul meu din 24 Iulie.

Îndatã ce pãstoriul mi-aŭ spus ca m'a pãrãt, am început a nu lipsi la nici o învațaturã, cit de nefolosãtoare sã fie pentru mine; și pãstoriul precum și Hufeland mi-au fãgãduit ca vor scrie iarã bine de mine.

Bezãdē Grigori și bezãdē Dumitrachi au scris Mãriei Sale; inșã eu nu am vroit sa-șî trimet rãvașul lor, pentru cã Maria Sa ar fi gîndit ca aceste cãrșî le-au facut numai dupã rugãmintea mē.

Ișî fãgãduiesc darã de a mã purtã de acum bine, cum vroești. Cît pentru scrisoarea domnului Hufeland, aceasta ș-oî trimete mai tãrziu, împreunã cu atestaturile dascalilor.

Cît ca sã cad la jenunchi cu rugãminte la domnu Hufeland, cum dumneta îmi scriu, aceasta nu o voi face nici odata; omul trebuie sa cadã la genunchi numai înaintea lui Dumne-

¹ In ms. *prin*

zeu. Să mor de foame, să fiu sărac, aceasta nu o voi face nici odată ; căci atunce aş fi nevrednic de a mă numi om slobod.

Aici în Berlin, holera morbus îi straşnică ; în toate zilele mor cite 50 sau 60 şi cad bolnavi 120 sau 130. De aceia toţi acum să tem şi caută a-şi pune în rânduială trebile. Librerul mi-au trimes alaltă erî socoteala şi au cerut cu topuzul ca să-i plătesc. Nu aş fi ştiut ce să fac, dacă pedagogul nostru, domnul Filipi, nu ar fi avut bunătatea să mă împrumute cu două sute de taleri, care îndată am trimes la libreru. Mă rog dară, băbacă, fă toate cele cu putinţă, ca să-mi trimeşti aceşti bani pînă într'o lună, adecă pînă la 26 (14) septembrie, pentru că atunce pedagogul are foarte trebuinţă de aceşti bani. Librerul ar fi aşteptat foarte mult, dacă această boală nu ar fi venit.

Slavă lui Dumnezeu, noi pînă acum ne purtăm toţi sănătoşi. Bezădelile sînt încă sănătoşi. Inşă un minut nu sîntem siguri de viaţa noastră, căci boala din zi în zi să înmulţăşte. Mulţămim înşă lui Dumnezeu că şădem într'o uliţă unde aerul îi curat şi unde pînă acum sînt foarte puşini bolnavi. Îndată ce cineva va căde bolnav, iţi voi scrie. Surorile şi pre Alecu dulce îi sărut.

Cu multă fiiască plecăciune sărut mînila şi sînt al dumitale prè plecat fiu

KOGĂLNICEANU

Ms. 1162, f. 45

LXXXII

Berlin 7 septembrie 1837
26 august

Cu multă fiiască plecăciune sărut mînila dumitala, băbacă. Rog pre milostivul Dumnezeu ca ravăşul meu să vă afle în ce mai bună stare a sănătăţii. Noi, slavă prea puternicului Dumnezeu, ne aflam cu toţii sănătoşi, măcar că holera îi foarte mare în Berlin. În toate zilele moru 45 — 50 pînă la 60 oameni. În zilele trecute Vogoridi au fost bolnav. ...În tîrg îi

cea mai mare liniște, măcar că toată zioa merg pe ulițe care pline de morți și de bolnavi.

Cu domnul Hufeland și cu Pastoriul m'am împăcat și mi-aș făgăduit că vor scrie în favorul meu Măriei Sale. Toată pricina sfezii am aflat-o acum. În Franția și în Berlin, când eram la celalalt păstoriu, mă învățasem a nu mîncă sara. De aice și la acest păstoriu la care șădem acum nu mergeam sara la masă. El credeă că aceasta o făcēm prin mîndrie și că nu catadicsēm a fi mulț împreună cu familia lui. Iară acum merg totdeauna la masă și iată-l că îi mulțămit de mine... Jădovvul de la Salomon aș venit aice de la Moldovva și mult mă mier că nu mi-ai trimes cu el cărțile pentru care v'am rugat. El mi-aș spus că Salomon singur va veni la Lipțca; apoi mă rog, băbacă, trimete-m cu el cărțile.

Cu multă fiiască plecăciune sărut mînilē d[umitale], băbacă, și sint al dumitali prē plecat și supus fiu

MIHALACHI KOGĂLNICEANU

Ms. 1162, f. 49

LXXXIII

Berlin 20/8 octomvrie 1837

Cu multă fiiasca plecăciune sărut mînilē dumitale, băbacă. Am primit scrisorile dumitale din 28/16 avgust și din 25/13 septemvrie într'o diastimă de zăce zile; de aceia nu ț-am răspuns îndată la ce dintăi, căci socotind vremea, nădăjduiam că voi primi și un al doile răvaș de la dumnetă. Prin amîndoă răvașurile văd că mult mie scumpă sanătatea dumorvoastre să află în bună stare. Inșă mă mier că dum-nevoastră nu-mi scriți nimică de aș fost la țară saș ba.

Cit pentru mine veș șiți că slavă a tot puternicului mă aflu sănătos. Puține zile am fost bolnav la piept. Holera, dupa ce s'aș suit până la 60 morți pe zi, aș scăzut acum mai de tot. Acum mor pe zi numai 5, 4; astăzi aș murit trii și s'au bolnavit de noă șăse. Cu mila lui Dumnezeu nădăjduim ca în puțină vreme această boală va conteni cu totul. În toată vremea

holerii noi am fost în Berlin și am trăit cum și înainte. Numai că ne-am ferit de a ne răci și că n'am mâncat poricale sau zarzavaturî. Aceasta a fost toată dieta noastră și slavă lui Dumnezeu, noi ne am aflat bine. Măcar că pe zi muriă atâta de oameni, în tîrg eră cea mai mare liniște, nimene nu avè frică. Școlile, tribunalurile, teatrurile eră deschise, precum și înainte. Poliția așazăsă cea mai mare rînduială în îngroparea morților și în lecuirea bolnavilor.

Pentru călătoria care am făcut cu Bezăde Grigori și cu pastorul am văzut că dumnele crezi că sînt un minciunos și că ț-am cerut bani care eă n'am cheltuit. Eă tot mîhnindu-mă de această muștrare nedreaptă care îmi faci, pot să te încredințez că păstorul n'aă plătit nimică pentru noi, afară de 15 talerî care au plătit la poștă pentru trîi caî. Toate celelalte le am plătit noi și cu scrisoarea această îș trimetu și o adevărînță de la bezăde Grigori. După aceasta veî vedè că ce ț-am scris îă adevărat și că nu sînt un minciunos. Îă adevărat că calatoria nu mi-aă costisit atîta de mult ca în anul trecut, pentru că cît am șăzut la socrul păstorului, am lacuit și am mîncat în casa lui și nu ne-au costisit nimica. Iară domnul Hufeland nu au putut scrie de aceasta călatorie Măriei Sale lui Vodă, pentru că el însuși eră la feredee de mare la Helgoland cu Bezăde Dumitrachi.

Prin scrisoarea dumitale din 25/13 septemvrie dumnele mă mustrezî că am luat de nimică tulburarea dumitale la scrisoarea pârătoare ce au trimis domnul Hufeland la Măria Sa în potriva mè. Cînd am primit răvașul dumitale, eu m'am mîhnit mai mult de cît pot zice; și atunce și acum am vorbit cu domnul Hufeland și el mi-au jurat pe cinstea lui că n'au scris Măriei sale că lipsesc respect beizadelilor, ca eu¹ titluri care nu sînt ale mele și ca batjocoresc dascalî. Eu l-am rugat alaltă erî și mi-au fagăduit că va scrie de aceas a Măriei Sale. Mai mult nu știu ce să fac, ca să pot a vă î credință ca vorbăsc adevarul. Cît pentru că acum sînt de fața la toate

¹ iau.

mathimile, că nu es nici odată fără voia păstoriului, că îl ascult în toate, aceste vei pute vedè în viitoarele scrisori a domnului Hufeland și a păstoriului. Precum ț-am scris în trecutul meu răvaș, așa vă scriu și acum și făgăduiesc de a fi ascultătoriu păstoriului și dascalilor, de a nu le lipsi cinstea cuviincioasă ; aceste le jur. Iară cît să mă duc și să cad la domnul Hufeland și să-l rog ca să scrie bine de mine Măriei sale, aceasta nu o pot face. Dacă ț-am scris că sînt de douăzeci de ani și că sînt om întreg, aceasta am făcut-o ca să-ți arăt că nici odată nu voi face o faptă nevrednică de mine și de familia mè. Aici în Evropa luminată oamenii cad la jenunche numai înaintea lui Dumnezeu, iar nu înaintea oamenilor. De aceia și eu am învățat aice că fiește omu îi de o potrivă, că unul se deosebește de altul numai prin merit și prin fapte bune. De aceia nici odată nu voi pică la jenunchi înaintea domnului Hufeland sau înaintea orî și cui. Aceasta aș fi putut face de aș fi fost crescut în Țarigrad, unde fiește care îi robu a unui mai mare robu.

Adevărat este că eu¹ de la dumnetă mulți bani, că de multe ori te supăr și te necajesc, însă nici odata nu te-am înșălat și nu te voi înșălă. Bani care ț-am cerut, eră ca să-ți plătesc pedagogului care în luna trecută m'aù împrumutat ca să platesc liberului.

Îndata ce am primit acei 50 galbeni, pentru care îți mulțamesc foarte mult, i-am luat și i-am dat dat pedagogului, a căruia senet îl trimet aice în adeverința lui bezadè Grigori. Vei pute vedè că din 50 galbeni sau 160 taleri, eu n'am păstrat pentru mine de cît 10 taleri sau trei galbeni, care îndata i am și dat spre a plăti alte mici datorii. Incît acum sînt fara nici o pără în punga și salit de a plăti o mulțame de m'c cheltueli trebuincioase. De aceia avînd a plăti la un legatoriu de cărți, la butcă, la mânușeri și spre a avè și ceva de cheltuială pînă la întai ghenarie 1838, Hufeland m'au îm-

¹ ian

prumutat cu o sută de taleri și spre încredințare îți trimet domnului Hufeland.

Spre a-ți arăta starea mè și a-ți arăta că nu vreū să te înșal nici decum, vreū să-ți arăt cât am să plătesc:

La domnu Hufeland sint datoriu 100 taleri	
Păstoriului pentru călătorie	100
Librerului	50
și alte mici socotele	50

In tot 300 taleri

Din vînzarea istoriei mele nădăduesc a primi 400 de taleri, însă acești bani nu pot a-i primi de cit în luna lui mai, după ce al doile tom va fi sfârșit. După aceste socotele poți vedè starea mè. Trii sute de taleri îmi trebuescu; având acești bani, plătesc tot și nu mai am nici o datorie. Mă rog dară, băbacă, ia în băgare de samă această scrisoare și prin adevințele care îți trimet vei putè vedè că nu sint un minciunos și că n'am căutat nici odată a te înșala.

Măriei Sale lui Vodă nu am vroit a-i scrie până acum, iață fiind că acum tomul întâi a Istoriei Valahiei îi tipărit, îi-l voi trimete cu poșta, împreună cu o scrisoare, unde îi voi arăta purtarea mè. In tomul acesta am șcris istoria Țărei Româneștî până la anul 1792. In al doile tomū voi scrie istoria Moldovei; însă înainte de a-l tipări, il voi trimete Măriei Sale ca să-l cetească și să vadă că nu am scris nimică de rău. Tomul întâi împreună cu cartea Măriei Sale le voi adresa-risi la dumnetă dintâi și apoi dumnetă le vei da Măriei Sale. Fiindcă în Eșî nu să află nici un librețu, apoi am trimes la Cernăuți trii zăci de tomuri a istoriei mele la un libreru de acolo. Dumnetă vei fi atât de bun de a-i scrie la adresul care voi alătura aice; și el îndată le va trimete. Aceste trii zăci tomuri le vei primi însă foarte târziu, în luna lui de-chemvrie. Iară prin consulul prusienesc vei primi în mijlocul lunei lui noemvrie doă tomuri legate, unul pentru Măria Sa, și altul pentru dumnetă, băbacă.

Din acele trei zăci tomuri care vei primi în dechemvrie vei avea bunătațe, băbacă, de a dăruia unu *duducilor*, unu *moșului Iancu*, un altu cumnatului Iacovachi și un altu *Domnului Chiunè*¹ și un altu *agăi Asachi*, în tot cinci tomuri. Iară din celelalte 25 tomuri vei avea bunătațe, băbacă, de a da dumisali domnului Tisò 12 tomuri, precum le-au cerut. El îți va plăti aceste 12 tomuri 24 taleri. Celelalte 13 tomuri vei avea bunătațe de a le ține; poate că Aga Asachi sau alți Moldoveni le vor cumpăra. Inșă ori cine va cumpăra, va trebui să dea înainte doi taleri pentru tomu întâi și alți doi taleri pentru tomul al doile, care va fi tipărit în luna lui mart viitoriu. Acești bani vei avea bunătațe de a mi-i trimite înainte de întâi ghenarie, pentru că atunci am să închid so-coteala cu librerul, care are să tragă pentru el jumătatea câștigului.

Mai târziu voi scrie dumitale mai pre largu asupra aceștii trebi. Domnului Tisò voi scrie asemenea.

Dumnetă nu-mi scrii nemică în trecutul dumitale răvașu, dacă mi-ai trimes cu Solomon Postavarul cărțile pentru care te-am rugat. De nu l-ai făcut, mă rog, băbacă, trimete-mi cât mai în grabă *Albina Românească* până la sfârșit, *Hronograful*² lui Cantimir și toate cărțile câte ai mai putut aduna³, precum și niște scrisori care Aga Asachi mi-au făgăduit. Mă rog, dacă îl vei vidè, ceri-i aceste scrisori. Aici să aude că va veni la 3 noemvrie împăratul Nicolai. Poate că vom trebui a ne arăta înaintea lui.

Cu multă fiiască plecaciune sărut minile dumitale, băbacă, și sint al dumitale prè plecat și supus fiu

MIHALACHI KOGĂLNICEANU

Ms. 1162, f. 61

¹ Cuénim

² Hronicul

³ în ms. *lăudă*.

LXXXIV

Berlin 1 noemvrie
20 octomvrie 1837

Cu multă fiiască plecăciune sărut minile dumitale, băbacă. Primind răvașul dumitale din 8 octomvrie (26 septemvrie), prin care am văzut că mult mie (scumpă) sănătatea dumi-lorvoastre să află în bună stare, am dat laudă mult milostivului Dumnezeu, din a căruia milă mă aflu și eu sănătos. Măcar că Măria Sa Vodă au scris să mergem la vre un sat, noi nu am fost nici cacum din Berlin, fiind că aice aceasta este nefolositor, căci și prin sate este holera și că acolo nu sînt doftori în îndemănare. Acum holera s'a micșurat, căci deabiă mor pe zi doi sau trii oameni. Că domnul Hufeland s'a împăcat cu mine, aceasta veți vidè prin alăturata scrisoare a dumisale.

Cât pentru banii ce mi-ai trimes, îți sînt foarte cunoscători; însă prin trecuta mè scrisoare a[i] văzut că am întrebuițat acești bani spre a plăti datoriile mele și că nu mi-au rămas nici o pără în pungă. Nadejde de a primi bani din vânzarea istoriei mele nu am, pentru că librării nu plătesc decât în luna lui mart după iarmarocul de la Lipțca. De aceia nu știu ce să fac, mai ales că acum se apropie sărbătorile nașterii lui Hristos și că atunci am trebuință de bani. Mă rog dară, băbacă, dacă îți este cu putința, trimete-mi ceva înainte de începutul lui dechemvrie, pentru că sînt în mare lipsă. De la Salomon sau de la prietenui lui nu am primit pîna acum nimica și de aceia nu pot sfârși istoria. Mă rog dară, băbacă, fă toate chipurile ca să primesc toate cărțile care ț-am cerut cât mai îngrabă.

Măini sau poimăni voi trimete prin consulatul prusienesc două cărți din istoria mè legate aice, una pentru dumnetă și alta pentru Măria sa. Cu acest prilej poate că Înălțimea sa să va îndură a plăti ceva pentru mine, de vreme ce am pierdut mult prin poronca care mi-au dat în luna lui februarie de a nu tipări istoria mè.

Alaltă erî bezădelile și eu am fost primiți în numărul studenților de la Universitate. Mîini voi începe a luă mathime optsprezăce ceasuri pe săptămână la Universitate și zăce ceasuri acasă. La Universitate voi învăța legile firești și legile romanești, istoria și gheografia, iară acasă voi învăța latinește, grecește, filosofia și mathematica. Nădăjduesc dară că în puțină vreme, băbacă, vei fi mulțămît de silința mē, când îți voi trimete atestaturile profesorilor de la Universitate.

Cu multă fiiască plecăciune sărut mînile dumitale, băbacă, și sint al dumitale prē plecat și supus fiu

M. KOGĂLNICEANU

Ms. 1162, f. 51

LXXXV

Berlin 17/5 noemvrie 1837

Cu multă fiiască plecăciune sărut mînile dumitale, băbacă.

Răvașul dumitale din 18/30 octomvrie primindu-l, mult m'am mähnit văzînd că întărzăerea scrisorilor mele v'au adus în nelișițire. Prin răvașul meu în care v'am înștiințat că boala holerii eră în Berlin, eu am făgăduit de a-ți scie *dacă să va întâmplă ceva*; dară fiind că preputernicul ne-au păstrat sănătoși, apoi nu am pentru ce a scie pe toată poșta. Eū însă prin doă trecute scrisori a mele, care mă mier că nu le-ai primit până acum, ț-am spus cum petrecem, cum boala să micșorează. Apoi poți vedeà, băbacă, că nu-s vinovat.

Că noi am fost bolnavi, asta nu este adevărat; toți am fost sănătoși afară de mine; eū am fost vreo câteva zile bolnav de piept, însă nu de holeră.

Boala acum au încetat mai cu totul; căci alaltă erî au murit numai un om și erî nici unul.

Acei 50 galbini ce ai binevoit de a-mi trimete i-am primit de demult, precum ț-am scris prin trecutele mele scrisori, în care vei fi văzut la ce i-am întrebuițat. Până acum nu am primit cărțile carele mi le-ai trimis cu jupânul Salomon; însă eū ț-am trimes cu Jădovul Naibauer doă tomuri legate

a istoriei mele, din care mă rog să dai unul Măriei Sale și celalalt să-l ții pentru dumnetă.

Tot odată mă rog, băbacă, să-mi trimeți ceva de chel-tuială, căci n'am nici o pără în pungă și Crăciunul și anul nou să apropie.

Cât pentru ceea ce-mi scrii, că vei ruga pre Măria Sa ca să mă întorc în Moldovva, aceasta o doresc din toată inima și eu singur voi scrie un răvaș Măriei Sale (carele îl voi trimete dumitale ca să-l dai Măriei Sale), pentru că mi-î destul de a trăi depărtat de patria mea, is sătul de a mîncă pîne străină și sînt prea bătrîn spre a fi școler și pansioner la un păstoriu. Căci arăt atîta de bătrîn încît toți cei ce mă văd cred că am trii zăci de ani.

Mă rog dar, băbacă, catortosește ca să mă întorc în Mol-dovva, însă dintâi să merg să văd Parisul, căci această că-lă[torie] nu costisăște mult.

Nădăjduind în p[uțină] vreme să te văd sănătos, îți sărut mînilе și sînt al dumitale prè plecat și supus fiu

MIHALACHI KOGĂLNICEANU

Ms. 1162, f. 66

LXXXVI

Berlin ^{25 noemvrie}
7 dechemvrie 1837

Cu multă fiască plecăciune sărut mînele d-tale, băbacă. Primind răvașul dumitale din 24 octomvrie (5 noemvrie) și văzând că mult mie scumpă sănătatea dumilorvoastre să află în bună stare, am dat laudă mult milostivului Dumnezeu, din a căruia milă mă aflu și eu sănătos.

Boala holerii, slavă prea puternicului, aū contenit cu totul în Berlin.

Acum voi începe, băbacă, a răspunde la toate punturile răvașului dumitale.

Nu mi să cade mie a zăce dacă pastorul Ionas întrebun-tează bine sau rău mulțimea de banî care ia de la Măria Sa

Vodă. Mi-î destul de a zice că în tot orașul Berlin nu să găsește un om care plătește atîta de mult ca noi și că am putea fi mult mai bine în altă familie pentru jumătatea banilor care Măria Sa plătește.

Cât pentru politica care urmează domnul Hufeland și pastorul, adecă ca dumnetă să nu-m dai banii în mină, ci să-î trimești lor, ca apoi ei să-mi dè pușin câte pușin, aceasta este următoarea pricină. Eū sîngur sînt între noi patru care n'am trebuință de pastorul. Bezădelile și Vogoridi aū a trage banii lor de la pastorul, la începutul fiește cărei luni. Decî dacă unul din bezădele vroește a avè ceva bani mai înainte din începutul lunii, apoi el este sâlit să-l lingușască și să facă toate vroințele păstoriului. În acest chip bezădelile avînd totdeauna trebuință de păstoriul nu scriu nimică împotriva lui la Măria Sa, ci fac toate poftele lui. Inșă acest chip nu folosăște nimică, căci păstoriul, pentru a-și îmbuni pe bezăde Grigore, i-aū dat o mulțame de bani, înainte (de) începutul lunei, încît acum bezăde Grigori pînă la 15 martie n'are nici o pără a primi. Acest chip î̄ foarte priincios păstoriului și de aceia î̄ foarte posomorît că eū sînt neatîrnat; căci primînd drept de la dumnetă banii, n'am trebuință ca să-l lingușescu. Decî el caută tot chipul ca să mă aibă în puterea sa.

Dumnetă aî foarte dreptate, dacă zăci că cu 300 galbeni poști a mă ținè orî în care școală. Dă-mi numai 300 galbeni pe an, e-mă ¹ de la păstoriul și dă-mi voe ca să trăesc cum trăește la Paris ficiorul lui Costachi Rășcanul și veî vidè că voi trăi mult mai bine de cît la pastorul și că n'oî avè trebuință să fac datorii. Căci cu 300 galbeni pot aveà doă odăi, pot mîncà cînd imî place și unde vreū; în loc că acum, fiind sâlit să mînînc la păstoriul și adese orî bucate foarte rale, mă duc într'o ospătărie și mînînc în socoteala mē. Vine un prieten să mă vadă, trebue să plătesc toată mîncarea, cafè și celelalte, căci păstoriul nu dă nimică. Apoi fiind sîngur, pot

¹ Ia-mă

să eă o odai în mijlocul oraşului şi n'oi avè trebuinţă de a plăti o mulţime de bani pentru butcă ; în loc că acum lăcuind în latimea târgului, sint sălit să eă butcă, când am a merge ceva departe.

De aceia mă rog, băbacă, de vreme ce plăteşti tot atîta bani, ia-mă mai bine de la păstoriul şi atuncea Măriia Sa Vodă nu a mai avè a să supără pentru mine.

Socoteala pentru acei 200 galbeni care am cheltuit şi pentru acei 300 taleri o alăturez aice ; din care vei putea videă la ce lucruri am cheltuit banii ce ai avut bunătate de a mi-i trimete.

Toate cărţile ce am cumpărat mi-au slujit pentru alcătuirea istoriei mele, precum vei putea videă numele cărţilor la începutul istoriei mele.

Bezădelile primesc acum pe lună 30 taleri de la Măria Sa şi 15 de la cucoana Săftica, în tot 45 taleri. Dacă dumnetă vrei ca să ştii ce fac cu banii şi că de acum să nu cheltuesc toţi banii odată, apoi poţi să scrii bancherului de aice, care este corespondant cu Mihel Daniel, ca să nu-mi plătească toţi banii lefiu mele de odată, ci de la întâi ghenarie 1838 să-mi plătească la începutul fieşte căruia lunii leafa pe o lună. În acest chip voi avè totdeauna bani şi nu voi putea cheltui banii la olaltă. *Dacă vei binevoi a plăti toate datoriile mele, apoi 40 taleri îmi vor ajunge pe lună ; şi eă jur şi făgăduesc ca să nu-ţi cer măcar o pără mai mult piste aceşti 40 taleri, afară de tipăritul istoriei mele.*

Aceasta însă o cer, dacă voi rămînè în Berlin, căci a vorbi adevărul, sint acum sătul de a trăi în străinătate şi doresc din toată inima de a mă întoarce în Moldovva, unde voi putea arătă dumitale şi Măriiei Sale că nu sint aşă de rău cum m'au înfăoşat domnul Hufeland şi păstorul.

Cărţile până acum nu le-am primit. Decă mă rog, îndată ce vei aveă un prilej, trimeti-mi-le. Pe lingă cărţile numite, trimete-mi mă rog şi toate tomurile *Albinei Româneşti*, a *Curierului Românesc* şi *Condica grecească a lui Calimah*.

Cu multă fiiască plecaciune sărut mîinile dumitale, băbacă, şi sint al d-tale prè plecat şi supus fiu

MIHAIL KOGĂLNICEAN

Socotelele acestor librerii le am; și dacă vei vroi le voi arăta la persoana care dumnetă vei însărcina cu această revizie.

Din 840 taleri ce am primit am plătit 600 pentru cărți.

Deci mi-aș rămas încă 240 taleri. Din acești am întrebuințat:

Pentru călătorie la Pomerania ¹ . . .	50	taleri
» butce	30	»
» teatru	80	»
» mănunțușuri	80	»
	<u>240</u>	
În tot . .	240	taleri

De prisos este de a-ți scrie că pentru butce, teatru, mănunțușuri nu pot să-ți dau socoteală deamăruntu, fiindcă nu am scris cheltuiala.

Am a mai adaoge încă 100 taleri ce sînt datorii încă la librerul Ber ² și 50 taleri ce am a plăti pentru mănunțușuri. Deci spre a nu mai avè datorii îmi trebuesc încă 350 taleri.

În anul 1837 am primit de la dumnetă 200 galbină, adecă . . . . . 640 taleri

Maî sînt datorii încă păstorului . . . 100 »

Domnului Hufeland . . . . . 100 »

În tot fac . . 840 taleri

Din acești am cheltuit:

Întâi ghenarie la librerul Ber . . . . 150 taleri

Tot atunce la librerul Lojier pentru
cărțile nemțăști . . . . . 50 »

La legătoria de cărți . . . . . 30 »

Întâi mart am trimes la librerul de la
Lunevil . . . . . 70 »

În septemvrie am plătit iarăși librerului
Ber . . . . . 150 »

¹ la Swinemunde

² Behr — Se păstrează între manuscriptele lui Kogălniceanu și compturi dela această librărie. Descoperim din ele ce cărți citia pe atunci Kogălniceanu (Engel, Cantemir, Volney, Fénelon, etc.). Ms. 1162, f. 31.

Librerului Lojier	50	taleri
În octomvrie legătorului de cărți	20	»
Unui librer numit Kuhr	20	»
Pentru diorthosirea istoriei mele la un dascal franțuzesc numit Prevò	60	»
În tot fac	600	taleri

Ms. 1162, f. 54

LXXXVII

Berlin 30/18 ghenarie 1838

Cu multă fiiască plecăciune sărut mîinile dumitale, băbacă.

Acum este mai o lună de zile de când nu am primit nici un răvaș de la dumnetă; bezădelile asămine nu știu nimică de Măriia Sa. În zădar așteptăm marța și vinerea, ce sînt zile de poște, zilele trecu și altele vin și noi nu primim nici o carte. Este acum mai mult de o lună de cînd Ț-am răspuns pe cartea dumitale din 22 noemvrie (4 dechemvrie) a anului trecut și pînă acum nu am primit răspunsul. Oare ești bolnav, oare răvașul s'au prăpădit? Nu știu ce să gîndesc.

Prin scrisoarea dumitale din 20 dechemvrie 1837 (1 ghenarie 1838) văd că dumnetă te porți sănătos, dară de atunce pînă acum îi o lună de zile și nu știu ce să gîndesc de o asămine lungă tăcere. De aceia mă rog milostivului Dumnezeu ca să facă ca scrisoarea mē să vă găsească în sănătate și în bucurie. Eū suffăr la piept din pricina marelui frigu ce este acum în Berlin.

Tot prin trecuta scrisoare a dumitale îmi scrii că ai primit 2 tomuri a istoriei mele și că a doăa zi vei da un tom Măriiei Sale. Zi peste zi am așteptat un răvaș de la dumnetă, pentru ca să știu dacă Măriia Sa îi mulțămît cu mine sau ba.

Spre a săvârși cursul învățăturilor, cum facū cea mai mare parte a studenților, îmi trebuescu doi ani și jumătate, pentru că spre a câștigă diploma de doctor în filosofie, fiește care student trebuie să înveje trii ani de zile la Universitate și eū învăț la Universitate deabiē o jumătate de an. Decī dum-

netă singur vezi că trebuie să rămîn aice încă doi ani și jumătate și aceasta mi-î cu neputință. Însă aice în țara nemțască este un obicei că cineva care a scris o carte folositoare, poate să primească diploma de doctoz în filosofie, fără ca să îmvețe trii ani. Decî dacă dumnetă vroești, apoi eă voi trimete istoria mea la universitatea Ienei, unde acest feliu de diplome să daă măi lesne, și îndată ce voi primi diploma trebuincioasă, îți o voi trimete, ca arătîndu-o Măriei Sale, să cei întoarcerea mē în Moldovva. Însă câștigarea hărtilor trebuincioase mă vor costisi 30 de luidor¹ sau 160 taleri.

De la Jădovvul Salomon am primit de la Liptca cu poșta doă tomuri a *Albinei Românești*, cu o carte de la soră-mea Elenco; însă acele 11 tomuri care mi le-ai trimes de atîta vreme nu le-am primit. Să pare că Jădovvul le aă prăpădit în drum. Această ră întâmplare îi pricina că nu pot sfârși al doile tom a istoriei mele. Decî mă rog, băbacă, adună-mi de noă aceste cărți, împreună cu Condica grecească a lui Callimah și trimeti-mi-le cît măi îngrabă prin consulul prusienesc sau cu corabie cu aburi.

Baniî ce-ai avut bunătate de a-mi trimete i-am primit, însă după o mare întâzriere, care aă fost pricina că tocma cînd avēm trebuință de bani nu i-am primit. Mihel Daniel te înșală, băbacă, căci în loc ca să trimată baniî prin poliță sau cu poșta, îi trimete cu neguțătorî care călătoresc trii zeci de zile și cu carantina patru zeci. Răvașul dumitale din 22 noemvrie (4 dechemvrie), în care îmi scrii că mi-ai trimes 50 galbeni l-am primit în 18 dechemvrie, decî a doăa zi trebuiam să primesc baniî. Însă am așteptat în zădar o mulțame de vreme și deabiē i-am primit la 10 ghenarie 1838. De la 18 dechemvrie și până la 18 ghenarie am fost sâlit să împrumut de la unul și de la altul. Îndată ce am primit baniî, am luat o sută de taleri și m'am dus la Hufeland că să i-î daă, însă el mî-aă zis că el poate a așteptă încă și că acești bani să-î daă la datorniciî care aveă trebuință de bani. Decî din acești

¹ louis d'or

banii am dat 50 taleri păstorului (mai rămân încă să-î plătesc 50 taleri), 50 taleri pedagogului. Din cealalți 60 taleri am plătit lui bezăde Dumitrache 15 taleri, care m'au împrumutat în lipsă de bani până la 10 ghenarie 1838 și 25 taleri i-am întrebuințat în daruri la Crăciun, păstorului, femeii lui, copiilor pedagogului, slujilor. Deci mi-au rămas mie 20 taleri; cu acești am trecut cum am putut luna lui ghenarie, iar acum mă aflu fără o pără în pungă și nu știu ce să fac și mă voi vedea sălit de a împrumuta iarăș. Prin trecutele mele scrisori eu te-am rugat ca să-mi hotărâști o sumă de bani pe fieștecare lună și ca să zici lui Mihel Daniel ca să scrie la banchierul de aici, ca la începutul fieștecăruiia lunii să-mi dea această sumă. În acest chip așa ave la începutul fieștecăruiia lunii banii, în loc că acum trebuie să aștept până când te îndemânezi ca să-mi trimiești și lunii întregi sînt sălit să trăescu cu banii împrumutați. De acest chipu în loc a plăti datoriile mele, fac noă datorii. Mă rog dară, băbacă, trimete-mi încă două sute de taleri ca să plătescu rămășița datoriilor mele și pe urmă hotărâște la banchierul de aici ca la începutul fieștecăruiia lunii să-mi dea suma ce vei hotărî de ajuns pentru mine. Almintrelea sîmțesc că mi-i cu puțință de a rămâne în Berlin; și de aceia dacă nu poți a-mi trimite acești banii, apoi roagă pe Măria Sa Vodă ca să mă sloboadă de a mă întoarce la Moldovva. Știu foarte bine că îi mult¹, încă că bezădelele primesc 45 taleri pe lună după averea ce au; însă fiind că trăescu cu bezădelele, trebuie ca să am și eu atâța banii; căci sînt tînăr și nu pot trăi singur și rămînă acasă, cînd sînt poftit împreună cu bezădelele. Când așa fi singur, atunce așa pută trăi almintrelea; știu iarăș foarte bine că îți costiescu mult, dară în Berlin toate sînt scumpe. De aceia, băbacă, mă rog fă ca să mă întorc în curînd la Moldovva, căci aici nu pot să trăesc fără banii; și fără voia me, voi face datorii. Spre pildă acum nu știu ce să fac; de o parte trebuie să plătesc datoriile trecute, de altă parte trebuie să am

¹ în ms. puțin

banii de cheltuială. Mă rog dară, băbacă, gindește în ce stare ticăloasă mă aflu. Crede-mă că sînt sătul pînă piste urechi de străinătate și că ceasul cel mai norocit a vieții mele va fi cînd mă voi întoarce în Moldovva lîngă dumnetă.

Bezădelele m'aŭ rugat ca să-ți scriu ca să mergi la cucoana Săftița și să vezi ce face; căci sînt mai mult de cît patru luni de cînd nu le-aŭ scris nimică; și de mai mult de cît opt luni nu le-aŭ trimes leafa cuvenită.

Tot odată mă rog, băbacă, ca să-mi scrii cît mai îngrabă dacă Măria Sa îi mulțămită de istoria mea.

De la Moșu Iancu și de la Marghiorita nu știu nimică, scrie-mi, mă rog, cum să află și unde sînt.

Cu multă fiiască plecăciune sărut minele dumitale, băbacă, și sînt al dumitale prè plecat și supus fiu

M. KOGĂLNICEAN

Ms. 1162, f. 68

LXXXVIII

Berlin 10 februarie 1838
29 martie

Cu multă fiiască plecăciune sărut minile dumitale, băbacă.

Dela începutul anului acestuia pînă acum nu am primit nici o scrisoare de la dumnetă. Bezădelile asămine nu aŭ primit nimică de la Măria Sa și de la cucoana Săftița. Sîntem în cea mai mare îngrijăre, căci nu știm ce să petrece în Moldova, nu știm dacă sînteți sănătoși sau bolnavi. Mă rog dară, băbacă, grăbește-te și îmi răspunde ce este pricina unei asămine lungi tăceri. Dumnezeu sîngur știe în ce îngrijală și în ce frică sîntem.

Cît pentru mine vei ști că acum mă aflu bine și că dureea au trecut îndată ce aŭ început a fi vreme frumoasă în Berlin.

Tot odata mă rog, babacă, ca să faci ca să mă întorc la Moldovva cît mai în grabă; căci nu vreu mai mult să trăesc fără a câștiga ceva. Este acum o bună vreme, de cînd sînt în Berlin fără nici o pără. Toți se bucură, toți merg în baluri

și în adunări, eu singur trebuie să mă mulțamesc numai cu auzul altora. Spre pildă astăzi îi un mare bal în teatru, unde prințipi, craiul și curtea merg, eu trebuie să rămân acasă, pentru că n'am banii trebuincioși spre a-mi cumpără o păreche de mănuși și o păreche de colțuni de mătăasă. Gîndește dară, băbacă, în ce stare mă aflu și ai milă cu mine. De nu poți a-mi trimete o poroncă la un bancher de aici ca la începutul fieștecăriiia lunii să-mi deie o sumă hotărîtă și în deajuns, apoi fă ca să mă întorc la Moldovva, unde prin osteneala mē să pot a-mi agonisi banii de ajuns pentru traiul meu. Gîndește mă rog, băbacă, că sînt acum mai în o vrăstă de doazăci și unul de ani, și că în această vrăstă cheltueele sînt mai mari de cit în copilărie, gîndește că am ochi și urechi și că nu pot rămînē orb și surd la plăcerile înmulțate ce să află în Berlin. Aice mi-î cu neputință a trăi fără de bani. Întorcîndu-mă la Moldovva voi aveă poate de prisos, căci voi puteă câștigă mai mult de cit voi puteă cheltui.

Starea mea în Berlin îi foarte ticăloasă ; de o parte trebuie să plătesc datoriile vechi, de altăparte trebuie să am bani pentru cheltuelile de toată zioa. Spre a plăti cheltuelile vechi, trebuie să fac cheltueele noă. Mă rog dară, băbacă, orî fă ca să mă întorc la Moldovva, orî trimete-mi regulat banii trebuincioși. Cunosc că am făcut rău de am cumpărat atîta de cărți, dară ce să fac, greșala îi făcută. Ce îmi rămîne a face de acum înainte este de a nu mai cumpără mai multe cărți ; și îți jur, băbacă, pe viul Dumnăzeu că de acum nu voi mai face această nebunie.

Nădăjduescu băbacă, că în pușină vreme îmi vei răspunde și că saă mă voi întoarce la Moldova, saă vei împlini rugamintea mē, căci altmintrele nu știu ce voi face de deznădăjduire.

Aștept cu mare nerăbdare răspunsul dumitale ; pe ducă și Alecu dulce în sărut.

Cu multă fiiască plecăciune sărut minele dumitale, băbacă, și sînt al dumitale prē plecat și supus fiu

MIHALACHE KOGĂLNICEAN

LXXXIX

Berlin, 19 februarie 1838

Cu multă fiiască plecăciune sărut minile dumitale, băbacă.

Sînt acum șasă luni de cînd neîncetat te-am rugat ca să faci să mă întorc la Moldovva. Dumnetă tot mi-ai răspuns că dintîi trebuie să sfârșesc învățăturile, dar învățăturile să sfârșesc vre o dată? Oamenii zic în metaforă a sfârși învățăturile de două feluri; cînd un tînăr a trecut prin toate taxiele unui ghimnasu și cînd un tînăr a învățat trei ani la Universitate. Toate taxiele ghimnasului le-am sfîrșit, cînd eram în Franția. Viind în Berlin am învățat în casă doi ani; ce am învățat în această vreme, vei pute vedea, cînd mă voi întoarce în Moldovva; ce fără dascăli am învățat, vei putea vedea prin istoria Valahiei ce am tipărit-o și prin istoria Moldovvei care îi aproape de a sfârși de a scrie. După doi ani de pitrecere la Berlin, am intrat la Universitate, unde am învățat mai toate legile romane ce se numesc instituțiile împăratului Justinian, care slujesc de temelie la Condița Moldovvei. Copiii lui Canta a învățat numai la ghimnasu și întorcîndu-să la Moldovva, ei a zis că a sfârșit învățăturile lor.

Dacă m'ai fi chemat la Moldovva înainte de șasă luni, poate ar fi fost bine; acum îi altmintrelea!

Cînd în anul trecut păstoriul a scris multe pîre asupra mî, Măria Sa Vodă a răspuns domnului Hufeland că la cea mai mică noă greșală el e imputernicit a mă trimete la Moldovva; (alăturez aici însuș cuvintele franțuzești a Măriei Sale, scrise domnului Hufeland: *à la moindre rechute de sa part, vous êtes autorisé, Monsieur, à le renvoyer à ses parents*). De atunce pînă acuma eu am trecut cu păstoriul foarte bine; iară dăunazi auzind că eu te-am rugat de atite ori ca să mă întorc la Moldovva, au sîmșit că dacă din bună voia mî mă voi întoarce la Iași, atunce Măria Sa va luă de la casa lui pe bezădele. Decî au socotit că ar fi mai bine să mă trimată ei pe mine la Moldovva fără voia mî, de cîtu eu să es din casa

lor de bună voia mè. Îndată păstoriul a pus tot în intrigă ca să poată a-m face rău și în aceasta el a catorthosit.

De un an de zile păstoriul a știut că avem mari datorii la libreri, dară nici odată nu mi-a zis nici un cuvînt. Fiind că Hufeland ne dă prè pușini bani pentru strae, adecă 200 taleri, m'am văzut sâlit să imi fac în anul trecut deajuns strae și pe anul viitori și pentru aceasta am mai cheltuit 180 de taleri. Întru această faptă nu am fost sîngur, căci bezădelele a la croitori încă mai mari datorii. Cum pe luna februarie eram în cea mai mare nevoie și că de la dumnetă nu am primit nici un răvaș de două luni de zile, m'am văzut sâlit să imprumut de la un bancheriu o sută de taleri. Toate aceste a folosit pe Hufeland ca să mă împovoreze cu pîr. Deci îndată au zis că el nu poate să mă mai ție la Berlin din pricina datoriilor, însă el n'a socotit că din istoria mea am a luă 1000, adecă o mie de taleri. Fiind că această pîră de datorii nu eră de ajuns păstoriului, el a căutat și alte pîre. Auzînd că cite odată mergem să fac vizită la o actriță de la teatru grecesc, el îndată a scris lui Hufeland că fiind că trăesc cu o actriță, el nu putea a mă ținea mai mult în cinstita casa sa. A doăa zi Hufeland au venit la mine și arătîndu-mi mai sus numitul ravaș a Măriei Sale mi-au zis ca să mă pregătesc a mă întoarce la Moldovva. Eu cu mare bucurie i-am zis că eram gata de a purcede; căci cea mai mare dorire a mè este de a mă întoarce în familia mè cât mai în grabă. A tria zi după această sfadă Hufeland a trimes pe pedagogul la mine ca în teptil să-mi zică să mă impac cu păstoriul și că în acest chip eu voi rămînea la Berlin. Dară acești doi ani care am trecut în casa păstoriului au fost prea amariți pentru mine, pentru ca să mai doresc a mai pitreca asămine alți doi în acea stare. Eu am cerut ca să mă întorc la Moldovva și Hufeland vazînd că almintrelea nu vroiam, au fost sâlit sa primască cererea mè. Deci între 21/9 și între 26/14 februarie voi purcede fără îndoiala din Berlin și după tri ani și jumătate de strainatate ma voi întoarce iarăși la Moldovva. Ce am învațat în această diastemă de vreme, veți vedè

în examenul ce voi face întorcîndu-mă la Moldovva. Cum m'am purtat, aceasta iarăş veî vedè prin zilosul meu a împlini toate voinţele dumitale şi a Măriei Sale.

Însă de un lucru sint sigur. Hufeland şi păstoriul nu mă vor cruţă. Orî şi ce pîre, orî şi ce răutăţi vor află asupra mea, ei le vor scrie Măriei sale. Decî ştiu foarte bine că Măria Sa va fi amarnic minios asupra mea, însă mai tîrziu va vidè că de şi m'am purtat uşor, nu am făcut nimică de nevrednic. Avînd acum doă zăci şi unul de anî, nimine nu poate să găscă rău ca să mă plac în adunarea damelor... Bezădè Dumitrache aū avut un an întreg felurî de boale şi Hufeland nu l-aū trimes la Moldovva. Bezădè Grigori, un copil de 17 anî, aū început a să strică... şi nimene nu zice nimică, căci păstoriul face ca cînd n'ar vidè şi n'ar şti nimică, şi pe mine mă trimet la Moldovva numai că am mers la o ac-triţă... Dară de ce să vorbesc atît de mult; purtarea mea în Moldovva îţi va fi o dovadă dacā acele pîre sint adevărate saū ba. Atestaturile profesorilor de la Universitate, care voi aduce cu mine, laudile scriitorilor asupra istoriei mele, diploma de doctor în filosofie, care Universitatea imî va da, aceste îţi vor arătā dacā am învăţat cevā în triî anî de zile în străinătate.

Drumul meu va fi prin Breslau, Cracovia, Lemberg, Cernăuţi, Eşî. Decî mă rog, băbacă, ca să-mî trimeţi la graniţā o trăsură spre a puteā sosi la Iaşi. Tot odată mă rog să-mî găteşti odaî; căci între 4/2 şi 20/8 a luneî lui mart voi ajunge negreşit în Eşî. Cu toate aceste eū te voi înştiinţā mai lămurît de zioa purcederîi mele şi a sosireî în Iaşi.

În minutul acesta eū am primit de la poştā un răvaş de la dumnetā din 28 ghenarie (9 februarie 1838) cu mirare vād că dumnetā nu aî primit de la mine nici o carte de doă lunî de zile. Eū pânā acum ũ-am scris patru cărţi, numai în luna ghenarie şi februarie. A tria carte am scris-o dumitale la 10 ghenarie cālindariul nou; aū trebuit decî să sosascā în Iaşi în 12/24 ghenarie şi dumnetā nu o aî primit-o măcar în 9 februarie. Nu ştiu ce să gîndesc, căci şi bezadelile aū

scris de multe ori Măriei sale și până acum nu a primit nici un răspuns.

Hufeland s'a purtat atîta de rău asupra mè, în cît nu a vrut să-mi dè ceva bani spre a-mi cumpăra trebuincioasele lucruri pentru călătorie și spre a plăti datoriile mele cele vechi.

Căutînd ca cea mai mare norocire a vieței mele de a putè a vă vidè în pușină vreme, îșî sărut minile cu multă fiască plecăciune și te rog să nu crezi toate minciunile ce îșî vor scie, căci fiul dumitale nici odată nu îșî va face rușine. Pre ducă și pre Alecu sărut dulce și sînt al dumitale prè plecat și supus fiu

M. KOGĂLNICEAN

Ms. 1162, f. 77

SCRISORI DIN BERLIN CĂTRE SURORILE SALE
1835—1838

XC

Berlin, 19/27 august 1835 ¹

Mes très chères sœurs,

... Me voilà maintenant à Berlin. Je suis bien portant, mais encore bien fatigué à cause du voyage...

Votre affectionné frère

MICHEL KOGALNITCHAN

Ecrivez-moi pourquoi Milo ne répond pas à ma lettre. Envoyez quelqu'un pour le lui demander.

Ms. 1161, f. 98

XCI

Mes chères sœurs,

... Je suis très bien à Berlin. Je m'applique aux études; c'est pour celà que je n'ai pas encore eu le temps de visiter les curiosités de cette capitale. Nous allons prendre le thé le mercredi et dîner le dimanche chez Mr. le conseiller d'État Hufeland. Je m'y amuse très bien. La société est choisie et toute composée de personnes recommandables par leur mérite et par leur naissance. En Allemagne on est plus tranquille; l'instruction est plus profonde, les mœurs sont plus innocents, et les coutumes plus patriarcales; cependant je voudrais mieux

¹ Această scrisoare a fost trimisă — spune chiar Kogălniceanu în ea — odată cu scrisoarea către tatăl său din 19/27 August 1835.

rester en France. Nous allons une ou deux fois au spectacle ; mais je ne vois que des pièces allemandes. Les acteurs français, établis dans cette ville, ne commenceront à donner des représentations qu'à la fin du mois d'octobre. L'opéra est une très belle salle. Il y a ici quatre théâtres qui sont : La Comédie, l'Opéra, le théâtre de Kœnigstadt et le théâtre de Charlottenbourg. Ce dernier n'est pas dans Berlin, mais à une lieue plus loin, dans la petite ville de Charlottenbourg. J'ai vu à l'Opéra un des plus beaux ballets de l'Europe. C'est la révolte au Sérail . . . Dites, je vous prie, à mon père que je le prie de parler à la poste, afin que je puisse recevoir la gazette moldave, et pouvoir par ce moyen avoir des nouvelles de mon pays, vu que je n'ai aucun livre moldave près de moi, à l'exception du *Livre d'Heures* que vous m'avez donné... Ecrivez-moi pourquoi Millo ne m'écrit plus . . .

Affectionné frère

KOGALNITSCHAN

Le 1/13 septembre 1835

Ms. 1161, f. 102

XCII

(Fără dată)

. . . Je suis mieux à Berlin qu'à Lunéville. Cependant je préférerais être en France, car ici je finirai par oublier le français pour lequel je me suis donné tant de peines. < Monsieur Roczinsky, qui vous a donné des leçons de piano, a publié une collection de chansons moldaves : alors dites à mon père que je le prie de me l'acheter et de l'envoyer à Berlin. Je ne connais pas encore les monuments de Berlin pour vous en faire part, mais aussitôt que j'en aurai connaissance, je n'y manquerai pas. Je vous demandais une liste des livraisons qui manqueront dans les livres que j'envoie de France ; car peut-être il s'en perdra dans la route ; mas non des livres que j'ai à lassy. Ainsi aussitôt que les livres arriveront, vous me ferez la liste de tous les ouvrages que vous aurez reçus, afin que je sache ce qu'il y manque. J'apprends les sciences

en allemand. Je suis bien aise que mes livres vous font du plaisir d'avance. Mes très humbles respects à Madame Catinca Voinesko, ci-devant Mademoiselle Catinca Alexandri. J'ai été content de quitter Lunéville, parce que c'était une petite ville, parce que je quittais un abbé avare, parce qu'on n'y pouvait pas apprendre des sciences. Je suis mécontent de quitter Lunéville, parce que j'ai quitté en même temps la France. J'embrasse Aleco et je lui souhaite toutes sortes des prospérités et surtout de la sagesse et de l'instruction, plus un bon cœur. Ici nous allons demeurer chez un pasteur luthérien. Nous allons quelquefois au théâtre. Il y a des actrices excellentes et qui ne sont pas à comparer avec celles que j'ai vues à lassy. Ecrivez-moi comment vous plaisent les comédiens qu'a amenés Baptiste Foureaux. Si mon oncle Jean est à lassy, présentez-lui mes respects, dites-lui que je lui suis bien reconnaissant pour l'argent qu'il m'a envoyé et que je lui écrirai par la première poste. Mes respects à Madame Wimmer, à Monsieur Cuénim, ainsi que mes amitiés à Monsieur son fils. J'embrasse Savitza et Aleco. Adieu, mes chères sœurs, je vous embrasse et suis

Votre affectionné frère

MICHEL KOGALNITSCHAN

Mon adresse est Au sous-lieutenant Michel Kogalnitschan, chez les Princes de Stourdza, Friederichstrasse no. 79, à Berlin.

Ms. 1162, f. 105

XCIII

21 septembre
3 octobre 1835

Mes très chères sœurs,

J'ai reçu avec bien de plaisir votre lettre datée du 5/17 septembre. Je suis bien charmé que mon portait vous a fait plaisir. Quant aux notes, je croyais que vous saviez chanter ; il paraît maintenant que je me suis trompé. Cependant vous pouvez bien dire à mon père de parler avec une actrice qui vienne vous donner des leçons de chant. Alors je tâcherai de vous envoyer d'ici des notes sans accompagnement. Vous en trou-

verez aussi dans le Musée des familles et dans le Magasin Pittoresque, qui sont dans mes livres. A Savitza je n'ai rien pu envoyer maintenant, de même qu'à Aleco. Cependant vous trouverez dans mes livres plusieurs petits livres, tels que Promenades d'un papillon et d'une abeille, de petits abécédaires avec des gravures illuminées, puis le Musée des enfants, et d'autres encore. Tout cela est pour Savitza et pour Aleco. Vous les leur partagerez. Pour vous j'ai acheté plusieurs ouvrages, tels que le Magasin Pittoresque, le premier volume pour Marie, le second pour Hélène, le Magasin Universel pour Pulchérie, le premier volume de la France Dramatique pour Marie, le second volume pour Hélène, l'Annuaire des enfants pour Pulchérie. Les volumes de Walter Scott pour Marie et ainsi, d'autres livres, qui sont : Les œuvres de Madame Guizot, les Manuels de toilette, de la politesse, de la biographie. Ensuite vous pouvez lire tous les autres livres qui vous feront plaisir. J'ai vu aussi moi ici Fradiavolo en allemand. C'est une belle pièce, n'est-ce pas ? Mes respects à Madame Wimmer, ainsi qu'à Monsieur Cuénim et à Madame son épouse. Je voudrais cent fois mieux rester en France ; je suis allé dans plusieurs belles sociétés de Berlin, mais je n'y pourrais jamais vivre. Il y a un ton flegmatique, cérémonial, à en mourir d'ennui. Les demoiselles sont bêtes et laides, elles ne vous parlent que par *oui* et par *non*. Malgré cela on ne permet à aucun jeune homme de leur parler. Aussitôt que vous leur parlez, elles fuient. Alors les vieilles mamans s'emparent de vous, vous mettent entre elles à table ; vous les versez à boire et vous êtes obligé de répondre à toute leur conversation, qui n'a pour sujet que les choux, les pommes de terre, les chats et les petits chiens. C'est terrible !!!

Adieu, je vous embrasse et suis votre affectionné frère

M. KOGALNITSCHAN

XCIV

Le 4 16 octobre 1835

Mes très chères sœurs,

Je suis bien étonné de ce que vous dites par votre lettre du 15/27 septembre, que vous n'avez reçu que deux lettres de moi ; cependant je vous en ai envoyé trois : une par l'entremise de Madame Tissot, la seconde par la poste et la troisième par Monsieur Tissot. Je ne sais pas comment il s'est fait que vous n'en avez reçu que deux. Mes grandes sociétés se réduisent à la société de Monsieur le pasteur Souchon, chez lequel nous sommes en pension et à celle de Monsieur Hufeland, où il n'y a que fort peu de jeunes gens et de demoiselles ; et encore on ne peut pas leur tenir conversation. Quant à la manière dont on est dans ces sociétés, je vous en ai donné des détails par ma dernière lettre. Quant à la Cour, nous n'y allons pas, mais nous irons au premier janvier ; cependant, comme les princes iront en uniforme, je ne pourrai pas aller habillé en civil, et je ne sais pas si mon père voudra faire cette dépense.

Quelle est cette demoiselle Maurogèni qui est devenue folle ? Je ne le connais pas. Le libraire de Lunéville m'écrit que les livres sont arrivés à lassy, cependant vous m'écrivez qu'ils ne le sont pas encore. Vous lettres je les ai reçues toutes et je vous en ai envoyé les réponses. Moi, j'ai quitté le violon, parce qu'il est très difficile, et j'ai choisi le piano. Peut-être que je prendrai aussi des leçons de chant. Le premier novembre, j'irai à un bal donné par les Français de Berlin ; j'espère que je m'amuserai bien. Ici je vais aussi au spectacle français. Les acteurs sont assez bons. . .

MICHEL KOGALNITSCHAN

Mes compliments à mes cousins Constantin, Aléço et George.

Ms. 1161, f. 112.

XCV

Le 29 17 octobre 1835

Mes très chères sœurs,

J'ai reçu avec bien de plaisir votre lettre du 29 septembre (11 octobre). Je me porte très-bien. Vous m'écrivez que Monsieur Canta est ministre de l'intérieur et que Monsieur Aleco Guik a pris sa place de ministre de finances, et mon père qu'est-ce qu'il est? Ecrivez-moi où est-ce que se trouve Millo, car il ne m'a pas écrit depuis bien longtemps. Ne pensez pas que les pasteurs protestants soient comme les prêtres catholiques. Quelle différence! Ceux-ci sont tolérants, vont au spectacle, aux bals et pas du tout hypocrites. Là langue française, je ne l'oublierai pas, mais je ne la parlerai pas aussi bien que quand j'aurais été en France. Présentez mes respects à Monsieur Cuénim et dites-lui que je le prie de me pardonner si je lui écris si rarement, mais le temps ne me le permet pas. Si je le pouvais, je lui écrirais par chaque poste. Il paraît que Monsieur Voïnesko est bien jaloux de sa chère moitié Madame Voïnesko. Ici les acteurs française ne jouent pas bien; ceux de Nancy étaient beaucoup meilleurs. Si ma tante Marie n'est pas encore partie pour Botoschani, présentez-lui mes respects, ainsi que mes compliments à mes cousins et à mes cousines. J'embrasse Savitza ainsi qu'Aleco; je crois cependant qu'Aleco n'a pas écrit lui-même sa lettre. Mes respects à Madame Wimmer et à Monsieur Kische, s'il n'est pas mort. . .

MICHEL KOGALNITSCHAN

Ms, 1161, f. 114.

XCVI

Berlin, le 13/25 novembre 1835

Mes très chères sœurs,

Je suis bien sensible aux félicitations que vous me faites touchant ma fête: je vous en suis bien reconnaissant. Le bonheur que vous me désirez, et que moi je désire le plus, est

celui de vous revoir et de vous embrasser, mais ce bonheur tardera peut-être encore deux ans ; car, malgré que je ne fais plus mes études en langue française, j'ai toujours besoin d'apprendre, et je sens très bien que je ferais très mal si, ayant l'occasion de m'instruire, je ne le voudrais pas. L'allemand me sera aussi bien utile ; qui sait et qui connaît les événements ? Je suis prévoyant, mes sœurs ; un an passé à l'étranger m'a donné plus d'expérience que dix-sept passés en Moldavie. Là, mon père me conduisait, je n'avais rien à craindre ; ici j'ai tout à craindre, je dois bien me conduire, car je ne veux pas fâcher le prince. Je ne suis plus enfant. Mais c'est assez raisonné ; parlons de votre lettre. D'abord *nu trebuie ca să-mi scrii așa rău de Prusieni, pentru că cărțile să pot deschide la poștă ; măcar că ai dreptate. Când ai să-mi scrii ceva de Nemți, scie-mă moldovenesti*. Tout ce que vous m'écrivez au sujet des Nemți (Allemands) m'a beaucoup amusé. Les livres de Lunéville vous parviendront au milieu de décembre. Ecrivez-moi où loge Jean Stourdza¹ et comment il est reçu à lassy, si le prince a été le voir ; comment il est traité ? en prince ou en boyard ? si les boyards vont le visiter, ainsi que mon père. Ici, je vais prendre des leçons de danse dans une famille noble recommandée par Madame Hufeland. Il y a des demoiselles d'autres familles distinguées de Berlin qui viennent prendre des leçons de danse avec nous. Elles sont au nombre de sept. Il y en a quatre qui sont petites, âgées d'environ treize à quatorze ans, et trois autres âgées d'environ 18 ans ; parmi celles-ci, il y en a une bien vilaine, mais elle a un bon cœur ; c'est une bonne fille. Je m'y amuse très bien ; je danse depuis sept heures du soir jusqu'à dix. C'est assez. Je commence à valser à la manière allemande, qui est bien jolie. Je danse aussi une espèce de valse nommée *radova*. Les premières danseuses de Paris sont maintenant à Berlin ; je vais souvent à l'Opéra pour les voir danser ; elles dansent très bien, surtout Fanny Eisler.

Ms. 1161, f. 117

MICHEL KOGALNITSCHAN

¹ Fostul Domn al Moldovei (1822 -- 1828)

XCVII

Berlin le 8 décembre
26 novembre 1835

Mes chères sœurs,

Votre lettre datée du 10 (22) novembre m'a causé un grand plaisir. Je vous remercie en général des nouvelles que vous me donnez au sujet de ma fête. Si vous voyez Millo, dites-lui que je suis très fâché de ce qu'il ne m'a pas écrit depuis tant de temps, et qu'il dise cela aussi à Alexandre Mavrocordato. Cependant, puisqu'il y avait bal à la Cour, alors mon père a dû y aller le soir de ma fête, et est-ce que la soirée que mon père a donnée était seulement présidée par vous ? Le mari de M-me-Voïnesko n'est pas laid ; vous vous trompez. Dites-moi, je vous prie, quel est ce Monsieur Hadick, mari de M-lle Eléonore ; je crois que je le connais, mais je ne peux pas me souvenir qu'est ce qu'il est. Madame Voïnesko a l'honneur et le bonheur d'avoir un beau frère bien bête : c'est Alexandre Bourquy ; j'ai appris avec lui à Miroslawa et chez Mr. Cuénim. Tâchez de me dire si Alcaze a été fait officier. Mr. Cuénim vous le dira. Ces Messieurs qui n'ont pas daigné aller à l'invitation du prince, parce qu'on mangeait, dit-on, pêle-mêle, ont très mal fait. Aujourd'hui toutes ces distinctions, toutes ces chimères, toutes ces aristocraties ont disparu. C'est le mérite qui est la vraie distinction. La naissance n'est rien ; c'est un don qui est très mauvais dans certaines circonstances. Et mon père qu'a-t-il reçu pour présent à la fête du prince ? A Berlin nous avons un temps abominable depuis une dizaine de jours. Il pleut, il neige, il fait du vent et surtout il fait très froid. Aujourd'hui seulement quelques traîneaux se sont montrés dans les rues, car ils sont très rares ici. Ma chère Pulchérie, vous m'écrivez que j'ai dû bien m'amuser le jour de Saint-Michel, parce que vous vous êtes amusées fort bien ; ce n'est pas une raison. Alors vous avez dû bien vous ennuyer, bien être chagrines, parce que j'ai été bien chagrin, et je me suis

bien ennuyé à ma fête. Qui voulez-vous qui vienne me complimenter à ma fête ; où voulez-vous que j'aille danser ? ! Au contraire je n'ai pas su même le jour ; ce n'est que le soir que je me suis aperçu par la date du jour que c'était ma fête...

M. KOGALNITSCHAN

Dans toutes vos lettres, mes chères sœurs, tâchez de m'envoyer les notes d'une nouvelle chanson moldave ; mais tâchez de n'y pas faire des fautes. Vous pouvez m'envoyer même deux ; car la lettre n'est pas plus chère par cela.

Ms. 1161, f. 120

XCVIII

Berlin le 19 décembre 1835
1 janvier 1836

Mes très chères sœurs,

J'ai reçu votre lettre avec bien de plaisir. Je suis bien content de ce que vous êtes bien portantes : ma santé est assez bonne. Mais pourquoi le bal pour la fête de l'empereur Nicolas a-t-il été donné chez Madame Bogdan, et non pas chez le Prince ? Vous ne me dites pas si vous y avez été. Le pauvre Bukchanesco n'est pas bien spirituel : pourquoi diable se marie-t-il, car il est encore bien jeune ? J'ai écrit à Monsieur Cuénim depuis bien longtemps une lettre et je n'en ai pas encore reçu la réponse. Serait-il fâché contre moi ? Maintenant je me souviens de monsieur Hadick, le mari de M-elle Garet. Je l'ai connu : il parle plusieurs langues. Est-ce que l'Abeille moldave ne paraîtra plus dorénavant ? Vous me dites que le prince Jean Stourdza est traité comme un boyard ; est-ce qu'il n'a pas conservé son titre de prince ? Vous ne me dites pas si le prince Michel a été le voir. Hier soir j'ai été à un bal, chez le locataire de notre maison. Je me suis beaucoup amusé. Depuis six heures j'ai dansé jusqu'à minuit. A minuit nous avons souhaité une bonne année à la maîtresse de la maison et aux demoiselles. Puis nous avons été

souper et puis coucher. J'ai beaucoup dansé, je n'ai pas manqué ni contredanse, ni masourka, ni valser, ni galopper, ni radova, etc. J'ai été très content de ma soirée et c'est après avoir dormi quatre heures que je vous écris, les yeux encore demi-fermés. Pour hier soir, j'étais invité encore à un autre bal, à Kofnigue, une petite ville éloignée de deux heures de Berlin et dont je connais le commandant ; mais j'ai préféré aller au bal du propriétaire de la maison où nous logerons... Comme nous changeons de maison, je vous envoie mon adresse : à Mr. Michel Cogalnitchan, place de Mon Bijou, nr. 10 (en allemand Monbijou-Platz). Je vous embrasse et suis votre frère qui vous aime de tout cœur

M. KOGALNITSCHAN

Quand vous aurez reçu mes livres, placez-les bien dans ma bibliothèque et envoyez-moi la liste des ouvrages. Dites-moi aussi qui demeure maintenant dans ma chambre.

Ms. 1161, f. 128

XCIX

Berlin, le 15 3 janvier 1836

Mes très chères sœurs,

Votre lettre datée du 15/17 décembre 1835 m'a fait beaucoup de joie. Je vous ai écrit que je me suis ennuyé à ma fête : cela est vrai, car qui voulez-vous qui vint me féliciter ? Je me plais à Berlin mieux qu'à Lunéville, mais je me plaindrais mieux, si j'étais à lassy. Ici je suis occupé du matin jusqu'à 10 heures du soir, c'est-à-dire 10 heures européennes. Ici nous jouissons d'un temps superbe. Un peu de pluie seulement de temps en temps nous tombe. Si vous n'avez pas de nouvelles chansons moldaves, alors envoyez-moi des anciennes. Cependant je sais que, lorsque j'étais encore en Moldavie, Roczinsky avait publié dans l'imprimerie de l'Abeille (*Albina Româneasca*) une collection de chansons moldaves, valaques et grecques. Je crois qu'ils coûtent un ducat. Dites alors à mon

père que je le prie de l'acheter et de prier ensuite Michel Daniel de me l'envoyer à Berlin, quand il aura l'occasion ; d'autant plus qu'il y aura sans doute beaucoup de Juifs de la Moldavie, qui viendront à Pâques à la foire de Leipsic, et de là on peut très vite m'envoyer ces chansons à Berlin, car Leipsic n'est séparée de Berlin que de vingt-quatre heures. Depuis que je suis à Berlin, j'ai été à cinq bals : les deux derniers étaient chez deux riches banquiers. Je me suis beaucoup amusé. Il y avait là beaucoup de Françaises et de Belges ; en général, tout le monde y parlait le français. J'espère que je serai invité encore à d'autres bals pendant cet hiver, et puis les grands bals de l'Opéra commenceront bientôt, et je ne manquerai pas d'y aller. Vous ne m'écrivez pas si vous allez aussi aux bals et si vous êtes contentes des nouveaux acteurs, s'ils donnent de belles pièces et s'ils font bien leurs affaires ; enfin si vous êtes abonnées au théâtre et quelle loge avez-vous ? Est-ce que l'Abeille moldave n'a pas envie de reparaitre, ou bien est-elle morte à jamais ? Adieu, je vous embrasse, ainsi que Savtitzza et Aleco, et suis votre frère

M. KOGALNITSCHAN

Dites à mon père qu'il m'envoie par Michel Daniel aussi les tableaux de l'histoire moldave. car j'ai grande envie de les voir dans ma chambre.

Ms. 1161, f. 133

C

Berlin, le 9 février 1836

Mes chères sœurs,

J'ai reçu avec bien de plaisir votre lettre du 12/24 janvier 1836. Je jouis bien content de ce que vous vous portez bien. Je jouis aussi d'une bonne santé. Je suis bien aise que mes livres sont arrivés à lassy et qu'ils vous font plaisir. Ecrivez-moi s'ils ne se sont pas gâtés en voyage. J'ai reçu la liste que vous m'avez envoyée. Ecrivez-moi si vous en

avez trouvé aussi une dans les caisses. Ecrivez-moi si vous y avez trouvé les gravures pour Lord Byron, car je crois qu'il y en avait; sinon, je les ai laissées en France. Quant à la Bibliothèque des voyages, les volumes qui manquent n'ont pas encore paru, car il faut qu'il y en ait quarante-cinq, ainsi que beaucoup d'autres cartes. La maison rustique non plus n'est pas complète. Est-ce que vous avez été à la noce de Rasou, et avec qui s'est-il marié? Je n'ai pas encore reçu la lettre de Monsieur Cuénim; peut-être que je la recevrai dorénavant. Je suis allé dernièrement au bal de l'Opéra: c'est à y mourir d'ennui. Je n'irai plus dorénavant, quand même on me payerait. Demandez mon père si le prince ne me fera pas bientôt lieutenant, car quand je retournerai en Moldavie que je sois au moins capitaine. Est-ce que ma bibliothèque est assez grande pour contenir tous mes livres, car j'en ai encore en France à et Berlin avec moi. Maintenant j'achète des livres allemands, car il y en a aussi de fort bons, surtout Schiller et Goethe. Mes respects à Madame Wimmer et à Monsieur Cuénim. J'embrasse Aleco et Savitza. Envoyez-moi des notes de musique.

Adieu; je vous embrasse et suis.

votre frère

M. KOGALNITSCHAN

Ms. 1161, f. 137

CI

Berlin, le 2/14 février 1836

Mes chères sœurs,

J'ai reçu vos lettres du 28 8 janvier avec bien de plaisir. Je suis charmé que vous vous portez bien et que vous vous amusez. Je regrette aussi de n'être pas en Moldavie, car ici je m'ennuie à mourir. Ce n'est pas que Berlin n'est pas une ville où on ne puisse pas s'amuser; mais je m'ennuie de la société dans laquelle je me trouve. Je suis avec un gouverneur qui est le diable. Je suis toujours dans ma chambre, je ne sors que très rarement, et, lorsque je sors, ce n'est qu'après m'être disputé avec lui. Aussi je suis malade, car je

souffre de la poitrine. Je tâche de me bien conduire ; mais c'est inutilement que je le fais, on ne me récompense pas de mes peines, et qu'est ce que je demande ? Un peu plus de liberté. Ah ! en quittant la Moldavie ce sont de beaux rêves que je faisais ; mais ils se sont évanouis. C'est maintenant que je regrette ma patrie. Un poète dit :

« Plus je vis d'étrangers, plus j'aimai ma patrie » ;

et je trouve qu'il a raison. Vous me demandez de vous dire qu'est-ce que c'est que le bal de l'Opéra. C'est une grande salle, où il n'y a que les deux extrémités de la société qui ont le privilège de danser : *les dames de la Cour et les danseuses de l'Opéra*. Les autres viennent en grande toilette pour se montrer ; car c'est du bon ton pour s'ennuyer ; car c'est encore du bon ton et pour bâiller. J'y ai été une fois, mais je n'irai plus de ma vie. Ma chère Pulchérie, ce n'est pas un an que je vous ai quitté, mais un an et sept mois. Ici je n'ai pas même l'espoir de me masquer ; on donnera un bal, mais on ne veut pas nous y conduire ; vous voyez si je m'amuse bien. J'embrasse Savtica et Aleco. Mes respects à Madame Wimmer et à Monsieur Cuénim. Millo ne m'a pas encore écrit. Si vous le voyez, dites-lui qu'il n'est pas mon ami, puisqu'il m'oublie...

Votre frère

M. KOGALNISCHAN

Ms. 1161. f 142.

CII

Berlin, le 23 mars

Mes très chères sœurs,

J'ai reçu avec bien de plaisir votre lettre du 23 février (6 mars). Je suis bien aise de ce que vous êtes en bonne santé. Moi, je me porte bien, seulement je souffre beaucoup de la poitrine et des yeux. Vous me dites que je vous écris bien peu ; c'est vrai, puisque je ne sais rien qui puisse vous intéresser. Je ne lis qu'une gazette, qui ne parle que d'affaires publiques. De la guerre, je n'ai rien entendu. Mais est-ce que

les deux parties de ma bibliothèque sont pleines ? Je n'achette maintenant que la continuation de mes souscriptions. Qu'est-ce que mon père a dit «aussi», car vous écrivez : «il a dit aussi...», et puis vous finissez. Mais, si Millo m'a écrit, pourquoi Monsieur Cuénim retient-il sa [le]ttre ? Qui est ce Mr. Aleco Guika, qui a reçu le titre de prince, et comment le nomme-t-on dans la langue moldave ? Il paraît que M-me Palady s'est masquée en reine pour masquer la Princesse de Moldavie. Mais depuis quand elle va à la Cour ; est-ce qu'elle va chez la Princesse et chez le Prince ? Pourquoi Mr. Canta est sorti du ministère ? Je suis bien affligé de la mort de Rosnovano ; c'était un homme qui avait de j talents éminents ; c'est un homme dont la Moldavie doit se glorifier. Est-ce que le Prince a été à son enterrement ? Je vais être recommandé au Prince de Cumberland, neveu du roi d'Angleterre et qui sera roi de Hanovre. Il est du même âge que moi. Il est très instruit ; seulement il est devenu aveugle. Cependant les médecins font espérer qu'il reverra la lumière. Par ma prochaine lettre je vous donnerai des détails su[r la] Cour de ce Prince. Mes respects à Madame Wimmer et à Monsieur Cuénim. J'embrasse Aleco et Savtitzä. Adieu ; je vous embrasse et suis

votre frère

M. KOGALNITSCHAN

Le cachet qui est au-dessus de ma lettre est fait par moi¹.

Ms. 1161, f. 47.

CIII

Berlin, le 6 avril

Mes tres chères sœurs,

J'ai reçu votre lettre du 12 (24) mars, avec le plus grand plaisir. Je me porte maintenant mieux, parce que je peux me donner beaucoup d'exercice. On m'a donné maintenant la

¹ Plicul care conține pecetea aceasta, aplicată pe ceară roșie, se gasește și el în *Ms. 1161, f. 149.*

permission de monter à cheval. Dites à Millo qu'il m'écrive et qu'il donne ses lettres à mon père pour les mettre dans votre paquet. Vous dites que vous n'avez pas des nouvelles à me donner; mais dans les gazettes d'ici je vois qu'il y a de grands troubles; qu'il y a de quelques coquins de boyards qui se sont révoltés contre le prince, qu'il y a des commissaires russes et turcs qui sont arrivés à Jassy pour examiner la conduite du Prince. Je vous envoie maintenant la description de l'arsenal de Berlin¹, je continuerai à vous envoyer toujours de nouveaux détails, avec un nouveau dessin. Mes chères sœurs, cherchez dans votre musique et envoyez-moi les notes et les paroles des chansons *Nu-î, nu-î, nu-î nădejde nu-î* et *Zioa, ciasul despărțirei*, puis *Aideți frați să trăim bine*. Ensuite demandez au domestique Jean un livre qu'il avait nommé *Arghir* et envoyez-moi tous les jours une feuille de ce livre, que vous copierez dans votre lettre, ensuite la mort du Prince Guika, *Moartea lui Ghica Vodă*. Vous m'obligerez beaucoup; car il y a beaucoup d'auteurs d'ici qui me prient de traduire quelque chose de la poésie moldave et que je donne ensuite à imprimer. Vous m'obligerez beaucoup, je vous le répète. Cherchez ensuite dans les volumes reliés de l'Abeille moldave, que j'ai laissés à Iassy, ces vers: *Ruinele Târgoviștelor*, faits par un Walaque. J'embrasse Aleco et Savtitza.

Adieu, mes chères sœurs, je vous embrasse.

M. KOGALNITSCHAN

Ms. 1161, f. 150

CIV

Berlin le 21 avril
3 mai 1836

Mes très chères sœurs,

J'ai reçu votre lettre du 5 (17) avril avec bien de plaisir; maintenant je me porte bien, seulement je prends toujours des médicaments. Maintenant je crois que vous serez contentes

¹ v. pag. 83

des nouvelles que je vous donne, puisque je vous envoie de jolis dessins, des descriptions, et vous ne m'envoyez rien de ce que je vous ai demandé. Par exemple je vous ai prié tant de fois de m'envoyer des notes de musique. Chez le roi de Prusse nous n'avons pas été ; mais moi, j'ai été présenté chez le Prince de Cumberland : il m'a très bien reçu ; je vais souvent à la promenade dans sa société. La chanson que vous m'avez déjà envoyée, lorsque j'étais encore en France, lui a extrêmement plu ; il vous prie donc de m'en envoyer d'autres, dans toutes vos lettres. Cette petite chanson fait fureur partout : j'en ai donné jusqu'à présent une vingtaine de copies. Envoyez-moi aussi dans vos lettres par une feuille l'*Arghir* et la mort de Grégoire Guika. Dites à Millo que je le prie de m'écrire une seconde fois et de remettre sa lettre à mon père, car il paraît que Mr. Cuénim ne veut pas me l'envoyer. Dites à mon père que je le prie extrêmement de m'envoyer un peu d'argent, car j'en manque tout à fait. Si vous voyez mon oncle Jean, priez-le de ma part de vouloir bien m'aider aussi un peu, car mon père dépense une quantité d'argent avec moi, et dites à mon oncle que je le prie de m'envoyer une vingtaine de ducats, car je suis dans une grande pénurie.

Mes chères sœurs, dites au domestique Jean de s'informer ce que veulent dire dans la langue cigaine les mots ci-dessous : *pen, sob, gur, gam, pi, durke, deblo, gadscho, romnitschel*. Ensuite, dites-lui qu'il s'informe, comment on dit en cigain *parle, dorș, bats, aime, bois, donne, mange, dieu*, etc., et puis envoyez-moi ces détails, parcequ'un savant¹ qui s'applique beaucoup à l'étude des langues orientales m'a prié pour cela. Informez-vous si Germano² a déjà publié son

¹ un an după aceea Kogălniceanu a publicat chiar un studiu despre Țigani (*Esquisse sur l'histoire, les mœurs et la langue des Cigains*, Berlin, 1837)

² Arhimandritul Gherman, posesorul manuscriptului cronicii lui Șincai. După două încercări neizbutite, cronică lui Șincai a apărut abia în 1853 mulțumită lui Gr. Al. Ghica, Domnul Moldovei de atunci. El a cumpărat manuscriptul dela Arhimandritul Gherman și a dispus să fie tipărit sub îngrijirea unei comisiuni compuse din Logofătul N. Șuțu, Vornicul Al. Donici, M. Kogălniceanu, Aga Anastasie Panu și Aug. Treb. Laurian.

histoire de la Moldavie. S'il l'a déjà publiée, dites à mon père que je le prie de me l'envoyer aussi quand il aura l'occasion. Maintenant les bals ont fini : toute la journée je travaille, après dîner je sors une heure à la promenade, puis le soir je vais au théâtre ou chez le prince de Cumberland. Vous ne m'écrivez pas ce que vous faites, ce que vous apprenez ; moi je m'applique beaucoup à l'anglais et à l'italien : lorsque je retournerai en Moldavie, je vous en donnerai des leçons. Dites à mon père que les jeunes Princes sont très inquiets de ce que Madame Palady ne leur écrit pas depuis longtemps. J'embrasse Savtitzza et Aleco. Mes compliments à Madame Wimmer et à Monsieur Cuénim. Mes amitiés à mes cousins. Dites-moi qu'est ce que fait Leondari et où est-ce qu'il se trouve.

Adieu ; je vous embrasse et suis votre

affectionné frère

M. KOGALNITSCHAN

Ms. 1161, f. 155

CV

Berlin, le 19/7 mai 1836

Mes très chères sœurs,

J'ai reçu votre lettre du 17/29 avril avec bien de plaisir. Je suis bien content de ce que vous vous portez bien : moi, je suis enrhumé à cause de l'affreux temps que nous avons ici dans ce diable de Berlin. Je vous remercie bien des nouvelles politiques que vous m'avez données, car j'étais dans une grande inquiétude sur l'état de la Moldavie. Quant à l'évacuation de Silistra, j'ai vu cela dans les journaux. Vous me demandez des détails sur le jardin d'hiver ; deux mots ne suffiront pour cela : ce sont d'immenses serres-chaudes, avec toutes espèces de fleurs et avec de grands orangers ; pendant l'hiver, on y met des tables, et puis les dames et les messieurs viennent s'y promener, entendre la musique et prendre une tasse de café. On y gagne aussi des pots de fleurs, car tous ceux qui y entrent reçoivent un lot. Pour *Arghir* vous pouvez demander ces vers au domestique Jean,

qui les a ; et, s'il ne les a pas, faites-les acheter. Cherchez dans l'Abeille moldave et envoyez-moi, je vous prie, les vers moldaves faits par Stamaty, intitulés, je crois, *Oșteanul românesc* ou à peu près¹. Jean avait de même copié la mort du prinse Guika d'un cahier du jardinier ; ainsi il doit l'avoir, et, si vous le trouvez. envoyez-le moi, je vous prie, peu à peu, en m'envoyant dans chaque lettre quelques vers. Envoyez-moi aussi quelques notes des plus jolies chansons moldaves, car on m'en prie beaucoup. Mes compliments à M-me Wimmer et à Mr. Cuénim. J'embrasse Aleco et Savtitzza, je suis content de leur écriture.

Je suis votre sincère

frère

M. KOGALNITSCHAN

Ms. 1162, f. 159

CVI

Berlin, le 9 juin 1836

Mes très chères sœurs,

Les chansons que vous m'envoyez me font beaucoup de plaisir, et je vous prierai de m'en envoyer dans chacune de vos lettres deux. car la lettre que vous m'avez envoyée ne m'a pas plus coûté que les autres fois, malgré qu'il y avait dedans six feuilles de papier. Tout le monde me prie de leur donner des copies de mes chansons. Quand est-ce que Mr. Cuénim finira-t-il sa lettre ? Dites-lui que je le prie de m'envoyer au moins la lettre de Millo, parce qu'il y a quelque chose d'important qu'il a dû m'avoir écrit. Maurocordato s'est conduit en lâche et les officiers ont très-bien fait de l'avoir rossé. Écrivez-moi la suite du duel et si le Prince a dit quelque chose de cela. Dites, je vous prie, à mon père que je cesserai d'apprendre la musique et la nage, mais qu'il faut que j'apprenne à monter à cheval, parce que, étant officier,

¹ probabil «Sentinela taberii dela Copou la 1834» — v. C. Stamate, *Muza Românească*, pag. 55.

je dois le savoir, et qu'en outre je dois le faire, parce que les médecins l'ont commandé. Dites à mon cousin George, que je le prie d'écrire à mon oncle de ma part, pour qu'il m'envoie aussi lui un peu d'argent, parce que mon père dépense déjà trop avec moi. C'est vrai que je dépense beaucoup, mais que voulez-vous que je fasse? Rien qu'une simple tasse de thé coûte un zwanziger. Le portrait de Hagi est gravé sur du cuivre. Les fils du roi des Français sont arrivés il y a un mois; ils sont restés ici deux semaines, et puis ils sont partis pour Vienne. Je les ai vus chez le Prince-heritier de Hanovre. Ils sont très aimables. Le cousin du Prince, Mr. le chambellan de Stourdza, est aussi arrivé à Berlin avec sa femme et sa fille; ils y resteront une quinzaine de jours, puis ils feront un voyage en Suisse et en Italie et reviendront ensuite ici pour passer l'hiver. . . .

M. KOGALNITSCHAN

Ms. 1161, f. 124

CVII

Le 29/17 juin 1836

Mes chères sœurs,

Votre lettre datée du 24 mai (5 juin) m'a fait beaucoup de plaisir. Grâce à Dieu maintenant je me porte bien et je suis diablement content, parce que vous vous portez aussi bien. Je vous remercie bien des mots cigains que vous m'avez envoyés. Le prince de Cumberland vous en remercie aussi, parce que c'est pour lui que je vous les avais demandés. Vous ne me dites pas dans quel pays de l'Europe [est] Monsieur Constantin Maurocordato. Quand donc est-ce que Mr. Cuénim finira sa lettre? Je suis bien content des livres que mon père veut m'envoyer. Remerciez-le de ma part et tâchez de m'envoyer tout ce que vous trouverez qui se rapporte à l'histoire et à la poésie de la Moldavie. Pauvre Procope Florescu, pourquoi diable a-t-il l'envie d'épouser M-lle Cavacou? Est-ce que notre jardin de Copou est abandonné maintenant, puisque tout le monde va dans celui de *Regnersbourg*? J'em-

brasse Alécou et Savtitz, et q'Alecou m'envoie par une lettre un de ses dessins: je suis curieux d'en voir. Je n'ai pas le temps aujourd'hui pour vous envoyer avec cette lettre une description d'un des édifices de Berlin, mai je vous en enverrai par ma première. Millo ne m'a jamais écrit; il paraît qu'il m'a oublié; c'est un faux ami, car il ne se souvient pas de moi. Mes compliments à M-me Wimmer.

Adieu, mes chères sœurs; je vous embrasse et suis votre frère affectionné

M. KOGALNITSCHAN

Ms. 1161. f. 173

CVIII

Le 26 juillet 1836

Mes très chères sœurs,

Le Juif à qui mon père a donné ce qu'il voulait m'envoyer n'est pas encore arrivé à Berlin, et cependant il en est temps. Je suis bien f[âc]hé de ce que Monsieur Cuénim s'est porté mal; mais aussi je suis doublement content de ce que maintenant il se porte bien, et de ce qu'il m'écrira une lettre de quatre pages. Je ne puis pas vous dire absolument combien de temps je resterai à Berlin: peut-être resterai-je trois ans ou peut-être je retournerai à Iassy dans un an. Maintenant nous allons loger chez un autre pasteur; si je suis bien chez lui, je resterai à Berlin; si je ne suis pas content, je demanderai au Prince de retourner en Moldavie. Le remède Morison est presque tout à fait inconnu: c'est un ancien remède qu'on veut remettre à la mode. J'apprends toujours le piano, mais pas si souvent qu'autrefois. Si mon père trouve l'occasion encore de m'envoyer quelque chose à Berlin, dites-lui que je le prie de m'envoyer deux paires de souliers de dames qu'on fait à Constantinople; vous savez, de ceux qui sont brodés avec de l'or et avec de perles. Je veux en fai[re] cadeau à la princesse de Cumberland, le jour de la nouvelle année, parce qu'elle a bien des bontés pour moi. Tâchez, mes chères sœurs, d'engager mon père à me faire

ce petit plaisir et croyez-moi que vous m'obligerez beaucoup. Maintenant je m'ennuie terriblement à Berlin : 1. parce que je souffre beaucoup de la poitrine : 2. parce que tout mes amis sont partis pour la campagne et le prince Grégoire aussi. Je suis seul à la maison, parce que le prince Démètre est malade, et que Vogoridès est une grande bête, bonne à manger du foin.

Les Français¹ de Luneville sont bien fiers ; en France ils recevaient pour une année entière 18 ducats et en Moldavie ils reçoivent la même somme dans un mois. J'embrasse Savtitza et Aleco et vous aussi.

Votre affectionné frère

M. KOGALNITSCHAN

Envoyez-moi aussi cette lettre à mon oncle.

Ms. 1161, f. 178

CIX

Le 27 juillet
8 août 1836

Mes chères sœurs,

Le Juif n'est pas encore arrivé à Berlin ; aussi je n'ai rien reçu jusqu'à présent. Je souffre toujours de la poitrine, mais pas bien fort et, si je dois faire des bains de mer, ce n'est que par prudence et par l'ordre des médecins. Ne croyez pas, mes sœurs, que je me fâche du conseil que vous me donnez ; au contraire, je vous en remercie. Cependant croyez-moi que je fais tout mon possible pour être économe et pour ne pas chagriner mon père qui dépense tant et tant pour moi ; mais étant à Berlin, avec les jeunes princes, et placé dans une haute position, je ne peux pas m'astreindre à vivre comme je le voudrais. On nous invite quelquefois à dîner, ou à souper, ou à faire quelque visite. Nous ne pouvons pas aller à pied ; ensuite, nous devons toujours être bien

¹ doi profesori francezi plecați de acolo în Moldova.

habillés, avoir mille petites choses que le prince ne paye [pas] pour nous, telles que chaînes pour la montre, bagues, boutons, cravates de soie, des gants blancs et tant d'autres niaiseries. Lorsque je vais au théâtre, je ne peux pas aller au parterre, car j'ai des connaissances qui m'y verraient, et puis pensez que la plus petite chose coûte douze fois plus cher qu'en Moldavie. Pour un abricot, on paye un piastre : avez vous entendu cela ? Aussi si je vois que cela dure toujours ainsi et que le prince ne me paye rien, je demanderai à mon père de retourner en Moldavie, parce que je sais qu'il ne peut pas dépenser tout pour moi. Maintenant on va nous placer chez un autre pasteur, où je crois que nous serons mal ; aussi je ne le supporterai pas, et j'écrirai aussitôt à mon père de revenir à Iassy, car je ne suis plus un enfant à être mené par le nez. J'embrasse Aleco et Savtitzza. Mes respects à Madame Wimmer et à Monsieur Cuénim.

Adieu, mes chères sœurs. Votre affectionné frère

M. KOGALNITSCHAN

Au moment où j'ai fini la lettre, le Juif est arrivé et m'a apporté toutes les choses complètes ; mais vous avez oublié de m'envoyer la ballade de la mort de Grégoire Ghika, ainsi, je vous prie, copiez-la et envoyez-la moi dans votre prochaine lettre ; si elle est très (*sic*) grande pour être enfermée dans une seule lettre, envoyez-la moi petit à petit.

Ms. 1161, f. 181

CX

Le 1/13 septembre 1836

Mes très chères sœurs,

Votre lettre est arrivé ici le 7 septembre, mais je ne l'ai lue qu'hier, après mon arrivée de Swinemünde. Je me porte très bien, les bains de mer m'ont été d'un grand secours. Les endroits de Swinemünde sont très beaux, ainsi que l'île de Rügen. Dans une autre lettre, je vous en parlerai avec plus

de détails. J'ai reçu la lettre de Mr. Cuénim une semaine avant la vôtre. Dites-lui que je l'en remercie de tout cœur pour des compliments et pour des bontés que je mérite si peu. Ma réponse suivra bientôt cette lettre. Je suis bien content de ce que vous apprenez l'italien. Je l'apprends aussi depuis une demi-année. Mes amis sont revenus depuis longtemps. Je vous remercie bien des détails que vous me donnez sur le cabinet d'histoire naturelle; je l'avais vu avant mon départ de Moldavie. De combien de volumes se compose-t-elle, cette grande bibliothèque de votre cabinet d'histoire naturelle? Je vous envoie la mesure des pantoufles pour la princesse de Cumberland. Priez mon père de ma part de les choisir bien jolis. J'ai cessé depuis longtemps de prendre les eaux minérales. Nous allons changer maintenant de pension et tout me fait confirmer que nous allons être bien mal logés et mal entretenus. Aussi je suis résolu, dès que je ne serai pas bien, de demander au Prince la permission de retourner en Moldavie. Je suis trop âgé pour être traité comme un enfant de dix ans. Je vous prie, mes chères sœurs, envoyez-moi le plus tôt possible dans vos lettres la ballade de la mort de Ghica; on me la demande de tous côtés. Je vais faire imprimer ici les chansons moldaves. Tâchez aussi de m'envoyer les paroles de ces chansons.

Addio, carissime.

KOGALNIȚȘAN

Mes respects à Madame Wimmer.

Ms. 1161, f. 185

CXI

Berlin le 21 septembre
3 octobre 1836

Mes très chères sœurs,

Je n'ai pas pu répondre à votre aimable lettre plus tôt, parce que nous avons changé de logement: nous demeurons maintenant chez Mr. le Pasteur Ionas; nous sommes bien logés; j'ai maintenant une chambre à moi à part. Les bains

de mer m'ont été d'une grande utilité ; maintenant je suis tout à fait bien. Vous ne pouvez pas vous imaginer, mes chères sœurs, quel plaisir j'aurais à vous revoir ; vous me dites de revenir en Moldavie ; mais qu'y ferais-je ? qu'y serais-je, un samesse dans un district, ou un officier au-dessous d'un Miclesco, d'un Croupensky, au-dessous d'un ignorant ? Non, mes chères sœurs ; je veux m'instruire, je veux retourner en Moldavie riche en connaissances. Alors, même si je n'ai pas une bonne place, je serai moi : je serai toujours au-dessus des autres par mes talents, par mon instruction. Ainsi donc, je ne vous verrai que dans deux ou trois ans, à moins que je ne me plaise pas au genre de vie que j'ai maintenant. Le fils d'Aga Manolaki est un fat et un jeune homme corrompu. On n'embrasse dans la rue que les mauvaises femmes du peuple : et il paraît que lui n'a fréquenté que des personnes d'une pareille espèce ; jamais cela n'a eu lieu à Paris, le centre de la civilisation. J'ai déjà acheté pour Aleco des joujoux, que je lui enverrai avec la première occasion. D'abord le ballet nommé *Le chat botté*, tiré du conte qui porte le même nom : tout cela est imité en plomb d'après le ballet représenté à l'Opéra ; c'est très joliment fait ; ensuite un combat entre les Turcs et les Russes. Je crois que cela l'amusera. Pour vous autres, mes chères sœurs, si je trouve l'occasion, je me ferai un *grand* plaisir de vous envoyer quelques *petits* souvenirs de moi. Mes respects à M-me Wimmer et à Mr. Cuénim.

Votre frère

M. KOGALNITSCHAN

Envoyez moi donc, je vous prie, la ballade de la mort de Grégoire Ghika ; j'en ai extrêmement besoin.

CXII

Berlin, le 13/25 octobre 1836

Mes très chères sœurs,

Je vous remercie bien des détails que vous me donnez dans votre lettre du 27 septembre (9 octobre) et je suis bien content de ce que vous jouissez d'une bonne santé ; moi, grâce à Dieu, je me porte aussi bien. Il faut, mes chères sœurs, que vous m'aim[i]ez bien peu, puisque depuis six mois je vous prie de m'envoyer la ballade de Ghika, et vous ne me l'envoyez pas. Dans votre dernière lettre, vous m'écrivez : *nous vous envoyons la ballade de la mort de Ghika* et cependant elle n'était pas dans la lettre. Je vous prie donc, mes chères sœurs, pensez un peu à moi et envoyez-moi cette malheureuse ballade : vous m'obligerez infiniment, croyez-moi. Présentez mes compliments à mon cousin Constantin, et dites lui que je le prie de vous remettre pour m'envoyer tout ce qu'il aura de joli des vers moldaves, tel que la satire *le Mensonge et la Vérite*, et puis *La prise de Choczin (Luarea Hotinului)*, ainsi que d'autres choses de ce genre. Ce n'est pas le Prince, mais le neveu de Mr. Hufeland, le vieux, qui nous a fait changer de pension. Au reste, quant au logis et à la nourriture, nous sommes bien chez Mr. Ionas. J'ai une chambre à part. Il y aussi un jeune Hufeland, gendre du vieux Hufeland. C'est lui qui est chargé de prendre soin de nous. La princesse de Cumberland, c'est la mère du jeune prince dont je vous ai écrit. Tâchez de m'envoyer les souliers, dont je vous ai priés. J'ai cessé d'apprendre maintenant l'anglais, mais dans peu de temps je le recommencerai. Mr. Dallot est un charlatan ; il n'a jamais été à Berlin, ou peut-être qu'il y a été, mais dans les cabarets.

Adieu ; j'embrasse Savtitzza et Aleco.

Tout à vous

KOGALNITSCHAN

Mes respects à Madame Wimmer et à Monsieur Cuénim.
Assurez-le de ma reconnaissance,

CXIII

Berlin, le 2/14 novembre 1836

Mes très chères sœurs,

Merci, mes sœurs, merci : j'ai reçu avant hier la ballade que vous m'avez envoyée : je vous en remercie de tout mon cœur. Vous me demandez qu'est-ce que je ferai, si, en retournant en Moldavie, je ne voudrai pas être un sameche ou un simple officier. Qu'est ce que je ferai ? Je trouverai toujours deux ou trois mille piastres à emprunter ; je prendrai en ferme une campagne et je travaillerai la terre ; je pourrai assez gagner pour mon entretien. Mais, vous me direz : à quoi me servira mon instruction ? A quoi ? D'abord l'instruction me tiendra lieu du monde ; elle m'éloignera de la cabale, m'accoutumera à me contenter de peu, à être modeste dans mes goûts et à être libre au milieu des esclaves. Ce n'est pas parce que l'état de sameche est petit que je n'en veux pas ; non, mais c'est qu'étant sameche, on est esclave, on est serf, on est attaché à la glèbe ; et moi, je ne le veux pas. Je servirai le prince, parce qu'il a été mon bienfaiteur, je lui serai reconnaissant toute ma vie ; je le servirai dans tout ce qu'il voudra, tant que mes services lui seront utiles ; mais, quand il n'en aura plus besoin, je me retirerai, car je ne veux pas travailler pour mon ambition, mais pour ma reconnaissance ; je servirai le prince pour lui, parce qu'il est mon bienfaiteur ; mais pas pour son rang, pour ses récompenses. C'est justement l'exemple de mon père qui m'engage à ne pas entrer dans la carrière des honneurs. Il a servi, il a consacré toute sa vie à sa patrie, et quelle récompense en a-t-il eue ? C'est très beau de servir sa patrie ; mais pourquoi servir, quand elle n'a pas besoin de vos services ?

Je remercie beaucoup mon cousin de sa bonté ; dites-lui je vous prie, que je le prie de m'envoyer aussi la satire *Le Mensonge et la Vérité*. Mon instruction me servira à mépriser les grands qui méprisent les hommes et qui se croient plus que les autres hommes. Tous les hommes sont égaux ;

mais si la noblesse est quelque chose, je suis autant noble que les autres nobles de la Moldavie, quoique je ne sois pas aussi grand en pouvoir, ni en richesse, comme eux. C'est par cela qu'ils ne me verront jamais dans leurs antichambres.

Adieu, mes chères sœurs. J'embrasse Savtitzza et Aleco, ainsi que vous.

Votre affectionné frère
KOGALNITSCHAN

Mes respects à Mr. Cuénim et à M-me Wimmer.

Ms. 1161, f. 193

CXIV

Le 23 décembre 1836
4 janvier 1837

Mes chères sœurs,

J'ai reçu votre lettre du 30 novembre avec beaucoup de joie, car je craignais qu'il n'y eut quelque malheur chez nous, vu que vous m'aviez répondu si tard. La nouvelle du mariage de Marie m'a fait un grand plaisir : j'ai beaucoup regretté de n'y avoir pas assisté. Quoique éloigné, je ne lui souhaite pas moins tout le bonheur qu'elle mérite. Vous me dites que ma sœur a beaucoup pleuré à son départ ; je le crois bien, est-ce que moi ne le sais je pas ! Et croyez-vous que je ne maudis pas tous les jours le moment où l'idée infernale m'est venu de quitter la Moldavie ? Je suis au milieu des étrangers ; pas un ami, pas un parent !

J'ai reçu les objets que mon père m'a envoyés. Les souliers ne sont pas bien beaux ; mais pour Berlin, ils le sont assez. Je n'ai pas encore eu le temps d'en donner une paire à la princesse de Cumberland ; une autre paire j'en ai donné à une dame chez laquelle je vais souvent en société ; elle en a été bien contente. Les nouvelles de la mort de Madame Theodoraki et de Baptiste m'ont causé beaucoup de chagrin. Cette pauvre dame ! Où amène la lecture des romans !

Je suis maintenant beaucoup occupé à Berlin : dans trois mois

je veux faire imprimer *une histoire de la Moldavie et de la Valachie* que j'ai écrite en français. Je suis déjà bien avancé ; il y a seulement quelques matériaux qui me manquent. Tâchez, mes chères sœurs, de me trouver parmi les livres moldaves que j'ai en Moldavie le traité de la paix de 1812 entre la Russie et la Turquie ; si vous ne le trouvez pas, informez-vous, et priez mon père de me l'acheter. Faites aussi tout votre possible de me procurer l'histoire de Moldavie par Cantemir ; demandez-en Millo, peut-être, qu'il pourra me trouver ce livre ; je lui en serai bien reconnaissant. Demandez ensuite mon père en quelle année a été tué ce prince Grégoire Ghica, dont vous m'avez envoyé la ballade. Priez ensuite *Părintele Ștefan* de vous donner la liste des Principes de Moldavie et celles de archevêques de Moldavie, avec l'année dans laquelle ils ont vécu, qu'on trouve dans de vieux livres d'église. Tâchez ensuite de me procurer la chronique du Vornicu Ureke, *Letopisețul lui Vornicul Ureche*, et informez-vous s'il n'existe pas en moldave ou en grec quelque livre sur la révolution des étéristes en Moldavie, pendant l'année 1820, ainsi que la proclamation que l'empereur Alexandre a fait publier à Iassy contre Ipsilanti. Priez mon père de m'envoyer ces livres le plus tôt possible ; il pourra me les expédier par Monsieur Kuch, le consul de Prusse : c'est le moyen le plus sûr ; mais le plus tôt possible. J'en écrirai plus tard aussi au Prince pour me faciliter cet envoi. Dans trois ou quatre jours je vous enverrai le *prospectus* imprimé de mon histoire. Je vous souhaite maintenant, mes chères sœurs, tout ce que vous désirez et je vous félicite pour la nouvelle année ; amusez-vous aussi pour moi. Ecrivez à Marie que je l'embrasse de tout cœur ainsi que Savtitz et Aleco.

Adieu, je vous embrasse.

Votre frère
KOGALNITSCHAN

Mes respects à M-me Wimmer et à Mr. Cuéniņ.

CXV

Berlin, le 20/8 janvier 1837

Mes chères sœurs,

Croyez qu'aussi moi je me suis bien réjoui d'entendre que Marie est heureuse avec son mari; je lui souhaite que son bonheur dure toujours! Il paraît, ma chère Hélène, que vous êtes bien extravagante. Vous vous moquez de votre corps et de votre laideur; mais savez-vous, ma toute bonne, que j'ai entendu de source certaine que vous êtes très belle et qu'on vous fait la cour? En frère, je suis très content de ce qu'on trouve ma sœur belle, mais je la prie de n'en être pas vaine, et de souffleter tous ceux qui voudraient faire les empressés auprès d'elle. Quant à vous, ma chère Pulchérie, vous êtes toujours enfant; tant mieux. Est-ce que vous ne jouez plus avec votre poupée, puisque le cheval qui comprend tout ce qu'on lui dit, vous plaît? Tâchez d'éviter et craignez que ce cheval, en passant par Berlin, ne me dise pas quelque chose de mal de vous. Je vous envoie ci-joint le prospectus d'une histoire que je fais imprimer en français. Depuis deux ans j'y travaille; monsieur Alexandre Stourdza m'y a encouragé. Mais, comme l'impression coûte cher, dites et priez, mes chères sœurs, mon père qu'il soit assez bon pour m'y aider. Si mon père ne veut pas le faire entièrement, écrivez aussi à Botossani à Marie; elle est riche maintenant; dites-lui qu'elle demande à son gros mari une trentaine de ducats; qu'elle m'aide en bonne sœur; quand mon livre sera vendu, je les lui renverrai avec beaucoup de reconnaissance. Tâchez-le, mes chères sœurs, et priez mon père de ne pas rejeter ma prière. Adieu, je vous embrasse. Tout à vous

KOGALNITCHAN

Demain j'écrirai à Monsieur Cuénim.

J'embrasse Aleco et Savtitz. Mes respects à Madame Wimmer.

CXVI

Berlin le 1/13 février 1837

Vous avez bien tardé, mes chères sœurs, de m'écrire : j'ai été dans de grandes transes sur votre santé. Je suis en même temps bien peiné de ce que vous n'avez pu me rien procurer pour mon histoire. Je me souviens très bien d'avoir vu l'histoire de Cantimir imprimée en grand 4°. Quant à la chronique du Vornicu Oureki, vous pourrez vous en informer chez le prêtre Stefan ou Etienne; peut-être saura-t-il vous donner quelques détails. Dans le premier volume de la gazette moldave (*Albina Românească*), qui est relié, vous trouverez un chapitre, tout au commencement, sur le mariage de la fille d'Étienne-le-Grand avec le fils d'Ivan, Czar de Russie; soyez assez bonnes de l'en détacher et de me l'envoyer par votre prochaine lettre. J'ai déjà répondu à Monsieur Cuénim: dites-lui que je lui serai bien reconnaissant s'il voulait m'envoyer quelques détails sur la révolution grecque en Moldavie, ainsi que sur le règne de Jean Stourdza, enfin sur les événements passés dans la principauté depuis 1800 jusqu'en 1834: c'est une personne qui a été spectateur de la plupart des faits, et il ne pourra que faire augmenter le mérite de mon histoire. Je suis maintenant bien occupé; tous les jours je travaille depuis huit heures du matin jusqu'à minuit: il faut me hâter; j'ai promis la publication de mon ouvrage à la fin du mois de mars; j'ai déjà fait imprimer six feuilles. Si vous voyez Millo, dites-lui que je le prie de m'écrire une petite lettre de deux lignes.

Ma chère soeur, quand le vertige et la folie s'emparent d'un peuple qui prétend vouloir se civiliser, en caricaturisant les autres nation policées, on ne voltige pas seulement; mais on fait encore d'autres choses bien plus graves. Pitié pour Messieurs Mavrocordato, Cantacuzène et autres pareils! Ils ne méritent pas autre chose. La vraie civilisation consiste dans l'amour de la patrie et de son prochain, dans le respect pour les lois, dans l'abolition de l'esclavage, qui subsiste

encore dans notre pays à notre honte, dans l'égalité des personnes, sans distinction de rang et de naissance, et non à monter pour le bénéfice d'un baladin et d'un voltigeur; honte aux Moldaves qui se déshonorent ainsi aux yeux de l'Europe!

Tâchez, je vous prie, mes chères sœurs, de m'envoyer le plus tôt les sources historiques que je vous ai demandées. Dites à mon père que je le prie beaucoup de me dire à combien monte la population de la Moldavie, ainsi que les revenus de cette principauté. Informez-vous aussi si le Règlement Organique n'est pas encore imprimé. Tâchez de découvrir si on ne peut pas trouver le code des lois imprimé à Suczawa par l'ordre du prince Basile l'Albanais. Demandez aussi à mon père, quel est le nombre des Cigains de la couronne (*Țiganiii domnești*), ainsi que les Cigains des boïars; de même le nombre des Juifs.

Adieu, mes chères sœurs, j'embrasse Savtitz et Alecu. Mes respects à Madame Wimmer. Je vous embrasse.

Votre frère
KOGALNITCHAN

Ms. 1162, f. 10

CXVII

Le 21 février 1837

... Non, mes chères sœurs, je ne suis pas découragé, car mon projet était d'écrire une histoire, et non un libelle diffamatoire: le prince lui-même comprendra que ce serait une injustice, quand je jure que je ne dirai de mal, ni des Russes, ni des Turcs, ni de toute autre puissance; je ne traite dans mon histoire que les événements passés dans l'intérieur du pays, et non des questions diplomatiques. Aussi j'espère que je gagnerai mon procès. Dans cet espoir je vous prie, mes sœurs, d'envoyer dire à Millo, si vous ne le voyez pas, que je le prie beaucoup de m'envoyer les sources historiques que je lui ai demandées. Dites-lui qu'il m'obligera beaucoup. Mais dites-lui aussi de faire tout son possible pour me les pro-

curer le plus vite. Surtout la chronique d'Oureche et le code des lois publié par Basile-Voda surnommé l'Albanais, et qui a été publié en 1640 à Suczawa. Quant à ce que je demandais à ma sœur, — mon père et vous, vous avez raison ; c'est une bassesse que j'allais faire, je m'en repens bien sincèrement. Présentez, je vous prie, mes compliments ou mes respects à mon oncle Jean : dites-lui que je lui écrirai avec la première lettre que j'adresserai à mon père. Mes respects à Madame Wimmer ; j'embrasse Savtitzza et Aleco, qui signe magnifiquement son nom *Æ*. Bravo, Aleco.

Adieu, je vous embrasse. Priez pour moi mon père.

Votre affectionné frère
KOGALNITCHAN

Mss. 182, f. 14

CXVIII

Berlin le 22 mars 1637

... Il y a maintenant, mes chères sœurs, plus d'un mois que vous ne m'avez pas écrit ; j'étais dans une grande inquiétude ; sans lettres, sans aucune de vos nouvelles ! Que le prince me défende ou non d'imprimer mon histoire, je suis résolu à ne rien faire contre sa volonté ; mais, en tout cas, je suis décidé, et sans changer de résolution, à retourner en Moldavie l'hiver prochain. Mon père me fait des reproches que je ne mérite pas ; le Prince de Moldavie me défend l'impression d'un ouvrage loué par Monsieur Alexandre Stourdza, son cousin, dont les opinions sont sûrement les mêmes que celles du Prince. Que ferais-je ici à Berlin ? Toujours des reproches, toujours des défenses ; jamais une louange de la Moldavie. Cette vie m'ennuie à la fin. Je veux retourner en Moldavie, je veux prouver ma reconnaissance au Prince par des services pour lesquels je ne veux lui demander aucune récompense. Plus tard, j'irai prendre en ferme quelque petite campagne, je tâcherai de m'acquérir une modique et honnête fortune, et alors je dirai adieu pour toujours à cette

Moldavie, terre malheureuse, où la pensée n'est pas même libre de s'exprimer, et j'irai m'enfermer dans quelques coin obscur de la Transylvanie, ou de tout autre pays de l'Autriche, où de temps en temps je pourrai entendre quelques voix compatriotes. Pour le bénéfice que les jeunes Moldaves ont donné, je dis que les Moldaves méritent leur sort : celui de n'être jamais libres. Adieu, je vous embrasse

KOGALNITCHAN

J'embrasse Savtitzza et Aleco ; mes respects à Madame Wimmer et à Monsieur Cuénim.

Ms. 1162, f. 17

CXIX

Berlin le 1/13 avril 1837

J'ai reçu votre lettre du 18/30 mars dans un moment difficile à décrire ; il y a tant de temps que je vous avais écrit, et il y a tant de temps que je n'ai reçu aucune de vos nouvelles. Je n'ai pas le talent de vous décrire vraiment ces jours derniers qui se sont passés. Outre que je ne savais rien sur votre santé, je n'avais aucune nouvelle du Prince ; j'étais dans le doute si le Prince me permettrait ou non l'impression de mon ouvrage : d'un autre côté mon libraire me pressait vivement et me demandait une réponse décisive. Je ne savais plus où mettre ma tête, lorsque la lettre de mon père arriva, et, victoire, j'étais sauvé. Le Prince me permet l'impression de mon histoire, de ma chère histoire. J'ai écrit à mon père au sujet de Millo et j'espère qu'il exaucera ma demande. J'espère que Monsieur Cuénim me répondra bien vite et qu'il m'enverra les sources historiques, pour lesquels je le prie encore une fois. Dites aussi à mon père que, s'il ne me facilite, lui, les moyens de faire une bonne histoire, qui est-ce qui le fera ? J'envoie ci-joint une lettre à Monsieur Asaki, avec quelques fragments de ce que j'ai écrit en alle-

mand; priez mon père de les lui remettre et de le prier de m'être utile dans ce que je le prie.

Je vous remercie beaucoup des nouvelles que vous me donnez; mais malheureusement elles ne sont pas bien gaies; la mort du pauvre Krisovergui¹, jeune poète que j'estimais, m'a fait beaucoup de peine. Pour moi, je ne saurais que vous dire; je travaille beaucoup à mon histoire, qui sera achevée, j'espère, dans trois ou quatre mois. Vous aurez un exemplaire doré sur tranche. Marie-m'oublie depuis qu'elle s'est mariée; ce n'est pas bien de sa part; voilà presque six mois dans lesquels elle ne m'a écrit qu'une lettre. Dites à mon père que je le prie beaucoup de m'envoyer la copie d'un *Pont*² des paysans, c'est-à-dire le traité entre les paysans et les boïars. Dites-moi aussi comment êtes-vous contentes du théâtre moldave, et quelles pièces on a représenté. Priez aussi mon père de m'envoyer toute l'Abeille Moldave; il y a beaucoup de feuilles qui manquent: c'est pour cela que, moyennant quelques ducats, mon père les fera compléter à la rédaction. Je le prie de même pour le *Bulletin* qui s'imprime aussi à Iassy. Ecrivez-moi si Germano imprime son histoire de Moldavie; si elle est imprimée, tâchez de me l'envoyer. Est-ce que le Règlement Organique n'est pas encore imprimé? Mes respects à Madame Wimmer; j'embrasse Aleco et Savitzza. Je vous embrasse,

M. KOGALNITCHAN

Ms 1162, f. 21

CXX

Berlin, 5 mai 1837

Vous ne m'avez encore envoyé, mes chères sœurs, aucune réponse favorable de Monsieur Cuénim; priez le, je vous prie, de faire tout son possible pour me faire parvenir les

¹ Poeziile acestuia s'au publicat cu șase ani în urmă, la 1843. Prefața e scrisa de Kogălniceanu.

² «Ponturile însemnau pe acest timp încă toate regulamentele, legile, tratatele, alcatuite din articole, «puncte» (*N. Iorga*).

sources que je lui ai demandées, je lui serai bien reconnaissant. Je vous remercie beaucoup du chapitre de l'histoire d'Hélène¹ que vous m'avez envoyé: si vous voyez le révérend père Germano, demandez-le s'il a commencé à faire imprimer son histoire de la Moldavie et de la Valachie; si cela est, dites-lui que je le prie beaucoup de remettre les volumes déjà imprimés à mon père, qui les lui payera. Si c'est le contraire, demandez-le s'il ne pourrait pas m'envoyer quelques fragments de son manuscrit. Priez mon père de me faire savoir quelle est la population de la Moldavie, ainsi que ses revenus et ses dépenses.

Mes chères soeurs, si je suis venu à l'étranger, ce n'est pas pour apprendre à aller à la chasse; c'est un exercice que j'aurais pu apprendre en Moldavie mieux qu'en Prusse, où la chasse n'est pas permise à tout le monde. Que les autres jeunes gens, tels que Monsieur Raducanu et ses pareils, chassent! Ils sont nés pour cela; mais, dites-moi, leur nom serat-il célèbre. et laisseront-ils quelques souvenirs glorieux après leur mort? Non, mes chères soeurs; ces gens ne vivent pas même, ils végètent. Pour moi, la chasse n'est pas ma carrière: travailler jour et nuit, mais rester dans une douce indépendance, dans une heureuse médiocrité, comme dit Horace, telle est ma destinée. En retournant en Moldavie, je n'irai pas afficher le luxe et le faste; si jamais je revois ma patrie, ce sera pour la servir et lui sacrifier ma vie, s'il le faut.

Mais laissons ces discours sérieux et parlons de vous et de votre passe-temps: vous ne me dites pas ce que vous faites, ou comme dissent les Allemands, *Was sie treiben?* Avez-vous beaucoup dansé cet hiver; travaillez-vous beaucoup, vous promenez-vous beaucoup, voyez-vous beaucoup de monde? Vous ne m'écrivez pas si vous avez reçu du Juif Salomon deux boîtes de joujoux en plomb. Moi, je m'amuse assez bien, autant que mes occupations le permettent; j'ai

¹ *Arghir și Elena* a lui Ion Barac.

plus d'amis que je ne puis visiter, et c'est ce qui me fâche, car la plupart sont de braves gens qui m'aiment. Il y a près de Berlin (dix milles) une ville qui s'appelle Wittemberg; là se trouvent un grand nombre de sources historiques pour la Moldavie; si j'avais de l'argent, je voudrais bien y aller passer deux ou trois jours; mais malheureusement ma bourse est vide. Marie ne m'écrit plus. Adieu, je vous embrasse, ainsi que Savtitzza et Aleco. Mes respects à Madame Wimmer et à Monsieur Cuénim.

KOGALNITCHAN

Je remercie beaucoup mon cousin de la peine qu'il s'est donnée à me copier le chapitre de l'histoire moldave.

Ms. 1162 f. 2.

CXXI

Le 21 mai
2 juin 1838

Si vous voyez, mes chères soeurs, monsieur Cuénim, dites-lui que je ne lui demande pas de traités historiques sur les temps passés de la Moldavie, mais la relation de tout ce qui s'est passé dans mon pays depuis son arrivée. S'il a d'autres écrits qui puissent se rapporter à mon livre historique, je les recevrai avec beaucoup de reconnaissance, mais ce qui m'intéresse de plus, ce sont *les détails du règne de Jean Stourdza et de la révolution de 1821*, et voilà ce que je le prie de m'envoyer.

Envoyez encore une fois un domestique à Monsieur Asaki, et faites-le prier de m'envoyer une réponse à la lettre que je lui ai écrite. De même si vous voyez Millo, faites-lui la même demande, ainsi qu'à mon cousin Cotin, pour les vers que je lui ai demandés.

Chaque entreprise est faible a son commencement; il est de même du théâtre moldave, comme il a été des théâtres des autres nations. Au lieu de montrer votre mécontentement et de préférer la théâtre français, il faut faire tout

votre possible pour encourager les acteurs moldaves; car pensez, les acteurs français ont eu des modèles et ils jouent depuis leur jeunesse; il n'en est pas de même des moldaves; acteurs depuis hier, sans avoir eu devant eux aucuns prédécesseurs, ils jouent, sans doute, mal; mais, à mesure qu'ils joueront, ils feront mieux. C'est toujours un commencement et chaque Moldave doit l'encourager, car le théâtre contribue plus que tout autre chose aux progrès de la littérature nationale et des lumières parmi les classes inférieures. Dès son apparition, vous ne devez pas demander au théâtre moldave de vous donner des chefs-d'œuvre, car pour des chefs-d'œuvre il faut qu'il y aient des auteurs qui en fassent, et jusqu'à présent nous n'en avons pas. Contentez-vous des traductions d'abord; les pièces originales viendront ensuite; quand les jeunes écrivains verront qu'il y a une scène nationale, ils s'empresseront de lui porter leur tribut; mais pour cela il faut de la patience et, plus encore, l'intérêt de tous les Moldaves pour une entreprise qui ne peut que faire du bien à notre peuple.

Ecrivez-moi où est imprimée cette pièce allemande *Bellas Glucht*; je voudrais la lire. Est-ce parce que le *Premier Mai* a de danses moldaves qu'il est vilain? A Berlin ma vie est très monotone; il y fait presque toujours mauvais temps, et alors je suis obligé de garder la chambre. Quand le soleil luit sur notre horizon, et c'est ce qui est une rareté, je fais quelque partie de campagne avec mes amis, mais pour cela il faut terriblement de l'argent, car tout est cher ici, même l'air qu'on respire. Le soir je vais au théâtre, ou je visite quelques familles. Mes respects à Madame Wimmer.

J'embrasse Savtitzza et Aleco.

MICHEL KOGALNICEAN

Ms. 1162 f. 20

CXXII

Le 13/25 juin 1837

Je n'ai pas demandé, mes chères sœur, à Monsieur Cuénim une histoire de la révolution grecque; mais seulement

quelques détails des événements dont il a été spectateur ou acteur. Pour cela il ne faut pas une histoire; Monsieur Cuénim s'il voulait m'écrire une lettre, pourrait me raconter ces événements, comme sa mémoire pourrait les lui rappeler. Réitérez-lui donc ma demande et dites-lui que je lui serai bien obligé, s'il me donne quelques détails sur le règne de Jean Stourdza. En même temps je vous serai bien obligé, si vous parvenez à m'obtenir une réponse de Monsieur Asaki.

Parmi la liste des livres que je vous demande, dites à mon cousin que je lui serai bien obligé s'il m'achette aussi deux ou trois histoires manuscrites de la Moldavie, connus sous le nom de «litopisăţ». On les trouve surtout chez les prêtres et chez les moines; et elles ne coûtent pas bien cher. Pour un ducat on peut en avoir. En tout cas dites-lui que je le prie d'acheter tout ce qui a rapport à l'histoire de la Moldavie et de la Valachie.

Envoyez-moi aussi la liste détaillée des revenus de la Moldavie, de la vente des salines, etc. J'embrasse Savtitza et Aleco, ainsi que vous. A Matie j'écrirai une autre fois. Mes respects à Madame Wimmer.

Votre frère

KOGALNITCHAN

Ms. 1162, f. 39

CXXIII

Swinemünde, 9/21 juillet 1837

Vous me dites, mes chères sœurs, qu'il n'y a pas de détails sur la révolution de 1821 et sur le règne de Jean Stourdza; mais les détails on les trouve dans la mémoire de chaque personne âgée d'un peu plus de vingt ans. Demandez le premier venu, il vous dira les faits importants de ces temps-là, puisqu'ils se sont passés de son vivant. A plus forte raison, si vous demandez une personne qui a été employée par le prince Stourdza. Monsieur Cuénim a été en Moldavie pendant la révolution d'Ypsilanti, il a été spectateur, si non acteur, d'un grand nombre d'événements: il est donc en état plus

que tout autre de me donner les détails nécessaires. Priez-le donc de ma part de me faire ce petit service. Quant au règne de Jean Stourdza, demandez mon oncle Grégoire sur les détails secrets de la Cour, et quelque autre personne importante sur les événements qui ont eu lieu dans le pays ; par exemple, si les impôts ont été augmentés ou diminués sous son règne, si le trésor était riche, si le peuple a été heureux, s'il y a eu de grandes maladies, de tremblements de terre, etc. A Monsieur Asaki j'aurais l'honneur de lui répondre par la prochaine poste. Je me trouve maintenant à Swinemünde, et de là j'irai dans peu de jours à Putzar, village du comte Schwerin, beau-père du pasteur Ionas. Mes respects à Madame Wimmer. J'embrasse Savtitz et Aleco.

Adieu, mes toutes belles, portez-vous bien, amusez-vous de même et pensez quelquefois à votre frère

MICHEL KOGALNITCHAN

Ms. 1169, f. 34

CXXIV

Swinemünde, le 2 août 1836

Le mal dont vous souffrez des yeux, ma chère Hélène, m'a beaucoup chagriné ; je ne saurais vous dire quel remède j'ai employé pour la guérison de mes yeux : j'en ai tant employé, et tous en vain. Les bains de mer m'ont fait le plus de bien ; cependant le meilleur conseil que j'ai à vous donner pour guérir vos yeux, c'est de ne rien manger d'échauffant, de ne manger rien de maigre, de ne pas dormir avec les rideaux des fenêtres ouverts, car la lumière du soleil, si elle est vive, nuit beaucoup. C'est la meilleure recette, car avec les yeux il faut être bien circonspect et ne pas employer beaucoup de remèdes. Je suis bien curieux de lire l'ouvrage de Negroutza¹ ; ainsi que les poésies de Chrissorvergui². Si vous pouvez m'en

¹ E vorba de *Aprodul Purice*, apărut cu data 1837, dar de sigur cu câteva luni înainte.

² Poeziile acestuia le-a publicat mai târziu chiar Kogalniceanu, însoțindu-le de o interesantă prefață. (A Hrisoverghi, *Poezii*, Iași, 1843).

envoyer quelques-unes, je vous en serai bien obligé. Je vous remercie aussi pour les autres détails et je suis bien aisé de ce que vous vous êtes bien amusées au bal de Reguensbourg. Moi, après avoir fait quelques bains de mer, je suis retourné à Putzar, qui est tout près de Swinemünde. J'apprends l'agriculture, ou je chasse. Je tue les corneilles, les corbeaux, les alouettes, les étourneaux, les canards sauvages, tout ce qui se trouve devant moi.

Le premier volume de mon histoire paraîtra à la fin du mois d'août : pour le moment, j'ai fait paraître un petit livre sur les Cigains et sur leur langue. Si la poste l'accepte, je vous en enverrai un exemplaire. Je l'ai composé pour le prince royal de Hanovre, qui s'intéresse beaucoup aux Cigains, — je ne sais pas pourquoi, parce qu'ils ne le méritent guère.

J'ai reçu aussi l'uniforme moldave ; cependant mon père m'avait écrit une fois que l'uniforme avait été changé comme l'uniforme des Ulans russes ; est-ce que cela est ainsi ? Si j'ai de l'argent, je m'en ferai faire pour cet hiver ; priez seulement mon père de tâcher de m'envoyer la giberne (lădunca) et les armes de la Moldavie qui sont sur le schako ; les autres ornements je puis les faire ici. Mon père m'écrit qu'il ne peut me rien envoyer ici, parce qu'il n'a pas l'occasion. Mais deux fois par mois il y a le bateau à vapeur, qui va de Galatz à Vienne et de Vienne à Berlin ; c'est bien facile de me faire parvenir tous les objets. Est-ce donc que mon père ne peut pas m'envoyer les livres qu je lui ai demandés par ce bateau à vapeur ?

Adieu, mes chères sœurs ; je désire de tout mon cœur, ma chère Hélène, que bientôt vous soyez délivrée de votre mal aux yeux. Écrivez à Marie que je l'embrasse bien. Mes respects à Madame Wimmer et à Monsieur Cuénim, à qui je remercie du poème de Negrutza. J'embrasse Savtitzza et Aleco.

Votre affectionné frère

KOGALNITCHAN

CXXV

Berlin, le 8 (20) octobre 1837

Vous voulez savoir une chose bien difficile, mes chères sœurs, lorsque vous me demandez l'explication de l'énigme qui est entre le pasteur et moi. Comment voulez-vous que je l'explique, lorsque moi-même je ne la comprends pas. Tout ce que je sais, c'est que j'ai blessé son amour propre, en quittant une de ses soirées pour aller au théâtre. Ce fut là l'étincelle qui mit en feu sa colère. Du reste, maintenant je suis en paix avec lui, mais je ne sais pas combien de temps cette heureuse paix durera. Aussi, dès que le second volume de mon histoire sera fini, dans le mois du mai 1838, je suis résolu à demander moi-même mon rappel au prince. Je suis résolu, et rien ne pourra me faire changer de dessein, à retourner en Moldavie ; je veux aller à la campagne, où j'aurai assez pour m'habiller et manger. Le jour, je travaillerai la terre ; le soir, je trouverai quelques heures pour cultiver mon esprit. Je suis résolu à ne plus rester un moment de plus en Allemagne ; de retour à Jassy je n'y passerai que quelques jours. Car je ne veux plus être exposé à perdre la faveur du Prince, quand le premier venu se donnera la peine de lui écrire quelque chose de mal contre moi. On voit que la faveur des grands est aussi facile à perdre, qu'elle est difficile à gagner. Oh ! je suis assez las de cette vie ! Je veux une fois vivre aussi pour moi, et avec ce que j'aurai gagné. A l'âge de vingt ans, il fait mal de manger la pain qu'on n'a pas mérité et qu'on n'a pas gagné. Est-ce que mon beau-frère n'est plus ispravnic de Botoschani ?

Grâce a Dieu, le premier volume de mon histoire est fini ¹. Avant-hier j'ai expédié deux cents exemplaires pour les différentes contrées de l'Europe. Un libraire de Bucarest m'en

¹ Michel de Kogalnitchan, *Histoire de la Valachie, de la Moldavie et des Valaques Transdanubiens*. Tome premier : *Histoire de la Dacie, des Valaques Transdanubiens et de la Valachie* (1241—1792), Berlin, 1837. Tomul al II-lea n'a mai apărut, v. *Studii de lit. rom. I*, Buc. 1910, p. 42 43.

a demandé cinquante, et je me suis empressé de les lui demander¹. Pour la Moldavie, on ne m'a encore demandé pas un seul. Voilà comme les Moldaves encouragent leurs gens de lettres ! Par la poste j'enverrai un exemplaire relié au Prince et un autre à mon père. Dans le mois de décembre, j'enverrai à mon père trente exemplaires pour contenter ceux qui en demanderont. Ici, la plupart des savants se sont plus à m'encourager et à me soutenir ; je ne sais pas si en Moldavie quelqu'un voudra sacrifier quatre écus pour avoir l'histoire de son pays.

Dites à mon père qu'il envoie à Czernovitz au libraire *André Dobrzanski* la ci-jointe carte imprimée, et qu'il le prévient qu'aussitôt qu'il aura reçu les trente exemplaires de mon histoire, qu'il en avertisse mon père.

Tâchez aussi de m'expédier le plus tôt les livres que j'ai demandés, car le temps presse.

Pour les mœurs des paysans prussiens, je me garde l'occasion de vous en parler par une de mes prochaines lettres.

Mes respects à Madame Wimmer et à Monsieur Cuénim ; j'embrasse Savtitzza et Aleco. Adieu, je vous embrasse.

M. KOGALNITCHAN

Ms. 1162, f. 64

CXXVI

Le 1-er novembre 1837

Comment pouvez-vous, mes chères sœurs, me croire un si petit cœur, de me fâcher, lorsque vous me donnez de bons conseils ? Si je ne vous ai pas écrit, c'est que j'étais chagrin, mais non fâché. J'avais tant d'affaires, tant d'intrigues à démêler, car tout le monde m'en veut, même des personnes d'un rang très élevé. Que voulez-vous que je fasse ? J'ai été quelquefois léger, inconsidéré ; et aussitôt on m'en a fait des crimes. Mais je laisse toutes ces idées tristes, pour parler de vous, mes chères sœurs, car pour moi, je n'en ai rien à vous écrire. Dans

¹ De sigur greșit pentru *expédier*.

vos lettres vous ne me dites rien de Marie, dont je n'ai reçu des lettres depuis un siècle. Vous ne me dites rien non plus de votre genre de vie, de ce que vous faites, de vos plaisirs, de vos amusements. Vous ne me dites rien, ma chère Hélène, de votre mariage. Car voilà quel est mon sort ! J'aurai bientôt deux sœurs mariées, et moi je resterai toujours *écolier*, sous les ordres d'un pasteur plus vigilant qu'Argus aux cent yeux. Si vous voyez Monsieur Cuénim, présentez-lui mes respects et dites-lui qu'il y a quelques jours que j'ai fait la connaissance de Monsieur Lefebvre, qui a été longtemps chez Alecu Mavrocordato ; dites-lui qu'il se rappelle à son souvenir ; maintenant ce Monsieur est souffleur au théâtre français à Berlin.

Adieu ; je vous embrasse, ainsi qu'à Savtitz et Alecu. Mes respects à Madame Vimmer.

Votre frère
KOGALNITCHAN

Ms. 1162, f. 53

CXXVII

Le 7 décembre 1837

Merci, mes sœurs, merci de vos tendres souvenirs, et de vos bontés pour moi ; croyez que j'en apprécie le prix, et que de mon côté je ne vous aime pas moins. Le choléra a passé, après avoir exercé des ravages assez terribles ; la tranquillité n'a jamais été troublée dans Berlin, et l'on se livrait aux plaisirs, même lorsque soixante personnes mourraient par jour. Quant à mes livres, priez mon père d'en donner douze exemplaires à Monsieur Tissot, un à Monsieur Cuénim et un autre à Aga Asaki. Les autres il peut les remettre à Monsieur Bell : je les lui laisse pour quatre écus pour les deux volumes ; lui, pourra les vendre quatre écus et demi.

Je ne pourrai terminer le second volume que bien tard, parce qu'il me manque encore beaucoup de matériaux, que, pour compléter, je serai obligé, peut-être, de faire un petit voyage en Moldavie, où, peut-être, je resterai pour toujours,

car je suis dégoûté de Berlin. Quant au projets que vous faites sur la célébrité future de mon nom il n'en sera rien. Vous ne me dites rien de mon oncle Jean et de ma sœur Marie, de laquelle je n'ai reçu des lettres depuis une éternité; est-ce que par hasard elle m'a oublié? Ce ne serait pas trop bien. Dites-moi est-ce que l'Abeille Moldave ne paraît plus? Et est-ce que Monsieur Asaki n'a pas remis jà mon père quelques matériaux pour mon histoire? J'embrasse Alecu et Savtitzza et je fais mes respects à Madame Wimmer et à Monsieur Cuénim, de qui j'attends une réponse qu'il me doit.

Adieu, je vous embrasse, au plaisir de vous revoir à lassi.

KOGALNITCHAN

Ms. 1162, f. 75

CXXVIII

Mes chères sœurs,

Il y a une éternité que je n'ai pas reçu de vos nouvelles; je suis dans la plus grande inquiétude. Les Princes de même n'ont reçu aucune lettre de la Moldavie. Nous ne savons qu'en penser. Aujourd'hui que c'est jour de poste nous avons en vain entendu; le temps où on apporte les lettres est passé! Hâtez-vous donc, je vous prie, de me tirer de cette inquiétude mortelle. Est-ce que mon père serait malade! Que Dieu fasse que cette crainte soit injuste!

Je vous remercie beaucoup des compliments que vous faites sur le premier volume de mon histoire. Puissent tous les lecteurs lire mon ouvrage avec autant d'indulgence que vous l'avez lu; mais, malheureusement, la critique est sévère. Grâce lui soient rendues cependant; jusqu'à présent je n'ai eu qu'à me louer d'elle; elle a été très bonne envers moi et plus que je ne le méritais. Le Juif Salomon ne m'a envoyé que deux volumes de l'Abeille Moldave; il a perdu apparemment les autres livres. C'est un grand malheur pour moi; car cette perte tardera l'apparition de mon second volume.

Une prière que j'ai à vous faire, mes sœurs, c'est de me

donner le plus de détails que vous pourrez sur les publications littéraires de la Moldavie et de la Valachie. Vous me ferez grand plaisir, si vous me faites connaître le nom des livres et des auteurs et les sujets des ouvrages qui ont paru et qui paraîtront dans les deux Principautés.

La belle saison, c'est-à-dire le temps des bals, vient de commencer à Berlin ; malheureusement je ne puis y aller que bien rarement, parce que ma bourse se trouve dans un état bien déplorable ; elle souffre d'une maladie d'inanition vide. C'est une terrible maladie, bien dangereuse pour la bourse et encore plus pour moi. Priez mon père de venir à son secours, et priez-le encore plus de tâcher que je revienne le plus tôt possible en Moldavie, car il m'est impossible de vivre sans argent à Berlin. Une autre cause qui me rend à Berlin odieux, c'est la discorde qui ne finit jamais entre le révérend pasteur et moi. Nous nous haïssons à la mort, et cette haine ne finira qu'avec notre séparation. Écrivez-moi ce qu'on dit de mon histoire en Moldavie. J'ai entendu qu'un professeur de Bucarest a publié l'histoire de la Valachie. Le professeur se nomme Florian Aaron¹. Tâchez de me faire parvenir son ouvrage. Je m'ennuie terriblement à Berlin : et vous, comment passez-vous votre temps ? Avez-vous reçu de belles étrennes ; moi, j'en ai faites et pas reçues. C'est le sort de ceux qui vivent chez les étrangers. Comment se porte mon oncle Gros Jean ? Est-il toujours pontife suprême de Thémis, c'est-à-dire président du tribunal de justice ? Et ma sœur Marie, a-t-elle toujours à ses pieds le très humble district de Botosseni ? Est-ce qu'elle est contente de ces très humbles et très dévoués sujets les Botosseniens ?

C'est assez badiné, adieu, je vous embrasse, ainsi que Savitzza et Alecu. Mes respects à Madame Wimmer et à Monsieur Cuénim.

Votre frère
KOGALNITCHAN

Ms. 1162, f. 70

¹ F. Aaron, *Idee repede de istoria Prințipatului Țării Românești*, tom I, București 1836 (pe coperta interioară, 1835) ; tom II, Buc. 1837.

SCRISORI DIN DRUMUL SPRE MOLDOVA

1838

CXXIX

Cracovia în 20 februarie 1838
4 martie

Cu multă fiiască plecăciune sărut minele dumitale, babacă.

Precum prin trecuta scrisoare a mē v'am înștiințat de în-
tâmplările mele, așa au și fost. Cu cea mai mare bucurie,
de o parte, de a mă întoarce în patria mea, iară de altă
parte cu cea mai mare mâhnicie, pentru că mă întorc în
așa răle împrejurări și încărcat cu atite de pîre, eu m'am
pornit din Berlin cu poșta 24/12 februarie și astăz, tocma
o săptămână după purcedarea mea din Berlin, mă aflu în
Cracovia, vechea capitalie a Lehieî. Aici voi rămînē până
marți dimineață (6 martie) din pricina dizghețului apei Vis-
tulei, care oprește toată comunicația între Cracovia și între
Galiția. Dela Cracovia pân la Lemberg am 48 mile, care voi
face în doă zile și o noapte. La Lemberg voi rămînē o zi
sau doă, până cînd o fi zi de poștă; dela Lemberg pân la
Cernăuți voi întrebuița doă nopți și o zi; decî în 11 sau
12/1 martie voi fi negreșit în Cernăuți, de unde îndată voi
purcede la Moldova, și așa între 14/2 și 15/3 martie mă voi
întoarce în sinul familiei mele.

Că am greșit, eu singur cunosc aceasta; de șasă luni de
zile eu am sâmpțit că începșam a face rău, de atunce am

căutat tot chipul ca să ies din prăpastia în care picasăm. Singurul mijloc, care erà cel mai bun, erà ca să mă întorc la Moldova. În multe rînduri eă singur te-am rugat, băbacă, ca să rogi pe Maria ca să mă trimață la Moldova. Acum aceasta să face fără voea dumatiale! Eă simșesc că sînt prăpădit și că nici odată nu am a nădăjdui ceva dela Măria sa. Căci Hufeland și păstorul nu vor cruța nimică ca să mă oborască de tot; căci ei știu foarte bine, că de nu mă vor obori ei, eă îi voi obori.

Vieața care am trecut un an și jumătate în casa păstoriului nu o doresc vrăjmașului meu celui mai amarnic. Eă am petrecut această vreme ticăloasă într'o casă de Jădovi-botezați; căci *păstoriul* îi Jădov botezat, *pedagogul* îi Jădov botezat, *fimeea din casă* ce îi însărcinată cu gospodăria îi Jădoavcă botezată, asăminea îi *fata* care ne făcè așternuturile. Când am intrat în casa lui, Hufeland n'aă scris Măriei sale că ne pune într'o casă de Jădovi, dară aceasta îi curatul adevăr. Măria sa Vodă poate să scrie lui Ribopier, saă la alte persoane, și va videă că toate ce zic sînt adevărul și nimică decît adevărul.

Însă cum știu că Măria sa să minie degrabă, deși pe urmă îi bun și milostiv, mă rog ca să dai paretisul¹ meu din miliția moldovinească, și tot odată să faci ca să merg la țară, să grijesc interesurile dumatiale cu cuconul Neculaki Theodori. Căci ce să fac în Iași? Să slujesc? Dară ce? Sămșind că pot și sînt în stare de a avè o mare slujbă, nici odată nu mă voi supune a fi scriitor¹ și diac de visterie; căci dacă aș fi voit să fiu scriitor², nu aș fi avut trebuință să învăț în streinătate și să sufăr atite chinuri, în vreme de trii ani și jumătate.

Eă în toată vremea aceasta nu am avut bucurie o singură zi. Toți tineții din Berlin erà slobozi, puteă merge ori unde vră; eă și bezădelile sînguri erăm nevoiți de a trăi supt

¹ demisiunea

² Cuvântul acesta e scris de altă mână, probabil a tatălui lui Kogalniceanu, peste termenul original, care nu se poate citi.

poronca unui păstoriu care ne tractarisă ca niște robi, și această asprime nu eră de nici un folos, căci noi căutam a face în ascuns, ce nu am fi făcut, dacă noi am fi fost slobozi. Bezădè Dumitrachi de doă saū trii orī aū voit să se omoare și nu pot răspunde încă dacă aceasta nu să va întâmplă, mai ales acum, că-ī sîngur, că nu are nici un prietin și că păstoriul din zi în zi il tiranisaște mai mult.

Nădăjduind în puțină vreme a vă vidè și a-ți cere ertare cu lacrimj, pentru grijăle ce iți pricinuesc, iți sărut mînele, băbacă, și cu multă fiească plecăciune sint al dumitale pre plecat și supus fiū

M. KOGĂLNICEANU

Prè duduți și prè Alecu, dulce îi sărut.

SCRISORI DINTRE 1838 ȘI 1848

CXXX

Viena, 1/13 mai 1844¹

Băbăcă,

Iată și acum, ca și alte dăți, te-am ascultat, chiar împotriva interesurilor mele, pre care dumneta nici odată n'ar vrut a le înțalege și a le apăra. Eū am rămas în Viena cu soră-mea, care în câteva zile are sa-și facă operație.

Te așcult, însă cu o *singură condiție*, adecă că după ce soră-mea să va îndreptă, voiū merge la Paris pe vro cincisprezece zile; căci mai mult, chiar să vreū, nu voiū putea; că dintăi că mi se va împlini pasaportul și al doile pentru că nici banī nu-mī vor rămāneā pentru mai multă vreme, fiind că aice toate sīnt mai scumpe de cât la Paris.

Știi tare bine că de șapte ani, adecă de la întoarcerea mea de la Berlin, totdeauna am dorit să merg în Franția, pentru că am privit această călătorie ca neapărată pentru orī ce tânăr ce dorește a-și însuși ideile și cunoștințele, a-și desăvârși educația prin privirea tutulor descoperirilor și propășirilor ce aū făcut duhul omīnesc în acea țară fericită și în sfârșit a nu rămāneā în urma veacului seū. De această idee este însuși și Vodă, căci almintrelé nu și ar fi trimes singur copiii la Paris, un oraș pre care pentru mine îl privește ca primejdios. Numai ca să-mī împlinesc această îndelungată dorință, știi câte

¹ S'a publicat și în *Convorbiri Literare*, XLI (1907), 428 de d-l N. Cartoian.

jărtfe am făcut: m'am lepădat din slujba oştinească, mi-am jărtfit mica carieră, mi-am vândut tot ce am avut cu mic preţ, ca să plătesc datoriile vechi, şi am făcut alte datorii noue, ca să am cu ce face drumul, m'am hotărit să-mi perd veniturile pe un an întreg. Şi acum, după ce am făcut toate aceste, după ce m'am pus în drum, după ce am început a cheltui, să mă opresc, să mă lepăd de o dorinţă aşă de aproape de împlinit şi aşă de scump cumpărată, să nu mă duc în sfârşit la Paris, pentru ce? Pentru că nişte mârşavi clevetitori neavând cu ce să placă altfel lui Vodă s'au dus şi i-au spus Dumnezeu ştie ce împotriva mea, ca când eu fiind în Paris n'aş avea altă a face mai folositor, de cât a-mi bate capul cu lucruri străine şi de care eram sătul încă când mă aflam la Moldova? De aceea îţi scriu lămurit şi nestramutat: te ascult, şi-am făcut voinţa, dar în urmă vreau să mă duc la Paris; almintrele *mă giur pe oasele maică-mea* (şi crede că voi ţineă acest jurământ) că în veci nu mi-i mai vedeă şi să fii răspunzător dinaintea lui Dumnezeu pentru toate nenorocirile în care voi cădeă. Căci judecă singur că după o ocară aşă de mare, care mi s'au făcut, adecă de a mi se opri pasaportul în mijlocul drumului, ca când aş fi un criminalist de stat, ce-mi mai rămâne mie de nădăjduit în patria mea? Şi nu trebuie oare să mă tem că întorcându-mă în Moldova să mă văd infundat într'o mănăstire pentru toată vieaja?¹ Ce mai poate fi sfânt, când cele mai lămurite pravili să calcă în picioare? Fieşte care Moldovan are dreptate să călătorească unde-î place? Eu ce am făcut, pre cine am omorit, pentru ca să fiu opriţ în mijlocul drumului, când ca particular sînt slobod şi nu atârî de cât de pravile? Dacă nu înţălegi aceste, eşti foarte nenorocit; şi în acest punct, dumneta, iar nu eu, vei face nenorocirea familiei d-tale. Îmi scrii că dacă mă voi duce la Paris, voi face pierderea mea; şi spune-mi, mă rog, ce-mi mai ră-

¹ Prevestirea s'a şi întâmplat, Kogălniceanu a fost închis după aceea la mănăstirea Râşca — v. «Tinereţea lui M. Kogălniceanu» în *Conv. Lit.* XLV (1911) pag. 1346—1347,

mâne spre a o desăvârși cu totul; mai am o bucățică de moșioara, luați-o și aceasta, dar să am aceea ce are cel de pe urmă Moldovan, să fiu slobod. Încă odată, ori să am voie să mă duc la Paris, ori să știu că pentru ce de pe urmă dată mă iscălesc și mă numesc a d-tale fiu

Ms. 1162, f. 89

MIHAIL KOGĂLNICEAN

CXXXI

24 mart 1844

(Râpi)

Cu multă fiească plecaciune sărut mânilor, babacă.

Iată trimăt dumitale pre Gheorghii calfa din satul Cucuteni¹ carele au facut biserica vornicesii Dimăchioae, velnița de la Bohotin², stodola³ de la Ilie Gherghel și multe alte binate. El este în stare să facă ori ce zidire. Am făcut cu dânsul alăturatul izvod. Prețul lemnariei este cel obicinuit în Botoșeni; însă scriind lui Hartulari și trimețând carele la Fălticeni, s'ar putea avea cu un preț mult mai mic. Eă (cred) că spre a te feri de ori ce suparare ar fi bine ca dumnetă să te îndatorezi să dai planul, salașorii și carele pentru aducerea materialului; și pe urmă să-i dai acestui 9000 lei și el să fie îndatorit sa-ți dee biserica gata. Cu aceasta vei scăpa de o mulțime de supărări. În sfârșit dumnetă hotărăște cum vei vroi și te rog ca până joi după paști să sfirșești cu dînsul, pentru ca întorcându-se să pun la cale ce vei hotărâ. De aceasta nici nu i-am dat bani, afara de ceva pentru cheltueala drumului. Eă pe sâmbătă după paști voi fi la Iași: pentru că acum luni mă pornesc la Slatină; de acolo joi mă întorc la Măfienii, unde din pricina sărbătorilor n'am putut încă nimică sfirși cu imposesuirea morii. Dar până atunce voi sfirși, Astăzi primesc moara de la Manoli în stăpânire.

Sărutându-ți mânilor și dorindu-ți sărbători fericite sint a d-tale prea plecat fiu

M. KOGĂLNICEAN

Ms. 1162, f. 85

¹ sat în jud. Iași

² sat în jud. Fălciu

³ hambar

CXXXII

(Râșca) 22 noemvrie 1844

Cu multă fească plecăciune sărut mânil, babacă.

Iată doă săptămâni de când nici de la dumneta, nici de la nimene n'am primit nici o scrisoare. In cea de pe urmă scrisoare din 8 noemvrie, îmi scrii, precum și în celelalte, că Măria Sa Ț-au trimis răspuns că îndată după întoarcerea sa de la Focșeni îmi va da slobozenia. De atunce, dacă ai o inimă de om, judecă însuși aceste doă săptămâni ce am trebuit să sufăr, căci în loc de a vedea să-mi vie voie, n'am primit macar o linie de la dumneta, prin care să mă liniștești și să-mi spuî care este noua pricină a acestii întârzieri.

Nu-ți voiū maî aduce aminte de stavila ce mi-ai făcut la Viena, din care pricină mi se tragu toate nenorocirile, nu-ți voiū aduce aminte de răvașele ce-ți scriam de acolo, în care îți proorociam ce aveam să pățesc întorcându-mă în Moldova, de vreme ce dumneta, carele maî bine de cât altul știa că în călătoria mea nu intra alt scopos de cât de a mă răcori ceva, singur și fără milă ai așțat prepusurile Înălțimii Sale, nu-ți voiū pomeni de scrisorile ce dumneta îmi trimeteaî la Viena în care îmi ziceaî: «Vino, fătul meu, vino la Moldova, că vei fi îmbrășoșat și bine văzut»; și iată acum îmbrășoșarea ce mi s'au făcut. Dar îți voiū zice să-ți aduci aminte când Pașcanul cel bătrân se gătia să trimată aprozi ca să te rădice de la Iași, oare eū am tacut cum, ai făcut dumneta, când au venit să mă rădice fără judecată, fără vină, în contra tutulor pravelilor, chîar din casă, chîar subt ochii dunitale. Oare eū n'am alergat îndată la logofătul Costachi Sturză și în sfat i-am declarat că înainte ca aprozii să treacă la dumneta trebuia să calce pe trupul meu? Eū Ț-am depărtat la bătrânețe o asemine ocară. Și dumneta ce-ai făcut? In loc ca să mă aperi, în loc ca să te duci împreună cu Aga la Vodă, cum îți zicea singur Aga, ce-ai făcut? Ca și totdeauna, eu am fost cel reū, eū am fost cel părăsit; și când după trii săptămâni de necaz, de nedreaptă închisoare, așteptam de la părintele meu un cu-

vînt de mîngăierè, iată ce mi-ai scris în răvaşul din 8 noembrie : *şi după asemenea, nu se putea în alt chip de cât a suferi aceasta*. O tată ! tată ! Cumplit ai fost pentru mine şi nu ştiu pentru ce ? De ţ-aş fi purtat numele prin tină, de ți aş fi risipit milioane de galbină, de t-aş fi făcut cea mai mare nelegiuire, încă ca cătră un fiu, n'ai (fi) trebuit a fi aşă de nemilostiv cătră mine. Care părinte, cât de slab în Moldova, nu se pune pentru fiul seş, carele nu cere îndreptare strâmbătăţii şi dumneta de bună voie te faci mai crud de cât acei ce m'au închis. Singur propeşti pe rudeniile, pe surorile mele ca să vie să mă vadă, ca să-mi scrie macar. În loc că numai să vrei, poţi face tare mult. Dumnezeu te-au făcut om şi părinte, Măria Sa Vodă te-au făcut Vornic Mare, trebuie prin urmare ca să suferi ca fiul dumitale să fie pedepsit mai cumplit de cât ucigaşii, de cât dătătorii de foc...¹ adecă fără a fi judecat. Mai că-mi vine a mă deznădăjdui de dragostea părinţească ce mi-ai arătat şi a crede că ea nu este de cât o mască pentru ochii oamenilor.

Sînt bolnav, sufăr de picioare, de pept, sînt mînjit până la suflet, nu din pricina închisoarii, dar din pricina strâmbătăţii nepravilnice. Dacă nu ca un părinte cătră fiul seş, macar ca un creştin cătră alt creştin, pune-te pentru mine. Ai voinţă şi vei putea ! Eu cunosc pre Vodă ; orî cum să fie, î un bărbat care judecă şi care înjălege ; arată-î nelegiuirea de care sufăr ; ru-î cere milă, pentru că n'am greşit ca să fiu miluit, cere-î dreptate. Arată-î că prin asemenea măsurî îşi desnădăjdueste singur norodul ; dacă ocârmuirea nu păzeşte pravila, cum o s'o păzească supuşii ? Spune-î că dacă mă socoate primejdios, ca dacă nu mă vrea în ţară, eu sînt gata a mă disjeră. Pentru ce însă să mă năcăjească de geaba. Vrè poate cu un nevimovat slab să înfricoşeze pre vinovaşii cei puternici ? Accasta r'ar fi nici creştinesc, nici domnesc.

Ştii că nici odată de la întoarcerea mea de la Berlin nu ți-am făcut cheltueli cu mine, ştii că nici odată nici n'am pre-

¹ Suspensiunea lui Kog.

tendat, nici nu pretind clironomii¹. Dar dacă nu-mi dai, nu mă fă macar să păgubesc aceea ce cu atâta strădanie și muncă am adunat. Astă vară m'am împrumutat cu patru sute galbeni, ca să fac o călătorie după placul meu, și din pricina dumatiale fără gust, în desperație i-am cheltuit, oprit în Viena. Când m'am întors însă, nu m'ai întreat : ai său n'ai. Acum toată averea mi se risipește la tipografie², dacă n'oiu fi lângă dânsa, dacă n'oiu scrie ; dacă n'oiu îndreptă, de unde voiu stringe bani, de unde voiu putea plăti oamenii, cu ce voiu putea tipări *Foaia Sătească* ? La Mătieni³ an pâne⁴, am fân, moșia nu-i dată cu anul, cu ce m'oiu hrăni, când voiu eși de la închisoare, cu ce voiu căra lemnele visteriei, pre care, dacă aș fi fost slobod, le puteam istovi cu 16 care a mele ce am la Hilița⁵ și la Mătieni, cu boii lui Alhaz ce-mi dase pentru toată iarna, în sfirșit cu plată încă, pentru că astă toamnă n'am găsit mai mulți cărauși, fiind că-mi ceria câte 55 lei de stinjim ? In loc că acum, după ce voiu eși de aice, mă voiu găsi păgubit cu tipografia, cu fânul de la Mătieni, cu lemnele visteriei, pre care o să trebuesc să le plătesc și în sfirșit cu bani ce aș fi câștigat fiind slobod. Prin urmare, privala ce am dinainte-mi este calicia ? Aceasta este cariera la care nădăjduiam că mă vei ajuta ?

Vei socoti poate că scriu cu patimă ; nu, Dumnezeu mi-i martur că scriu cu deplină convicție că dumneta nu din vină, nu din răutate, dar în sfirșit din slăbiciune mi ai fost pricina acestor nenorociri. Să nu fi dat singur povod⁶ să fiu oprit la Viena, nu pătimeam nimică ; mă duceam la Paris, după două luni mă întorciam înapoi, Vodă vedeă că n'aveam nici un

¹ moșteniri

² Avea tipografie la Iași și se angajase prin contract cu tipărirea publicației oficiale *Foaia Sătească*.

³ sat în Dorohoi

⁴ cereale

⁵ sat în Fălciu

⁶ prilej

scopos rău. In loc că cu *prothimia* d-tale ți-ai vârit prepusul în cap și cine poate să i-l scoată ?

Încă odată mijlocește cu toată energia ; nu cred pre Vodă nemilostiv ; decî fie-ți milă de nenorocitul d-tale fiu

M. KOGĂLNICEAN

Îmi scrii că închiderea mea vine de aiurea ; nu crede, te-ai înșalat și acum, cum te-ai înșalat și când m'ai oprit la Viena.

Ms. 1162, f. 91

CXXXIII

(Paris) 8/20 februarie 1846

Cu multă fiească plecăciune sărut mânilor, babacă.

Astăzi am primit răvașul dumatăle din 20 ghenarie și m'am bucurat foarte mult că vă aflați cu toții sănătoși. Eū asemine mă aflu foarte bine ; liniștea duhului în care mă aflu mi-ai făcut mai mult bine de cât chiar însuși doftoriile ce am luat și care s'au mărginit numai în niște decocturi.

Eū petrec foarte bine, și lăsând de a vorbi de teatru, baluri, conțerturi, numai singura plimbare prin Paris este cea mai frumoasă petrecere. Mai ales sara, Parisul este o minune. Toate dughenile se luminează cu gaz, încât în ulițe este ca a doua zi. Noroade întregi se plimbă până târziu noaptea și atunce se poate zice că tot Parisul este în mișcare. Din nenorocire traiul este prea scump și bogățiile sale cele mari întristează pe omul care n'are mijloace de a cumpara ce dorește. Numai de aceea nu cred că voiș ședeā în Paris multă vreme. Dorința de a-l vedeā erā pentru mine tot ; după aceasta acum pot trăi chiar într'un sat. Socot că spre toamna viitoare voiș face o călătorie în Spania și în Englitera ; eara voiș petrece-o în Italia și în vara anului 1847, adecă într'un an și jumătate de acum, m'oiū întoarce în Moldova.

Nu-mi scrii nimicā de soră-mea Elenco ce face ; zi-i te rog să-mi scrie, și surorile celelalte asemine. De când am purces,

am primit numai o scrisoare de la Rola, în care îmi arată că î-a dat până acum 8000 galbeni pe Hilița. I-am răspuns că dacă îi va da 9000 să o vândă. Cu mare părere de rău mă văd silit să vind această moșioară care am înfrumusețat-o cu atâta dragoste. Când ar fi vre un mijloc ca să nu o înstrăinez, dar care-î și cum? Tare, tare mult aş dori ca să se găsească vre un mijloc, ca să nu o vând!

Instiințază-mă, mă rog, babacă, dacă pre Asachi hatmanul l-a primit iarăși adiutant și dacă înainte de a face aceasta, Vodă ți-a vorbit ceva?... Zi lui Alecu să-mi scrie și el. Dorind tare mult ca să te pot earăși vedea, îți sărut mânilor și sint a d-tale pre plecat fiu

M. KOGĂLNICEAN

Adresa mea este Rue de la Chaussée d'Antin 39.— De la banchierul vornicului Alecsandri am primit suta de galbină ce ai bine voit a-mi dărui și îți sărut mânilor pentru această facere de bine.

Ms. 1162, f. 99

CXXXIV

Paris 28 16 fevr. 1846

Domnul meu,

Sânt acum două luni de când mă aflu în Paris. Intr'această scurtă vreme am avut norocire a face cunoștință cu îmai mulți învățați însemnați, mădulari a Academiei des inscriptions, care se ocupă cu literatura clasică și arheologia. Pre toți i-am văzut însuflați de un mare interes pentru rămășițele romane ce se mai găsiu pe pământul vechii Dacii și de care până acum n'aū nici o știință. Mi-au spus că aş face o mare slujbă și țării noastre și lumii învățate, dacă le-aș împărtăși ceva sigur despre aceste. Incât se atinge de Valahia și Moldova, pe lângă ce știu eu, m'am adresat cătră d-l D. Laurian și Seulescu. Pentru Transilvania nu pot, domnule, să mă adresez mai bine decât cătră dumneta. Știu, domnule, că ești foarte o-

cupat ; însă, domnule, cererea ce îți fac este pentru folosul comun. Deaceea cu mare îndrăzneală dar vei binevoi a mi ertă în privirea zelului, te rog să binevoiești a-mi adună tot ce știi că s'a tipărit sau s'a scris despre monumente, mosaic, monede, ruine vechi în Transilvania. Bunăoară jurnalul nemțesc *Transilvania*, un tom despre Dacia de Haine, ecstrasuri din jurnalurile patriei, din cele nemțești, din jurnalul dumitale, care are atâte bogății în el și înfârșit de tot ce știi dumneata singur prin ispita. Inscripțiile să fie copiate cu sârguința cea mai mare. Pentru cumpărarea cărților tipărite vei bine-voi a-mi scrie deadreptul, aș mai bine a-l cere dela Istrati, căruia i-am scris în aceasfă privire. Te rog, domnule, numai nu te îngreuiă. Slujba ce-ți cer este de un interes național. Trebuie și noi să dăm ceva Europii civilizate, care ne-au dat atâta ; trebuie ca și literatura noastră prin lucrările sale, să înceapă a-și face loc lângă surorile sale. Și aceasta nu se poate face decât prin concursul unor bărbați ca dumneta. Nădajduesc că voiți primi în curând un răspuns bine vestitor dela dumneta și primește mai înainte expresia recunoștinții mele cu care am cinste a fi a dumitale plecată sluga

M. KOGĂLNICEANU

Pachetul mi-l poți trimete prin Viena și la Paris.

SCRISORI DIN EXIL CĂTRE FRATELE SĂU
1848—1849

CXXXV

Paris, 16 28 iunie 1848

Iubite frate,

Ț-am scris ieri; astăzi îți mai scriu rugându-te ca dنداتă să te duci cu acest răvaș la Rolla și dându-l dنداتă să-l rogi să-ți deie un respuns, pre care apoi să mi-l împărtășești fără zăbavă; stărueste pentru bani; gândește că la 20 iulie călindar vechiū trebuie să fiū neapărat la graniță ¹, spre a-mi apăra contracturile tărghului Neamțu și Reucești ². Toată averea mea și viitorul meū este în aceste moșii. Prin urmare cu ori ce chip imi trebuesc bani spre a ȗrcede din Paris.

Al tăū frate

M. KOGĂLNICEAN

Ms. 1162, f. 163

CXXXVI

28 avgust (Cernăuți 1848)³

Iubite frate,

Am primit scrisoarea ta din 23 avgust. Poți foarte lesne să vii și pân la graniță, căci acum să știe că am trecut în

¹ fiind fugit din țară în urma revoluției din 1848 nu putea intră în țară.

² Răucești, sat în jud. Neamț.

³ Localitatea și anul reies din scrisorile următoare.

Bucovina, fiind că eu singur am înștiințat pre ispravnicu Stan, ca să nu mai ostinească satele cu căutarea mea. Tă-tână-mieș i-am scris cât am putut de măsurat, cu toate că este greu de a se măsura în asemenea tălmăciră.

Este vina dumisale dacă ascultă niște ticăloși ca d. d. Leonă și mai ales Scheleti, care aș spus ispravnicului de Neamș că sânt în Bălătești și este pricina că am trecut granița. Mulțămindu-ți pentru novitale, de și sunt prea puțin plăcute, te rog ca înainte de a purcede, să întrebă pre Apostoleanu și pre Scarlat Vărnăv dacă aș primit scrisorile ce le am trimes cu doă poște înainte de la Cernăuți. Dorind a te vedea, sânt al tău bun frate

KOGĂLNICEAN

În Ardeal Româniă aș început a se bate cu Ungurii, asemenea și în Bănat.

Ms. 1167, f. 45

CXXXVII

Cernăuți¹ 11 oct. 1848

Iubite frate,

Ț-am primit scrisoarea din 30 octomvri. Te rog întâlnește-te cu Balaieș de la vornicia bisericească și caută de află ce aș făcut în sfârșit Milu la Mănăstirea Neamșului. Asemine du-te și la Milu și-l întrebă dacă au primit o scrisoare a mea și dacă este respus. Numai atâta.

Pentru ficiorul² meu am scris băbacăi să-ți deă 15 galbină. Dacă până acum nu i-aș dat, du-te și la Gheorghii Asachi cu alăturata scrisoare și caută ca să-ți deă 95 galbină ce-mă datorește. Neputând să ți-ți deă toți deocamdată, ia ce veș putea și dând lui Costachi acei 15 galbină, rămășița trimete-mă-o, că am rămas numai cu vro doăzeci de galbină. Pre Maugș roagă-l ca să ție tablourile la dânsul pân ce m'oiu îndemâna,

¹ Localitatea se vede pe plicul scrisorii, păstrat și el.

² omul de serviciu.

să-î trimăt ce-î sânt dator. Asemene te rog du-te la un argintar neamț Helmbold ce șede în dughenile Codreanului și-î întreabă ce au făcut cu 12 linguriși mici și 6 linguri mari de argint ce i-am dat să-mă facă, plătindu-î și vro 12 galbeni înainte. Dacă sânt gata, cere-î socoteala ca să-î trimăt și ră-mășița banilor. Hârtiea ce mi-ai dat îi prea bine scrisă ca stil și-î fac compliment însă ca *adeverată cunoștință a țerii nu*. Vrei ca Moldova să se apere în contra R.¹, când ea n'au fost în stare de a se scula în contra unui ticălos Domn ca Sturza. Și apoi acum proclamașiile sânt de prisos. Dacă vrei a face ceva de aplicabil, fă articole de corespondenție asupra abuzurilor lui Sturza; însă nu generalități, *des faits et des faits*. Cerceteaza furtișagurile lor, rușfeturile lor, rasipa cu proviantul rusesc, relașiile lor cu Ruși, isprăvile acestor din urmă, anecdote politice. Asta acum interesează mai mult...

Al tău bun frate

M. KOGĂLNICEAN

Ms. 1164, f. 54

CXXXVIII

Cernauți² 18 oct. 1848

Iubite frate,

Ț-am primit scrisoarea din 15. *Bucovina*³ vei primi-o de la început cu posta viitoare. Pentru ficioru Costachi cere bani deocamdată de la băbaca, pentru că-mă scrie că îi va da... te rog ca să-mă scrii cu toată posta și să mă înștiințezi de ce se face în țeară, mai ales de *acturile ocârmuirii*. . . Prin D. Tudurani trimite-mi o colecție a cuvintelor Mariei Sale cătră

¹ Rusiei

² Localitatea e în stampila poștel.

³ Ziar care apăreă în limbile română și germană la Cernăuți. Ca subtitlu aveă: *Gazetă românească pentru politică, religie și literatură*.

Adunare dela începutul domniei¹. Cere un exemplar de la Ber-
man ori de la Asachi.

Al tău bun frate

M. KOGĂLNICEAN

Ms. 1164, f. 57

CXXXIX

(Cernăuți) 12 noemvri 1848

Iubite frate,

Ț-am primit scrisoarea din 8 noemvri. Îți mulțămesc pen-
tru urările ce-mi faci și pentru știrile ce-mi împărtășești de
risipile de la Rîpi. Ce să facem? Așa ne este soarta, ca tatal
nostru să îmbogățească pe străini și numai pe noi să ne lase
săraci. *Bucovina* Ț-am trimes-o din început prin spatar Tudu-
rani Vasiliu, du-te de o cere de la dânsul și întrebă-l pen-
tru ce nu-mi răspunde la mai multe scrisori importante ce
Ț-am trimes. Asemine te rog, Alecule, întâlnește-te cu G Asachi
și cu Țedemonti,² caută numai de cât să-mi trimești paralele
ce aceste persoane îmi datoresc, căci n'am macar nici cu ce
să-mi plătesc chiria casei, acăria vadă³ soșește în câteva zile.
Părinții de la Neamț așum nici catadisesc să-mi răspundă, da
încă să-mi trimată bani. *Bucovina* nu-î oprită; esă numai ceva
neregulat din pricina atât a redacției care-ı leneșă, cât și a
tipografiei care-ı ră. Trimete-mi aceea ce ai aflat despre pra-
dăciunile proviantului. Ce face Apostoleanu? Se află în Iași
sau s'au dus? Tot nu te-ai întâlnit cu Nicula Milu? Caută ca
din întâmplare să te întâlnești cu dânsul și întrebă-l dacă

¹ *Recueils des communications de S. A. S. le prince regnant de la
Moldavie, Mihail Stourdza. . . depuis l'année 1834 jusqu'en 1840.* Jassy
1840. Sunt și altele din anii următori.

² Un Angelo Piedemonti, supus sard, trăește în Piatra Neamț la 1857,
v. Ghenadie Petrescu și Sturdza, *Acte și Documente*, V, 27.

³ termen

aŭ primit scrisoarea mea și ce aŭ facut la Neamț pentru moșiile lui Beizade.

Adio frate, altă dată mai mult.

M. KOGĂLNICEAN

Ms. 1164, f. 68

CXL

Cornulunci 19 noemvri 1848

Iubite frate,

Surorilor de mai multe poste am trimis o scrisoare foarte grabnică, ca să o dee spatarului Tudurași de la Mitropolie și până acum nu mi-aŭ trimes nici un răspuns. De aceea te rog întâlnește-te *dendată* cu d-lui și stăruște ca numai de cât să-mi răspundă sau dacă nu va vrea, apoi cere-î înapoi două scrisori ce i-am trimis, una către logofătu Alecu Mavrocordat și alta către Neculai Docan. Pre aceste scrisori le vei da singur d-ta la adresa lor. Asemine stăruște și pentru banii de la Asachi și de la Pedemonti, fiind că de nicăire aiure nu pot primi bani și-mi trebuesc ca să mă pornesc și eu, fiind că toți s'aŭ dus din Cernăuș : Casimireștii, Negri, Cuza, Muruz, Alecsandri.

Costachi ficioru prin posta trecută îmi scrie că pînă acum n'aŭ primit rămășița de zece galbinii din acei cincisprezece ce am rugat pre tatăl meu de două luni ca să îi dee și pre care de atunce mi-aŭ făgăduit să îi va da. În adevăr n'am crezut nicî odată că d-lui s'ar refuza să-mi facă atîta mică îndatorire, mai ales că i-am fost cerut numai ca împrumut. La cel întâiu străin, dacă m'aș fi adresat, mi-ar fi dat această sumă mică. Spune-î că mai bine ar fi făcut să-mi scrie de atunce că nu poate, de cât să lase în lipsă pe un biet om care m'aŭ slujit la nevoie. Spune-î asemine că este de prisos ca în răvașele sale să-mi mai scrie că mă iubește sau mă dorește, că plînge după mine. Purtarea d-sale *în faptă* către mine este adevăratul termometru a febrintei dragoste părințești ce simțește pentru mine. Alți părinți cât n'aŭ făcut spre a veni în ajutorul fiilor sei : la Vodă, la Ruși, la Turci s'aŭ dus, i-aŭ

ajutat cu punga, s'au însărcinat cu trebile lor, i-au înlesnit la nevoie. Dumnezeu din toate aceste n'au făcut nimică. M'au văzut desbrăcat, sărăcit, prigonit, dat în dispoziția ciocoilor din Peatră și Neamț, cari au făcut o adevărată goana în-contra-mi și la toate aceste au șezut *neutru* ca un credincios a lui Mihalachi Sturza, ear nu ca un părinte al meu. Caută dar aiure, acei zece galbeni și-i dă ficiorului cât se poate mai în grabă, că-mi scrie că moare de foame.

Al tău frate

M. KOGĂLNICEAN

Cu posta viitoare aștept numai de cât răspuns pentru scrisorile lui Tudorași.

Alăturatul revaș te rog să-l dai lui Iancu Docan și să ceî răspuns.

Ms. 1764, f. 67

CXLI

Cernauți 30 noemvri 1848

Iubite frate,

Ț-am primit amândoă scrisorile, atât acea din 9, cât și din 26 noemvri. Lui Apostoleanu, dacă i-ai dat 12 galbeni, bine; rămășița îi vei da-o când vei primi din banii mei. Deocamdată plătește acelora cui sânt dator, adică lui Costachi ficioru. Aceasta este mai cu grăbire. Novitalele se vor întrebuiță, precum mai ales acele despre proviant, bir și noua comisie cu Rosnovanu. Lui Asachi nu-î da răgas nici de cum. Văzând că nu poți căpăta bani în numărătoare, ia o orândueală la visterie și voi scrie și eu lui Brănișteanu. Spune-î că cât pentru răspunsul seu, mi-l va scrie când va putea; deocamdată cere banii. Te-am rugat să-mi cauți Cuvintele lui Vodă la Adunare, n'ai făcut nimică. Asemine te am rugat să stăruești numai de cât cătră Tudorași ca saŭ să-ți dee scrisorile ce i-am trimes, saŭ să-mi răspundă; iar n'ai făcut nimică. Te rog dar stăruește pentru aceste doă lucruri. Prin Iancu Can-

tacuzino de la Podoleni cu adresa către Codreanu Ț-am trimis o scrisoare; ai primit-o sau ba? Adio, frate, silește-te să-mi stringi acești bani, că nu am nici o para și aș voi și eu să mă pornesc la Paris pe vro câteva săptămâni, fiind că mor de urit aice. Rămăi sănătos și-mi scrie în curând. Tată-meu mi scrie că vrea să te puie în slujbă, să nu cumva să primești. Dar dacă îți dă Ripile spre căutare, cu bucurie să le ei, cu aceasta însă ca să-ți hotărească ce să plătești pe an și apoi să fii stăpân pe moșie. La aceasta te sfătuesc că unul ce sânt pătimit. Dacă de la Codreanu ai primit răvașu, spune-mi ce ai făcut cu răvașu către Domn.

Al tău frate

KOGĂLNICEAN

Ms. 1164, f. 70

CXLII

(Cernăuți) 10 dec. 1848

Iubite frate,

Ț-am primit scrisorile trimase atâta tu poșta, cât și cu Mihalescu. Stăruiește pentru răspunsurile de la Tudurași și Docan. Pe Asachi nu-l lăsa nici de cum în liniște. Spune-î curat că îi voi face aceea ce nici nu gândește, dând jalbă în contra lui. Cuvintele lui Vodă¹ n'ai trebuință să le aduni, ele sânt toate adunate într'o ediție tipărită acum la Asachi. Du-te numai la Berman și o cere în socoteala banilor. Asemine și o colecție a ofisurilor sale din ramul judecătoresc.

Gazetele din București, îndată ce vor sosi, te rog să urmezii a mi le trimete prin posta austriecească, dându-le lui Savul deschise. Îți trimăt un program pentru biografia lui Sturza; orî cine are documenturi asupra vieții sale poștește-l să mi le trimată la adresa mea.

Adio și fii sănatos. Roaga pre băbaca să facă toate chipurile pentru bani.

Al tău bun frate

KOGĂLNICEAN

¹ Mihail Sturza

Trimete-mă însemnare de ce lucruri ai luat Apostoleanu din straele mele.

Ms. 1162, f. 165

CXLIII

Cernăuți 13 dec. 1848

Iubite frate,

Imi scrii că n'ai primit de mult scrisori de la mine; cu toate aceste eu încă cu postele trecute amândoa ț-am scris.

1°) Nu-mi răspunzi nimic de scrisoarea ce ț-am trimis pentru Iancu Docan.

2°) Nu-mi răspunzi nimic dacă te ai întâlnit cu Tudorani și dacă i-ai cerut hârtiile ce i le am trimes de mai mult de o lună, de vreme ce nu vroeste a-mi răspunde singur ce au făcut cu dânsule.

Cu toate aceste eu te am rugat în mai multe rânduri despre aceasta. Caută scrisorile mele trecute.

3°) Ofisurile domnești dă-le lui Savul de la agenție, că el mi le va trimete.

4°) Pre Asachi nu-l lăsa nici de cum în pace. Du-te la Brănișteanu, cum ț-am mai scris, sau mai bine zicând la Brănișteanca, spune-i că-i sărut mânil și că o rog ca să afle de la bărbatu-seu dacă cu o orânduială de la Asachi imi poate plăti banii. Și scie-mi aceasta, pentru ca apoi să scriu deadreptu lui Brănișteanu.

5°) Prin nepoții Mitropolitului său prin Jora (cărui de mult ț-am trimes o scrisoare și nu-mi răspunzi ce ai făcut cu dânsa) nu poți să capeți banii de la Pedemonti?

Adio, frate, te rog implinește-mi aceste cinci comisi[oane] să macar răspunde-mi despre toate și-i îndatori pre al tău bun frate

M. KOGĂLNICEAN

Ms. 1164, f. 77

CXLIV

Cernăuți 19 dec. (1848)

Iubite frate,

Imi scrii că de mult nu ți-am scris; eu știu însă că aceasta am făcut-o mai cu toate postele trecute. De aceea du-te la aghenție și cercetează. Mia de lei ce ți-au dat Asachi n'ar fi trebuit să o primești, având mai întâi a închia socoteala pentru banii ce are să-mi dee, precum ți-am fost scris, trimetându-ți și o scrisoare către Berman, de care nu-mi scrii nimic. Ce o să fac cu o mie de lei, când el are să-mi dee trei. De aceea iată îți mai trimăt o scrisoare către dânsul; te rog du-o și cere-ți răspuns verbal, fiind că în scris nu-mi va da. Rămâind însă cu această mie de lei, dintâi să plătești lui Costachi Filioru zece galbină, spuindu-ți însă că nu rămâne cvit pentru socoteala straelor, pre care mi le au risipit. În trecutele scrisori și în una anume pecetluită și pusă în răvașul tatână-meu te am rugat să mă înștiințezi ce straiie au luat Apostoleanu și nu mi-ai răspuns nimic. Cu rămășița banilor, apoi să-mi scoți argintăriile... Imi scrii că Apostoleanu cere să-ı împlinești 20 de galbină. Eu dintâi știu că d-lui se află dus la Focșeni de două luni de zile, că așa mi-au scris în cea de pe urmă a sa scrisoare de atunce, și al doile de unde să-ı împlinești? Mai rămâind de la Filior și de la argintar, rămășița vei da-o băbacă-ı. Imi (scrii) că pentru a merge la Paris socoți că trebuie să am bani. Da dacă aş avea, m'aş fi fost dus până acum și (n'aş) fi ramas singur în Cernăuți și aş fi scris tatână-meu și lui Iacovachi să-mi găsească, și (nu) te-aş fi rugat în atâta rânduri pentru banii de la Asachi și vreü negreșit să mă duc și de aceea cer banii de unde pot. În tot felul eu voi rămânea încă aice vro 15 zile. Până atunce te rog raspunde-mi la întrebările ce ți-am făcut prin scrisoarea trecută.

Al tău bun frate

M. KOGĂLNICEAN

CXLV

(Cernăuți) 31 dechemvri 1846

Iubite frate,

Ț-am primit scrisoarea din 27 dec. Înainte de toate îți doresc un an nou, bun și fericit, cu aducerea și a fericirii țerii. Cu postele trecute Ț-am scris regulat și nu-mi răspunzi dacă le ai primit. Bine ar fi ca când îmi răspunzi să pui în capul răvașului data scrisorilor ce ai primit de la mine. Asemine nu-mi răspunzi nimică despre scrisoarea ce Ț-am trimis către Iancu Docan, când te am rugat atâta pentru aceasta. Te rog dar ca ori când îmi scrii să ții răvașul meu dinainte și așa să-mi răspunzi una câte una la toate cele despre care îți scriu. Aceasta este o regulă foarte bună și pre care e pururea o urmez. Pentru Asachi îmi zici asemine că i-ai dat scrisoarea, dar nu-mi pominești nimică și ce răspuns Ț-au dat macar din gură, când știi mai ales că se atinge de bani.

Mă întrebă dacă după întoarcerea mea de la Paris am să viú iarăși la Cernăuți. Așa gândesc, dar știu eu ce se va întâmpla până atunci și chiar dacă ne vor lăsa să ne mai așezăm aici?

Elencu mi-aú scris dăunăzi că aú aflat că Vodă ar fi scris la Viena ca să mă oprească, pentru că am îndrăznit să vestesc publicarea biografiei sale. După aceasta, de și Ț-am scris îndată ca să cercetezi mai cu deamănuntu această novelă, ai tăcut cu totul. De aceea te rog cercetează de unde aú auzit acest vuet și dacă merită ca să mi-o scrie așa de pozitiv cum aú făcut-o. Celelalte surori asemine nu-mi scriu nimică,

Îmi scrii că Scheletii îi grozav dușman al nostru; nu știu în ce poate să vă facă reú!

Cercetează toate cele ce privescú arestuirea Cantacuziniștilor. În ce fel opinia publică s'aú rostit asupra acestei întâmplări. Aice sânt unii cari cred că aceasta ar fi numai o *comédie*, pentru ca să închidă gura acelor ce întreabă cum pre Cantacuzinești, cari aú înarmat, aú iscălit (Gheorghii)

proclamații, etc. s'au lăsat în pace, când alți nevinovați cu totul se pedepsesc și se țin orî închiși orî ecsilați din țară de ze[ce] luni de zi e.

Lui Grigoriță Ghica ¹ i-am scris de curând în mai multe rânduri și nu-mi răspunde. De aceea te rog ca dنداتă să-ı dai alăturatul răvaș și să mă înștiințezi ce va zice.

Adio, iubite frate. Poartă-te bine și fii sănătos. Eū aștept numai răspuns pe scrisorile de astăzi și apoi mă pornesc la Viena. Ți voi scrie însă unde să-mi scrii.

Bun frate

M. KOGĂLNICEAN

Ms. 1164, f. 85

CXLVI

Luni, Cernăuți 10/22 ghenar 1849

Iubite frate,

Ț-am primit scrisoarea din... ² Eū poimâne mercuri în 12/24 mă pornesc la Viena, împreună cu Vasilică Canta. Mi-am și luat locurile. De aceea de acum înainte să-mi trimeți răvașele la Viena poste-restante. Arată aceste băbacăi. Spune-ı că-ı sărut mânăle și că-l rog să mă erte că nu-ı răspund la răvașul d-sale din... ², care l-am primit, fiind că am o mulțime de pregătiri de făcut, dar că-ı voi scrie de la Lemberg. Arată și surorilor, atât Marghioliții și Profirei, cât și Elencăi, că le am primit scrisorile, dar că nu le pot răspunde acum, din aceeași lipsă de vreme. Profirițăi i-am scris în mai multe rânduri să-mi trimată un bold și niște brice; au avut mai multe prilejuri, nu mai puțin și în trecutele zile prin Neculai Stefanovici, și tot n'au făcut-o. De aceea spune-ı că de acum să nu-mi mai trimată nimic, fiind că ar fi în zădar. Așa să faci și pentru cărțile ce Ț-am cerut; ofisurile, Savul nu mi le

¹ Viitorul domn al Moldovei dela 1849 înainte, după Mihail Sturza.

² ² lipește în m.

aŭ trimes. De aceea du-te și le cere îndată și dacă cineva ar fi să vie la Paris, atunci mi le vei trimete, ear de nu, nu. Docan până acum nu mi-aŭ răspuns.

Adio dar, frate, și să ne vedem în curând. Aceasta o doresc din tot sufletul meu, fiindu-ți bun și doritor frate.

M. KOGĂLNICEAN

Spune lui Codrescu [și] lui Filipescu că nădăjduesc că-mi vor scrie la Viena, poste-restante.

Ms. 1164, f. 108

CXLVII

Viena 3 februarie
22 ghenar 1849

Iubite frate,

De erî sânt în Viena. Peste trii zile mă pornesc la Paris. Aice nimică noŭ. Viena este veselă. Jora, care cu doă zile înaintea sosirei mele aŭ purces la Moldova, îți va spune toate Eŭ deocamdată mă mărginesc a-ți scrie rugându-te ca îndată ce vei primi aceasta, să începî a-mî scrie la Paris poste-restante și cel puțin odată pe săptămână și răvașe cât se poate mai lungi și despre cele serioase și despre cele comice. Dovedește-mî prin aceste scrisori că știî a scrie și tragedie și comedie.

Intâlnește-te cu Codrescu, arată-i frățeștele mele închinăciuni și roagă-l ca să-mî scrie și el la Paris. De la dânsul de mult n'am primit nici o scrisoare.

Adio dar, pre surori le sărut; asemine și pre tine, fiindu-ți bun frate

M. KOGĂLNICEAN

Ms. 1164, f. 110

CXLVIII

Paris 10/22 februar 1849

Iubite frate,

Socotiam să gălesc vre o scrisoare de la tine la poștă. N'am primit nimică, macar că ț-am scris și de la Viena. Ce

faci, ce faci surorile, ce mai faceți? Că de o lună de zile nu știu nimică. De aceea te rog scrie-mi pre larg și despre toate. Te-ai mai întâlnit cu Pedemonti? Caută, frate, să-mi scoți aceste parale de la dânsul, căci tare îmi trebuiesc. Aice în Paris sânt silit să-mi fac straiе, să-mi fac cămeșe, căci în alergările mele am tot stricat, am tot pierdut. Asemine te rog să eі șama în *Buletin* sau în *Foaia Sătească* că trebuie să easă publicația pentru vânzarea moșiilor Mănăstirei Neamțului. Dacă aū eșit sau când va eși, te rog să mī-o trimeți îndată și în deosăbire tot ce mă poate privi.

Adio, frate, eū în Paris voiū ședeа foarte puțin, căci Parisul de astăz este mai trist decât însuși Viena. Remăi sănătos și dee Dumnezeu ca să ne vedem în curând. Pre Iacovachi și pre surorī le sărut și-ți sunt bun frate

M. KOGĂLNICEAN

Inchinăciuni lui Codrescu care m'aū uitat.

Ms. 1164, f. 113

CXLIX

1/13 mart 1849

Iubite frate,

După multă așteptare, ț-am primit în sfârșit scrisoarea din 4/16 februarī. Iți mulțămesc pentru cele împărtășite. Imi zici ca să-ți scriū ceva despre politica de afară. A intra în detaieri zilnice, ar fi cu neputință într'o scrisoare. A-ți scrie în general este foarte scurt, doă cuvinte sânt de ajuns: *nimicā* și *reacție* pretutindenī. Franția mai ales nu-și bate capul în nimică despre cele de afară. Ea de bună voie se primește a se face putere de rândul al doile. Nu *Rușii*, ci *Roșii* o preocupă acum. De aceea de la dânsa nu avem nimică de așteptat, Anglia se interesează mai mult, și după cât știm și ne aū spus și beizade Călimach, avem mult să așteptăm de la dânsa. Eū în april mă întorc în Bucovina. Nu lipsi însă de a-mi mă scrie în Paris, căci întoarcerea mea atârnă cum ț-am scris de la primirea de banī.

Adio, frate, iartă-mă că-ți scriu așa de puțin, dar am primit mai multe revașe deodată și trebuie să răspund la toate.

Fiindu-ți bun frate

M. KOGĂLNICEAN

Ms. 116A, f. 115

CL

Paris 10 mart c. n.¹ 1849

Iubite frate,

Iată o lună și jumătate de când n'am primit nici o scrisoare de la voi. Este cu puțință ca să mă dați așa uitării? Eă v'am scris de la Viena și de la Paris în mai multe rânduri. Dar imi vei zice că n'ai primit scrisorile mele. Chiar așa sa fie, n'ai trebuit oare să-mi scrii? Dar iar imi vei zice că nu știaai adresa mea. Socot că ai destulă ispită, pentru ca să știi că în lipsă de adresă, se pune pe răvaș *poste-restante*. Toată lumea aă primit și primește răvașe, numai eă nu. De aceea și eă, obosit de atâte scrisori care toate aă rămas fără răspuns, vă fac cunoscut că acesta este cel de pe urmă răvaș care vă scriu. Nu-mi scriți, nu vă voiă mai scrie... pe la 15 april calendarul nou, mă întorc în Bucovina.

Adresa mea în Paris este tot Rue du Havre, n. 4.

M. KOGĂLNICEAN

Ms. 116A, f. 116

CLI

Paris 21 mart
5 april 1849

Iubite frate,

Ți-am primit scrisoarea din 11/23 mart... Ți mulțămesc că în sfârșit mi-ai răspuns în pricina moșiilor Mănăstirei Neamțului. Aceasta mă interesa mult; și dacă despre aceasta mi-ai fi scris de mult, precum te-am fost rugat, în loc să șed în Paris și să cheltuesc degeaba, mi-aș fi întins călătoria în

¹ calendarul nou

Spania. Eū aștept acum numai niște bani de la Cernăuți și mă pornesc îndată la Bucovina, căci aice este de prisos de a mai ședeă. Eliad, Tel, N. Golescu, Negri, Alecsandri au plecat la Țarigrad în zilele aceste. P. Casimir au plecat asară spre Cernăuți... Iată îți mai trimăt articole din gazetele franțuzești, cu toate că acesste acum se ocupă numai cu trebile Italiei. Cele conservatoare sânt pentru ne-intervenție, cele republicane pentru intrarea Franțujilor în Italia. Rezultatul însă va fi că Franțujii vor sta locului și bieții Italiani vor remânea în aceeași stare ca și mai înainte.

Adio, frate, altă nimică nouă. Beizade Călimah au fost foarte bolnav. Era să moară. Am fost eū de l-am văzut. M'au întrebat de Grigoriță, Ghica dacă este în Iași. N'am putut nimică să-i spun, fiind că acesta de mai mult de două luni nu mi-au scris nimică. Du-te într'o zi de-l vezi și întreabă-l dacă au primit de la mine vro trii scrisori ce i-am trimis până acum din Paris. Adio, iubite frate, caută de află în ce staū dispozițiile Mănăstirei Neamțului cătră mine, fiind că acolo îmi sânt toate nădejtile mele.

Pre surori și pre Iacovachi îi îmbrățișez frățeste; asemenea și pre tine, fiindu-ți bun frate

M. KOGĂLNICEANU

Ms. 1164, f. 126

CLII

Paris 2/14 april 1849

Iubite frate,

Asară ț-am primit scrisoarea din 21 mart. Vă mulțămesc pentru suplementul *Albinei*. Nota rusească o cunoșteam de mai înainte...

Cât pentru California, îți spun în adevăr că n'am putut de cât să rid de naivitatea celor ce cred în basmele *Jurnalului des Debats*. Nu mai puțin am ris și de hotărîrea ce ai luat să mergi acolo sau să vii în Paris. Cu ce să te duci în California și cu ce îi să petreci în Paris? Sau tatăl meu s'au îmbogățit poate acum? Nu știi ce ai suferit când ai fost

în Paris? Nu vezi pre tatăl meu înglodindu-se mai mult în datorii? Dacă eu aş fi în țară, atunci eu singur Ț-aș zice să te duci la Paris, fiind că ori cât tot aş putea să-ți Țiu de cheltueală. Nu veni, că eu am venit în Paris numai de două luni și n'am cu ce să mă întorc înapoi, din pricina că d. Negri s'aũ pornit la Țarigrad, fără să-mi plătească suta de galbină cu care m'aũ polițat cătră dânsul Ghica. De aceea cearcă la Pedemonti. Am scris și ProfiriȚei ca să facă toate chipurile să-mi trimată o sută de galbină și spre aceasta să se înȚăleagă cu NeculaȚ Docan.

BăbacăȚ mine Ți voiũ scrie pentru RȚpă. Nu cred însă că va face nimică. La vrâsta dumisale Ți cu greu de a-Ți schimba firea. De aceea, cum zic FranțuȚii, *j'ai pris mon parti là-dessus*. Nu măi aștept nimica de la d-luȚ. Fă asemenea și nădăjduește și rabdă ca și mine. Ești mai tânăr de cât mine și prin urmare ai măi multe șansuri să vezi acele zile ferice, pre care eu le doresc, dar nu le voiũ vedea. Ți trimet un articol din *Presă*. *Des blagues et rien que des blagues*.

M. KOGĂLNICEAN

Ms. 1164, f. 129

CLIIȚ

Paris 10 22 april

Iubite frate,

Ț-am primit scrisoarea din 9 april. N'am nimică ce să-Ți scriũ. Ți trimăt un ecstract din interpelaȚiile făcute în parlamentul AnglieȚ în privirea Principatelor¹. D'ar da Dumnezeu să se adeverească! În Paris nimică nou. ReaȚia merge mereũ înainte. Patrusprezece miȚ de soldaȚi *de a republicei franțeze* s'aũ dus în Italia se restoarne republica romană și să reazeze tronul PapeȚ. Judecă acum de republica franțeză. ImȚ scriȚ că să zic Mad. de Lalantes² că veȚ vedea-o în curând? Ce, ai de gând să viȚ în Paris? Și cu ce? Nu fi nebun, șezi

¹ v. Ms. 1164, f. 120 122

² Probabil gazda la care a stat A. Kogălniceanu, când a fost la Paris.

în Moldova, în Paris n'ai ce face. Când toți doresc de a se reîntoarce în țeară, desgustați de Franția și de Franțuji, tu dorești să-ți vizitezi? Știu că ți-ți urit, știu că nu poți suferi inactivitatea în care trăești. Da aice ce-ți să faci?

Remăi sănătos și scrie-mi, fiindu-ți bun frate

M. KOGĂLNICEAN

Ms. 1164, f. 134

CLIV

Paris 27 april
9 mai 1819

Iubite frate,

Ț-am primit scrisoarea ce mi-ai trimis pe lângă acea a Elencului Eu în adevăr aş dori să mă duc în Țarigrad; însă întâi că n'am bani, al doilea că nu știu dacă m'or lasa să intru acolo. Eliad, Tel și Golescu au fost siliți să se întoarcă înapoi. Franțuji au fost bătuți la Roma. Aceasta și cu intrarea Rușilor în Germania au produs în Paris o mare senzație. Credem că alegerile Camerii legislative care se fac în patru zile vor fi ceva mai liberale. Opinia publica se ocupă foarte mult de Ruși, jurnalele, cluburile, conversațiile politice nu tratează de cât chestia Rușilor. Ulițele sânt pline de placatură și afișuri, din care îți trimăt una din cele mai curioase. Un jurnal au vestit eră că generalul Grabe n'au putut nimică isprăvi în Constantinopol; nu știm dacă este adevărat. Jurnalele se ocupă acum pușin de noi. Chestia unității Germaniei, a Italiei și intrarea Rușilor facu sujetul politicei ecsterioare. Cât pentru cele din lăuntru, alegerile preocupă pe toți. Adio frate. Cercetează de aproape pentru moșiile Mănăstirii Neamțu și caută se afli prin calugări dacă imă păstrează contracturile sau ba. Ado aminte Profiriții pentru suta de galbini ce mi-au făgăduit, fiind că de aiure nu pot primi nimică.

Fiindu-ți bun frate

M. KOGĂLNICEAN

Ms. 1164, f. 138

CLV

Paris 1/13 mai 1849

Iubite frate,

Am primit scrisoarea din 18/30 april și dintâi îți voi răspunde în scurt despre proiectul ce ai de a veni în Paris, întemeindu-te pe făgăduința ce ți s'a făcut când erai aici de a-ți da 12 galbeni pe lună la o litografie. La aceasta îmi vei da voie că înainte de toate eu socot că mă adresez la un bărbat cu minte coaptă, iar nu la un copil, pentru că nu mai ești copil. Ca bărbat cu minte coaptă, cum se poate dar să cunoști așa de puțin împrejurările obștești a Europii? Când criza politică și comercială a dărmat stările cele mai mari și mai sdravine, când războiul țivil este în toate țerile, când Parisul mai ales este în cea mai mare nesiguranție dacă are mână să fie socialist sau monarhist, când prin urmare nimene nu gândește la arte, cum poți crede că vei găsi 12 galbeni pe lună într'o litografie? Această somă astăzi cu greu ar găsi-o cel întâiu litograf.

Îmi zici că este deosebire între nevoile din Moldova cu nevoile din Paris. Dar în Moldova nu ești în primejdie de a șede în uliță, de a muri de foame, de a rămânea gol, ca în Paris. Dacă aceasta este deosebirea, sânt cu totul de aceeași opinie. Îmi zici că în Moldova suferi, trăești în trândăvie, fără folos pentru tine și pentru alții. Așa este; dar ești oare singurul în aceastăși poziție? Da oare acesta nu este rolul obștesc a tuturor acelora care așteaptă un viitor mai bun? Dacă la vârsta ta te desperezi, apoi noi acei cari sântem mai bătrâni, cari avem mai puțin de trăit și prin urmare și de nădăjduit, apoi ce trebuie să facem? Când aveam vârsta ta, nu gândiam așa, nu mă descurajiam așa de lesne; și încă astăzi nu mă desnădăjduesc, cu toate că viața mea au fost plină de vifore, de prigoniri și de decepții. A se despera cu ușurință, ntu este dovadă de inimă tare. Vițiurile de care trebuie să te ferești mai mult sânt presumption și mândria. Dară cred că vrocști a te face folositor,

cred că viața trândavă nu-ți place ; dar pentru aceasta nu trebuie să te pui în *génie méconnu* și să faci ca Coradini carele zicea că Moldova nu este vrednică să-l aibă, că odată în țeară străină o carieră strălucită în așteaptă și care astăzi moare de foame în Frankfurt. Pentru noi singurul loc unde putem însemna ceva este Moldova ; acolo trebuie să ne silim să arătăm că sântem în stare de a face ceva. Cât pentru Franția, țeară plină de geniuri și de talenturi, oamenii ca tine și ca mine mor de foame, iar nu câștigă 12 galbeni pe lună mai ales în ramul inteligenței sau a artelor. De aceea, frate, curaj, ai nădejde în tinereța ta. Astăzi nu poți face nimic, dar mâine poate vei putea. Și în sfârșit cu toate greutățile țerii, am convicție că numai în Moldova poți și pot a face ceva. Cât pentru folosul ce zici că poți căpăta în Paris, adică învățătura, aceasta, dacă vei vroi, o poți cunoaște și în Moldova. Știința astăzi nu este un mister ; tiparul au facut-o universală. Cărți în Moldova poți găsi. Cât pentru mine, ceea ce știu mai mult, am învățat nu în Germania, ci în Moldova. Zici că pentru ca să înveți, ai trebuință de ceasuri liniștite. Dacă pe aceste nu le ai în Moldova, în Paris le vei avea mai puțin. Acolo ai numai îngrijiri¹ morale, în Paris vei avea pre cele materiale, care sânt mai cumplite. Când dimineața te vei scula și nu vei ști ce să mănânci și unde să te ascunzi de datornici, te încredințez că atunci vei avea prea puțin mintea de dată la învățatură. De aceea, frate, ai curaj și nădejde. Acum e primăvară. Du-te la țară, ia cărți cu tine, vei găsi de ajuns în biblioteca mea. Cu cărți, cu petrecerea vînatului și a unei moșii frumoase,² fără îngrijirea despre casă și masă, poți foarte bine petrece, cât pentru mine...³ Alecsandri, Goleștii, etc. Curaj și pentru numele lui Dumnezeu nu mai hrăni niște idei false și ridicole. Nu te lua după noua generație care crește acum și care n'are alt merit decât de a îmbătrâni la vrâstă de optsprezece ani. Misia noastră este de

¹ griji

² Rîpile în jud. Fălciu

³ hârtia rupta.

a stăruii, iar nu de a ne văicara și le scriu aceste pentru că socot de datorie de a te întoarce din calea rătăcită. Rabdă, cum răbdăm toți. Intorcându-mă în țeară, atunce vei pute veni în Paris și unde vei vroi. Astăzi n'ai mijloace. Marghiolița îmi scrie că moșiile... ¹

M. KOGĂLNICEAN

Ms. 1164, f. 135

CLVI

Paris 16/28 mai 1849

Iubite frate,

Ț-am primit de câteva zile scrisoarea din ^{22 april}_{4 mai}. Nu Ț-am respuns, pentru că tot gândiam să mă pornesc. Intrarea Rușilor în Bucovina mă face însă să mai aștept până când voi avea respuns de la Moldovenii din Cernăuți dacă sânt în siguranțe acolo. În Paris până acum nimică nou; astăzi se deschide Adunarea Legislativă, mână are să se formeze un ministeriū nou, care are să dee și programa despre politica ce are să păzească atât în cele de afară cât și în cele din lăuntru. Vom vedea dacă va eși progres sau retrograd. Tată meu să jeluește de tine, zice că n'ai vrut să mergi la Ripi cu dumnealui, știindu-l bolnav și în tot minutul în primejdie. Intr' aceste reū faci, gândește că'ı bolnav și că are nevoie de căutare în tot minutul. Prin aceasta nu zic că n'ai avea în multe dreptate. Iți înțeleg poziția, de vreme ce aū fost și a mea tot aceeași. Dar trebuie să rabzi! Dacă va da Dumnezeu ca să se prefacă lucrurile și să mă pot întoarce în țeară, atunce se vor schimba toate și vei putea găsi și tu o viață mar plăcută. Acum nu este vremea... De moșiile Neamțului nu-mi scrii nimică, când știi că mă interesez atâta.

Adio, frate, poartă-te bine și fii cu curaj și rabdare, fiindu-ți bun frate

M. KOGĂLNICEAN

¹ hârtia rupta.

Lui Iacovachi am scris în mai multe rânduri. Marghiolița îmi scrie că Divanul și partida de cărți nu-î lasă vreme să-mi răspundă. Se teme se vede de a se comprometa. Nu-î nimică, va veni vremea când și eu îi voi putea zice că nu vroî să mă compromitez cu dânsul.

Ms. 1164, f. 143

CLVII

Paris 23 mai 1849
4 iunie

Iubite frate,

Nicu Roset, fiċorul Balănescului, aŭ venit de doue zile în Paris; mî-aŭ spus cã în minutul acesta moșiile Mănăstirei Neamțului saŭ s'aŭ vândut ori se vândŭ. Daca aceasta este adevărat, apoi cu toată a mea bună voință nu pot să-ți fac de cât cele mai marî muștrări ce un frate poate să-ți facă. Cum, de șese luni îți scriu necontentit în această pricină, te rog ca să fii cu cea mai mare luareaminte ca să mă înștiințezi de cu vreme, pentru ca să pot fi la graniță la mezat, îți arăt cã tot viitorul meŭ, cã toată starea mea este în această pricină, ca unul ce trebuie să știi cã într'un an și jumătate, de când am fost cea de pe urmă dată în Moldova, mî-am jărtfit toată vremea, toți banii ce câștigam în alte profesuri, spre căutarea intereselor Mănăstirei Neamțului și după ce îți scriu toate aceste, urmez a ști despre ele mai puțin de cât străinii. Cum, chîar dacã publicarea mezatului nu s'aŭ făcut prin foile publice, n'ai putut să cercetezi la departamentul bisericesc și spre mai mare siguranție chiar la mănăstire? O Alecule, dacã prin neglijența ta s'ar fi întâmplat cã moșiile să se fi vândut, fără a mă înștiința, nu poți să-ți împuși cã mi-ai facut mai mult reŭ de cât cel mai mare dușman al meu; și acest reŭ l-ai făcut nu numai mie, dar chiar ție, fiind cã știi cã cât aș fi avut eu, ai fi avut și tu. Aceste bănaturi ți le scriŭ din toată durerea inimii, doresc ca ele să fie nemeritate, doresc ca vânzarea aceasta să nu fie adevărată

și prin urmare să fii nevinovat de reproșele ce-ți fac. Acesta este singurul chip ca să-ți pot zice încă că-ți sânt

Al tău bun fate

M. KOGĂLNICEAN

Ms. 1162, f. 187

CLVIII

Paris 11/23 iuni 1849

Iubite frate,

De la scrisoarea ta din 15/27 mai trecut n'am primit nici o veste din țeară. Ce faceți? Cum mergă lucrurile nu știu nimică. Sânt acum vr'o 25 de zile de când Grigoriță Ghica mi-au scris ca să șed în Paris până când voi primi de la dânsul o nouă înștiințare. Aceasta până acum n'au venit. Numirea sa de Domn este adevărată? S'au pornit la Țarigrad, cum mi se scrie de la graniță? Eă doresc foarte mult să plec din Paris... adaog a-ți zice, sânt foarte nenorocit în Paris și vreu să-l las îndată, fiindu-ți bun prietin și frate

M. KOGĂLNICEAN

De vro zece zile nu sânt bine, am tot simptomă de holeră.

Ms. 1164, f. 145

CLIX

Paris 1/13 iuli 1849

Iubite frate,

Ț-am scris dăunăzi că eram gata de a călători. Lipsa de bani mă oprește. Când am făcut socoteala, am văzut că aveam mai mult pasiv de cât activ. De acea te rog ca să stăruiești atât la Rola, cât și aiure, ca să pot primi cel puțin 150 galbeni... Asemine te rog că până ce nu vei primi de la mine scrisoare de la Cernăuți că am sosit acolo, să nu continești de a-mi scrie în Paris. Mai bine ca răvașele tale să nu mă găsească în Paris, de cât să fiu o lună fără scrisori din țară, precum văd că-mi scrii în cel de pe urmă răvaș că de

acum n'ai să-mi mai scrii. Te rog întâlnește-te cu părinții de la Mănăstirea Neamțului și spune-le că vroesc numai de cât păstrarea contracturilor, căci almintrele voiū procesta orī ce pagubă.

Fiindu-ți bun frate

M. KOGĂLNICEAN

Ms. 1164, f. 148

CLX

Paris, 4 Iulie c. n. ¹ (1849)

Iubite frate,

Erī am primit scrisoarea ta din 10/22 iuni și alta de la Elenco, prin care mă înștiințază că mi-ați trimis una sută galbinī. Până acum nu i-am primit încă. După ce îi voiū primi, voiū vedea dacă voiū pleca îndată spre Cernăuți sau voiū măi remânea încă în Paris. Cred însă că voiū porni îndată. Cu toate aceste nu conteni de a-mi scrie și de acum înainte și de a stărui măi ales pentru frimiterea banilor de care am scris băbacăi și lui Rolla, fiind că chiar să purced dendată, acei bani vor sluji spre a plăti câteva datorii ce voiū lăsa în urmă și cu plata carora voiū însărcina pre Nicu Bălcescu. De aceea dar până voiū ajunge în Cernăuți, de unde dendată îți voiū scrie, urmează corespondența cu Paris...

M. KOGĂLNICEAN

Intâlnindu-te cu părinții de la Mănăstirea Neamțului, spune-le că sânt hotărīt a sprijini contracturile moșiilor ce le am și că despre aceste am și scris și noulū Domn, gătindu-mă a protesta și înaintea tribunalurilor.

Ms. 1163, f. 193

¹) calendar nou.

CLXI

Moncher Alexandre,

Iulie 1849, Pa3is

Je vous écris ceci pour vous annoncer que d'aujourd'hui en . . . . .¹ c'est-à-dire dimanche le 17 (29) juillet j^e quitte Paris *décidément*, que je ne m'arrêterai qu'à Metz pendant deux ou trois jours, puis de là je descendrai le Rhin jusqu'à Cologne et puis par le chemin de fer j'irai jusqu'à Cracovie et de là jusqu'à la frontière, ne m'arrêtant nulle part. J'espère être à la frontière dans quinze à dix-huit jours. Si tu n'a rien de mieux à faire, viens à Mihaileni pour m'attendre. En attendant, comme je n'ai pas où loger à mon arrivée, parle à Régensburg qu'à dater du 5 août vieux style il ait à me garder les deux meilleures chambres de son hôtel, parce que probablement quelqu'un viendra avec moi. En même temps, si Pulchérie est en ville, engage-la à ne pas louer sa maison pour l'année prochaine, ... je tiens à la prendre pour mon compte. Adieu, cher frère, ne m'écris plus rien. Tout ce qui est dans cette lettre est pour *toi seul*... garde moi le secret

Ton aimé frère

M. KOGALNICEAN

*Ms. 1163, f. 105*¹ lipsește în ms.

SCRISORI DIN EXIL CĂTRE PĂRINTELE SĂU
1848—1849

CLXII

(Cernăuți)¹ 8 oct. 1848

Cu multă fiească plecăciune sărut mânil d-tale, băbacă. Asară m'am întors de la Suceavă, unde m'am întâlnit cu moșu-meu Iancu. Primind scrisoarea d-tale din 4 a acestii luni, mi-au părut foarte rău că tot ești bolnav; poate că vine din pricina schimbării vremii. Aici sântem bine; însă poate că vom fi siliți de a ne duce aiure; pentru că rășboiul din Ardeal între Unguri și Români se va întinde și pe aice.—Băbacă, am trimes la Iași pre vătavul meu de la casele de la Târgu Neamțului ca să-mi aducă niște schimburi; tot prin el slobod din slujbă pre feciorul meu Costachi. Inșă fiind că sânt dator cu leafa și că aice n'am mai (mult) de cât trii zeci de galbeni, am trimes lui Alecu niște orândueli, ca să scoată niște bani. Daca se va întâmpla ca să întârzie cu acești bani, te rog să dai ficiorului Costachi cincisprezece galbinii și dumneta îi vei țrage înapoi din cei întâi bani ce va primi frate-meu Alecu. Te rog numai să nu-mi faci sminteală.

Sărutându-ți mânil, sânt a d-tale

plecat fiu

M. KOGĂLNICEAN

¹ Localitatea rezultă din scrisorile lui Kog. din aceeaș vreme către frațele său.

Surorilor și lui Alecu voi răspunde cu posta viitoare, fiind că ceasul poștii de astăzi trece.

Ms. 1164, f. 52

CLXIII

Cernăuți 6/18 dechemvrie 1848

Cu multă fiească plecăciune sărut mânilor, babacă.

Cu toată voința ce am avut de a nu te supăra, mă văd silit de a-mi strica hotărîrea. Mă aflu fără o para și de nicăire de unde am a lua nu numai bani, dar nici macar răspuns nu primesc. Vreî însă să mă duc la Viena pe vro câteva săptămâni și de acolo poate m'oi duce la București (aceasta o scriu numai pentru d-ta) de unde aștept învoire de la generalul Liders.

Aice în Cernăuți am ramas cu totul singur și mor de urit. De aceea am trebuință de două sute de galbină. Te rog dar ca să faci toate chipurile și în numele meu să te împrumuți cu această sumă pe vadea de șese luni și cu orî ce dobîndă. La vadea sînt sigur că voi putea răspunde, fiind că am a lua de la mai multe locuri și mai ales de la Mănăstirea Neamțului. Starețul ar vroi chiar acum să mă plătească; însă n'a putut să-mi dea de cât vro 50 de galbină, fiindcă n'a primit nici o para de la posesori. Iar pentru aflarea acestor două sute galbină sau de o cam dată cel puțin una sută, iată îți alăturez și o scrisoare către Nicolai Docan, în care îl rog ca să caute și el acești bani și găsindu-i să ceară de la dumne-ta sinet. Neputându-se găsi bani, apoi macar mijlocește prin Docan ca să ei de la vre un banchier un credit de această somă la Viena și primind eu banii acolo, apoi tot atunce vei putea și dumne-ta să plătești în Iași, mai ales că cu acest chip dobînda nu s'ar plăti așa de mult. Am scris și lui Iacovache să-mi găsească vr'o sută de galbină. Dacă el mi-i va găsi, apoi dumne-ta să nu-mi cauți de cât o sută, dar almintrele două sute îmi sînt neapărați. Te (rog) însă ca

aceasta să se facă cu grăbire, fiind că aş vroi să mă pornesc cu Vasilică Canta, care şi el merge la Viena şi ma aşteaptă numai pre mine.

Rugându-te ca să faci toate chipurile spre a-mi săvârşi această treabă, îţi sărut mânilor şi sânt a d-voastră

prea plecat fiu

M. KOGĂLNICEANU

Luî Alecu i-am scris doă răvaşă şi nu-mî respunde. L-am însărcinat să-mî ceară nişte banî de la Asaşi şi de la Pedemonti şi nu face nimică.

Ms. 1164, f. 72

CLXIV

Cernăuţi 24 dechemvri 1848

Cu multă fiească plecăciune vă sărut mânilor, băbacă.

Înainte de toate vă doresc serbători bune, fericite şi plăcute şi ca anul viitor să vă aducă mai bună sănătate şi veselie decât acesta care trece, care dacă Europîi întregîi au adus slobozenie şi bucurie obştească, nouă Românilor nu ne au adus de cât robie şi lacrimî!

Răvaşul dumatilor din 17 dechemvri l-am primit deabia alaltăeri, pentru că fiind cu recepisă, aceste se dau mai târziu. Asemine am primit şi poliţa luî Docan, şi iată alăturez dumitale un răvaş cătră dânsul, precum şi sinetul meû. Imî scriî că s'au plătit ficiorul şi luî Apostoleanu, însă Alecu imî scrie că aceştî s'au luat de dumneta îndată, în contra acelor daşi de dumneta mai înainte şi așa Alecu nu are cu ce să-mî scoată nişte argintărî care şed de la mai la argintar. Nădăjduiam că dumneta ai fi binevroit să mai aştepî ceva pentru aceî 12 galbinî, cariî i-ai fost dat înainte. De aceea şi acum te rog ca îndată ce te veî înlesni să dai luî Alecu aceştî banî ca să scoată aceste argintărî şi îndată ce va mai primi banî de la Asaşi sau de la Pedemonti îi va întoarce dumitale Imî scriî asemine că ştiî că eu am 300 galbenî,

adecă 100 de la Mănăstirea Neamțului, 100 de la Grigoriță Ghica și 100 ce mi-au trimes Docan. Aceasta nu este nici de cum așa. Mănăstirea nu mi-au trimes de cât două mii lei, de care ț-am scris mai înainte. Grigoriță Ghica în zilele trecute mi-au trimes un ravaș cătră Costachi Negri, care se află la Paris sau în Italia (căci nu știu unde) că dacă se va înlesni din banii ce are să-î dee să-mi răspundă o sută galbini. Prin urmare pentru ca să pot avea acești bani, trebuie ca să mă duc dintâi să găsesc pe Negri și al doile trebuie ca el singur să aibă bani, lucru ce nu cred.

Iată toată starea bănească în care mă aflu, adecă acei 1400 sorocoveți care mi i-au trimes Docan și ceva din banii Mănăstării. De aceea, fiind că Iacovachi mi-au scris acum că dumneta a găsit bani de împrumut din Divanul de apel, te rog ca tot odată să eî o sută de galbini pe socoteala mea și să mi-î trimeți cât se poate mai în grabă, fiind că vremile sânt foarte tulburate; și chiar când n'ar fi alte împregiurări, dar numai apropierea Ungurilor, cariî au și ajuns la granița Bucovinei, mă silescă să mă duc din Cernăuți. De aceea am trebuință să am pe lângă mine ceva mai mulți bani de cât o singură sută de galbini. Dacă dar vei primi acești bani, te rog numai de cât să eî împrumut și pentru mine această sută de galbini și să mi-o trimeți cu poșta viitoare. Căci numai atâta aștept.

Șărutându-ți mânilor sânt a d-tale plecat fiu

M. KOGĂLNICEAN

Ms. 1164, f. 79

CLXV

Cernăuți, 3 ghenarie 1849

Cu multă fiească plecăciune șărut mânilor, babacă.

Cu bucurie am primit scrisoarea dumitale din 31 dechemvrie și vă șărut mânilor pentru urările ce bine voiți a-mi face și mie pentru anul nou. Spaima Ungurilor aș trecut din Bucovina, însă alta aș venit în locu-î. Guvernul înștiințându-se

se vede că Ungurii avea partizanî între Leşi, s'aũ hotărit să iee măsurî as, re și așa aũ declarat toată Galiția și Bucovina în *stare de răsboiũ*, rădicând libertățile constituționale și supuind autoritățile civile puterii militare. După o asemenea stare, care mai ales este îngrijitoare pentru străini, eũ nu mai pot ședeã în Cernăuți și de aceea de astăzi cel mult în opt zile mă pornesc la Viena și de acolo, văzând și făcând, ori la Paris, ori la București prin Triest și Țarigrad, singurul drum carele mai este deschis spre a merge în Valahia.

Cât pentru considerațiile de cari îmi vorbești ca să nu mă duc nici la Viena, nici la Paris, socot că te înșeli. Primejdia este mult mai mare aici în Cernăuți de cât ori și unde aiure. Intrebă pre ori și cine să-ți spuie ce este stare de resboiũ și dritul stator (Standrecht, cum se zice nemțește) și atunci nădăjduesc că în sfârșit vei judeca că nu mai trebuie să șad aici. Eũ dar hotăritor mă pornesc, căci aici pe loc mai bine pot cunoaște împregiurările de cât dumneta în Iași.

De la Mănăstire te încredințez că până acum n'am primit o para, nici răvaș de la tatăl lui Teofan din Suceavă, poate de acum înainte să-mi vie. În tot felul eũ îți foarte mulțămesc și îți sărut mânilor pentru acei 700 sorocoveți ce ai bine vroit să-mi trimeți. Cât pentru acele ce-mi zici că ți-aũ zis zaraful, că adecă hârtia și sorocoveții aũ acelaș preț, aceasta este adevăr în vreme de pace, când creditul este mare; iar acum în vremi de tulburări și de răsboiũ, hârtia perde din preț, precum ți-am scris în răvașele trecute și chiar acum, de și aũ trecut frica Ungurilor, hârtia asupra argintului are o pagubă de zece la sută.

Sărutându-ți mânilor, te rog ca revașele să mi le adresezi tot la Cernăuți, căci de și voiu fi dus, ele vor veni după mine, și sânt a d-tale plecat fiu

M. KOGĂLNICEAN

CLXVI

Paris 11/23 iuni 1849

Cu multă fiească plecăciune vă sărut mânilor, babacă.

De mai mult de două săptămâni n'am primit de la d-voastră nici o scrisoare; aceasta mă îngrijește foarte mult. De aceea îți scriu acest răvaș. Tot odată îți arăt dorința cea vie ce am de a lăsa Parisul cât se poate mai curând. Din nenorocire însă lungă mea ședere în Paris a fost pricina că cea mai mare parte din banii ce mi-ai trimis Profirița am trebuit să întrebuițez spre a plăti datorii, în cât rămășița nu-mi ajunge spre a mă putea întoarce. Te rog dar, babacă, fă toate chipurile și împrumută pe socoteala mea cu orî ce preț o sută de galbină pe vade de două luni. Căci îndată ce voi primi, mă pornesc deadreptul la graniță. Știu că este foarte cu greu de a găsi astăzi bani, însă cu bună voință se face orî ce. Te rog dar stăruiește ca să primesc banii acestii cât mai curând, căci până îi voi primi nu voi avea liniște, neplăcându-mi nici de cum în Paris.

M. KOGĂLNICEAN

Ms. 1164, f. 140

CLXVII

Paris 15/27 iuni 1849

Cu multă fiească plecăciune sărut mânilor d-tale, babacă.

Au trecut mai mult de o lună de la scrisoarea dumitale din 13/25 mai; ...Vroesc numai de cât să mă întorc în Moldova pe la 20 iulie, pentru ca să fiu la mezatul moșilor Mănăstirei Neamțu, spre a-mi apăra contracturile mele...

M. KOGĂLNICEAN

Holera începe a scădea în Paris. Vro zece zile am fost lovit de simptome destul de înspăimântătoare; acum însă imi este mai bine.

Ms. 1164, f. 146

CLXVIII

Paris 1/18 iulie 1849

Cu multă fiească plecăciune sărut mânil, băbacă.

Sânt câteva zile de când am primit scrisoarea dumatiale din... ¹ Nu Ț-am respuns dendată, socotind că aș putea să mă și pornesc din Paris. La facerea însă socotelelor mele, am văzut că datorile ce am aice covârșesc suta de galbeni ce am primit de la noul Domn ². Am căutat să mă împrumut de la cineva, însă toți Moldovenii și Muntenii se află în cea mai mare lipsă; și de aceea cu cea mai buna voință mă află în neputință de a purcede. Te rog dar, băbacă, să faci toate chipurile și toate mijloacele ca să-mi trimeți cel puțin 150 galbeni... Nu cruța mărimea dobândelor și împrumută-te cu ori ce preț și pe ori ce vreme, căci îndată ce mă voi în- toarce în țeară, voi plăti până la o para... La Mănăstire am scris ca să-mi respecte contracturile. Tot odată însă trimăt și lui Iacovachi un protest, ca să-l deie Divanului de apel.

Sărutându-ți mânil și așteptând cu cea mai mare nerăb- dare respunsul dumatiale, sânt a d-tale

prea plecat fiu

M. KOGĂLNICEAN

Adresa mea este acum Rue Neuve de l'Université, No. 3.

Ms. 1164, f. 150

CLXIX

Paris 6/18 iuli 1849

Cu multă fiească plecăciune sărut mânil, băbacă.

Cu mare bucurie am primit scrisoarea dumatiale din ^{iuni 24} _{iuli 5} de și în urmă m'am mahnit văzând că ești tot bolnav și năcăjit despre multe. Eă cu mare bucurie m'aș porni dendată din

¹ Lipsește în ms.

² Pritenul său Grigoriță Ghica, ajuns domn al Moldovei după Mihail Sturza, în urma convenției dela Balta-Liman.

Paris. Din nenorocire însă n'am cu ce; în adevăr am primit de la noul Domn o sută de galbeni, însă i-am întrebuițat spre a plăti niște nebunești cheltueli ce am fost făcut, de care îmi pare reu, dar tot odată n'am avut alta a face de cât a le plăti. De aceea precum v'am mai scris, dacă sau dumneta saŭ Iacovachi nu mi-ți trimete în curând cel puțin 150 galbeni, mi-i cu neputință ca să mă descurc din Paris. Te rog dar, băbacă, fă toate chipurile și-mi gasește acești bani cu orî ce preț și mi-i trimete cât se poate mai în curând, căci a doua zi mă și pornesc. Am scris de o lună trecută lui Teofan ca să-mi trimată bani. Nu cred însă că-mi va trimete, saŭ chiar (de) va trimete, aceasta va fi tocma pe la avgust, fiind că interesul lor este ca să nu fiu în Moldova la 28 iulie, când se dau moșiile în posesie...

Sărutându-ți mânilor și dorind să vă văd în curând, sânt a d-voastră

plecat fiu

M. KOGĂLNICEAN

Mss. 1164, f. 153

CLXX

Paris ⁸/₂₀ iuli 1849

Cu multă fiească plecăciune sărut mânilor, băbacă.

Înainte de toate dă-mi voie să-ți fac fieștile mele urări pentru zioa dumitale care se apropie. Doresc ca scrisoarea mea să te găsească sănătos, voios și fericit, precum doresc ca și eu la întoarcerea mea să te aflu.

Scrisoarea dumitale din ^{29 iuni}_{8 iuli} am primit-o eri, și astăzi îți și răspund. Îndată ce voi primi banii cari mi se vestescu, mă voi porni spre Moldova; și până acum aș fi făcut-o, dar noul Domn îmi scrisese ca să nu intru în Moldova, ci să aștept la graniță. Apoi mai bine de cât să mor de urit la graniță, am socotit să șed în Paris. Viindu-mi acum bani, mă voi porni.

Cât pentru mezat, eu am trimis lui Iacovachi un protest ca să-l deie la Divanul de apel. Asemine am scris și sta-

rețului. Tot acum trimăt lui Alecu un protest, ca să-l deie în zioa mezatului la Târgu Neamțului. De aceea te rog ca cu câteva zile înainte să-l înlesnești cu ceva bani, ca să poată merge la Neamț. Holera aū contenit mai cu totul în Paris. Inaintea purcederii mele, îți voi scrie încă.

Sărutându-ți mânil, sânt a d-tale plecat fiiū

M. KOGĂLNICEAN

Ms 1164, f. 155

CLXXI

Paris 18/25 iuli 1849

Cu multă fiească plecăciune vă șarut mânil, băbacă.

Erī am primit banii ce asteptam de la Moldova. Astăzi mercuri te înștiințez că în patru zile, adecă duminică, mă pornesc negreșit din Paris și că prin urmare după cincisprezece zile cel mult voi fi la granița. Vroesc însă ca îndată să intru în Moldova; prin urmare ai bunătate de a stărui ca să se trimată poroncă la granița Mihăilenii și Cornuluncii ca să am slobodă intrare în țară. Iți însemnez aceste doă granițe, fiindcă nu știū încă pe la care voi trece. Dacă poți, ai bunătate de a-mi scrie câteva cuvinte la Lemberg *poste-restante*, înștiințându-mă dacă am voie să intru în țeară saū ba. Fiind că dacă este ca să mai aștept încă în străinătate, preferez să aștept în Lemberg de cât în Cernăuți. Acest răvaș il aștept dar de la dumneta în Lemberg neapărat.

Sărutându-ți dar mânil și bucurându-mă de a vă vedea în curând, sânt a d-voastră

plecat fiiū

M. KOGĂLNICEAN

Ms. 1164, f. 156

CLXXII

Paris 17/29 iuli

Cu multă fiească plecăciune șarut mânil, băbacă.

Astăzi la patru și jumătate după miazăzi plec din Paris. Pe drum voi fi de la 15 până la 18 zile. Dumnevoastră

dar aveți bunătate, precum v'am rugat, de a-mi scrie un răvaș la Lemberg, *poste-restante*, dacă ocârmuirea moldovinească aș dat poronci la graniță ca să fim slobozi de a intra în țară, căci nu vroesc nici de cum a mă opri în Cernăuți.

Plin de bucurie de a vă vedea în curând, vă sărut mânilor și sânt a d-voastre

plecat fiiu

M. KOGĂLNICEAN

Ms. 1164, f. 157

CLXXIII

(Făra data)

Cu multă fiească plecăciune sărut mânilor, băbacă.

Eū m'am hotărit să nu daū Richile ¹ în posesie și pentru că n'am găsit preț bun, fiind că din potrivă din cel întâi cuvânt mi s'aū dat 280 galbină, atât de vatavu Vasili, cât și de alți negustori din Huși, dar pentru că mergând la fața locului am văzut toate acareturile stricate și gata de a cădea și că pe pe altă parte mai mulți răzeși aū venit să-mi vândă părțile lor; în cât sânt sigur că mergând la Râpi de mai multe și adese ori foarte lesne aș cumpăra toată moșia. Apoī fiind și moșia pe socoteala mea mai lesne aș ajunge la scopul meu, înlesnind când pe unul, când pe altul. Cu părere de reū dar nu vă pot împlini cererea; eū însă am dat poroncile covenite ca oamenii d-tale să fie neclintiți; dumneta poți poronci pe moșie ca și până acum, fiind caii, vitele ce veī vroi și chiar arând pentru trebuințele casei. Căci dându-vă moșia cu 200 galbină saū macar cu 300 galbină eū deabia aș trage dobânda banilor și nu sânt destul de bogat pentru a pune bani la dobândă. Pe de altă parte, crede-mă, băbacă, că Răpile pentru dumneta ar fi o pagubă. Dacă în anul acesta, când s'aū facut pâne până și pe drumuri, ai pagubă până la 300 galbină cu o asemenea mică moșie, ce trebuie să fie când anul îi protivă. Cât pentru rămășița banilor ce vă datoresc, eū vă voi ră-

¹ Răpile, moșia din jud. Fălciu.

punde-o îndată ce-mi va începe velnița, adecă înaintea Sf. Dimitri. Dumneta dar dispozează pe anul viitor cum veți vroi pe moșie, până când să va împlini posesia Mătienilor...

M. KOGĂLNICEAN

Dacă săcara o ai de vândut, te rog, cu prețul ce-ți vor da alții, să mi-o dai mie. Asămine și câteva stoguri de fân, dacă ai de prisos, și vro câteva merțe de grâu.

Ms. 1163, f. 198

ADAUS ȘI ÎNDREPTĂRI

— La pag. 15 se găsește reprodus conceptul românesc al unei scrisori de mulțumire a lui Kogălniceanu către Mihail Sturza. Adăugam aici și textul francez. Scrisoarea e din Berlin 8/20 August 1835. Trebuie deci înlocuit acolo Lunéville prin Berlin și Noemvrie 1834 prin August 1835.

Mon Souverain,

Chaque jour et marqué par les bienfaits dont Votre Altesse ne cesse de me combler. Je ne sais comment Lui en témoigner ma profonde gratitude. Il n'y a pas longtemps qu'elle a daigné par la plus insigne faveur me nommer sous-lieutenant, et déjà Elle a permis que j'accompagne de nouveau les Princes, Ses enfants : Elle a mis le comble à Ses bontés. La haute protection que Votre Altesse m'accorde, me rend confus, car je n'ai rien encore fait pour le mériter, mais je Vous supplie, mon Prince, de croire, que Vous trouverez toujours en moi l'homme le plus fidèle, le plus reconnaissant à Votre Altesse et le plus prompt à La servir, même au peril de mes jours. De mes plus tendres années j'ai appris à bénir le nom de mon bienfaiteur, et depuis bien longtemps j'ai reçu des marques de Sa générosité éminente. Ici je consacrerai tous mes instants pour m'appliquer à l'étude, car c'est le seul moyen que j'aie pour prouver ma gratitude à Votre Altesse. Je ferai tout mon possible pour acquérir à Berlin une instruction et des sciences solides, et afin que je puisse ensuite consacrer dignement ma vie au service de mon Prince.

Grâce aux bontés que Monsieur Tissot a eues pour nous et aux peines qu'il n'a pas cessé de se donner, nous avons fait un très-heureux voyage, pendant lequel nous avons eu toutes les commodités possibles.

Tout ce que je sais, tout ce que j'ai vu et remarqué dans les pays étrangers dérive de Vos bienfaits. Que le Tout-puissant Vous conserve longtemps pour le bonheur des Moldaves; c'est le seul vœu que forme celui qui est avec le plus profond respect et la plus vive reconnaissance

de Votre Altesse

le très-humble et tres obéissant sujet

MICHEL KOGALNITSCHAN

le 9e 20 août 1835 Berlin

Ms. 1161, f. 192

— În 1837 Kogălniceanu trimite lui Asachi scrisoarea de mai jos privitoare la istoria Principatelor. A fost scrisă în franțuzește și publicată în traducere română în *Ateneul Român*, 1894, p. 81—83. Scrisoarea a fost trimisă prin Ilie Kogălniceanu, tatăl scriitorului, la 1/13 Aprilie 1837. Iată ce găsim într-o scrisoare cu data de mai sus și adresată de Kogălniceanu surorilor: «J'envoie ci-joint une lettre à Monsieur Asaki, avec quelques fragments de ce que j'ai écrit en allemand, priez mon père de les lui remettre et de le prier de m'être utile dans ce que je le prie» (pag. 173—174). Asachi i-a răspuns între 12/25 Iunie și 9/21 Iulie, fiindcă la data dintâi Kogălniceanu scrie surorilor: «En même temps je vous serai bien obligé, si vous parvenez à m'obtenir une réponse de Monsieur Asaki» (p. 178), iar la cea de a doua: «A Monsieur Asaki j'aurai l'honneur de lui répondre par la prochaine poste» (pag. 179). Răspunsul lui Asaki nu-l avem și nici răspunsul făgăduit al lui Kogălniceanu.

Domnule Agă,

E o mare îndrăzneală din parte-mi de a cuteza să vă scriu, dar veți ierta din pricina motivului. Căci cui m'aș putea adresa mai bine, decât marelui poet, marelui istoric, directorului învățământului public; arhivarului Statului și protectorului de tot ce este nobil și frumos.

Domnia-voastră sunteți părintele a toată tinerimea moldo-

venească care binecuvintează în toate zilele numele somitășii noastre literare.

Domnule Agă, toate națiunile au astăzi istoria lor, chiar cele mai mici state ale Americii au cărți cari transmit posterității amintirea despre principii lor, despre marii lor căpitani, legile lor, așezămintele lor și progresele civilizației lor.

Moldova și Valahia sunt astăzi singurele țări din Europa cari nu au o istorie urmărită¹ și completă. Fără îndoială din timp în timp a lucit și pe orizontul nostru aștri priincioși literaturii noastre istorice; avem câțiva buni istorici, dar din nenorocire cei ce au scris până astăzi analele noastre n'au menținut decât evenimentele pe cari le-au prîmit prin tradiție dela strămoșii lor. Necunoscând limbele și prin urmare necunoscând lucrările țărilor vecine, ei n'au putut să desăvârșească opera lor, și dacă au făcut-o, ea a rămas necunoscută popoarelor civilizate ale Europei, deoarece lucrările lor fiind scrise în limba română sau moldo-valahă, au trebuit neapărat să aibă un număr prea mic de cititori. Astăzi când amândouă principatele vin să-și reia un loc printre statele civilizate, când se ridică glasuri în Franța și în Germania în favoarea lor, mi-am impus sarcina de a face cunoscută țara mea Europei și de a da o istorie a Moldovei și a Valahiei scrisă franțuzește. Această istorie la care lucrez dela plecare mea din țară și pentru care am adunat foarte multă materie se află acuma sub tipar. Din nenorocire însă toate documentele sfârșesc cu anul 1815, dela epoca aceasta și până la 1829 nu am decât prea puține izvoare, sau că să zic mai bine fragmente. Nu știu decât ceace se găsește pe ici pe colea în ziare sau ceea ce am auzit istorisindu-se pe când eram în Moldova. Dela 1829 până la anul 1834, mulțumită foaiei Domniei-Voastre, «Albina Moldovei» și «Curierului Român» mă găsesc în stare de a scrie după documente oficiale sau după ceace am văzut eu însumi. Fac apel dar la Domnia-Voastră, Domnule Agă, ca la somitatea noastră li-

¹ în original trebuie să fi fost *suivie*, deci *continuă*.

terară și nădăjduesc că veți fi atât de bun de a proteja o lucrare patriotică.

Ați fost totdeauna sprijinul tinerilor scriitori și dacă am voit să devin eu însumi scriitor, e pentru a merge pe urmele Domniei-Voastre; vă voi fi recunoscător toată vieța mea, dacă veți avea bunătatea să-mi trimeteți o mică relație despre faptele petrecute în Moldova dela 1815 pînă la 1829.

Am încă o rugăciune a vă face: pentru ca o istorie să fie completă, trebuie ca ea să trateze asemenea despre legislația țării. Am în mâini codul civil publicat în 1833 prin îngrijirea Domniei-Voastre, dar nu am decât prea puține idei despre regulamentul organic; fiindcă nu știu dacă e imprimat, iau îndrăzneala de a vă ruga să aveți bunătatea să-mi dați o prescurtare din el, adică împărțirile sale de căpetenie și articolele cele mai importante. Domnia-Voastră sunteți în stare mai mult decât oricine de a mă satisface, fiindcă ați fost, prin meritul Domniei-Voastre deosebit, însărcinat cu redactarea sa în calitate de prim-secretar.

Credeți, Domnule Agă, că vă voi păstra o recunoștință nestrămutată pentru tot ce veți binevoi să faceți în privința istoriei mele. În acelaș timp îmi iau libertatea a vă trimite un mic tratat asupra literaturii române ce am tipărit în nemțește: vă voi rămânea îndatorat, dacă veți voi să-mi dați părerea Domniei-Voastre la care țin atâta.

Primiți, Domnule Agă, expresia perfecte mele considerații și stime, cu care am onoarea de a fi

ai Domniei-Voastre supus și devotat servitor

MIHAIL KOGĂLNICEANU

Pag. 18 în loc de «trainer»	să se citească <i>trainer</i> .
» 27 » «paur»	» <i>pour</i> .
» 38 » «Cheșcu»	» <i>Cheșcu</i> .
44 » Ms. 1861»	» <i>Ms. 1161</i> .
» 48 » Liunevil ² / ₈ , 1834»	» <i>Liunevil</i> ⁸ / ₂₀ <i>noemvrie 1834</i> .
» 48 notă » scris 1161»	» <i>ms. 1161</i> .

Pag. 50	în loc de «gomielestica	sa se citească	<i>gomielastică</i>
» 56	» «siguanție»	»	<i>siguranție.</i>
» 59	» «minile»		<i>minile.</i>
» 64	» «dascalii»	»	<i>dascalii.</i>
» 114	» «mi-a trimes»	»	<i>mi-ai trimes</i>
» 136	» «altaparte»	»	<i>altă parte.</i>
141	» «Berlin ¹⁹ / ₂₇ august 1833»	»	(Berlin ⁷ / ₁₉ august 1835).

Pag. 141 notă în loc de ¹⁹/₂₇ să se citească ¹⁹/₇ sau ⁷/₁₉.

» 161	în loc de «tout»	să se citească	<i>tous.</i>
» 176	» «1838»	să se citească	<i>1837.</i>
» 179	» «1836»	să se citească	<i>1837.</i>
» 186	» «purcedarea»	sa se citească	<i>purcederea</i>
» 187	» «scriitor ¹ » și «scriitor ² »	»	<i>scriitor ² și scriitor ³,</i> iar jos în notă loc de 2 să se citească 2,3.

Pag. 197 sa se adauge la sfârșitul scrisorii îndicațiunea *Ms. 1004, f. 108—109.*

» 212	în loc de «acesste»	să se citească	<i>aceste.</i>
» 214	» «1819»		<i>1849.</i>
226	» «împreglurarile»	»	<i>împregiurările.</i>

INDICE DE LUCRURI

Abur (corabie cu 133; vas de, 73, 107; vapor cu aburi Viena-Berlin, 180; idem Galați-Viena, 180.
Academia Mihăileană, XV, 24, 59, 106.
Academia Română, V, XIII, XIV.
Académie des inscriptions, 196.
actori (fluerăți), 36.
Adunarea Legislativă (în Franța) 217.
Albina Românească, XV, 25, 56, 74, 107, 113, 125, 130, 133, 149, 150, 151, 155, 158, 170, 174, 184, 212.
Alexandria (carte pop.), 81, 88.
Annuaire des enfants, 35, 144.
Aprodul Purice, 179 notă.
Arghir și Elena, 155, 156, 157, 175, 175 notă.
Balade («chants historiques»), 69.
bani (transportul lor), 133.
Bellas Glucht (piesă de teatru), 177.
Biblioteca românească, 93, 100.
Bucovina, (ziar), 200, 201.
Buletinul Oficial, 174, 210.
Calimach (condica lui) 130, 133.
Carricature (ziar) 31.
cărți (costul lor), 26, 32, 36.
ceasul turcesc, 14.
Chalet (le), piesă de teatru, 31.

Chat botté (le), balet, 164.
concerte, 22.
Convorbiri literare, III, IV, V, IX
notă, 189 notă, 190 notă.
correspondență (publicarea), IV, V, VI.
Curierul Românesc, 113, 130.
Curtea veche, XV—XVI, 59.
Dacia Literară, XIV.
divanul de apel, 225.
domnească (școală), 54.
drum; Iași-Lunéville, VIII; Boian-Cer-
năuți, 3; Lemberg-Viena, 7; Luné-
ville-Berlin, 72; Berlin-Marea Bal-
tică, 91; Berlin-Leipzig, 151; Cra-
covia-Lemberg, 186; Paris-Iași, 230.
E*skisse sur l'histoire des Cigains*
de M. Kogălniceanu, X, 156, 180.
Estafette (ziar), 31.
examene, 37.
Filarmonica (societatea), 34.
Foaia sâtească, 210.
Fradiavolo, 144.
France dramatique, 35, 144.
Gazette de France, (ziar), 31, 60.
Gil-Blas, 35.
gramatică moldovinească, 97.

Histoire de la Valachie, de M. Kogălniceanu, tom. I, X, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 107, 108, 110, 124, 126, 130, 132, 135, 137, 168, 169, 171, 172, 173, 174, 180, 181, 181 nota, 182, 184, 185; dorința lui K. de a o scrie, 69; cum a lucrat la ea K., 70; M. Sturza interzice tipărirea, 70, 106, 126; cum-părătorii ei, 107, 110; prețul, 125; critica ce i s'a făcut, 184; tom II, 183.

Hronicul lui D. Cantemir, 107, 125.

Irmilic, 90.

italiană (limba-asemănarea ei cu l. rom), 80; o învață surorile lui K., 163.

Intâi Mai («Premier Mai», piesă de teatru), 177.

Joc țărănesc, 37; jocuri moldovenești, (cracovianca, sârbeasca), 39.

Journal des Débats, 60, 212.

Journal des villes et des campagnes, 60.

Journal des Modes, 31.

Letopiseți, 69, 178.

Livres d'heures, 142.

Luarea Hotinului, 165.

luidor (louis d'or, moneda), 133.

Magasin pittoresque (revista) 35, 143.

Magasin universel (revistă) 35, 144.

Magasin fur die Litteratur des Aus-landes, X, XVI.

marsilieza grecească, 39.

medicina (pe la 1830), 87, 92.

Mercure de France (revistă), 31.

Minciuna și adevărul (satira), 165, 166.

Moartea lui Ghica Voda (baladă populară), 155, 156, 158, 162, 163, 164, 175.

moldovenească (muzica), 33; armata, 59.

Morizon (hapuri), 93, 160.

Musée des enfants, (revistă), 144.

Musée des familles (revista), 35, 144.

National (ziar), 69.

Nopți (o mie și una de) 35.
note (buletin de), 48.

Obștească (adunarea), 66, 83.
orar de studii, 85.

Palma domnească (unitate de măsură), 52, 53, 94.

pastori protestanți (in opoziție cu preoții catolici), 146.

parale (moneda), 90.

picioar (unitate de masura), 52.

poștă, 2; cai de, 1, 2; zilele de... la Berlin, 132.

Pré aux clercs (piesă de teatru), 31.

Presa (ziar), 213.

profesori francezi (tratamentul lor în Moldova), 161.

Promenades d'un papillon, (carte), 144.

Protée, (ziar), 31.

Rasboiu (stare de), 226.

răsboaiele din 1813 1815, 62.

regulamentul organic, 70, 108, 171, 174.

revoluția din 1848, 199, 212, 213, 214, 217, 222, 225.

Revue Maritime, 31.

Revue des deux Mondes, 31.

Revue de Paris, 31.

Robinson, (*Crusoe*), 31.

roman (dreptul legile romane»),
113; «legile romanești», 127.
rubiele, 90.

Săptămâna politică și culturală,
b5, notă.

scrisori (taxa) 24, 56, 76; neplă-
tite, 11.

sinucideri, 45.

surugiu, 2.

Taler (monedă), 91, 116, 120, 124,
130, 133.

Transilvania, (ziar german), 197.
Țigani boierești, 171; domnești 171

Vamă (taxă de), 3.

vase (pod pe), 4.

visterie («v. stiairie»), 38.

Voleur (ziar), 31.

vornicia bisericească, 199.

Zestre (a surorilor lui K.), 96

INDICE DE NUME PROPRII

- Aaron** (Florian), 185.
Ailț (Alz), 14.
Alcaz, scris **Alcase**, 26 și **Alcaze**, 148.
Alecsandri (V., tatăl), 67, 196.
Alecsandri (V., poetul), IX, XVI, 24, 36, 44, 65, 202, 212; gazda lui la Paris, 67.
Alecsandri (Catinca) 143.
Ălecu (văr cu^uK), 21, 32, 145.
Alexandru (țarul Rușilor), 168.
Alexis (negustor), 26.
Alexis (Wilibald), romancier german, XIII.
Altenmarct (Altenmarkt), 14.
Amiot (Marie), cântăreață, 98.
Amsteden (Amstetten), 13.
Ana (Sf.), decorație, 42.
Andrinople, 70, 71.
Anglia, 30, 63, 64, 213; față de noi în 1849, 210.
Apollon, 89.
Apostoleanu, 199, 201, 203, 205, 206, 224.
Ardeal, 93, 199.
Artur (actor), 36.
Asachi (Gh), 51, 56, 58, 60, 125, 173, 176, 178, 179, 184, 199, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 234.
Aslanœae (Elencu), 46.
Austria, 5, 8, 9, 12, 13, 29, 30, 55, 63, 173; drumuri în, 5.
Austrieni, 13, 53.
Baden, 52, 56.
Baghus (negustor), 26.
Balaieș, 190.
Balș (Lupu), 3, 6, 11, 52, 56, 58.
Balș (fiul), 58.
Balș (Smărăndița), 13. —
Balta Liman, 228 notă.
Baltică (Marea), 91, 114 nota.
Bariț (Gh.), VI.
Basarabia, 86; Bessarabie, 71.
Bavarez, 13.
Bavaria, 11, 14, 55-56, 73, 77.
Bălanescu, 218.
Bălcescu (N.), XVI, 220.
Balțătești, 199.
Bănat, 199.
Belghieni, 53-54.
Bell (negustor), 183.
Beoșen (nume de persoană), 95.
Ēer (Behr), librar, 131.
Berlin, X, XI, 40, 67, 70, 73, 80, 81, 88, 91, 92, 95, 97, 98, 102, 103, 106, 107 notă, 110, 115, 129, 130, 141, 142, 144, 150, 152, 159, 160, 161, 165, 167, 172, 176, 177, 185, 189,

- 193; cântece și poezii românești la B., 156, 158; Francezii din B., 145; teatrul în B., 142, 143, 146; opera din B., 164; balurile dela operă, 152, 153; scumpetea vieții la B., 79, 112, 159, 162, 177; clima la B., 132, 148, 150, 177; holera la B., 120, 121, 126, 127, 128, 183; Universitatea din Berlin, 86-87; taxa cursurilor, 109; studii de agricultura la U. din B., 117.
- Berman (tipograf), 201, 204, 206.
- Biala, 8, 9, 9 notă.
- Biliți (Bielitz), 9, 9 notă.
- Bogdan (M-me), 149.
- Bogdan (I.), V.
- Bohnia (Bochnia), 8, 9 notă; Buhna, 6.
- Bohotin, 191.
- Boian, 2, 3, 5.
- Bonaparte (Napoleon), 45; v. și Napoleon.
- Botezatu, 32.
- Botoșani, 1; Botoșani, 1, 2; Botoschani, 146, 181 și Botoșeni, 191.
- Bourquy (Al.), 148.
- Branîșteanca, 205.
- Brănișteanu, 203, 205.
- Breslau, 139.
- Briun (Brünn), 10.
- Bucovina, 5, 199, 210, 211, 212, 217, 226; lucrul pământului în B., 5.
- Bucănescu (scris Bukchanesco), 149.
- București, 22; Boukarest, 34; Bucarest, 71.
- Buffon, 29.
- Burștin (Bursztyn), 4, 5.
- Buzne (Lupu), scris «Boujne», 38.
- Byron (Lord), 152.
- California**, 212.
- Calimah («beizade Calimah»), 210, 212.
- Calvari (Kalvary), 8.
- Cananău (Iorgu), 6.
- Canta, (V.), 137, 146, 154, 208, 224.
- Cantacuzinești, 207.
- Cantacuzino («Cantacuzène»), 170.
- Cantacuzino (Gh.), 207.
- Cantacuzino (Iancu), 203, 204.
- Cantemir (D.), 88, 90, 93, 97, 107, 113, 125, 131 notă, 168, 170.
- Carcalechi, 93.
- Carol al X-lea (regele Franței), 22, 45.
- Carp (Gh.), 38.
- Carp (căpitan), 59.
- Cartoian (N.), 189 nota.
- Cavacu, 32, 159.
- Cazimirești, 202, 212.
- Cazimiroae, 59.
- Cernăuți (și Czernowitz), 2, 3, 4, 46, 47, 74, 124, 139, 145, 182, 186, 198, 199, 206, 207, 212, 219, 220, 225, 226, 230, 231; pavajul din C., 4.
- Charlottenburg, 142.
- Chateaubriand, 29.
- Chenti (Kenty), 8.
- Chernertor (Kärntnerthor), 13.
- Cheșcu, 6, 38.
- Chihak, 24.
- Cocotă (Al.), văr cu K., 42.
- Codreanu, 200, 204.
- Codrescu, 209, 210.
- Cologne, 221.
- Constantin, (văr cu K.), 145, 165; sub forma Cotin, 2, 6, 31, 43, 176.
- Constantinopol, 160, 214, (v. și Tarigrad).
- Copou, 159.
- Coradini, 216.
- Corneille (P.), 29.
- Cornuluncii, 230.
- Corvin («Mățieș»), 12.
- Costin (Miron), 69.
- Costin (N.), 69.

- Cracovia, 139, 186, 221.
 Crasa (dir. Acad. Mih.), 106, 109.
 Crupenschi, 59, 164.
 Crupenschi (Scarlat), 29.
 Cucuteni, 191.
 Cuénim (scris și Chiunem), 2, 6,
 11, 17, 19, 21, 23, 24, 26, 27, 28,
 31, 37, 40, 41, 50, 146, 148, 149,
 154, 158, 163, 174, 176, 177, 178.
 Cumberland, XII, 81, 154, 156, 157,
 159, 160, 163, 165, 167.
 Cuza, 202.
- D**acia, 196; Dacie, 70.
 Dallot, 165.
 Daniel (Mihel), bancher, 91, 130,
 134, 151.
 Darmstadt, 73.
 Dembina (Denbica), 8, 9 notă.
 Demoustier, 35.
 Densusianu (Ov.), V.
 Dicio Sin Mărtin (P. Maior), 26,
 80, 88.
 Dimăchioae (vorniceasă), 191.
 Dobberan, 90—91, 93.
 Dobrzanski (Andrè), librar, 182.
 Docan, 209.
 Docan (lancu), 203, 205, 207.
 Docan (N.), 202, 213, 223, 224.
 Donici (Al.), vornic, 156.
 Dorohoi, 1, 2.
 Drăghici (V.), scris «Basile Dra-
 gitsche», 31.
 Dunărea, 12, 67, 73; «pe Dunărea»,
 111, 113; Danube, 40.
- E**bersberg (Ebelsberg), 13.
 Eisler (Fanny), dansatoare, 147.
 Elba, 114 notă.
 Elencu (soră cu K.), 2, 208, 214, 220.
 Elencu (vară cu K.), 3.
 Eliad (Radulescu), 212; la Cons-
 tantinopol, 214.
- Engel, 131 nota.
 Englezi, 53.
 Enț (Enns), 13.
 Enuță (paharnic — soția și fiica sa),
 37, 40, 45, 46, 47, 57, 58.
 Ercul, 53 notă.
 Erlauf, 13.
 Esterhazi (prinț), 13.
 Europa (sub forma «Evropa»), 1, 12,
 13, 107, 123; l'Europe, 19.
 Europeni (sub forma «Evropei»), 101.
- F**anarioți, 71.
 Fălticeni, 191.
 Fênelon, 131 nota.
 Fieschi (anarhist), 40.
 Filipescu, 209.
 Filipi, 120.
 Florescu (Procop.), 159.
 Focșeni, 192, 206.
 Foureau (Baptiste), impresar, 34,
 35, 36, 37, 65, 143, 167.
 Foureau (Josèphe), actor, 36.
 Fraiberg, 9.
 Franchenmarct (Frankenmarkt), 14.
 Francisc al II-lea (imparatul Aus-
 triei), 11.
 Frankfort, 73, 216.
 Franția (în scrisorile franceze
 «France»), IX, 24, 33, 38, 45, 50, 51,
 52, 53, 55, 56, 60, 61, 63, 70, 73,
 142, 143, 152, 161, 210, 216; par-
 tide politică în Fr. pe la 1835,
 22, 45; scumpetea vieții în Fr.,
 142; Fr. față de noi în 1849, 210.
 Franțez, 13, 42, 54, 65; Franțuz,
 13, 82, 212, 214; Frânc, 14
 Frederic al II-lea (electorul), 94.
 Frederic I (regele Prusiei), 83.
 Frederic cel Mare, 89, 95, 97.
 Fridec (Friedeck), 9, 10 nota.
 Furnarachi (Filip), 41, 45, 67.

- G**alați, 73; Galatz, port liber, 30; Gălați, 110.
 Galîția, VIII, 4, 8, 9, 226.
 Gane (D.), 2.
 Garet, (familia, conduce un institut de fete în Iași), 20, 29, 32, 34, 38, 149.
 Genlis (M-me de), 38.
 Germani («Allemands»), 147.
 Germania (unitatea ei), 214.
 Gheorghijă (văr cu K.), 2, 6, 32, 43, 145, 159.
 Gheorghe (dascăl), 88.
 Gherghel (Ilie), 191.
 Gherghel (M.), văr cu K., 75
 Gherman (arhimandrit), 15b, 174, 175,
 Ghica (Al.), domnul Țării Românești, 66.
 Ghica (Al.), boier moldovean, 146, 154.
 Ghica (Gr. Al.), domnul Moldovei, 208, 212, 219, 228 nota.
 Ghica (Pulchérie), 32.
 Ghiculeasa (Catinca), 2.
 Goethe, 152.
 Golescu N., 212; la Constantino-pol, 214.
 Gondersdorf (Gauersdorf), 10.
 Grabe (general francez), 214.
 Grigore (preot), 45, 52, 56, 60.
 Grigore (unchiu lui K.), 179.
 Grodec (Grodek), 7, 9 notă.
 Guard (Mr. et M-me), 28.
 Guizot (M-me), 35, 144.
Hadick, 148, 149.
 Hagn (Charlotte), actriță, 97.
 Haine, 197.
 Hainrich (Heinrich), fratele lui Frederic cel Mare, 86.
 Hałopcița (Ropczyce), 8, 9 notă.
 Hanovra, 81, 159, 160.
 Harpe (La), 29.
 Hartulari, 191.
 Haschçuk, 37.
 Heidelberg, 73.
 Helgoland, 114, 117, 122.
 Helmbold (argintar), 200.
 Hes-Darmstadt, 73.
 Hilledorf, 13.
 Hilița, 194.
 Hinezi (Chinezi), 94.
 Hobersdorf, 10.
 Horatius, 175.
 Hoțemir (Chocimirz), 4, 5.
 Hrisoverghji, 174, 179,
 Hufeland (senior, soția sa și junior), 74, 81, 87, 88, 90, 91, 93, 95, 98, 105, 108, 109, 118, 119, 122, 123, 126, 129, 130, 131, 133, 138, 140, 141, 145, 147, 165.
 Hulot, 83.
 Humboldt (Al.), XIII.
 Hurmuzacchi, 46.
 Huși, 231.
Iacovache (cumnat cu K.), 218, 223, 225, 229.
 Iancu (în scrisorile franceze «Jean»), unchiu lui K., 28, 35, 42, 63, 125, 156, 172, 185, 222.
 Iași, 1, 2 nota, 3, 42, 51, 64, 67, 83, 106, 187, 222, 223; Eș, 51; Eși, 47, 49, 124, 139; Jassy, 34, 36, 40, 142, 143, 145, 147, 150, 151, 160, 162, 168, 174; școală de fete la 1835 în I., 37; revoluție în 1836 la I., 82 83; librar în 1847 la I., 124; teatru la I., 56, 66, 174, 176, 177; un monument la I., 25.
 Iena, 133.
 In, 14.
 Ion (servitor), 156, 157, 158.
 Ionas (pastor), gazda lui K. la Ber-

lin, 96, 114, 128, 163, 165, 179.
Iorga (N.), V, XV, 174.
Iosif al II-lea, 12.
Ipsilanti, 101, 168.
Iraclis, 53 (v. Ercul).
Istrati (N. ?), 197.
Italia, 225, unitatea ei, 214.
Italieni, 212.
Iunker (medic la Berlin), 87, 88, 90.

Jaroslav, 9 nota.
Jádov, 45; Jádovvi, 4, 86, 113.
Jora, 205, 209.
Justinian, 113.

Kalwarya, 9 nota.
Karlsruhe, 73.
Kenty, 9 nota.
Kiriac, y. Scobihorn.
Kisch, 11, 28, 29, 50.
Klain-Miunhen (Klein München), 13.
Kofnigue, 150.
Kogálniceanu (Al.), frate cu K., 213, 224, 2'0 și în tot volumul sub cuvintele «Alecua ori «frate-meu»,
Kogálniceanu (Ilie), tatăl lui K., 44, 217 și în tot volumul sub cuvintele «băbaca», ori «tată-meu»; cavaler al ordinului Sf. Ana al Rusiei, 11; director al finanțelor, 11, 28; planuește facerea unei biserici la Râpi, 191; amenințat cu închisoarea, 192; vornic mare, 193.
Kogálniceanu M. — înaintarea lui, 37; ofițer, 66; începe să poarte ochelari, 84; leafa lui de acasă, 111; leafa dela Mihail Sturza, 61; trimite exemplare din *Hist. de la V.* lui Tissot, lui Cuénim și lui Asachi, 183; traiul lui în Franța, 38; dorința de a vedea Franța și Parisul, 65, 68, 128, 142,

143, 189, 190, 191; descrie Parisul, 195; cum a petrecut acolo, 195; despre Franța din 1849, 210; plecarea în 1849 dela Paris, 221, 230; cum trăia la Berlin, 81, 99, 141, 144, 145, 149, 151, 152, 153, 157, 163, 165, 177, 180, 182, 183, 184, 185, 187, 188; student la Universitatea din Berlin, 127; ce citia la Berlin, 131 notă, 153; cât eră de ocupat la Berlin, 150, 167, 168, 170; mediul în care a trăit la Berlin, 150, 155, 156, 159, 161, 179; profesorii din Berlin și K., 170; în mediu francez la Berlin, 151; antipatia lui K. fața de Germani, 147; ducerea la biserică, 57, 74, 82, 100; are cu el icoană, 52; postește, 61; ducerea la teatru, 20, 22, 27, 56, 59, 60, 74, 142, 145, 147, 177; K. despre teatru, 177; cumpără piese de teatru, 24; felicitari acasa de anul nou, 19, 21, 54, 77, 207; de Paști, 63; de Sf. Ilie, 93, 115; cere acasă o biblie, 88; cere cărți românești, 97; i se trimit, 92; vrea să citească lit. rom., 74, 80; cere *Ruinele Târgoviștei*, 155; cere balada despre moartea lui Gr. Ghica, 155; cere *Arghir și Elena*, 155; cere cântece moldovenești, 155; cere informațiuni despre limba țigăneasca, 156; cere informațiuni pentru istoria lui, 168, 171; cere un fragment din cronica lui Ureche, 170 și a lui Șincai, 175; cere informațiuni despre evenimentele dela 1821, 170; cere letopisețe, 178; se interesează despre Moldova (populație, impozite, venituri, epidemii, cutremure), 110, 151, 157, 159

175, 176, 179; se interesează despre Valahia, 113; cere informații despre literatura din ambele Principate, 185; despre administrația lui Mihail Sturza, 200, 201, 209; cere colecția cuvântărilor lui Mihail Sturza, 200; studiile lui K., 82, 112, 127, 132, 137, 142—143, 147, 157; K. elev particular, 102; la școală publică, 64; la lecții particulare, 81; ia lecții de muzică, 145, 153, 160; de înot și călărie, 158; de l. engleză, 165; de dans, 147; K. dansator, 150, 151; orele lui de lucru, 84; premiat, 62—63; biblioteca lui, 23, 34, 152; K. cheltuitor, 112, 115, 123, 129, 134, 161, 162, 185, 229; luxos, 76, 136; la băi, 114—115; compt de cheltuieli, 131; conflictul lui cu pastorul Ionas și cu Hufeland, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 126, 128, 130, 181, 185, 186; planuri de viitor, 166, 172—173, 175, 181; intenția de a-și lua un doctorat, 133; intenția de a tipări cântece moldovenești, 163; intenția de a călători în Spania și Anglia, 195, 211—212; intenția de a se duce în 1849 la București, 223, 226; de a scrie o biografie a lui Mihail Sturza, 204, 207; iubirea de familie, 218; patriotismul lui, 38, 76, 142, 167, 216; democratismul lui, 148, 166; întoarcerea dela studii, 105, 112, 128, 130, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 160, 162, 163, 164, 172, 181, 185, 186, 187; avocat, 218; recunoștința lui K. către Mihail Sturza, 166; oprit la Viena de către poliție, 190, 194; închis la mănăstirea

Râșca, 190, 192; demisiunea din armată, 187, 190; revoltat contra tatălui său, 193; oprit la Viena cu consimțământul părintelui său, 195; nemulțumit de părintele său, 202, 203; în contact cu membrii Academiei de inscripțiuni din Paris, 196; scrie lui Bariț în chestiunea aceasta, 196—197; îndeamnă pe frate-său sa nu primească slujbă dela M Sturza, 204; pare că ar vrea să devină din nou adjutant al lui M. St., 196; K. despre anul 1848, 224; cum trăia în exil, 201, 204, 216; ascuns la Bălțătești, 199; prigoanirea lui la 1848, 203; îndeamnă pe frate-său să publice despre reaua stare din 1848 a Moldovei, 200; în corespondență cu Gr. Al. Ghica, 229; primește bani dela el, 229; vârsta lui K., 96, 117, 136, 139, 181; starea sănătății, 117, 153, 154, 157, 161, 177; mândria lui K., 119, 123, 139, 164, 165, 167, 175, 181, 187, 193; vanitatea lui., 56; modestia, 184; susceptibilitatea, 172; stăruința, 171; cavalerismul, 192; decepționat, 213; increzător în viitorul lui, 218; K. despre el, 215; cere bani în vremea exilului, 213; are să ia bani dela mănăstirea Neamțului, 218, 220, 223, 226, 227; primește bani dela măn. N., 225; are să ia bani de la Asachi, 224; proprietar de veleniță, 232; proprietar de tipografie, 194; tipărește *Foiaia Sătească*, 194; are antrepriza lemnelor visteriei, 194; proprietarul moșiei Hilița, 194; propr. moșiei Mătieni, 194; propr. moșiei

- Râpi, 213; are intenție să cumpere dela răzeși și restul moșiei Râpi, 231; idei morale, 215-216, 216-217; K. despre instrucție; 166; K. despre civilizație, 170, 171; k. despre generația tânără dela 1849, 216; adresele lui din străinatate, 73-74, 150, 211, 228.
- Kraguevatz, 71.
- Kuch (consul prusian), 88, 168.
- Kuhr (librar), 132.
- Laib** 19.
- Lalantes (M-me de), 213.
- Laman (M-me), actriță, 36.
- Lambach, 13.
- Lancut, 9 notă.
- Laurian (Aug. Tr.), 156 notă, 196.
- Lazăr (hangiu), 45.
- Lefèbre (prof. francez), 183.
- Lehia, 186.
- Lemberg, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 40, 46, 47, 139, 186, 208, 230, 231; descrierea lui de K., 5; populațiunea, 5.
- Leon, 199.
- Lepndar, 157.
- Leprandi, 86.
- Leși, 226.
- Liders (Lieders), 223.
- Lincourt (scris și «Lencur»), 6, 11, 16 notă, 18, 33, 42, 43, 45, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 55, 56, 65.
- Linț (Linz), 13.
- Liov, (Lemberg), 2.
- Lipa (râu), 4, 7.
- Liptca (Leipzig), 73, 80, 88, 113, 126, 133; Leipsic. 151; târgul din L., 80, 151.
- Lojier (librar), 131, 132.
- Lommet (Lomé, Lhommé), abate, VIII, 41, 42, 43.
- Londra, 65.
- Lorraine, 38.
- Lubomirski, 7.
- Ludovic Filip (regele Franței), XII, 22, 39.
- Lunéville (scris și «Liunevil»), 2, 10, 11, 14, 20, 21, 22, 29, 31, 36, 37, 40, 41, 42, 43, 45, 46, 47, 50, 53, 72, 73, 84, 90, 112, 131, 142, 145, 147, 150; descrierea lui de K., 43-44; serate la L., 27; teatru la L., 29, 33, 35, 36, 64, 65.
- Lupu (Vasile), domnul Moldovei, 107, 113, 171, 172.
- Manolachi** (agă), 164.
- Manoli, 191.
- Maria (mătușă lui K.), 20, 32, 146.
- Maria (sora cea mai mare a lui K.), sub formele: Marghioara, 2 notă și 17 notă; Marghiolița, 72, 208, 217, 218; Marie, 37, 167, 168, 169.
- Mariempol, 4, 5.
- Mars (M-elle), actriță, 36.
- Martin (M-me), 51.
- Mavrocordat, 158, 170.
- Mavrocordat, (Al.), 59, 148, 183, 202.
- Mavrocordat, (C.), 159.
- Mavrogheni (d-ra), 145.
- Mavrogheni (Rucsanda), 62.
- Maugș (negustor), 199.
- Mătieni, 191, 194, 232.
- Melc (Melk), 13.
- Melpomena, 89.
- Meorta (Meurthe), râu în Franța, 44, 67.
- Metz, 107 notă, 221.
- Miclescu, 164.
- Micoli (negustor), 26, 27.
- Mihai Viteazul sub forma «Michel le Brave», 70, și «le prince Michel», 149.
- Mihalescu, 204.
- Mihaileni, 221, 230.
- Miller (profesor), 37.

- Millo (Matei), uneori sub forma «Milu», IX, 6, 23, 24, 29, 33, 59, 61, 108, 141, 146, 148, 154, 155, 158, 160, 170, 171, 173, 176; primește un dar dela M. Sturza, 24.
- Milu (N.), 199, 201.
- Mimaut, 37.
- Mirolawa, 148.
- Mișlenița (Myslenice), 8, 9 notă.
- Mfulescu (Sandulachi), 59.
- Moldova (în majoritatea cazurilor «Moldovva»), VIII, 5, 12, 28, 29, 32, 33, 38, 48, 53, 62, 63, 64, 65, 69, 73, 101, 107, 110, 112, 116, 133, 192, 196, 200, 215, 230; Moldova independentă, 30; Condica legilor M., 88; legile M. și dreptul roman, 113, 117: lux în M., 110; scumpetea ob. de lux în M., 29; străinii despre M., 104; pompieri în M., 33; crimă monstruoasă în M., 30; Francezi în M., 33, 54, 62, 65; actori fr. în M., 37; Evrei din M. la Berlin, 121.
- Moravia, 9, 10.
- Mortier (mareșal), 39.
- Moscisca, 7.
- München (scris «Miunhen», «Miunhen și «Münic»), 11, 14, 19, 41.
- Munteni, 64, 77, 110.
- Muruz, 202.
- Naibauer** (comisionar), 127.
- Naimarct (Neumarkt), 14.
- Nancy, 31, 62, 146; descrierea lui, de K. 36, 65.
- Nanorc, 13.
- Napoleon I iu, 12, 95.
- Neamț (târgul), 198, 202, 230.
- Neamț (n. înăstirea), 107, 19J, 201, 210, 211, 212, 214, 217, 216.
- Necher (Necker), rău 73.
- Negel, 19.
- Negri (C.), 202, 212, 213, 225.
- Negruzzi (C.), 30, 30 notă, 179, 180.
- Nemți, 147.
- Nemția, 14.
- Nemur (Nemours-ducele de), 42.
- Nicolzburg (Nikolsburg), 10.
- Niculae I-iu (imp. Rusiei), 64, 94, 101, 125, 149.
- Nordului (marea), 114 notă.
- Ober-oghiezd**, 9.
- Obersberg (Ebersberg), 14.
- Obertin (Obertyn), 4, 5.
- Odesa, 72.
- Olandezi, 54.
- Olmuiț (Olmütz), 9, 11.
- Onești, 2.
- Ottomans, 71.
- Paladi** (Saftița), 39, 106, 112, 154, 157,
- Panu (An.), 156 nota.
- Paris, IX, 26, 34 nota, 36, 37, 41, 44, 47, 48, 51, 53, 58, 60, 64, 65, 67, 129, 164, 191, 195, 196, 197, 198, 204, 206, 207, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 217, 218, 220, 225, 226, 227, 229, 230; holera în P., 230
- Pașcanu (C.), 20, 24, 46, 192.
- Pașcănița, 46.
- Pceșco (Brzesko), 8, 9 nota.
- Pcevorc (Przeworsk), 7.
- Pedemonti, 201, 202, 205, 210, 213, 224.
- Petersburg, 75.
- Pilsno (Pilzno), 8, 9 nota.
- Plaphino, 52.
- Pleșoiann (Gr.), 71.
- Podoleni, 204.
- Poholrița (Podhaiczki?), 4, 5.
- Polonia, 36, 44.
- Polymnia, 89.

- Pomerania, 131.
 Popp (bancher), 30, 60, 61.
 Potoschi (Alfred de), 7
 Prater, 12.
 Prelinger (actriță), 98.
 Prevo (Prevost ?), profesor francez, 132.
 Principatele — independența Pr., 63, 64, 65 ; ziare franceze despre Pr. 63, 214 ; Franța fața de Pr., 214 ; chestiunea lor în parl. englez, 213.
 Profira (Profirița, Pulchérie, sora cu K.), 18, 208, 213, 214, 221, 227,
 Prohodè, 4.
 Promișlean (Przemyslany), 4, 5.
 Prosnîț (Prossnitz), 10.
 Prusia, 68, 72, 113.
 Prusieni, 82.
 Prut, 3, 4.
 Puțar (Putzar), 114, 116, 179, 180.
- R**acine, 29.
 Radymno, 7, 9 nota.
 Rautin, 9.
 Răducanu, 175.
 Râșcanu (C.), 129.
 Râpi, 96, 191, 201, 204, 213, 217 ;
 Richile, 231.
 Râșca, 192.
 Regensburg, 180, 221.
 Reichstadt («duce de Raichstadt»), 12.
 Reucești, 198.
 Ribopier (Ribeaupierre) 80, 81, 187.
 Richard (bucatarul lui M. Sturza),
 19, 21, 51, 54.
 Rin, 52 ; Rhin, 221.
 Riucman (Rukmann), 86.
 Riugen (Rügen), 93 162.
 Roczinsky, 80, 142. 150.
 Rohatin (Rohatyn), 4, 5.
 Rola (și Rolla), 196, 198, 219, 220.
 Roma. 214.
 Roman, 53
- Ropczyce, 9 notă.
 Rorliuți (Rohrfitz), 10.
 Roset (N.), 215.
 Rosnovanu, 154, 203.
 Rudi, 4,
 Rusia, 200 ; Rosia, 64.
 Pusso (Al.), XVI.
 Ruși, 56, 74, 101, 103, 210 ; Rusul, 64.
 Rușinau (Rausnitz sau Rusznice), 10.
 Rzeszow, 9 notă.
- S**aala, 10.
 Saan, 7.
 Sadagura, 3
 Saint-Marc Girardin, 104.
 Salomon (comisionar), 133, 175. 184
 Salza, 14.
 Salzburg 14.
 Sandova-Wisznia, 7, 9 notă.
 Sant-Peolten, 13.
 Savigny («Savigni»), 107, 109.
 Savoia («Savoie», «Savuà»), 12 ; Eugeniu de Savoia, 12.
 Saxa (Mauriciu mareșal de), 53, 53 nota.
 Saftița («Savtitză»), soră cu K., 18 168.
 Săftița («Cucoana..»), 49
 Scheletî, 199, 207,
 Schiller, 152.
 Schinkel (Karl Friedrich), arhitect german, 89.
 Schluter (Andreas), arhitect și sculptor german, 83.
 Schönbrun («Șeonbrun»), 12.
 Schwerin (graf), XII, 114, 116, 179.
 Scobihorn (și Schoghihorn), boier moldovean, 83, 86—v. și Kiriac.
 Scott (Walter), 144.
 Sendziszow, 9 nota.
 Seulescu (Gh.), 196.
 Serviens (Sârbi), 71.
 Silezia, 8, 9.

- Silistra, 157.
 Slatina (mănăstire), 191.
 Snetyn (Sniatyn), 4, 5.
 Souchon («Șușon»), pastor, 75, 96, 145.
 Spania, 212.
 Stein (Stain»), 14.
 Stamaty, 158.
 Stan (ispravnic de Neamț), 199.
 Stanislas (regele Poloniei), 38, 44.
 Strasburg, 14, 43, 53, 73; descrierea lui de K., 52.
 Strasvalhen («Strasswalchen»), 14.
 Stremberg («Strengberg»), 13.
 Sturza (Al.). văr cu Mihail Sturza, domnul Moldovei, 72, 97, 99, 104, 106, 159, 169, 172; consilier de stat la Berlin, 100.
 Sturza (C.), logofăt, 192.
 Sturza (D.), fiul mai mare al lui M. Sturza, 46, 47, 77, 105, 112, 114, 117, 119, 122, 134, 161, 188 (se găsește sub numele de «beizadea Dumitrache»)
 Sturza (Gr.), fiul mai mic al lui M. Sturza, 45, 46, 63, 92, 114, 119, 122, 129, 161 (se găsește sub numele de beizadea Grigore),
 Sturza (Ion Sandu), domnul Moldovei, 86, 147, 149, 170, 176, 178, 179.
 Sturza (Mihail), domnul Moldovei, 15, 16 notă, 32, 50, 51, 54, 55, 56, 60, 69, 77, 86, 93, 106, 112, 117, 200, 203, 204, 207, 208 notă, 233; onomastica lui, 17; scrie lui K., 79; gazetele germane despre el, 79; leafa copiilor lui, 112; (se găsește sub numele de S. A. le Prince și Măria Sa).
 Suceava, 171, 172, 222.
 Swina, 114 notă.
 Swinemunde («Svinemiunde», «Svinemunde»), 93, 95, 98, 114, 131 notă, 162, 179, 180.
 Șendișof, 18.
 Șincal (Gh.), 156.
 Ștefan (preot), 170.
 Ștefan-cel-Mare, 12.
 Ștefanovici (N.), 208.
 Șuțu (N.), 156.
 Șvabi, 8.
 Șvanștad (Schwanstadt), 13.
 Tachi (unchiu lui K.), 32.
 Taglioni (cântăreață), 98.
 Tarnof (Tarnow), 8, 9 notă.
 Tecen (Teschen), 9, 10 notă.
 Tel, 212; la Constantinopol, 214.
 Teodoraki (M-me), 167.
 Thalia, 89.
 Theodori (vechilul moșiiilor K.), 187.
 Ticin (Vechiul și Noul. — Alt-Titschein și Neu-Titschein), 9 și 10 notă.
 Tillestad, 13.
 Timelcam (Timelkam), 14.
 Tissot, 16, 67, 72, 78, 106, 107, 125, 145.
 Tolmaci (Tl'umacz), 4, 5.
 Transilvania, 173, 196.
 Trasendorf, (Drassendorf sau Drassenhofen), 10.
 Trauenștain, 13.
 Traun (lupta dela), 13.
 Tref-lerarhi («Trois Saints»), 37; Trisfetitele, 12.
 Friest, 226.
 Tudurani (Vasilii) 200, 201, 202, 204; Tudorani, 203, 205.
 Turci, 103; Turcul, 64.
 Turquie, 71.
 Tarigrad, 65, 212, 213, 214, 219, 226; v. și Constantinopol.

Tigani («Cigains»), 180.

Unguri, 226.

Ureche (Gr), 168, 170, 172.

d'Urvile 26.

Usedom, 114 notă.

Vadovița (Wadowicze), 8, 9 notă.

Vaghen (Waging), 14.

Vaiskirchen (Weiskirchen), 9.

Valahi, 64.

Valahia, 63, 64, 196, 221; Valachie, 70.

Valery (actriță), 31

Vaserburg (Waserhurg), 14.

Várnav (Scarlat), 199.

Vels (Wels), 13.

Versailles («Vasaili»), 44.

Viden (Wieden), 13.

Viena, XI, 2, 6, 7, 10, 11, 13, 19, 26, 30, 43, 45, 46, 47, 48, 52, 57, 58, 110, 111, 189, 192, 197, 207, 208, 209, 211, 223, 226; Sfântul Ștefan din Viena, 52; descrierea ei de K., 11—12.

Vilhelm (Wilhelm), fratele lui Frederic-Wilhelm al III-lea, regele Prusiei, 94.

Vilnic (Winniki), 4, 5, 6.

Vișau (Wischau), 10.

Viurtemberg (Württemberg), 56.

Voclabriuc (Vöcklabruck), 13-14.

Vogoridi, 19, 37, 65, 75, 114, 120, 129, 161.

Voinescu, 146.

Voinescu (Catinca), 143.

Voinescu (M-me), 148.

Voinița (Wojnicz), 8, 9 notă.

Volchersdorf (Wolkersdorf), 10.

Volksgarten, 12.

Volney, 131 notă.

Voltaire, 29.

Vosgi («Vosges»), 136.

Walter-Scott, 35.

Weser, 114 notă.

Wimmer, 2, 6, 11, 28, 29, 41, 50.

Wittemberg, 176.

Xenopol (A. D.), XV.

INDICE DE CUVINTE ȘI FORME

- abate*, 47, 48, 51, 54, 56.
abonament (plur. *abonamenturi*), 90.
academie, 65.
acaret, 231.
accesit (distincțiune în școală), 63.
acolò. 49; *acolò*, 46, 56.
activ, 219.
acù, 15.
adecă, 11, 52, 53.
adres, 11, 42, 67, 119, 124; *adresa*, 204, 211.
adresarisi, (*a*), 48, 88, 124.
adreșuit, 11.
aga, 51.
aghent, 103.
aghenție, 206.
agricultură, 66.
aice, 15, 42, 43, 48, 49, 50, 51, 56, 57, 60, 62, 110, 113, 206, 212; *aici*, 59.
alaltaeri, 111.
alăsidă, 49.
aleiu, 4, 7, 8, 12, 13.
almințele, 223.
altile, 5, 57; *altru*, 90.
amândoă, 45, 205.
ambasador, 80.
anatomie, 81, 86.
april, 210, 211, 213, 217.
arc de triumf, 11
arcadă, 8, 9.^s
arestuire, 207.
arheologie, 196.
arhiepiscop, 14.
arhitectură, 83.
arhive, 100.
aritmetica, 83.
arsenal, (explicat prin «armarie») 12, 63.
articolu, 77.
artilerie, 83.
asară, 222.
asămine, 42, 49, 53, 55, 56, 60, 66, 109, 132, 232; *asăminea*, 59; *asemene*, 200, 213; *asemine*, 209.
astăz, 186.
atestat, 66.
atotziditoriu, 109.
atunce, 2, 49, 62, 67, 186, 209.
austrielesc, 204.
așăze (să), 59; *așazat*, 4.
avè (a), 42, 49, 63, 122; *avem* (aveam), 133.
avgust, 72, 115, 198, 229.
ba, 230.
balet, 97.
barchier, 196; *bancheriu*, 58, 60, 90.
baron, 86.

- batalion*, 59.
băbacă, 1, 3, 7, 11, 14, 41, 43, 44, 46, 46, 50, 61, 52, 54, 55, 56, 57, 60, 62, 92, 227, 228.
băet, 6.
bănat (supărare), 218.
băsmală, 112.
bătè (bătea), 59.
bezadè, 45; *bezădè*, 45, 46, 47, 112; *bezedè*, 63; *beizadè*, 210; *bezădele*, 47, 64, 112; *bezèdele*, 42; *beizădele*, 45; *bezădelile*, 56; *beizădelile*, 118.
bibliotecă, 65.
bină, 5, 8, 10, 52, 191.
biografie, 204.
blastămăşii, 79.
boit (dela «a boi»), 83.
botanic, 73.
bucătariu, 51, 54; *bucătar*, 54.
bunatati, 91.
bunghi, 84.
burcut (apă minerală), 87, 110, 112.
butcă (trasură), 7, 76, 89, 130; *butcă de aburi* (tren), 59.
butelca (sticluţă), 48, 50, 58.

cabinet, 86.
cadet, 66.
cadru, 51, 60, 65.
café, 129.
calabalâc, 67.
canapè, 79.
capitalie, 11, 73.
carantină, 133.
carboavă, 3.
carele, (care), 191, 192, 216, 226; *cari* (care), 15.
caręta, 110.
cariera, 194, 216.
carte (scrisoare), 45, 50, 52, 55, 56, 60.
cartofe, 63; *cartoafă*, 5, 62.

casă, (case), 65; *casăi* (casei), 46, 51; *casăle*, 4, 59.
cască (subst.), 63.
catadicsem (catadixiam), 121.
catalog, 106.
catedrala, 12, 52, 53.
catortosi (a—a aveă grijă, a reuşi), 75, 128, 138.
cavalerie (decoraţie), 42.
cavalerie (armată), 66, 111.
cazermie, 8.
călari, (călare), 85.
călărie, 84.
calătariu, 73.
călindariu, 91.
cămeşe, 112, 210
căpciune (căpşuni), 49.
cătră, 3, 10, 204.
căută (a — va căută), 81.
căzac, 2.
câne, 119.
cărţi, (cărţi), 58; *sărţile*, 62.
ce, (cea), 16, 57, 59, 120.
ceasornicariu, 53.
ceasoslov, 80.
cei (ceri), 52.
celalalt, 128; *ceelalţi*, 110; *ceialalţi*, 32, 43, 50.
cereri, (cerere), 16.
ceti (a), 63; *ceţit*, 60.
cheltuiiale, 47.
chihrimbar, 94.
chivără, 111, *chiveră*, 111.
chivniţă, 73.
chizăş, 54.
clas, 43, 45, 56, 63, 66.
claviriu, 90; *clavir*, 85.
clironomie (moştenire), 194.
còdică, 117.
cofitărie, 12.
colecţie, 200.
coleghiu, 60, 62, 63; *coleghium*, 48; *colleghium*, 41, 66.

- colțun* (ciorapi), 9.
comandir, 59.
comedie, 97, 209.
comerțial, 215.
comisar, 86.
compliment, 200.
comprometă. (a se), 218.
comunicația, 74.
condiție, 189.
consul, 133.
consulat, 126.
contini (a), 219; *conteni (a)*, 120.
contrabandieriu, 86.
contract, 198.
*contumanț, («impărăteasca contu-
 manț»)*, 3.
conțert, 195.
convicție, 194.
copiă (a), 197.
corabie cu aburi, 110.
coriu (pojar), 62.
costis (a), 49, 115; *costisăsc*, 61;
costisescu, 134.
craiu, 42, 44, 45.
crăciun, 128.
craie, 11, 50, 55, 56.
crăiesc, («școala crăiască»), 66.
credem (credeam), 95.
credit, 226.
creițar, 3.
criză, 215.
cucon (copil), 10, 47.
cuconaș, 10.
recunoscătoriu, (recunoscător), 54,
 110, 126; *recunoscător*, 15.
curieriu, 103.
*curpeie, («curpeia orașului», expli-
 cat prin «l'hôtel de ville»)*, 5.
curs, («cursul legilor»), 53.
curte-de-oraș, 7, 9.
cuvini (a se), 46.
cvadrat, 83
cvit (chit), 206.
- dară*, 12, 58, 63, 65.
dasăm (dasem), 106.
dascal, 73, 102, 112, 113, 118.
daruești (dăruește), 15.
dăunăzi, 56, 59, 63, 109, 219.
de (să-să dea), 54, 129; *să dee*,
 118, 206; *să dei*, 33, 43, 50, 61, 88
de (dacă), 113.
deabe, 50.
dechemorie, 57, 109, 128.
decorație, 97.
delicat, 112.
dendată, 198, 208, 220.
dentăi, 46.
deosăbire, 198, 210; *deosebire*, 215;
deosăbit, 4, 5, 9, 41, 50, 57, 92
 112.
departament, 44, 218.
deputat, 83.
descriere, 7, 14, 52, 83; *descripție*, 73.
desperație, 194.
deșart, 45.
di (de), 1, 42, 50, 61, 76, 84, 94; *de*
 54, 55.
diastemă (interval), 138; *diastimă*,
 121.
dicocturi, 84.
didesupt, 89.
dieta, (regim), 122.
dilijanț, 53; *dilijanța*, 61, 72.
diorthosire (corectare), 132.
diparti, 68.
diplomatică, 75.
diploma, 139.
director, 60, 63, 87.
dispărfit, 50.
distoinic, 55.
doă, 5, 7, 9, 41, 43, 44, 45, 47, 50, 53,
 54, 55, 60, 65, 66; *doăsprezace*, 13.
doaa (a), 8, 11, 12, 13, 46, 72, 118.
documenturi, 204.
doftor, 33, 42, 43, 49, 62, 98, 112,
 126, 133; *doctor*, 132.

- doftorie*, 81; *doftoria* (medicina), 87.
doile (al), 2, 68, 133.
domitale, 54, 55; *dumitale*, 55, 78;
dumitali, 77, 91, 103, 111, 118.
domneta, 52; *domnieta*, 44; *dum-
neta*, 11, 42, 52, 55, 56, 197;
dumneata, 49; *dumisale*, 1, 3;
dumnealui, 2; *dumnevoastră*, 18,
41, 42, 50, 52, 53, 57; *dumnilor-
voastre*, 57.
dorescu, 107.
dorințale, 77.
dovidl (a), 43.
dracină 14.
dragon, 44.
dregătorie, 2.
drit stator, 226.
drum împărătesc (șoseă națională),
4, 8, 9, 59.
ducat, 9, 52, 56.
ducă, (duce), 12, 42.
duducă, 14.
dugheană, 4, 9.
Dumnezeu, 55, 60; *Dumnezeu*, 62,
106.
e-mă (ia-mă), 129; *eu* (iau), 112,
113; 122.
ecclisiarh, 53,
economie, 49.
ecsamen, 60, 62, 65.
ecsemplariu, 66.
educație («educația oilor»), 113.
energie, 195.
englizăște, 75; *englizăști*, 75, 85.
epolet, 111.
escadron, 59.
eșă (ieși), 53; *eșăm*, 48, 67.
etac, 45.
evropenesc, 118; *evropienșc*, 84.
face («oiu face», voi face), 15; *fă-
cēm* (făceam), 121.
fațadă, 9.
favor, 66, 106.
făcătoriu, 15, 55, 104.
feliu, 6, 7, 12, 45, 48, 51, 55, 76, 133.
feredee (băi), 98; *feredei* (feredee),
90, 91, 117; *firedei*, 91.
fevruari, 210; *fevruarte*, 186.
fheară, 13.
fher, («drum de fher»), 23, 59;
fhier, 82.
fi («a fi», va fi), 15; *îi* (e), 7; *îs* (sunt),
114.
ficior, 51, 52.
filosofic, 65.
filosofie, 87, 118.
fimeie, 81, *fimei* (femeie), 53; *fi-
meia*, 115, *femeie*, 134.
fiorin, 60.
fisionomie, 83.
fiștecare, 50.
fluviu, 4.
foamite, 5.
folosăsc, 51; *folosaște*, 129; *folo-
sător*, 9.
frac, 44.
franc, 61.
franțez (adj.), 213; *franțeză*, 63;
franțuzască, 107.
franțuzăște, 42, 45; *franțuzăști*, 85.
frasăn, 7.
frățăsc, 43; *frățască* 6, 18.
frigu, 132.
frumusăța, 73.
frumușăl, 8, 9, 13, 44.
fund (fond, «fundul limbii»), 9.
galben (subst.), 61, 62, 90; *galbin*,
78, 90, 101, 111, 196, 200; *gal-
ban*, 61, 99; *galbin*, 110.
galbăn, (adj.), 83.
gazeti, 77; *gazete*, 77; *gazetile*, 56,
63, 650.
gălăntomie, 15.

- găsăsc*, 6, 62, 63; *găsesc*, 62; *găsește*, 114.
gândem (gândiam), 16.
geane, 58.
geniuri, 216.
ghenarie, 43, 49, 57, 58, 75, 105, 106, 130, 131.
gheneral, 223.
gheografie, 127.
gheometricesc, 14.
gheometrie, 83.
ghimnaziu, 76, 87; *ghimnazium*, 75.
ghizdan, 50.
gomelastic, 48, 58; *gomielastică*, 50.
graf, 4, 7.
grăbăsc, 55.
gripă, 103.
gros (moneda), 74, 112.
- halstuce** (fulare), 48.
halturi, 46.
harabagi, 2, 45.
haractir, 64.
harbuz, 56.
havuz, 9.
hazneă (tezaur), 110.
hândichiuri (șanțuri), 10.
herestcu (fierăstrău), 14.
heretisi, (a—a felicită), 77.
hirurghie, 87.
holera, 219.
hotarire, 212.
hultul (a se—a se altoi), 91; *hultuire*, 92, 96.
- iae** (sa, să ia), 62; *să iai* (sa iei), 56; *să iai* (să ia), 73.
iale (ele), 5, 63.
iara, 101.
iaimaroc, 3, 10, 13, 14.
iaste (este), 14, 16.
idioma, 9; *idioma*, 8.
- ifos*, 79.
imperiu, 44.
interesesc (sa—se interesează), 102; *interesescu*, 106.
interpelație, 213.
ispovedi (a se) 82.
istovit («cartea mea va fi *istovită*»), 101.
iuli, 228, 229.
iuni, 228, 229.
iznoava (de — din nou), 59.
izvod, 191.
- îmbuni** (a), 129.
imbrăfoșare, 192.
împregiurare, 226.
învăța (a), 65, 113, 133; *învățat*, 54; *învățatură*, 53, 66; *învățătura*, 113; *învățu*, 107.
înactivitate, 214.
închinăciune, 11; *închinăciuni*, 18, 42, 43, 50, 210.
închisă (se), 13.
îndemână (a), 115.
înfășoșă (a), 83, 130; *înfășoșeze*, 59.
înfrumusață (a), 54.
înglendisă (a), 74; *înglendisam*, 81; *înglindisiri*, 12.
îngrijăre (grijă), 57, 67; *îngrijire*, 216.
înlauntru, 58; *înuntru* 53.
înraurat (udat), 44.
însamnat, 14, 16, 54; *însemnat*, 15; *însămneaza*, 53.
înșală (a), 78.
înștiințu (a); *înștiințaza-mă*, 59.
întârzdere, 52, 62.
întra (a), 10, 45, 46, 52, 53; *întrare*, 61; *întrafe*, 214.
înzastra (a), 96.
- iletcă**, 48, 77; *zaletca*, 96.
jeaba (i), 96.

- jenunche*, 123.
jertvui, («oi jertvui»), 15.
jurnal, 214.
juruescu (făgăduesc), 115.
- lagăr**, 11.
landcuceri (harabagii), 7.
lanțuzâl (lănțișor), 53.
lăcui (a—a locui), 122, 130; *lăcuit*, 4.
lăcuiitor (locuitor), 5, 101, 103.
legătoriu, 131, 132.
leşăsc, 7, 12.
li (le), 52, 61.
liberal, 214.
librer, 51, 84, 106, 115, 120, 132;
libreru, 116; *librieriu*, 67.
linguşescu, 129.
lipsăsc, 51, 54.
litografie, 215.
litopisăşi, 100.
loghică, 65.
luminare (plur. *luminări*, expres.
 de respect), 6.
- macar**, 193.
mahină, 83, 94.
manesce (piept mobil cămaşă), 48, 57
manuscript, 103.
marfe, 110.
mari (mare), 15, 16, 53.
marşal (mareşal), 53, 54.
mart, 131, 210; *martie*, 186.
mască, 193.
matematică, 118.
mathimă (învăţătură), 84, 109, 118
 123; *mathimi*, 85; *matheme*, 118.
mănuntuşuri, 131; *mărunţuşuri*, 84
 102; *mărunţuşări*, 82.
mănuşe, 84.
măstacăn, 5
măhnicione, 65, 100.
mâni, (plur. dela «mână»), 48, 50;
mânile, 57, 62; *mănele*, 186.
- mâni*, (adv.), 54, 55, 215; *mâni*,
 126, 132; *poimâni*, 126.
mânè (a), 8, 9, 10, 13; *am mas*, 2, 7.
mâniët, 118.
mântă, 76.
mântui (a, a sfârşi), 53.
mănuşer, 123.
me, 10, 15, 41, 42, 44, 45, 47, 48,
 49, 50, 51, 54, 55, 60, 63, 66, 98,
 116; *mea*, 46, 91.
medalie, 53.
mehanică, 83.
menajerie, 13.
meritarisi (a), 15.
merţă, 232.
mezdeşi (a se, a se învecină); *me-*
zăşeşti (mezăceşte), 55.
mier, (mă), 114, 121, 127; *merare*, 60.
mieu, 15.
mildui (a, «ni s'au milduit pas-
*porturile»), 3.
minciunos, 122.
ministeriu, 217.
miniştergură (ştergar, prosop), 8.
misie, 216.
moaşteni, 58.
moldovinesc, 44, 51, 92, 111, 187, 231.
moldovineşte, 42.
monarh, 42.
monarhist, 215
monedă, 49.
monsieu, 2, 6, 46, 47, 49, 50, 51, 52, 55
monument, 59, 73.
moral, 216.
mulţănesc, 116, 211; *mulţămit*, 101,
 106; *mulţămitoriu*, 116.
mulţame, 52, 67, 129; *mulţime*, 208.
mustru (exerciţii militare), 42.
muzeu, 86; *muzeum*, 65.*
- năcăjit**, 228.
năimi (a, «ăm năimit cai jădo-
veşti»), 3.

- nărav*, 8.
neatârnat, 129.
necunoscătoriu (nerecunoscător), 54.
neglijență, 218.
nemțasc, 61 : *nemțască*, 59, 62.
nemțăște, 9, 42, 45.
nepravilnic (nelegal), 93.
nesiguranție, 215.
ni (ne), 62, 68, 98.
nicăire, 56 ; *nicăiri*, 51.
nici cacum, 3, 33, 43, 61, 62, 126 ;
nici decum, 57.
nimene, 59 ; *nimine*, 56.
nimică, 60, 129, 210, 217.
noă, 42, 116 ; *nouă*, 219.
noblu, 4.
norod, 63, 73.
novelă (știre), 207.
novitale (noutăți), 11, 42, 48, 63, 65,
 82, 199.

Obor (*a*), 187.
obscur, 12.
odai (odaie), 130.
ofițar, 66, 75 ; *ofițer*, 59.
ogor, 3.
omăt, 57.
operație, 189.
operă, 86, 97.
opinie, 215 ; *opinie publică*, 207, 214.
ostineală, 53 ; *ostinelii*, 105.
ostinli (*a-se*), 199.
oștinesc (militar), 42, 48, 87, 190.
oștășesc, 12.

palașcă, 111.
palat, 4, 9, 13.
palatin, 7, 73.
palmă (un. de măsură), 83.
panești, 72.
panoramele, 12.
pansioner, 128.
pară, 223, 228 ; *pără* 84, 105, 115, 127.

parc, 13.
paretis (demisiune), 187.
parmaclac, 86.
particularnic, 72, 81.
pasiv, 219.
pasport, 3.
pastor, 129 ; *pastoriu*, 144, 129 ;
păstoriu, 118, 187.
patrle, 5, 110, 113 ; *patriia*, 42.
păhar, 87.
păharnic, 45.
pământenesc, 100.
părechi (pereche), 96.
părințască, 51.
pătimi (*a*), 42, 43.
păzăsc (*mă*), 103.
pân (până), 198.
pâne (cereale), 112, 194, 231 ; *pâine*,
 63.
pedagog, 56, 62.
perichefaleiu (ornamentație arhitec-
 tonică), 83.
peristol («peristyle»), 89.
pi, 2, 4, 50 ; *pe*, 2, 47, 54, 55, 62.
piață publică, 9.
picasăm, 187.
picior (un. de măsură), 83.
pirotehnie, 83.
piste (peste), 2, 7, 14, 47, 62, 63, 65,
 66, 73, 135.
pitrece (*a*), 2, 12, 53, 54, 60, 82 ; *pi-
 trecere*, 48, 51.
plarat (placardă) 214.
plăcē (*a*), 100.
plătescu (*să*), 107.
plecăciune, 3, 11.
plimbă (*a se*), 33 ; *plimbare*, 12 ;
a se primblă, 60 ; *primblare*, 12,
 65 ; *a se preumblă*, 33.
pod umblător, 3.
polc (regiment), 44.
polcovníc (colonel), 86.
politică, 22 ; *politică exterioară*, 214.

- politică* (sistem, procedare), 118, 129.
politică (politeță), 54.
politicesc, 87.
politicos, 42.
poliție (oras), 65.
poliță, (a, a da polița), 213.
pompă, 97.
ponturi (articole de legi și regulamente), 174.
populație, 52.
poricale (fructe), 122.
poroncă, 45, 47, 51, 55, 56, 64, 103, 112, 118, 126, 188, 230, 231.
poronci (a), 47, 59, 92.
portofeliu, 52; *portofel*, 58; *portofeul*, 47, 50, 51.
portret, 12, 83.
posesie (arendă), 231, 232.
poziție, 217.
positiv, 207.
post, 63.
postă, 223; *poste*, 205, 206; *posterestante*, 2, 209, 211, 231.
povoară, 8.
povod (prilej), 194.
prăpădi (a), 61.
prăvărie (prăfărie), 83.
pre, 4, 5, 7, 10, 12, 13, 45, 46, 47, 49, 51, 53, 55, 55, 82, 86, 96, 120, 188, 191, 196, 205; *pe*, 7.
pre, 1, 3, 7, 11, 14, 16, 43, 44, 52, 54, 55, 56, 58, 60, 62, 63, 106, 188; *prea*, 13, 44, 47, 48, 50, 56, 60, 128, 199, 224.
preacurgătoriu, 43.
preferez, 230.
premiu, 62.
prepone (a a bănuși), 43.
prepurcic (praporcic, locotenent), 15.
prescriere (descriere), 43.
prezent (dar), 78.
pricistui (a se—a se împartăși), 75.
priimi (a), 15; *primăsc*, 60.
prinț, 14, 15, 42, 94; *prințipe*, 15.
prințipal, 89.
prințipat, 63, 64.
privală (priveliște), 194.
privire (înfățișare), 44.
probozit (certat, ocărit), 105.
proceastă (a, a face proces), 220.
proclamație, 208; *proclamația*, 100.
prohorisi (a, a predă lecții), 62.
prop (a), 193.
proțectui (a), 80.
protecție, 15.
protest, 229.
prothimie (preferință), 195.
protimisăsc (prefer), 110.
profes, 218.
prusienesc, 102, 103, 126, 133.
public (adj), 60.
publicare, 218.
purcede (a), 42, 56; *purcesăscă*, 52.
purcedere, 51, 114; *purcedire*, 100.
purces (subst.), 48, 52.
put («ol put», voiu putea), 53; *put* (putea), 54, 62, *pușan*, 2, 4, 5, 8, 14, 42, 43, 49, 56, 65.
rang, 105.
ră (rea), 2, 101, 133, 201.
răci (a se), 100.
rădică (a), 8, 11, 54, 226; *rădicat*, 53.
rămășiță, 52; *rămășăță*, 54.
rămâne (a), 66.
răsol, 74.
răsboinic (subst.), 12, 82.
ratund, 5.
rațată (rețetă), 56.
răvaș, 2, 6, 10, 11, 18, 41, 45, 46, 47, 51, 54, 55; *răvașă* (răvașe), 224.
răsăpit, 4.
reacție, 210, 213.
recepisă, 224; *rețepisă*, 57, 76.
recomandație, 56; *recomandui* (a), 42.

- recunoscător*, v. *cunoscătoriu*.
recunoștință, 15, 54, 60.
refuză (a se), 202.
reglement, 108, 110, 114: *regula-*
ment, 108.
relație, 41, 44, 52.
relighie, 43, 89, 118.
reproșe, 219.
republică, 45,
respunde (a), 223; *respuns*, 198, 217.
retrograd, 217.
retorică, 63, 65.
rochie, 8.
rusăsc, 44; *rusască*, 56, 74.
- s**
sămână, 56
sadè (simplu), 6.
sameș, 73.
sară, 2, 51, 52, 54, 59.
saturi (sate), 116.
să (se), 1, 2, și peste tot.
săcară, 232.
săceră (a se), 116.
sălbatec, 7, 14.
săpon, 90.
săcriu, 53.
săli (a), 51, 42, 48, 50, 129, 210,
 223; *a se săli*, 62, 63, 109.
sălința, 51.
sămți (a) 54, 65; *sămțiște*, 55;
sămțiri, 55.
sângur, 4, 49, 55, 61, 187, 199, 213.
sărman, 65.
scarpi, 9.
scădezi (scazi), 111.
scârnav, 4.
scopos, 192.
seminar filologic, 87.
senet (chitanța), 123; *sinet*, 223.
senzație, 214.
septembrie, 7.
sfeșnicar (sfeșnic), 98.
sholer (școlar), 92.
- siguranție (recipisă)*, 56; *sigaranție*
 (siguranță), 218.
simptomă, 219; *simptome*, 227.
slobod, 45, 55, 63, 114, 230.
slobozenie, 105.
slobozie (colonie), 89.
slujei (slugii), 62; *sluji (slugi)*, 134.
slut, 8.
socialist (adj.), 215.
somă, 215, 223; *sumă*, 223; *somma*,
 116; *summă*, 116.
sorocovăț (monedă), 74; *soroco-*
vcți, 225, 2. 6.
sosască (să), 109, 110.
spatariu, 44, 65; *spătăriia*, (sala
 tronului), 94.
spânzură (a a atârna), 44.
speti (spete), 76; *spatile*, 47.
spraveli (sa ne), 2.
sprintinî (a se, a se grabi), 67.
stahie, 8.
statuă, 83; *statua*, 12; *statue* 5, 9.
statatoriu, 4.
stânsasă, 46.
stema, 9.
stil, 200.
stodola (hambar), 191.
strae, 3, 53.
strâin, 66.
strânge (a, a pune deoparte), 6.
stricasă, 53.
suffar, 132.
sui (să, se suie), 12.
surgunlăc (exil), 77.
supunire, 51, 54.
suveran, 14.
- ș**
șală, 65, 83, 94: *sală*, 86.
șansuri (șanse), 213.
șadè (a), 7, 48; *a șadea*, 41, 44, 45,
 46; *șăde*, 53; *șăd*, 226; *am șăzut*,
 7; *a ședea*, 210, 212; *șed*, 211;
șede, 200; *șidem*, 92.

- șăice*, 4.
șăpti, 61, 84; *șapte*, 118.
șăs, 9.
șăsdă, 10, 57, 61, 84, 89, 101, 111;
șes, 218, 223.
școler, 86, 128; v. și *șoler*.
șfert, 52.
șt (și), 15.
știem (știam), 119.
știință (știre), 11.

șacsie (clasă), 56.
talenturi, 216.
tării (intărituri), 10, 13.
temu (mă), 107.
teologhia, 87.
teptil, 138.
tetrage (manuscript, corecturi), 106.
teatru, 65; *teatru*, 66.
theorie, 113.
tocma, 47, 58.
tocmală, 3.
tom, 127.
topografie, 3, 6.
topothesia (așezarea), 43.
topuz, («cu topuzul», cu sila), 120.
tractir, (han, hotel), 10, 45, 74.
tractarisa (a), 188.
tragedie, 97, 209.
trăescu, 134.
trăsura cu abori, 13.
trii, 3, 4, 7, 10, 14, 45, 46, 49, 53,
 59, 62, 65, 102, 111, 122, 132, 188;
trispredce, 7; *al triile*, 45.
trimete (a); *să trimată*, 58, 61,
 110; *trimăs*, 50, 51, 52, 66;
trimăt, 50, 51, 52, 53, 63, 191,
 213, 230; *trimes*, 59, 61; *trimet*,
 63, 67; *a trimete* (va trimete),
 61; *trimeti* (trimete), 76, 110,
 130; *trimetere*, 45; *trimetu*, 122;
trimeți, 74.
trudile, 54; *trudit*, 3.

tualetă, 111.
tulumbă, 94.
tumurug (bulamac), 8.

țeară, 216, 217, 219, 228, 230.
ține (a) 129; *a ține*, 8, 14; *a țâne*, 7.
țivil, 117, 215.
țivilisat, 8.

ulan, 44.
umblătoriu, 3, 4.
umid, 43; *umidă*, 68.
uniformă, 56, 111.
universitate, 73, 86, 102, 116.
urieș, 73.
urit, 223, 229.

vacanție, 41, 65.
vad (termen), 201, *vadea*, 223.
val (de pământ), 10.
Vasăle, 49, 52; *Vasăli* 44, 48, 51,
 52; *Vasili*, 231; *Vasălică*, 65.
văpsă (vopsea), 50.
vatavu, 231,
vestescu, 229.
veteaz, 53.
vid, (a), 47, 96, 105; *a vide*,
 187; *videre* 9.
vini (a), 65; *a vini* (va veni), 54;
a veni, 73.
vizitarisl (a), 74; *vizită*, 72.
vorbăsc, 122.
vra (vrea), 187; *vre* (vrea), 49, 54;
vrei (vei), 49; *vreu*, 42, 45, 62,
 206.
vremi (vreme), 16.
vroință, 42, 49.

zacuscă, 2, 102.
zăce (zece), 45, 48, 49, 64, 103, 121;
zăci (zece), 49, 111; *doispredce*,
 53; *săispredce*, 47; *șăptespre-*
zăce, 12; *optspredce*, 41; *doă-*

- zăci*, 52, 53; *patruzăci*, 50, 65; *cincizăci*, 49.
zăce (a), 61; *zăci*, 129.
zădar (în), 132.
zămos, 5.
zăstre, 96.
zădi (a), 5, 56; *zădit*, 13; *ziditoriu*, 43, 44, 55, 58; *zidiuri*, 10
zilos (zel), 139.
zioă, 51, 53; *zioa*, 229.
zoologie, 87.
zugrăvală (ilustrație), 83; *zugrăvele* (tablouri), 74; *zugrăvia* (pictură), 75, *zugrăvit* (pictură), 66, 84.

ILUSTRĂȚIUNI

Anacii răscălat us bin'locas, ar'ltare si' z'p'p' l'ap' end' comi
 d'ra, zi' u' uad' sta' Domar' Ar'p'etand' zi' c' p'is' eia' c' capie
 snie' d' m'ia' M'p'ier' c'ala, ar'ltare si' u' n'af' op'ate. D'au'
 z' am' capie' u' c'af' d' d'ors'ita' d' au' u', zi' u' u'af' om' p'ur'ap'is',
 ar'ltare am' op'ur'at' u' c'af' ap' d' u' An'le' d' d'ar' u' d' u'
 b'ra' op'ate u' op'ur'at' M'p'ier' d' m'ia' zi' d' d'ar' m'ia'
 mi' - An'le' z' d' d'ar' m'ia' u' m'ia' u' m'ia' u' m'ia' d' d'
 p'ur'at' An'le' p'ur'at' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d'
 u' m'ia' d'
 zi' d' d' o' u'
 u'
 An'le' An'le' u'
 p'ur'at' op' u' zi' u' u' u' u' u' u' u' u' u' u' u' u' u' u' u' u' u' u' u'
 op'at' u'
 man' m'ia' p'ur'at'

(de a nu le) lipsi cinsten cuviincios; aceste le jur. Iar cât să ma duc și să cad la domnul Hufeland și să-l rog ca să scrie bine de mine Măriei Sile, aceasta nu o pot face. Dacă ți-am scris că sunt de douăzeci de ani și că sunt om întreg, aceasta am făcut-o ca să-ți arăt că ți nieri odată nu voi face o faptă nevrădnică de mine și de familia mea. Aici în Evropa luminată oamenii cad la jenunchi numai înaintea lui Dumnezeu, iar nu înaintea oamenilor. De aceea și eu am învățat bine că fiesc om în deopotrivă, ca unul să deosbește de altul numai prin merit și prin fapte bune. De aceea nici o dată nu voi pică la jenunchi înaintea domnului Hufeland sau înaintea oricui și c. i. Aceasta aș fi putut face de aș fi fost crescut în Tarigrad, unde fiesc care să rob și a unui mare mare robu 1. și pag. 123.

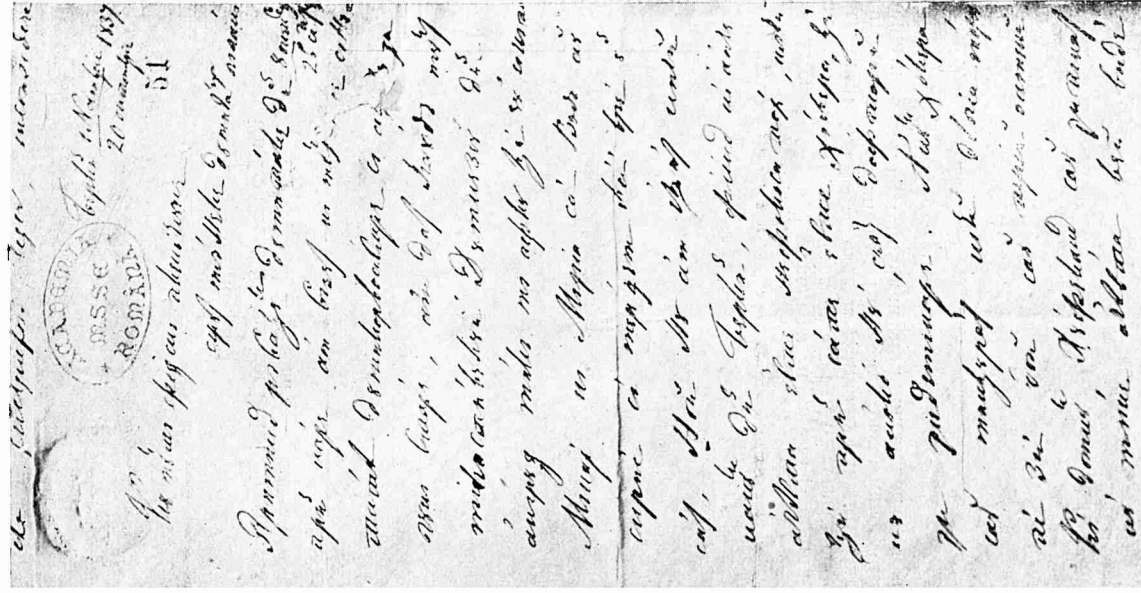
Un fragment din scrisorile lui Kogălniceanu

— Facsimile —

(18) nu' a uad' ha' gollu' un p'om'at' s'
 ha' Comu' Negreleand, u' Comu'at' s'
 gmi' upia', al' l'ata' s' u' p'ale un' d'
 ad'at' s'; omu' u' p'are' a' uad' s'
 g' u' d' s' s' man' p' u' d' s' s' Comu'at' s'
 a' m' p' d' s' p' o' a' m' e, a' p' a' o' p' a' u', al' l'ata'
 s' u' u' l' o' r' s' p' a' l' e' u' n' d' a' d' a' t' s'; u' d' a'
 a' u' d' a' a' z' o' p' a' s' t' a' p' e' d' s' t' a' d' e' a' m' i'
 s' t' a' m' i' o' m' c' h' o' s' i' a' d'.

«Cât ca să cad la jenunchi cu rugaminte la domnu Hufeland, cum dumneta imi scrii (e vorba de tatăl său) aceasta nu o voi face nici data, omul trebuie să cadă la genunchi numai inaintea lui Dumnezeu. Să mor de foame, să fiu sarac, aceasta nu o voi face nici odată căci atunce aş fi nevrednic a mă numi om slobod» — v. și pag. 119 120.

Un fragment din scrisorile lui Kogalniceanu
Facsimile -

Berlin 1 noiembrie 1837. — Cu multa fiiasca plecaciune sarut minile dumatile, babaca. Primind răvașul d-tale din 8 octombrie (26 septembrie prin care am vazut ca mult mie scumpa) sănătatea dumilorvoastre sa afla în buna stare, am dat lauda mult milostivului Dumnezeu, din a caruia mila aflu și eu sanatos. Macar ca Maria Sa Voda au scris sa mergem la vreun sat, noi nu am fost nici cacum din Berlin, fiindca aice aceasta este nefolositor, aici și prin sate este holera și ea acolo nu sînt doctori în îndemănare. Acum holera s'au micșorat, caci deabia mor pe zi doi sau trei oameni. Ca domnul Hufoland s'au împacat cu mine, aceasta vei vedea... (v. și pag. 126).

Le 1er novembre 1837

Comment pouvez vous mes chères sœurs, me croire un si petit cœur, de me fâcher lorsque vous me donnez de bons conseils ? Si je n'ai rien écrit, c'est que j'étais chagrin, mais non fâché. J'avais tant d'affaires, tant d'intrigues à démêler, car tout le monde m'en veut, même des personnes d'un rang très élevé. Que voulez vous que je fasse ? J'ai été quelquefois léger, inconsidéré et aussitôt on m'en a fait des crimes. Mais je laisse tout, ces idées tristes ; pour parler de vous mes chères sœurs, pour moi, j'en ai rien à vous écrire. Dans vos lettres vous ne me dites rien de Marie.

Le 1-er novembre 1837. Comment pouvez-vous, mes chères sœurs, me croire un si petit cœur, de me fâcher, lorsque vous me donnez de bons conseils ? Si je ne vous ai pas écrit, c'est que j'étais chagrin, mais non fâché. J'avais tant d'affaires tant d'intrigues à démêler, car tout le monde m'en veut, même des personnes d'un rang très élevé. Que voulez-vous que je fasse ? J'ai été quelque fois léger, inconsidéré ; et aussitôt ou m'en a fait des crimes Mais je laisse toutes ses idées tristes, pour parler de vous, mes chères sœurs, car pour moi, je n'en ai rien à vous écrire. Dans vos lettres vous ne me dites rien de Marie... (v. și pag. 182-183).

COLLÈGE DE LUNÉVILLE.

86

RÉSUMÉ des notes de M. Kogalnitichan élève externe,
pendant le 3^m trimestre de l'année 1834—1835.

CLASSE DE 3^m PROFESSEUR, M. Thommée Éléves. 15

Conduite : *bonne*
Application : *satisfaisante*
Leçons : *sués*
Devoirs de classe : *soignés*

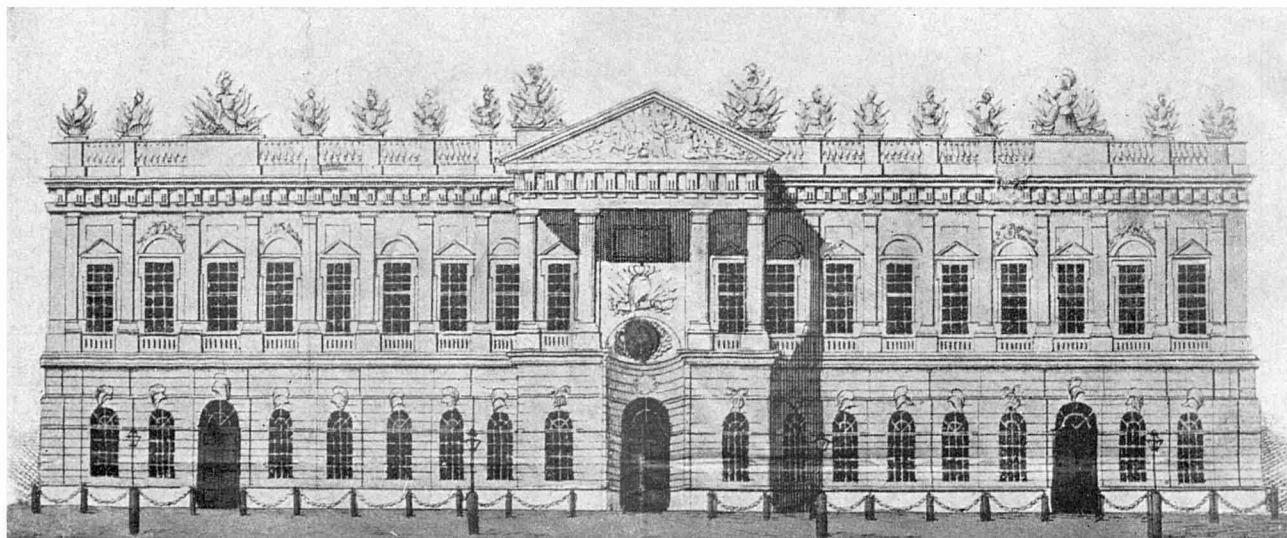
OBSERVATIONS.

PLACES du 3 ^m TRIMESTRE en	Mathématiques	4	
	Physique,		
	Histoire naturelle,		
	Discours latin,		
	Discours français,		
	Narration,	4	5
	Vers latins,	3	3
	Grec,	1	1
	Version latine,	6	8 3
	Thème,	6	10 10
	Orthographe,		
	Analyse,		
	Histoire et Géographie, f. f.		
Allemand, 2. 1. 2. 2. 2		<i>sur sujettes</i>	
Italien,			
Premiers principes,			
Leçons,	9	10. 3	
Écriture,			
Dessin, <i>très bien</i>			

Le PROFESSEUR

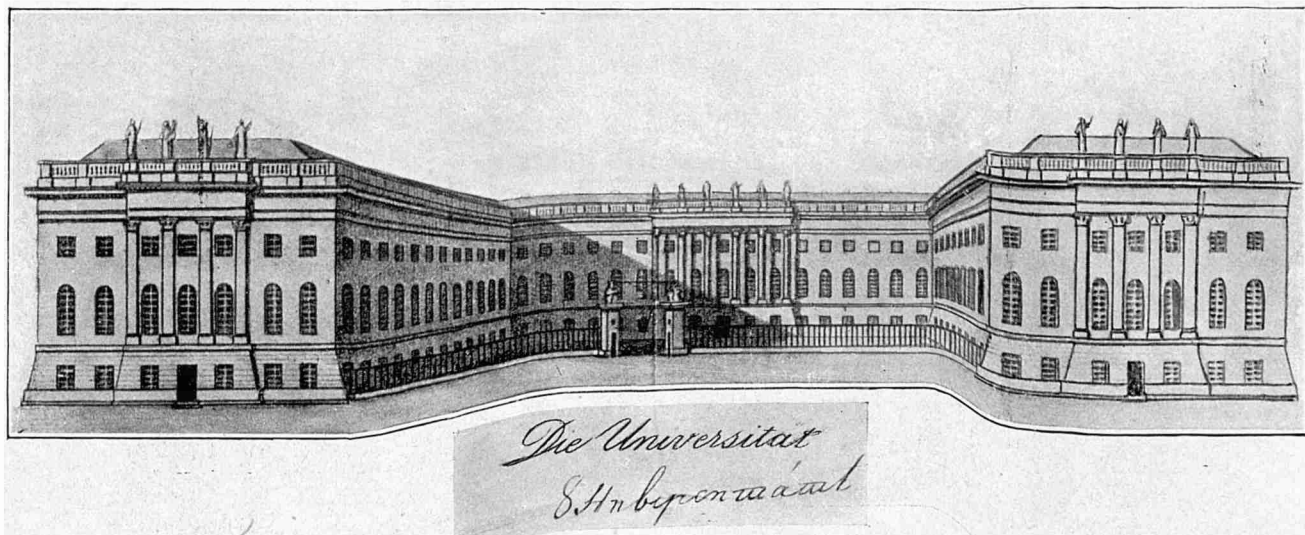
Le PRINCIPAL,

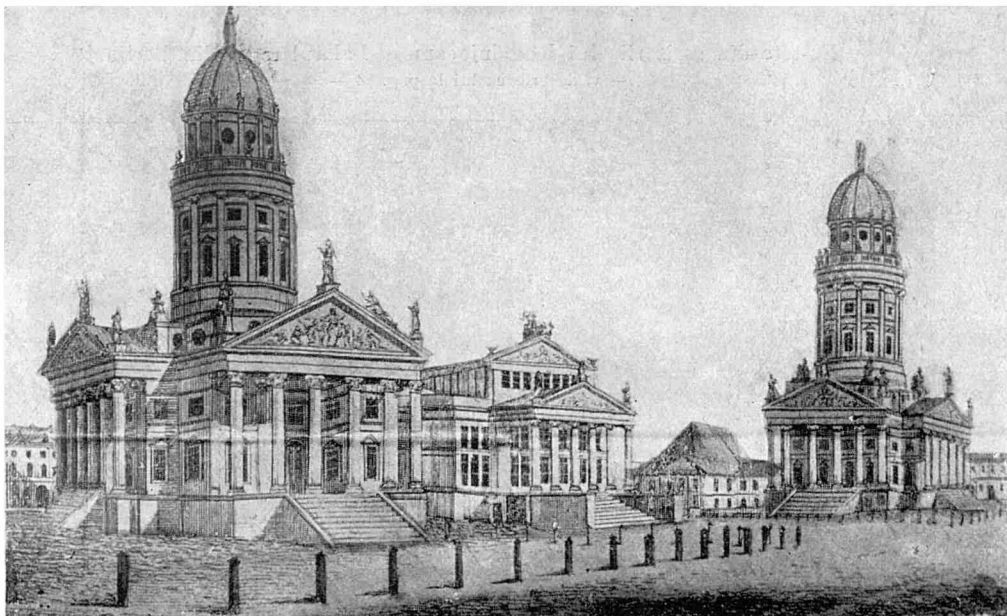
En-tête din scrisorile lui Kogalniceanu — Arsenalul
v. descrierea lui la pag. 83

*Das Kogalniceanu
in Kogalniceanu*

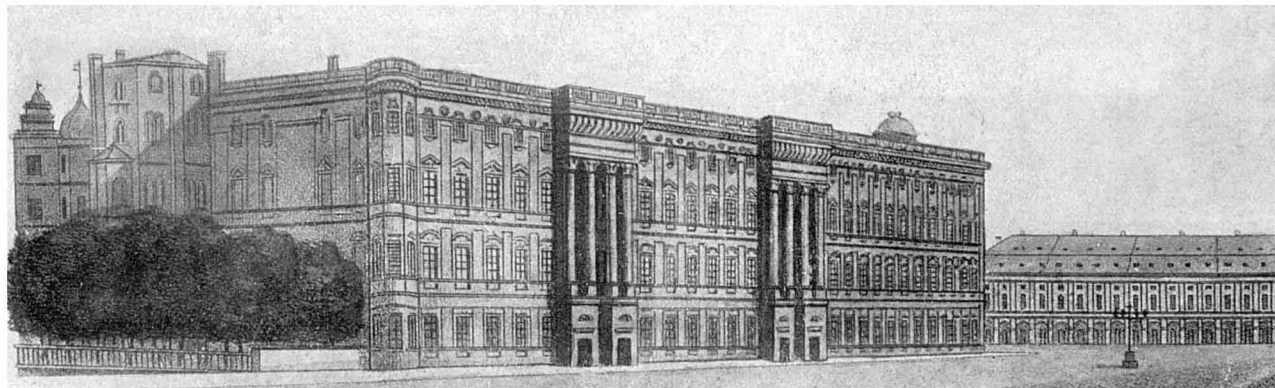
En-tête din scrisorile lui Kogălniceanu   Universitatea
v. descrierea ei la pag. 86-87

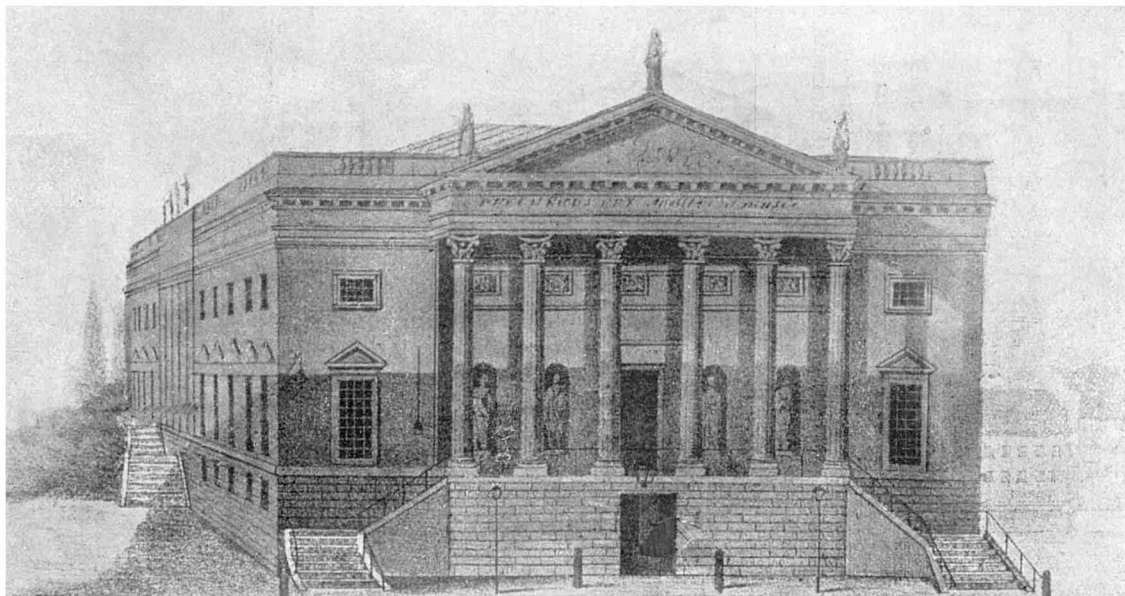

Der Gensdarmen Markt
Medan på Jagerenshop

En-tête din scrisorile lui Kogalniceanu — Palatul regal din Berlin
v. descrierea lui la pag. 94

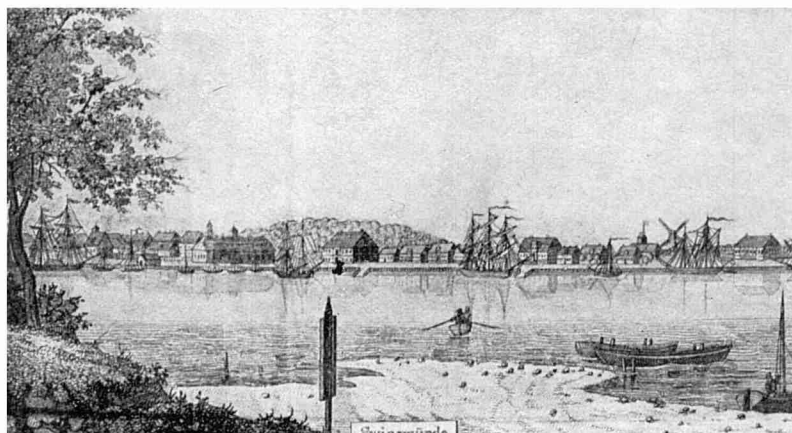

En tête din scrisorile lui Kogălniceanu —'Opera din Berlin
— v. descrierea ei la pag. 97

Das Königliche Opernhaus

En-tête din scrisorile lui Kogalniceanu — Portul Swinemünde
v. pag. 114 și 115

КУ МИЛА ЛУІ ДУМНЕЗЕУ НОІ МИХАИ ГРИГОРІУ СТУРЗА В.В.
ДОМН ЦЪРІЙ МОЛДОВІЙ.

Ш. ч. л. Ш. ч. л. Ш. ч. л.

Съ ꙗко щиръ ширъ куноскупъ ꙗкоще кърѹа къ Ноіу пе Михаилъ Когăлницѹу кареле Шѹу служилъ ꙗко рангъ де Корнетъ, пестру рѹвна ширъ осърдіа че аѹ арьшатъ ꙗко служба Ноастрѹ, пе лѹнѹгъ буна пуршаре ку ꙗкощѹ милосивирѹ лам ꙗнашитъ ꙗко опѹтъ Ноемвріе а анулуй уна мѹе опѹтъ суніе прііѹзечі ширъ опѹтъ ꙗко рангъ де Лейтенантш, ширъ прекумъ Ноіу ꙗко милуимъ ширъ ꙗко ѹнѹтримъ, пріи аѹѹета поропчимъ шутуроръ ꙗко Ноштрілоръ сунушій, ꙗко сѹ куносакъ ширъ сѹ чинстѹскѹ пе Михаилъ Когăлницѹу душѹ кувѹннѹцѹ де алъ Постру Лейтенантш. Асеміне нѹдѹждимъ къ елѹ ꙗко честъ рангъ, ꙗко каре ку ꙗкощѹ милосивирѹ сѹ ꙗкощѹ ꙗкощѹ де кърѹ Ноіу, сѹ ꙗко пурша аша де кредннчое ширъ ку бушѹ кувѹннѹцѹ, прекумъ сѹ ꙗкоде упѹй бушѹ ширъ кредннчое Оѹнпері. Сире ꙗкодеверирѹ бѹрора ꙗкощѹнѹтримъ аѹѹета ку а Ноастрѹ Домнѹскѹ неꙗкощѹнѹтримъ ширъ печете.

ꙗко Орашул Еші, анул 1838 лѹна Ноемвріе 10.

Скрьсѹ ꙗко Анастѹа Шѹа
Сѹб Но: 191

Шѹсул Шѹаушѹ
ꙗкощѹнѹтримъ Сѹлѹ.

Handwritten signature

«Cu mi a lui Dumnezeu Noi Mihail Grigoriu Sturza V. Domn Tarii Moldovii ș. c. l. ș. c. l. Sa fie stiut și cunoscut frăște caruța ca Noi pe Mihail Kogălniceanu carele ne-au slujit în rang de cornet pentru război și osândă ce au arătat în slujba noastră, pe lângă buna purtare, cu toată milostivirea l-am înaintat în opt Noiembrie a anului una mie opt sute trizaci și opt în rang de Leutenant și precum Noi îl miluim și îl întărim, prin această poruncim tuturor ai Noștrilor supuș ca să cunoască și să cinstească pe Mihail Kogălniceanu după cuviința de al Nostru Leinte înaint. Asemene nădărdim că el în acest rang, în care cu toată milostivirea s'au înaintat de către Noi, să nu purta așa de credincios și cu bună cuviința, precum să cade unui ban și crezincios Oltner. Spre adevărca carora întărim această cu a Noastră Domnească iscălitura și pecete.

În orașul Eșii, anul 1838 luna Noiembrie 20.

(Originalul în biblioteca Academiei Române secția manuscrisuri etc.)

CUPRINSUL

Prefață

1. — Câteva lămuriri introductive	V
2. — Ce cuprind scrisorile	VIII
3. — Dragostea de Franța și în deosebi de Paris	IX
4. — Mediul în care s'a format Kogălniceanu	XII
5. — Reprezintă Kogălniceanu influența germană la noi?	XIII
6. — Contactul neîntrerupt cu țara	XVI
7. — Alte lămuriri	XIX

Scrisori din drumul dela Iași la Lunéville (1834)

I. — Botoșani, 17 August 1834	1
II. — Boian, 19 August 1834	1
III. — Lemberg, 24 August 1834	3
IV. — 30 August 1834 (fără localitate)	6
V. — Viena, Septembrie 1834	7
VI. — München, 19 Septembrie 1834	11

Scrisori din Berlin către Mihail Sturza (1835)

VII. — Berlin, 8/20 August 1835	15
---	----

Scrisori din Lunéville către surorile sale (1834—1835)

VIII. — le 9 novembre 1834	17
IX. — (Noembrie 1834)	19
X. — le 7 décembre 1834	20
XI. — le 20 décembre 1834 (1 janvier 1835)	22
XII. — le 18/30 janvier (1835)	23
XIII. — (fără dată)	25

XIV. — le 7/19 février 1835	27
XV. — le 16/28 mars 1835	28
XVI. — le 6/18 avril 1835	30
XVII. — le 10 mai 1835	32
XVIII. — 13/25 mai 1835	34
XIX. — 6/18 juin 1835	35
XX. — le 1/13 juillet 1835	36
XXI. — le 5 août 1835	39

Scrisori din Lunéville către tatăl său

XXII. — 1 Octomvrie 1834	41
XXIII. — 21 Octomvrie (9 Noemvrie) 1834	43
XXIV. — 22 Octomvrie 1834	44
XXV. — 8/20 Noemvrie 1834	48
XXVI. — 8/20 Noemvrie 1834	48
XXVII. — 23 Noemvrie (7 Decemvrie) 1834	50
XXVIII. — 3/15 Decemvrie 1834	52
XXIX. — 6/18 Decemvrie 1834	54
XXX. — 20 Decemvrie (1 Ianuarie) 1834	55
XXXI. — 18/30 Ianuarie 1835	57
XXXII. — 27 Ianuarie (8 Februarie) 1835	58
XXXIII. — 7/19 Februarie 1835	59
XXXIV. — 16/28 Martie 1835	61
XXXV. — 6/18 Aprilie 1835	62
XXXVI. — 27 Aprilie (9 Mai) 1835	64
XXXVII. — 13/25 Mai 1835	64
XXXVIII. — 6/18 Iunie 1835	65
XXXIX. — 1/13 Iulie 1835	66
XL. — 12/24 Iulie 1835	67
XLI. — 24 Iulie (5 August) 1835	67

Scrisori din Berlin către Mihail Sturza (1837)

XLII. — le 22 féyrier 1837	69
--------------------------------------	----

Scrisori din Berlin către tatăl său (1835—1838)

XLIII. — 7/19 August 1835	72
XLIV. — 12/24 August 1835	73
XLV. — 1/13 Septemvrie 1835	74
XLVI. — 21 Septemvrie (3 Octomvrie) 1835	75
XLVII. — 4/16 Octomvrie 1835	75

XLVIII. — 13 25 Noemvrie 1835	76
XLIX. — 26 Noemvrie (8 Decemvrie) 1835	76
L. — 10/22 Decemvrie 1835	77
LI. — 16/28 Decemvrie 1835	77
LII. — 19 Decemvrie (1 Januarie) 1835	78
LIII. — 3/15 Januarie 1836	78
LIV. — 26 Januarie (8 Februarie) 1836	79
LV. — 14/26 Februarie 1836	80
LVI. — 11/23 Martie 1836.	81
LVII. — 27 Martie (8 Aprilie) 1836	82
LVIII. — 28 Aprilie (10 Mai) 1836	84
LIX. — 7/19 Mai 1836	86
LX. — 28 Mai (9 Junie) 1836	87
LXI. — 2 14 Junie 1836	89
LXII. — 17/29 Junie 1836	90
LXIII. — 26 Junie (8 Julie) 1836	90
LXIV. — 14/26 Julie 1836	92
LXV. — 28 Julie (9 August) 1836	93
LXVI. — 3 15 August 1836	95
LXVII. — 1/13 Septemvrie 1836	95
LXVIII. — 13/25 Octomvrie 1836	96
LXIX. — 2 14 Noemvrie 1836	98
LXX. — 23 Decemvrie 1836 (4 Januarie 1837)	99
LXXI. — 8/20 Januarie 1837	100
LXXII. — 1/13 Februarie 1837	101
LXXIII. — 9/21 Februarie 1837	103
LXXIV. — 10 22 Martie 1837	104
LXXV. — 1/13 Aprilie 1837	106
LXXVI. — Berlin, 23 Aprilie (5 Mai) 1837	108
LXXVII. — 21 Mai (2 Junie) 1837	109
LXXVIII. — 13/25 Junie 1837	111
LXXIX. — Swinemunde, 9/21 Julie 1837	114
LXXX. — Swinemunde, 21 Julie (2 August) 1837	115
LXXXI. — 14/26 August 1837	117
LXXXII. — 26 August (7 Septemvrie) 1837	120
L XXXIII. — 8/20 Octomvrie 1837	121
XXXIV. — 20 Octomvrie (1 Noemvrie) 1837	126
L XXV. — 5/17 Noemvrie 1837	127
L XXVI. — 25 Noemvrie (7 Decemvrie) 1837	128
XXXVII. — 18/30 Januarie 1838	132

LXXXVIII.— 10 Februarie (29 Martie) 1838	135
LXXXIX. — 19 Februarie 1838	137

Scrisori din Berlin către surorile sale (1835—1838)

XC. — (7/19 August 1835)	141
XCI. — le 1/13 septembre 1835	141
XCII. — (fără dată)	142
XCIII. — le 21 septembre (3 octombrie) 1835	143
XCIV. — le 4/16 octobre 1835	145
XCV. — le 17/29 octobre 1835	146
XCVI. — le 13/25 novembre 1835	146
XCVII. — le 26 novembre (8 décembre) 1835	148
XCVIII. — le 19 décembre 1835 (1 janvier 1836)	149
XCIX. — le 3/15 janvier 1836	150
C. — le 9 février 1836	151
CI. — le 2/14 février 1836	152
CII. — le 23 mars 1836	153
CIII. — le 8 avril 1836	154
CIV. — le 21 avril (3 mai) 1836	155
CV. — le 19/7 mai 1836	157
CVI. — le 9 juin 1836	158
CVII. — le 17/29 juin 1836	159
CVIII. — le 26 juillet 1836	160
CIX. — le 27 juillet (8 août) 1836	161
CX. — le 1/13 septembre 1836	162
CXI. — le 21 septembre (3 octobre) 1836	163
CXII. — le 13/25 octobre 1836	165
CXIII. — le 2/14 novembre 1836	166
CXIV. — le 23 décembre 1836 (4 janvier 1837)	167
CXV. — le 8/20 janvier 1837	169
CXVI. — le 1/13 février 1837	170
CXVII. — le 21 février 1837	171
CXVIII. — le 22 mars 1837	172
CXIX. — le 1/13 avril 1837	173
CXX. — le 5 mai 1837	174
CXXI. — le 21 mai (2 juin) 1837	176
CXXII. — le 13/25 juin 1837	177
CXXIII. — Swinemunde, 9/21 juillet 1837	178
CXXIV. — Swinemunde, 2 août 1837	179
CXXV. — Berlin, 8 20 octobre 1837	181

CXXXVI.	—	le 1-er novembre 1837	182
CXXXVII.	—	le 7 décembre 1837	183
CXXXVIII.	—	(fără dată)	184

Scrisori din drumul spre Moldova (1838)

CXXXIX.	—	Cracovia 20 Februarie (4 Martie) 1838	186
---------	---	---	-----

Scrisori dintre 1838 și 1848

CXXX.	—	Viena, 1/13 Mai 1844 (către tatăl său)	189
CXXXI.	—	(Râpi), 24 Martie 1844 »	191
CXXXII.	—	(Râșca), 22 Noemvrie 1844 »	192
CXXXIII.	—	(Paris), 8/20 Februarie 1846 »	195
CXXXIV.	—	Paris, 28/16 Februarie 1846 (către Gh. Bariț)	196

Scrisori din exil către fratele său (1848—1849)

CXXXV.	—	Paris, 16/28 Iunie 1848	198
CXXXVI.	→	Cernăuți, 28 August 1848	198
CXXXVII.	—	Cernăuți, 11 Octomvrie 1848	199
CXXXVIII.	—	Cernăuți, 18 Octomvrie 1848	200
CXXXIX.	—	Cernăuți, 12 Noemvrie 1848	201
CXL.	—	Cornuluncii, 19 Noemvrie 1848	202
CXLI.	—	Cernăuți, 30 Noemvrie 1848	203
CXLII.	—	Cernăuți, 10 Decemvrie 1848	204
CXLIII.	—	Cernăuți, 13 Decemvrie 1848	205
CXLIV.	—	Cernăuți, 19 Decemvrie 1848	206
CXLV.	—	Cernăuți, 31 Decemvrie 1848	207
CXLVI.	—	Cernăuți 10/22 Ianuarie 1849	208
CXLVII.	—	Viena, 22 Ianuarie (3 Februarie) 1849	209
CXLVIII.	—	Paris, 10/22 Februarie 1849	209
CXLIX.	—	1/13 Martie 1849	210
CL.	—	Paris, 10 Martie 1849	211
CLI.	—	Paris, 21 Martie (5 Aprilie) 1849	211
CLII.	—	Paris, 2/14 Aprilie 1849	212
CLIII.	—	Paris, 10/22 Aprilie	213
CLIV.	—	Paris, 27 Aprilie (9 Mai) 1849	214
CLV.	—	Paris, 1/13 Mai 1849	215
CLVI.	—	Paris, 16/28 Mai 1849	217
CLVII.	—	Paris, 23 Mai (4 Iunie) 1849	218
CLVIII.	—	Paris, 11/23 Iunie 1849	219

CLIX. — Paris, 1/13 Iulie 1849	219
CLX. — Paris, 4 Iulie 1849	220
CLXI. — Paris, Iulie 1849	221

Scrisori din exil către părintele său (1848—1849)

CLXII. — Cernăuți, 8 Octombrie 1848	222
CLXIII. — Cernăuți, 6/18 Decembrie 1848	223
CLXIV. — Cernăuți, 24 Decembrie 1848	224
CLXV. — Cernăuți, 3 Ianuarie 1849	225
CLXVI. — Paris, 11/23 Iunie 1849	227
CLXVII. — Paris, 15/27 Iunie 1849	227
CLXVIII. — Paris, 1/13 Iulie 1849	228
CLXIX. — Paris, 6/18 Iulie 1849	228
CLXX. — Paris, 8/20 Iulie 1849	229
CLXXI. — Paris, 13/25 Iulie 1849	230
CLXXII. — Paris, 17/29 Iulie	230
CLXXIII. — (fără dată)	231

Adaus și îndreptări

1. Scrisoare către Mihail Sturza (8/20 August 1835)	233
2. Scrisoare către Gh. Asachi (1/13 Aprilie 1837)	234
3. Greșeli de tipar	236

Indice de lucruri	238
------------------------------------	-----

Indice de nume proprii	241
---	-----

Indice de cuvinte și forme	252
---	-----

Ilustrații :

M. Kogălniceanu pela 1840—50.

M. Kogălniceanu » 1850—1860 (două fotografii).

Patru fragmente din scrisorile lui (trei românești, unul francez).

Buletin de note din vremea studiilor lui Kogălniceanu la Lunéville.

Șase entêt-uri din scrisorile lui K. (vederi din Berlin).

Decretul domnesc prin care K. e înaintat locotenent.

Cărți apărute în Editura Institutului de Arte Grafice „Minerva“

AUTORII CLASICI

Alecsandri V. — Poezii populare ale Românilor . . .	1.50
— Poezii	1.50
— Proză	2.—
— Teatru I	1.50
— Teatru II	2.—
— Teatru III	2.—
— Teatru IV	1.50
— Teatru V	1.50
Alexandrescu Gr. — Versuri și proză	1.50
Bălcescu N. — Istoria Românilor sub Mihai-Viteazul . . .	2.—
Beldiceanu N. — Poezii	1.50
Bolintineanu D. — Poezii	1.50
Creangă Ion. — Opere complete	2.—
Eminescu M. — Scrieri politice și literare	2.—
— Literatură populară	2.—
— Poezii postume	1.50
— Geniu pustiu	2.—
— Lumină de lună (Poezii)	2.—
Filimon N. — Ciocoi vechi și noi	1.50
Ispirescu P. — Legende sau basmele Românilor . . .	1.50
— Poveștile unchiașului sfânt	1.50
Maiorescu Titu. — Critice vol. I	1.50
— Vol. II	1.50
— Vol. III	1.50
Negruzzi C. — Opere complete, proză	1.50
— Poezii	1.50
— Teatru	1.50
Nicolae N., Cârlova V., Stamati C. — Opere complete, poezii și proză	1.50
Odobescu Al. — Opere complete. vol. I	1.50
— „ „ „ vol. II	1.50
— „ „ „ vol. III	1.50
Anton Pann. — Povestea vorbei	1.50
Russo Al. — Opere complete	1.50

O VORBĂ CĂTRĂ CITITORI

Astăzi se poate vorbi fără sfiiciune că avem cu adevărat o literatură bogată, variată ca genuri, atrăgătoare și originale ca conținut. Cu greu ne-am putea închipui o astfel de rodnicie, fără sprijinul plin de încredere și avânt al **Institutului de arte grafice și editură „Minerva“**, care a editat și editează cu înțeleaptă prevedere, tot ce poate ajuta «creșterea limbii românești».

A fost fericită ideea de a tipări pentru marele public volume mult coprinzătoare, și eftine întreaga comoară de **Autori Clasici**, astăzi în toate mâinile, spre cel mai mare bine al nostru al tuturor.

Tot așa de fericită a fost ideea de a încuraja pe scriitorii care vin, tipărind cea mai bogată colecție de **Autori Moderni**, care vor fi modelele de mâine, colecție care a fost primită cu aceeași largă bună voință din partea publicului cititor.

Iar ca o încoronare a muncii sale, același institut cultural, tipărește încă cele două publicațiuni populare, una **Biblioteca „Minervei“** a 30 bani, în care se dau lucruri originale și traduceri de cel mai mare folos cultural și educativ, și alta **Biblioteca Teatrului**, tot așa de eftină, dar de o valoare specială așa de însemnată, că nu se poate prevedea întinderea rezultatelor bune ce le vom avea ca națiune de pe urma acestei publicații!